

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK

**INHALTSVERZEICHNIS (Ödenburger Rundschau, Lokalhistorische Quartalschrift,
Redaktion: Katalin Szende)**

EZRED-FORDULÓ II.

JAHRTAUSENDWENDE II.

Szerkesztőségi beköszöntő: Véget ért az évezred <i>Abschied von dem Jahrtausend (Vorwort der Redaktion)</i>	3
Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében <i>Adél Gabriella Horváth: Die Parlamentwahlen 1920 im Komitat Ödenburg</i>	4
Gergely Jenő: Adatok a keresztény–agrárszocialista mozgalom Sopron megyei történetéhez az 1920-as évek első felében <i>Jenő Gergely: Angaben zur Geschichte der christlich-agrarsozialen Bewegung im Komitat Ödenburg in der ersten Hälfte der 1920-er Jahre</i>	26
Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) <i>Sándor Sarkady: Die Tätigkeit der Westungarischen Liga 1919–1922</i>	34
Tóth Imre: Változások a határon – változások határán? Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1939. <i>Imre Tóth: Veränderungen an der Grenze – an der Grenze der Veränderungen? Abgeordnetenwahlen in Ödenburg 1939</i>	58
Nagy László: A Páneurópai Piknik és az 1989. szeptember 11-i határnyitás <i>László Nagy: Die paneuropäische Piknik und die Öffnung der Staatsgrenze am 11.09.1989</i>	75
Közlemény: A Scarbantia Társaság közleménye	87

MŰHELY

KLEINE MITTEILUNGEN

Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931)	88
<i>Tamás Polgár: Die "Egységes Párt" bei den Parlamentwahlen im Komitat Ödenburg (Quellenveröffentlichung)</i>	
Munkatársaink	107
SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE	
<i>DAS KULTURELLE LEBEN VON ÖDENBURG</i>	
Katona Attila: Az „Isten veled, 20. század” című kiállítás megnyitóbeszéde (2000. december 14.)	108
<i>Attila Katona: Eröffnungsrede zur Ausstellung "Gott sei mit Dir, 20. Jahrhundert" des Ödenburger Museums</i>	
Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület beszámolója a 2000. évről	110
<i>Mihály Kubinszky: Bericht über die Tätigkeit des Ödenburger Verschönerungsvereines im Jahre 2000.</i>	

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló

3 Ezred-forduló

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Szerkesztőségi beköszöntő: Véget ért az évezred

Szerkesztőségi beköszöntő: Véget ért az évezred

Millennium-köszöntő páros számaink második darabját tartja kezében a Kedves Olvasó, amelyben a második ezredfordulót megelőző évszázad eseményeivel foglalkozunk. Furcsa megszokni, hogy „múlt század” alatt mostantól a huszadikat kell értenünk, és szinte lehetetlen „csak” lezárt egységként, a múlt egy szeleteként beszélnünk róla.

A történelmi távlat másképpen érvényesül a 20. századdal kapcsolatban, mint bármely korábbi évszázadot tekintve. Kutatóként és olvasóként egyaránt érezzük, hogy saját, szüleink, vagy nagyszüleink generációjáról van szó. A témaválasztást azonban a személyes érdeklődésen túl a dokumentumok hozzáférhetősége, a levéltári anyag egy részének kutatási korlátozásai is befolyásolják. Ez tükröződik jelen számunk cikkeinek időrendi megoszlásában is: a legtöbb írás a két világháború közti időszakokkal foglalkozik, míg a „létező szocializmus” évtizedeiről ezúttal nem olvashatunk.

A Soproni Szemle szerkesztősége érzi a II. világháború és a rendszerváltás közti időszak tárgyilagos helytörténeti elemzésének hiányát, amit csak részben pótol az, hogy az akkor megjelent folyóirat-számok tudósítottak a város és a megye kulturális életének számos aktuális eseményéről. Még nehezebb „harag és részrehajlás nélkül” írni a rendszerváltásról és az azt követő évtizedről. Ezért is szolgál nagy örömünkre,

hogy közölhetjük Nagy László cikkét a Páneurópai Piknikről.

Egyúttal szeretnénk megragadni az alkalmat, hogy olvasóinkat arra buzdítsuk: ha kedvet éreznek arra, hogy hasonló módon, személyes hangú, de dokumentumokkal is alátámasztott írásban beszámoljanak az Önökkel vagy közvetlen környezetükkel kapcsolatos, helytörténeti szempontból fontos eseményekről, küldjék el írásukat szerkesztőségünknek. Külön érdeklődéssel várjuk az 1956-ról szóló beszámolókat, amelyekkel a forradalom 50. évfordulójának megünneplését is előkészíthetjük. Az írásokat elhelyezzük a Soproni Levéltár ill. a Soproni Múzeum gyűjteményében, a legjobbakat pedig a Soproni Szemle hasábjain is megjelentetjük.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében

4 Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében / 1. Bevezetés

1. Bevezetés

Magyarország 1919 őszén az elvesztett világháború és a két forradalom után a Monarchia romjain kényszerült a sokak által régóta vágyott önálló állami lét megteremtésére. Ezt olyan körülmények között kellett véghezvinnie, hogy nem voltak nemzetközileg garantált határai, területének háromnegyede idegen megszállás alatt állt, valamint nem volt sem a győztesek, sem a lakosság által elfogadott kormánya. A konszolidációs lépéseket azonban csak úgy lehetett elkezdni, ha választásokat tartanak, és létrejön a lakosság által támogatott törvényhozó és végrehajtó hatalom. Választások útján képzelte el a polgári köztársaság konszolidálását a Károlyi-kormány is, és hasonló okokból tartottak választásokat a Tanácsköztársaság idején 1919. áprilisában.^{[1](#)} Mivel egyik rendszer sem bizonyult tartósnak, 1919. őszén az ország még mindig nem rendelkezett legális politikai vezetéssel. Így nagy jelentőséget kapott az 1919. végére kiírt nemzetgyűlési választás, amelynek eredménye alapján felálló nemzetgyűlés feladata lett a világháborút lezáró békeszerződés aláírása is.

A két világháború közötti országgyűlések, ezen belül az 1920. évi nemzetgyűlés feldolgozása országos szinten már megtörtént. Történészek és politológusok sora végezte el a választások és a nemzetgyűlésen történtek elemzését, általános következtetések levonását. Az egyes régiók, így Sopron vármegye választási történetére azonban kevés figyelmet fordítottak, annak ellenére, hogy a választások a határkérdés rendezetlenségéből fakadó problémák következtében az országostól eltérő vonásokat mutattak. A Sopron vármegye választási történetéről készült feldolgozások nagyon szegényesek, a dualizmus koriak pedig teljesen hiányoznak. Ezért választottam tanulmányom témájaként a nemzetgyűlési választások, illetve az azt megelőző választási hadjárat feldolgozását, kizárólag Sopron vármegyére koncentrálva. Nem tárgyalom, csupán megemlítem a soproni választási eseményeket, hiszen Sopron törvényhatósági jogú városként nem volt szerves része Sopron vármegyének.

2. Választójogi rendeletek 1919-ben és 1920-ban

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében / 2. Választójogi rendeletek 1919-ben és 1920-ban / 2.1. Választás, új körülmények között

2.1. Választás, új körülmények között

1919 nyarán az ország politikai élete teljesen összeomlott, a megszálló román hadsereg pedig hozzájárított az ország kirablásához.

A hatalomra került Friedrich István kormánya több ízben is kitűzte a választások időpontját, erre azonban nem került sor annak ellenére, hogy az antant is ragaszkodott azok megtartásához. A győztesek nem fogadták el a kormány Habsburg-hű legitimizmusát, és a választások eredményességét is úgy látták garantálnak, ha azt egy koncentrációs kormány irányításával hajtják végre. Az antant közreműködésével 1919. november 24-én megalakult a Huszár- kormány, amelyben a keresztény párt, a kisgazdák, ^{5a} liberálisok, a munkapártiak és a szociáldemokraták is helyet kaptak.²⁽²⁾ A nemzetgyűlési választások kiírásának ténye azonban erős vitákat robbantott ki a politikai körökben. A legitimisták, a jogfolytonosságot deklarálva, nyíltan kiálltak amellett, hogy az 1918. november 16-án feloszlott képviselőházat, illetve az üléseit berekesztő főrendiházat hívják újból össze. Friedrich István miniszterelnök is úgy nyilatkozott 1919. szeptember 13-án, hogy kész összehívni a régi képviselőházat, de kizárólag azért, hogy a választójog kérdésében döntsön, majd önmagát feloszlata lennének a nemzetgyűlési választások. Felvetődött az államtanács felállításának gondolata is, de ez a konzervatív körök érdekeit szolgálta volna, így a Friedrich-kormány ezt határozottan elutasította.³⁽³⁾

A nemzetgyűlési választások kiírásáról az 5984/1919. ME. számú kormányrendelet rendelkezett. A választásokkal kapcsolatban számos tényezőt figyelembe kellett venni. Az utolsó országgyűlést 1910-ben választották meg és 8 évig maradt hivatalban. Egy évtized kimaradt a választójogi gyakorlatból. Ez alatt megváltozott a világ; lezajlott a világháború, a forradalmak, feloszlottak és megszállták az ezeréves Magyarországot. Több korosztály került most hirtelen kapcsolatba a politikával, amikor életében először választhatott.

A választási előkészületeket a kettősség jellemezte. A dualizmus-kori választásokhoz képest újdonságot jelentett a választásokon való antant jelenlét a választások tisztaságának ellenőrzésére, valamint a nemzeti hadsereg beleszólása a választási előkészületekbe.⁴⁽⁴⁾ A választási előkészületeket nem a pártok szokásos agitációja és versengése jellemezte, hanem a terror és a megfélemlítés, ami a nemzeti hadsereg, a különítmények és a szélsőjobbaldali szervezetek tevékenységének az eredménye volt. A választások idejére ugyan a Dunántúl területein már csökkentek a tiszti különítmények terrorcselekedetei, de a Duna-Tisza között épp ekkor szaporodtak el. Minthogy a terrorcselekedetek ellen a kormány nem tett lépéseket, ezért tiltakozásul az MSZDP 1920. január közepén kilépett a kormányból és nem kívánt indulni a választásokon sem.⁵⁽⁵⁾ A világháború után átalakult a dualizmus-kori pártrendszer is. A szavazók nem a jól ismert, megbízható pártok és politikusok között dönthettek, hanem ismeretleneket választottak. A pártok átalakulása a modern tömegpártok irányába mutatott. Mindez átalakította a választási gyakorlatot, az

agitáció, a korteshadjárat módszereit is. A világháború és a forradalmi események hatást gyakoroltak a pártok programjára is. Általánosan jellemző, hogy a programokban a kommunisták, a liberálisok és a szociáldemokraták ellen foglaltak állást. Ezzel szemben pozitív tartalomként a keresztény nemzeti Magyarország megteremtése szerepelt.⁶⁽⁶⁾ Ennek érdekében a katolikus egyház is töle szokatlan aktivitást mutatott a politikai küzdelmekben. A választások következő „újdomsága” a választások időbeli széthúzottsága, ami az ország megszállásának fokozatos megszűnésével magyarázható. A választások első szakasza 1920. január 25.–26. között lezajlott, a Tiszántúlon csak június-július hónapokban, a Baranyai háromszögben viszont 1921 októberének legvégén sikerült a választásokat megtartani.

Nagyatádi Szabó István előterjesztésére a kormány nem szakított a háború előtti gyakorlattal, nem vette át a Tisza- és Vázsonyi-féle választójogi törvényben szereplő lajstromos és arányos választási rendszert, hanem a közvetlen, egyéni kerületi szisztémát fogadta el. A választókerületeket szavazókörekre osztották, faluhelyen egy-egy kisebb település egy szavazókerületet jelentett. Az egyéni választókerületekben a helyi jelöltek eséllyel versengtek az országos hírnevű politikusokkal, miniszterekkel is. E rendszer bevezetése tükrözte a hagyományos „új” elit és urbánusellenességet, valamint *laza pártkötődéssel* járt. Az egyéni választókerületek tehát „a helyi jelöltek esélyeit növelték a központiakkal szemben.”⁷⁽⁷⁾ A választási küzdelmek során a jelölt személyisége, tettei kerültek előtérbe, míg a politikai pártállás némileg háttérbe szorult. Ha a jelölt valamilyen magasabb hivatali állást töltött be, nem csak az ismertsége, hanem az ottani munkálkodása is meghatározta a választás kimenetelét. Sokkal nagyobb volt a választási előkészületek iránti érdeklődés is, hisz az emberek a rokon, atyai jó barát, a falubeli nagybirtokos, esetleg szomszéd mellett vagy ellen szavaztak, érzelmeiktől függően. Hangsúlyos szerepet kapott a választások során az is, hogy elismert, köztisztviselőben álló személyek melyik jelöltet támogatják Ez elsősorban a külső, tehát nem a vármegyéből vagy a választókerületből származó jelölt esetében volt fontos kérdés. Az egyéni választókerületek bevezetésével a választópolgárok tehát sokkal inkább személyiségek, mint pártok közül választottak. Ez a tényező nagymértékben befolyásolta a választások kimenetelét, ezáltal eredményüket a hatalom szempontjából bizonytalanná tette. Ezt a bizonytalanságot igyekezett a kormány csökkenteni, amikor a választójogi rendeletet megalkotta. A választójogi reform már a századelőtől jelen volt a jogalkotásban. 1905-ben a szociáldemokrata párt szervezésében nagyarányú tüntetések zajlottak le az általános, egyenlő és titkos választójog bevezetéséért. A szociáldemokrata párt mellett azonban hamarosan a többi pártok is a pártprogram sarkalatos pontjává tették a választójogi kérdést.

A háború után a békekonferencia ultimátuma is az általános, egyenlő és titkos választójog bevezetését követelte.⁸⁽⁸⁾

A választásokat végül is az 5985/1919. ME. számú, 1919. november 17-én kihirdetett rendelet alapján tartották meg. A rendelet a férfiak nemzetgyűlési választójogát a 21. életév betöltéséhez, valamint 6 éves magyar állampolgárság és fél éves egy helyben lakáshoz kötötte. A nők esetében további megszorítás volt a valamelyik hazai élő nyelven való írni-, olvasni tudás képessége is.⁹⁽⁹⁾ Választójogot kaphattak azok is, akik 1918. november 1. előtt minimum 12 héten át a harctéren arcvonalbeli katonai szolgálatot teljesítettek. A választójogukat nem gyakorolhatták azok, akik büntető eljárás alatt állnak, akiket elítéltek, vagy a politikai jogok gyakorlásából felfüggesztettek. A rendelet különbséget tett aktív és passzív választójog között. A nemzetgyűlés tagjává választható az, akinek a választások időpontjában nemzetgyűlési választójoga van, feltéve, ha betöltötte a 30. életévét. Nem lehet a nemzetgyűlés tagja, aki bármely törvényhatóságban kormánybiztos, vagy a főispáni teendők ellátásával megbízott kormánybiztos helyettes. Nekik a választások előtt 21 nappal korábban le kell mondaniuk. A képviselőjelöltek indulásának feltétele az 500 érvényes aláírás – „ajánlás” volt. A választók a modern kor és az antant kíváncsiságának megfelelően

„titkosan, borítékba zárt szavazólappal” szavaztak.¹⁰⁽¹⁰⁾ Az 5986/1919. ME. számú kormányrendelet (kihirdetve 1919. november 17-én) kizárta a választható képviselők sorából összeférhetetlenség miatt a premontrei, ciszterci, bencés és kegyesrendi szerzetesrend tagjait.

A választások zavartalan lefolyása érdekében a kormány már 1919-ben is több rendeletet alkotott, amelyek az 5985/1919. ME. számú alaprendelet végrehajtási utasításának tekinthetők. A szintén november 17-én publikált 5988/1919. ME. számú kormányrendelet kimondja, hogy tilos a választót ingyen, vagy díjazás ellenében a szavazás helyére vagy onnan visszaszállítani. A kormány ezzel az etetés–itatás jól bevált agitációs gyakorlatát kívánta meggátolni. Rendelkezett a választási hadjárat mikéntjéről is. Tilos választási körmeneteket tartani és nyilvános választási pártgyűlést vagy ünnepséget is csak úgy lehet tartani, ha azt négy választó legalább 24 órával előbb bejelenti. A rendőrhatalóság a pártgyűlést csak a közbiztonság veszélyeztetése miatt tilthatja meg. Rendelkezés történt a szesztilalomról is, valamint a szavazáson való kötelező részvételről.¹¹⁽¹¹⁾ Az 1920. évi választásokat a békeszerződés még nem érintette, a választásokat az ország provizórikus területére¹²⁽¹²⁾ írták ki, gyakorlatilag azonban csak a kormány fennhatósága alatt lévő területeken tudták megrendezni.

Az Ausztria sorsáról rendelkező Saint-Germain-i békeszerződés Nyugat-Magyarország területéből átadott Ausztriának. Az elcsatolás Sopron vármegyét érzékenyen érintette, hiszen a vármegye központja, Sopron is az elcsatolandó területen feküdt, de a terület átadása csak a magyar békeszerződés ratifikálásakor lépett volna életbe. A magyar politikai élet azonban bízott abban, hogy a terület átcsatolására nem kerül sor. Miután a Soproni Hírlap 1920. január közepén nyilvánosságra hozta a békefeltételeket, a választások előtt alig egy héttel vármegye szerte kezdett elterjedni az a hír, hogy Nyugat-Magyarországon, így Sopronban sem tartják meg a választásokat, mivel Sopront a békefeltételek Ausztriához csatolták. A Soproni Hírlap cáfolta a híresztelést¹³⁽¹³⁾ és a választásokat a béketárgyalásoktól függetlenül 1920. január 25–26-án megtartották.

A választókerületek tekintetében Sopron vármegyében a vármegye közgyűlése által 1914. május 12-én hozott döntés alapján 7 választókerületet alakítottak ki.

A csepregi választókerület 48 községét 5 szavazókörre a beledire, a bükire, a csepregire, a locsmándira, és a pórládonyira bontották.

A csornai választókerület 31 községét 6 szavazókörre bontották. Ezek a következők: a farádi, a magyarkersztúri, a szanyi, a szilsárkányi és két csornai szavazókör.

A kapuvári választókerület 33 községét 6 szavazókörre (eszterházi, fertőszent-miklósi, kapuvári, nagycenki, sopronkeresztúri, és szárföldi) bontották.

8A kismartoni választókerület 35 községét 7 szavazókörre osztották: a cinfalvira, a feketevárosira, a fertőkismartonhegyire, a kismartonira, a lajtászentmiklósi, a rusztira és a szarvkőre. Hat szavazókörre bontották a lövői választókerület 49 községét is. Ezek a következők: A felsőpulyai, a lövői, a mihályi, a nagylózsi, a répcékárolyi, és a szabadbárándi szavazókör. A nagymartoni választókerület 38 községét szintén 6 szavazókörre bontották. (Az ágfalvi, a kaboldi, a lakompaki, a nagymartoni, a petőfalvi, és a sopronszentmártoni. A hetedik választókerületet Sopron város jelenti. (1. táblázat)

1.táblázat: Sopron megye településeinek választási beosztása

Választókerület	Szavazókör	Települések
Csepregi	Beledi	Beled, Dénesfa, Edve, Rábakecöl, Vásárosfalu
	Csepregi	Csepreg, Horvátzsidány, Németzsidány, Ólmod, Peresznye
	Büki	Alsószakony, Bő, Bük, Csernelháza, Damonya, Felsőszakony, Gyalóka, Mesterháza
	Locsmándi	Alsólászló, Borsmonostor, Gyüleviz, Káptalanvis, Locsmánd, Nemesvis, Pervány, Répcekehely, Répcemicske, Zsira, Répcesarud, Salamonfa
	Pórládonyi	Pórládony, Alszipor, Berektompaháza, Csér, Felsőség, Felszipor, Iklanberény, Kisgeresd, Lócs, Makkoshetye, Nagygeresd, Nemesládony, Sajtoskál, Simaháza, Répcecsáford, Répcejánosfa, Répceszemere

Csornai	I. csornai	Csorna
	II. csornai	Acsalag, Bágyog, Barbacs, Bodonhely, Dőr, Maglóca, Rábapordány, Rábaszovát, Bősárkány
	Farádi	Farád, Jobaháza, Rábatamási
	Magyarkeresztúri	Bogyoszló, Kistata, Potyond, Sopronnémeti, Szil, Zsebeháza, Vadosfa, Magyarkeresztúr
	Szanyi	Szany, Rábasebes, Rábaszentandrás, Sobor, Vág
	Szilsárkányi	Szilsárkány, Árpás, Egyed, Pásztori, Rábacsanak

Kapuvári	Eszterházi	Eszterháza, Fertőszéplak, Hegykő, Sarród, Süttör, Petőháza
	Fertőszentmiklósi	Fertőszentmiklós, Agyagos, Fertőszergény, Fertőendréd
	Kapuvári	Kapuvár, Garta, Vitnyéd
	Nagycenti	Nagycent, Balf, Fertőboz, Fertőhomok, Harka, Hidegség, Kópháza, Pereszteg, Sopronszécseny

	Sopronkeresztúri	Sopronkeresztúr, Alsópéterfa, Hasfalva, Küllő, Haracsony, Sopronnyék
	Szárközi	Szárköz, Babót, Osi, Veszény

Kismartoni	Cinfolvi	Cinfolva, Kelénpaták, Somfalva, Vulkapordány, Zarány, Sopronkeresztés
	Feketevárosi	Feketeváros, Fertőféregyháza, Fertőszéleskút
	Fertőkismartonhegyi	Alsókismartonhegy, Darázsfalu, Szárazvám, Felsőkismartonhegy, Kishőflány, Nagyhőflány, Kismartonvára
	Kismartoni	Kismarton, Lajtaszék, Lajtaszentgyörgy, Lorettom, Oszlop, Sérc
	Lajtaszentmiklósi	Büdöskút, Lajtaszentmiklós, Pecsényéd, Völgyfalva
	Ruszt	Fertőmeggyes, Fertőrákos, Oka, Ruszt, Szentmargitbánya
	Szarvói	Lajtapordány, Vimpác, Lajtaújfalu, Szarvó

Nagymartoni	Ágfalvi	Ágfalva, Lépesfalva, Sopronbánfalva
	Kaboldi	Csórónfalva, Veperd, Felsőpéterfa, Kabold, Mészverem, Szikr,
	Lakompaki	Doborján, Lakfalva, Lók, Lakompak, Récsény
	Nagymartoni	Fraknó, Fraknónádasd, Márczfalu, Nagymarton, Rétfalu, Savanyukút, Újtelek
	Petőfalvi	Borbolya, Darufalva, Félserfalva, Selegd, Selegdszántó, Siklósd, Tormafalu, Petőfalva, Zemenye
	Sopronszentmártoni	Csáva, Kishársfalva, Lánzsér, Lánzsérújfalu, Nemestelek, Sopronszentmárton, Sopronújlak

Lövői	Felsőpulyai	Alsópulya, Dérföld, Felsőlászló, Felsőpulya, Répczekőhalom, Középpulya
-------	-------------	--

	Lövői	Dasztifalu, Egyházasköze, Iván, Keresztény, Kisgógánfa, Kislédec, Lövő, Nemeskér, Und, Pusztacsallád, Völcséj, Sopronhorpács, Újkér
	Mihályi	Cirák, Győr, Himod, Hövej, Kisfalud, Páli, Mihályi, Vica
	Nagylózi	Csapod, Ebergőc, Muzsaj, Röjtök, Pinnye, Nagylózs, Sopronkövesd
	Répcenkárolyi	Alsórámóc, Borosd, Császárfalu, Kisostoros, Répcenkánya, Répcenkő, Répcenkároly, Felső-rámóc, Vámosderekcske
	Szabadbárándi	Borisfalva, Füles, Gyirót, Ligvánd, Malomháza, Szabadbáránd

1920. június 4-én az első világháborút lezáró Trianoni béke értelmében Sopron vármegye területéből 1 341 km²-t, területének 42,9%-át Ausztriához csatolták.¹⁴⁽¹⁴⁾ A velencei döntés újra rendelkezett Sopron és 8 környékbeli település sorsáról, ők népszavazáson dönthettek a hovatartozás kérdéséről. Az 1921. december 14-16-án megtartott szavazáson a választópolgárok a Magyarországhoz való tartozás mellett álltak ki. Emiatt az 1922. évi nemzetgyűlési választások előtt már sokáig eldöntetlen kérdés volt a választókerületek kialakítása.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében / 3. Választási hadjárat 1919–20 fordulóján

3. Választási hadjárat 1919–20 fordulóján

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében / 3. Választási hadjárat 1919–20 fordulóján / 3.1. Honatya kerestetik

3.1. Honatya kerestetik

A választási hadjárat hivatalosan a választások 1919. november 17-i kihirdetése után kezdődött meg. Clerk azonban közölte a pártokkal, hogy az antant nem ismeri el a Friedrich-kormányt, hanem „az összes számottevő pártokból” alakuló koncentrációs kormányt fogad el. A Nagyatádi-féle kisgazdapárt és az MSZDP a kormányban való részvételét feltételhez kötötte: a választások elhalasztását kérték legalább egy hónappal. A Huszár-kabinet így a választásokat 1920. január 25-26-ra tűzte ki. ¹⁵⁽¹⁵⁾ Országos szinten a két legesélyesebb párt az 1919. november 29-i fúzió eredményeként létrejött Országos Kisgazda- és Földműves Párt, valamint az 1919. október 24-én létrejött KNEP ¹⁰volt. Az utóbbi a Keresztény Nemzeti Párt és a Keresztény Szocialista- és Gazdasági Párt fúziójából jött létre. ¹⁶⁽¹⁶⁾ A Sopron környéki választókerületekben már a jelölés fázisában is látható volt, hogy a keresztény párt és a kisgazdapárt között dől el a verseny. December 6-án jelentette be a Soproni Hírlap, hogy a keresztény szociális eszme hirdetésére külön vármegyei propagandabizottság alakult Csík József központi titkár vezetésével. Tagjai: Rakovszky Tibor, dr. Gange Mihály, Berg Miksa báró, Ringhoffer Mihály, Töpler Iván, Matl Imre, Wlasics Pál, és Námeth János.¹⁷⁽¹⁷⁾ voltak A KNEP december 11-én tette közé jelöltjei névsorát. Dömötör

Mihály a kapuvári, Griger Miklós a csornai, Haller István, vallás és közoktatási miniszter a lövői, Schreiner Antal a nagymartoni, Pinezich István a kismartoni kerületben, Klebelsberg Kunó pedig Sopronban kívánt indulni.¹⁸⁽¹⁸⁾ Karácsonyig a jelöltek sora újabb személyekkel bővült.

A választási hadjárat félidejére a csepregi kerületben is megindult a küzdelem a mandátumért. Zichy Aladár neve szinte már biztosnak tűnt, és az ellenforradalomban játszott szerepe miatt nagy esélyekkel indulhatott a mandátumért. Felmerült Simon Géza nyugalmazott főispán indulása is, aki „az intelligencia körében” számított jelentős támogatásra. Az újság egy Horváth nevű jelöltet is említ, ám ő róla bővebb információt nem kapunk. A Soproni Hírlap szerkesztője szerint a csepregi kerületben erős küzdelem várható.¹⁹⁽¹⁹⁾

A nagymartoni kerületben a keresztény szocialisták is jelöltet kívántak állítani, Seidl József üzletigazgató személyében. Véleményük szerint Seidl határozott, erős jellemű férfi, aki a kerületet méltóan tudná képviselni.²⁰⁽²⁰⁾ Hamarosan azonban kiderült, hogy Schreiner Antal borbolyai téglagyáros nem akar képviselőnek fellépni, így helyette Scholtz Ödön ²¹⁽²¹⁾ ágfalvi evangélikus esperest jelölték a keresztény szocialista gazdasági párt programjával, aki a jelölést elfogadta. „Scholtz a vármegyei közélet egyik ismert, szeplőtlen alakja.” Schreiner visszalépésével a keresztény szociális párt elvesztette jelöltjét, ugyanakkor a Nemzeti Középpárt Simon Elemér²²⁽²²⁾ személyében potenciális ellenfelet küldött Scholtz Ödönnek.²³⁽²³⁾

11A kismartoni választókerületben is akadt ellenjelöltje Pinezich Istvánnak.²⁴⁽²⁴⁾ A volt pénzügyminiszter Popovics Sándor szintén a Nemzeti Középpárt színeiben indult. December 24-én felmerült Bolgár Ferenc neve is, aki ekkor még nem döntötte el, hogy újra indul a kerület mandátumáért, vagy inkább Popovicsot támogatja. A kismartoni kerület negyedik jelöltjeként Köö József alezredes lépett fel keresztényszocialista programmal.²⁵⁽²⁵⁾

Sopronban sem maradt ellenjelölt nélkül a KNEP jelöltje. December 16-án a Soproni Hírlap dr. Töppler Kálmán volt polgármester indulását jelentette be, aki hivatalosan a Nemzeti Középpárt képviselője volt.²⁶⁽²⁶⁾ Griger Miklósnak²⁷⁽²⁷⁾ a csornai kerületben Sopron város és a vármegye egykori főispánjával, gr. Cziráky Józseffel kellett megmérkőznie, aki a kisgazdapárt színeiben indult a mandátumért.²⁸⁽²⁸⁾ Hivatalos indulását azonban csak a január 3-i Soproni Hírlap jelentette be, miután a csornai választókerület községeknek kisgazdapárti megbízottjai egyhangúan elhatározták, hogy a kerület mandátumát Cziráky grófnak²⁹⁽²⁹⁾ ajánlják fel. ³⁰⁽³⁰⁾

12Bár az újságok majd mindegyik jelölt neve mellett megjelölik a pártállását is, azonban a programok ismertetésére nem fordítottak figyelmet. A Sopronvármegye dec. 24-i száma is felhívja az olvasók figyelmét arra, hogy a pártállás a választási hadjáratban alig játszik szerepet. „A hangulat a helybeli jelöltek mellett áll ... olyan képviselőt akarnak, (a választókerületben) akit *a megyéhez családi hagyományok fűznek*”.³¹⁽³¹⁾ A kormánypárt sem küldött külső jelölteket, hiszen a helyi jelöltekkel szemben ebben a zavaros politikai helyzetben nem lenne nagy esélyük. A párt azon van, hogy olyan jelölteket válasszanak meg, akiknek a választókerületben gyökerük van. ³²⁽³²⁾

A választópolgárok nem a jelölt politikai állásfoglalását tekintették, hanem inkább az elmúlt időszakban tanúsított magatartását. Az ország lakossága érezte, hogy az összeülő nemzetgyűlés a korábbiakhoz nem hasonlítható törvényhozó testület lesz, olyan feladatokkal, amelyek az ország további sorsát alapján határozzák meg. Erre emlékezteti a Soproni Hírlap december 21-én külön címlapcikkben a választópolgárokat. „Olyan embert válasszanak, aki megérdemli a honatya kifejezést, ... olyan képviselő kell, akiben van tudás, szakértelem, az ország lakosságát egyetemleg érdeklő ügyekhez.” Az országnak most tehetséges képviselőkre van szüksége, akik legjobb tudásuk szerint azon munkálkodnak, hogy az ország kilábaljon a háború után, illetve annak következtében kialakult zavaros helyzetből. Ezért „a

választópolgárok mielőtt az urnákhoz mennek, gondolkozzanak el az ország mai züllöttségén és hajdani nagyságán” és eszerint adják le voksukat.³³⁽³³⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében / 3. Választási hadjárat 1919–20 fordulóján / 3.2. Új év, új lendület

3.2. Új év, új lendület

A választás időpontjának közeledtével, január első napjaiban megélénkült a politikai élet mindegyik választókerületben. A napilapok napról-napra a legújabb választási fejleményekről számolnak be, tudósítanak a jelöltek nagygyűléseinek időpontjáról, esetleg vendégekről, támogatókról. A KNEP jelöltje, Dömötör Mihály ³⁴⁽³⁴⁾, a kapuvári választókerületben január első napjaiban először a német lakta³⁵⁽³⁵⁾ községeket járta végig. A nagy eső ellenére Sopronkeresztúron a Soproni Hírlap szerint körülbelül 2 500 ember volt kíváncsi Dömötör beszédére,³⁶⁽³⁶⁾ 11-én pedig már a kerület központjában mondott beszédet.³⁷⁽³⁷⁾ Január közepén Dömötör Kapuváron, Fertőszentmiklóson, Nagycenken, ¹³Hidegségen, Peresztegen, Sopronszécsenyben, lépett fel és gyűjtött aláírásokat az ajánlóívéhez. Dömötör ellenfele a kisgazdapárti Tomory Jenő³⁸⁽³⁸⁾ hírlapíró lett. A Soproni Hírlap január 13-i száma Tomory egyik kudarcba fulladt nagygyűléséről számolt be. A főszolgabíró feloszlatta a Kapuvárra összehívott gyűlést.³⁹⁽³⁹⁾ Ez az eset január folyamán többször is megismétlődött. Tomory sok helyen az érdeklődés hiánya miatt sem tudta megtartani „álkisgazda” programbeszédét. ⁴⁰⁽⁴⁰⁾

Csornán Cziráky József gróf jelölésével indult meg a küzdelem Griger és közte. A január 4-i Soproni Hírlap arról számolt be, hogy bár két jelöltje van a kerületnek, az evangélikus vallású községek egyikkel sincsenek megelégedve,⁴¹⁽⁴¹⁾ mivel mindkettő katolikus.⁴²⁽⁴²⁾ Néhány nappal később azonban ezt a hírt a lap megcáfolta. A protestánsok nem kívánnak külön képviselőt, támogatják a jelenlegi jelölteket, mert „nem akarják a megteremtett békét felrúgni”. ⁴³⁽⁴³⁾ Január 4-én Cziráky gróf, 6-án Griger állt ki programjával a csornaiaiak elé. Griger támogatására a 11-én tartandó népgyűlésen részt vettek Friedrich István és Haller István miniszterek is. Két nappal később pedig Csík József, központi párttitkár és Haller miniszter szólaltak fel Griger mellett a csornai népgyűlésen. Természetesen a kisgazdák sem ténlenekednek, így a kerületben erősödött a küzdelem.⁴⁴⁽⁴⁴⁾ Országos hírnevű vezető politikusok támogatták Cziráky gróft is. Kuna P. András és Sokorópátkai Szabó István január közepén érkeznek Csornára, ahol a nagygyűlésen fel is szólaltak. Cziráky képviselőjelölt-társaihoz hasonlóan január első felében végigjárta a községeket.⁴⁵⁽⁴⁵⁾ A Soproni Hírlap január 25-i száma Griger megválasztását biztosra vehetőnek tartja: „Legrosszabb esetben 4-5000 szavazattal kap többet, mint Cziráky”.⁴⁶⁽⁴⁶⁾ A Soproni Hírlap számításait a választási eredmények csak nagyjából igazolták. Griger „mindössze” 3 654 szavazattal szerzett többet Czirákynál.

Csepregen a jelölések áttolódtak az 1920-as évre. Január 3-án tartották csak a jelölő gyűlést, ahol is a keresztény szociális gazdasági párt képviselőjében három jelölt kívánt indulni: Zichy Aladár gróf neve már decemberben is felmerült, mellette még Rupprecht Olivér⁴⁷⁽⁴⁷⁾ sajtoskáli földbirtokos és dr. Horváth János⁴⁸⁽⁴⁸⁾ neve szerepelt. Jogosan ¹⁴merül fel a kérdés a Soproni Hírlapban, hogy „testvérharc” fog kialakulni „a keresztény táborban”? Ez a helyzet egyértelműen az ellenfélnek számító kisgazdáknak kedvez. A Soproni Hírlap reménykedését fejezi ki, hogy a csepregi nép meg tud egyezni a jelölt személyében.⁴⁹⁽⁴⁹⁾ Néhány nap elteltével a jelöltség problémáját Zichy gróf oldotta meg, aki „nem reflektált a jelöltségre”, így hívei dr. Horváth János támogatásában egyeztek meg.⁵⁰⁽⁵⁰⁾ Utóbb az újságban megjelent cikk szerint Zichy Aladár mégis meggondolta magát. Később már szívesen elfogadta volna a jelölést, ennek érdekében történtek lépések, de eredménytelenek maradtak. A hasonló programmal, de különböző esélyekkel induló jelöltek megosztották a kerület kereszténypárti híveit, ami azért okozott problémát, mert Nagy György

felsőpulyai postamester és birtokos kisgazdapárti képviselőjelölt is bejelentette indulását.⁵¹⁽⁵¹⁾ Az ajánlásokat ennek ellenére sikerült időre összegyűjteni, így a csepregi mandátumért három jelölt indult. A Soproni Hírlap szerint a küzdelem Horváth és Rupprecht között fog eldőlni, bár szerinte Rupprechtnek nagyobb esélyei vannak. ⁵²⁽⁵²⁾

A Huszár-kormány kultuszminisztere, Haller István,⁵³⁽⁵³⁾ január 10. és 12. között tartózkodott kerületében és tartott gyűléseket, útján Csík József titkár és a röjtöki nagybirtokos dr. báró Berg Miksa is elkísérte.⁵⁴⁽⁵⁴⁾ A lövői kerület kereszténypárti képviselőjelöltjének „hozzá nem méltó” ellenfelei akadtak. „A szavazók bizalmának tekintetében ¹⁵sem mérkőzhetnek vele”⁵⁵⁽⁵⁵⁾ Egyik ellenfele Csézli Lukács kisgazdapárti jelölt, a másik dr. Ötvös Lajos győri birtokos, nyugalmazott pap. Csézli végigjárta a körzetét és megválasztása érdekében erős agitációt váltott ki. Ötvösről azonban nem emlékeztek meg a helyi lapok. Annyit tudhatunk róla, hogy fiatalon, 10-12 évi papi tevékenység után valószínűleg egészségügyi okok miatt nyugdíjazták.⁵⁶⁽⁵⁶⁾ „Most elég erősnek érzi magát arra, hogy Hallerrel küzdjön meg?” – teszi fel a kérdést a Soproni Hírlap, éreztetve a jelölt esélytelenségét. ⁵⁷⁽⁵⁷⁾ A nagymartoni kerületben Scholtz Ödön evangélikus esperes keresztény szocialista képviselőjelölt sokáig ellenjelölt nélkül állt, így megválasztását sokan biztosnak tekintették. Január 13-án azonban Hackl N. Lajos székesfővárosi ének- és zenetanár jelentett be indulási szándékot. A Soproni Hírlap nem helyeselte ezt a lépést, mivel a német keresztény programmal induló jelölt megbontja a keresztény választók egységét és „amikor a rés már elég nagy, jön egy harmadik” és megnyeri a választásokat.⁵⁸⁽⁵⁸⁾ Három nappal később az újság Hackl N. Lajos visszalépéséről tudósít, mivel „nem akarja megzavarni a választókerület egyetértő szellemét.” Az újság másnap egy újabb Hackl feltűnéséről tudósít, akit „szánalmas mosollyal fogadtak”.⁵⁹⁽⁵⁹⁾ A Soproni Hírlap tudósításai ellenére a választási jegyzőkönyv alapján Hackl N. Lajos német kereszténypárti programmal január 17-én benyújtotta az ajánlási íveket, tehát nem lépett vissza. A Soproni Hírlap január 18-i összegzése is hibás, mivel Scholtz Ödön mellett Hackl Lajost kisgazdaprogrammal induló képviselőnek említi. ⁶⁰⁽⁶⁰⁾

A Soproni Hírlap egyedül Scholtz Ödön választási programbeszédét közölte a választási hadjárat során. Elsősorban a németlakta területek aktuális kérdéseivel foglalkozott beszédeiben, úgy mint a német nyelv egyenjogúsága az iskolában és közhivatalokban, a határkérdés problémája. Véleménye szerint népszavazás fogja eldönteni ezt a kérdést. Beszédében kitért a keresztény felekezetek összefogásának szükségességére, amivel a vallás- és egyházellenes irányzatok legyőzhetőek. A „törvényhozást és a kormányzást is a keresztény szeretet és kiengesztelődés szellemének” kell áthatni, mert csak így lehet azt a tátongó űrt áthidalni, ami az egyes társadalmi osztályokat elválasztja, ezáltal lehet „egy szebb, boldogabb jövő alapját megvetni.” ⁶¹⁽⁶¹⁾

A kismartoni kerületben 1919 decembere óta sokat változott a helyzet. A képviselőjelölések lezárulása után a kismartoni kerületben három jelölt nyújtott be ajánlásokat: Sabel János lajtaújfalui plébános keresztény szocialista, dr. Pinezich István ügyvéd, soproni lakos KNEP-es, valamint Bauer Ferenc zárányi kisbirtokos kisgazdapárti programmal. ⁶²⁽⁶²⁾ Január 17-én a Soproni Hírlap még arról számolt be, hogy Sabel Jánosnak ¹⁶nincs ellenfele. Másnap azonban már közzétették a három nevet, bár hibásan, mivel Bauer Ferenc pártállásaként a keresztény szocialista pártot jelölték meg.⁶³⁽⁶³⁾ A Soproni Hírlap szerint Sabel az esélyesebb, ő körülbelül 50%-kal több szavazatra számíthat, mint ellenfele, Bauer Ferenc.⁶⁴⁽⁶⁴⁾ Dr. Pinezich István a választásokon már nem is indulhatott. Ajánlását ugyanis a választási bizottság elutasította, mivel kevés volt az érvényes ajánlás, ráadásul Szarvkő községben a pártállás megjelölése nélkül ajánlották Pinezichet. A bizottság Bauer Ferenc⁶⁵⁽⁶⁵⁾ ajánlását is elutasította, de mivel a hiányokat a meghatározott időn belül pótolták, a jelölt részt vehetett a választásokon.

A Soproni Hírlap január 25-én azzal a számára megnyugtató ténnyel zárja le a választási hadjáratot, hogy Sopron megyének minden kerületében a Keresztény Szociális Gazdasági Párt fog győztesen kikerülni. „Ez a megye megtette a magáét a keresztény Magyarországért!” [66\(66\)](#)

Összegzőként lemondható, hogy január 17-ig 18 képviselőjelölt adta be ajánlását. Három jelölt indult Sopronban, 15 a megyében, de ezek közül kettő ajánlását a választási bizottság nem fogadta el. A választási harcok során két választókerületben indultak hárman a mandátumért, Csepregen (Nagy, Horváth és Rupprecht) és Lövön (Haller, Csézli és Ötvös), három kerületben pedig két-két jelölt versengett egymással: Csornán Griger és Cziráky, Kapuváron Dömötör és Tomory, Kismartonban Sabel és Bauer. Nagymartonban Scholtz ellenfél nélkül maradt. A pártállásokat tekintve a legtöbb képviselőjelöltet – ötöt-ötöt a Keresztény Szociális és Gazdasági Párt és a kisgazdák állítottak. Jelentős párt volt még a KNEP, amelyik három jelöltet „küldött” Sopron vármegyébe. Végigtekintve a jelöltek névsorán szembeötlő az egyházak aktivizálódása. 13 jelölt közül négy foglalkozása pap, illetve lelkész (Griger, Scholtz, Ötvös, Sabel). A hat választókerület közül háromban országos hírnevű politikus is indult: Dömötör, Haller és Cziráky. Cziráky gróf még a dualizmus idején, 1911-től volt a főrendi ház tagja, Dömötör Mihály 1905-től a bazini kerület képviselőjelöltjeként vett részt a parlament munkájában, és 1919-ben a szegedi kormány népjóléti minisztere volt. Haller István már Friedrich második kormányában is részt vett, a választások idején pedig a Huszár-kormány kultuszminisztere volt. A többi hat jelölt közül kettő földbirtokos (Bauer, Rupprecht), egy ügyvéd és két hivatalnok foglalkozású volt. Egyedül Csézli Lukács foglalkozásáról nem tudunk semmit.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében / 4. A keresztény pártok diadala a vármegyében

4. A keresztény pártok diadala a vármegyében

Az első demokratikus, titkos szavazást nagy várakozás előzte meg. A napilapok folyamatosan értesítették a választópolgárokat a választási törvényben foglaltakról. Szükség is volt erre, hiszen a dualizmus-kori gyakorlattól az 1920. évi nemzetgyűlési választás sok tényezőben eltért. Újdonságot jelentett, hogy a választás napja vasárnapra esett, de átnyúlt hétfőre is, mivel némely községekben olyan sok a választópolgár. Az utcákat [17](#)nem lobogózták fel, mivel ezt a rendelet megtiltotta. A fellobogózás amúgy is óriási költséget jelentett volna az államnak, amire nem volt elég pénz. Nem voltak „becsudálkozott” emberek a szesztilalmi rendelt miatt, ami már szombaton este 6 órakor életbe lépett, és hétfő estig tartott.

A választás titkosan történt, az újságok ennek a mechanizmusát is pontosan ismertették. A választások titkosságával együtt járt a választásokon való kötelező részvétel is, a nőknek ugyanúgy, mint a férfiaknak. [67\(67\)](#) A Soproni Hírlap január 4-i száma éppen arról számolt be, hogy az asszonyok hallani sem akarnak választójoguk gyakorlásáról. A választások mentében külön problémaként jelentkezett, hogy az idős emberek, főleg az „anyókák” nehezen értették meg a szavazólap kitöltésének módját. Nehézséget jelentett az is, hogy a házaspárok együtt akarták szavazólapjaikat kitölteni, amit a bizottság a befolyásolhatóság miatt nem engedélyezett.

Mivel a rendelet megtiltotta, hogy a választások alatt korteskedés, valamint etetés-ítatás legyen, a választások komoly hangulatban, különösebb incidensek, botrányok nélkül zajlottak le a vármegye minden kerületében. [68\(68\)](#) A választási eredményeket csak január 29-én tette közzé a Soproni Hírlap, Kapuvárról és Lövőről azonban nem tudott hiteles adatot közölni. Országosan jellemző, hogy a sajtóhíradások ekkor már

kevés figyelmet fordítottak a pontos választási eredmények közlésére. Általában csak a győztesek nevét hozták nyilvánosságra, és esetleg a két jelölt közti szavazatkülönbséget.⁶⁹⁽⁶⁹⁾ A választási hadjárat során a választási körutakkal, nagygyűlésekkel kapcsolatos híradások mindig csak az apróbb napi hírek között szerepeltek a soproni napilapokban, és a választási eredmények közlése is csak az újságok második oldalán kapott helyet. Ennek az volt az oka, hogy a közvéleményt ekkor már a január közepén nyilvánosságra hozott békediktátum igazságtalanságai foglalkoztatták. A választási eredmények fontossága eltörpült ezek mellett.

Soproni Hírlap január 29-i számát fellapozva már a cikk címéből kiderül a választások eredménye. „Mindenholt a keresztény szocialisták győztek”-írja az újság nagy meglepéssel. A csornai kerületben Griger Miklós a szavazatok 61,12%-át tudhatta magáénak, összesen 10 037 szavazatot. Vele szemben Cziráky József gróf 6 383 szavazópolgárt tudott megnyerni. (38,87%) Míg Acsalagon Griger csak 1 ellenszavazatot kapott, addig Vadosfán csak ketten voksoltak mellette. Rábaszentandrásán szintén Cziráky József aratott nagyarányú győzelmet. Ennek ellenére a kerület mandátumát Griger Miklós vehette át. A választásokon a kerületben a polgárok 91,2%-a vett részt, a legalacsonyabb részvételi arány Soboron történt, ahol a kötelező választás ellenére csak a választópolgárok 84,1%-a vett részt. A legtöbben Bodonhelyen vettek részt a szavazáson: 98,6%. (2 táblázat.)⁷⁰⁽⁷⁰⁾ Sokkal alacsonyabb volt a részvételi arány a kismartoni választókerületben, ahol a választópolgárok 22,3%-a nem élt választójogával. A legkevesebb résztvevő Szentmar-gitbányán mutatkozott, ahol a két nap alatt csak a választók 27,8%-a járult az urnákhoz. Felsőszéleskúton pedig csak 31,6%-os volt a részvétel.

182. táblázat: 1920. január 25-26.

Csornai választókerület	Névjegyzékbe felvettek száma	Gróf Cziráky József	Dr. Griger Miklós	Összes szavazat	Válasz résztvevő
Csorna I.	745	262	419	681	91
Csorna II.	969	286	617	903	93
Csorna III.	758	253	464	717	94
Csorna IV.	983	530	384	914	93
Szany I.	861	200	604	804	93
Szany II.	700	304	345	649	92
Farád	837	503	234	737	88
Szil	1 223	130	932	1 062	86

Kistata	108	27	74	101	93
Bogyoszló	709	222	431	653	92
Potyond	189	156	17	173	91
Sopronnémeti	313	200	81	281	89
Acsalag	308	1	295	296	96
Barbacs	474	155	279	434	91
Maglócza	142	55	82	137	96
Bősárkány	756	117	601	718	95
Egyed	493	228	197	425	86
Árpás	292	79	179	258	88
Rábaszentandrás	382	323	22	345	90
Sobor	345	169	121	290	84
Magyarkersztúr	494	332	132	464	93
Vadosfa	182	172	2	174	95
Zsebeháza	186	151	23	174	93
Dőr	437	64	308	372	85
Rábapordány	700	106	541	647	92
Bágyog	305	129	153	282	92
Bodonhely	279	176	99	275	98
Rábaszovát	566	160	370	530	93
Rábatamási	739	139	511	650	88
Jobaháza	399	226	111	337	84
Pásztori	212	40	147	187	88
Rábacsanak	564	108	433	541	95
Szilsárkány	633	212	339	551	87

Rábasebes	165	38	115	153	92
Vág	564	130	375	505	89
Összesen:	18 012	6 383	10 037	16 420	91

Az alacsony részvételi arányszám nem magyarázható azzal, hogy hamarosan ezek a falvak az ausztriai parlamentbe küldenek képviselőket, hiszen a többi falu és Kishőflány is az elcsatolandó területen fekszik, ahol pedig ez az arány 99,3%-os volt. A szavazásra jogosultak közül csupán csak hárman nem éltek választójogukkal. Valószínűleg ezekben a községekben a német nacionalizmus erősebb lehetett.⁷¹⁽⁷¹⁾

19A szavazatok többségét Sabel János lajtaújfalui római katolikus plébános szerezte meg, összesen 9 365 polgár szavazott rá (52%). Bauer Ferenc 8 658 szavazattal (48%) a második helyen végzett. (3. táblázat)

3. táblázat: 1920. január 25-26.

Kismartoni választókerület	Névjegyzékbe felvettek száma	Bauer Ferenc	Sabel János	Összes szavazat	Válasz résztvevő
Kismarton	1212	201	820	1021	84
Ruszt	649	151	430	581	89
Alsókismartonhegy	178	35	74	109	61
Büdöskút	608	106	300	406	66
Cinfalva	890	740	70	810	91
Darázsfalva	732	519	123	642	87
Feketeváros	863	528	175	703	81
Felsőkismartonhegy	632	124	403	527	83
Felsőfőhérgyháza	966	332	492	824	85
Fertőmeggyes	835	564	101	665	79
Fertőrákos	1 017	345	440	785	77
Fertőszéleskút	640	57	145	202	31

Kelénpatak	613	485	19	504	82
Kishöflány	434	48	383	431	99
Kismartonváraalja	84	20	50	70	83
Lajtapordány	359	125	198	323	90
Lajtaszérc	291	112	141	253	86
Ljataszentgyörgy	659	149	403	552	83
Lajtaszentmiklós	940	266	482	748	79
Lajtaújfalu	898	186	505	691	76
Loretton	148	9	126	135	91
Nagyhöflány	703	204	404	608	86
Oka	761	223	476	699	91
Oszlop	566	176	317	493	87
Pecsenyéd	875	261	434	695	79
Sérc	665	103	519	622	93
Somfalva	957	322	197	519	54
Sopronkertes	479	310	73	383	80
Szárazvám	526	164	205	369	70
Szarvkő	1 004	480	262	742	73
Szentmargitbánya	1 033	51	236	287	27
Vimpác	290	50	170	220	75
Völgyfalva	431	256	112	368	85
Vulkanpordány	888	628	64	692	77
Zárány	375	328	16	344	91
Összesen:	23 201	8 658	9 365	1 8023	77

20A csepregi kerületben is vereséget szenvedtek a kisgazdák. Nagy György 3 359 szavazattal az utolsó helyen végzett. Rupprecht Olivér 5 445, Horváth János 4 696 szavazatot tudhatott magáénak. Mivel egyikük sem szerezte meg az érvényes szavazatok több, mint felét, így közöttük a február 8-i pótválasztás döntött. A választások második fordulójában egyszerű szavazattöbbség alapján Rupprecht Olivér kapta meg a jogot a nemzetgyűlésben való részvételre. Összesen 6 466 szavazatot kapott, csupán 314-gyel többet, mint Horváth János. Sajtoskál község egyértelműen Rupprecht mellé állt, de kilenc másik községben is Horváth János tíznél kevesebb szavazatot kapott, viszont Káptalanvis egyhangúan mellé állt. A választókerület székhelyén mindkét szavazókörben Horváth János biztosan nyerte a szavazást. A választás első fordulójáról jegyzőkönyv nem maradt fenn, így csak a pótválasztási jegyzőkönyv adatai alapján alkothatunk képet a részvételi arányról. A szavazópolgárok 85,7%-a élt választási lehetőségével. Ebben a kerületben kettő község volt olyan, ahol a szavazópolgárok közül kivétel nélkül mindenki részt vett a szavazáson (Csér, Makkoshetye), bár a szavazópolgárok száma egyik helyen sem érte el a százat. A legkevesebb választó Sopronudvaron volt: 47, 7%. (4. táblázat)

4. táblázat: 1920. február 8-i pótválasztás

Csepregi választókerület	Névjegyzékbe felvettek száma	Rupprecht Olivér	Dr. Horváth János	Összes szavazat	Választókörökön re arány
Csepreg I.	901	161	648	809	89
Csepreg II.	925	330	514	844	91
Bük	1 276	523	554	1 077	84
Bő	584	337	225	562	96
Damonya	135	59	60	119	88
Csernelháza	67	28	35	63	94
Mesterháza	145	112	26	138	95
Nagygeresd	225	191	5	196	87
Pórládony	208	197	7	204	98
Kisgeresd	116	107	4	111	95
Csér	96	83	13	96	100
Berektompaháza	172	168	3	171	99

Répcesásford	56	13	42	55	98
Répejánosfa	122	37	78	115	94
Répceszemere	372	93	220	313	84
Sajtoskál	189	179	0	179	94
Nemesládony	257	208	36	244	94
Lócs	242	160	64	224	92
Felsőség	247	157	62	219	88
Iklanberény	70	61	8	69	98
Simaháza	25	23	1	24	96
Makkoshetye	36	35	1	36	100
Alszipor	117	103	10	113	96
Felsőpor	242	140	101	241	99
21 Zsira	246	16	220	236	95
Káptalanvis	144	0	136	136	94
Nemesvis	216	14	112	126	58
Gyüleviz	84	11	72	83	98
Salamonfa	111	46	64	110	99
Felsőszakony	292	154	118	272	93
Alsószakony	259	134	102	236	91
Gyalóka	167	25	130	155	92
Horvátzsidány	507	48	273	321	63
Ólmod	141	16	108	124	87
Németzsidány	144	85	46	131	91
Peresznye	342	68	217	285	83
Locsmánd	727	598	76	674	92

Sopronudvard	218	95	9	104	47
Pervány	167	78	34	112	67
Répcesarud	433	105	147	252	58
Répcemicske	283	138	101	239	84
Répcekehely	467	126	249	375	80
Alsólászló	234	43	136	179	76
Borsmonostor	320	153	94	247	77
Rábakecöl	552	93	364	457	82
Vásárosfalu	136	76	35	111	81
Edve	180	78	76	154	85
Dénesfa	300	78	182	260	86
Beled	1236	683	334	1017	82
Összesen:	14 731	6 466	6 152	12 618	85

A kapuvári kerületben is átlagosnak mondható a választáson való részvétel, a névjegyzékbe felvettek 83%-a járult az urnákhoz. Ebben a választókerületben is történt kirívó eset, Haracsony községben ugyanis mindössze 17 ember élt szavazati jogával, ami a választásra jogosultak 3,8%-a. Alacsony volt az érdeklődés Sopronnyéken is, ahol a jogosultak 16,8%-a jelent meg.⁷²⁽⁷²⁾ Az ellenkező szélsőséget Agyagos és Sarród községek képviselik, ahol egy illetve két ember nem jelent csak meg a választási bizottság előtt. A választókerületben Dömötör Mihály aratott fényes győzelmet Tomori Jenővel szemben. Míg a kiskazda jelölt 3 620 szavazatot kapott, Dömötör közel a négyszeresét, 12 516-ot. A leszavazott polgárok 77,5%-a választotta Dömötört képviselőjének. (5. táblázat)⁷³⁽⁷³⁾

A nagymartoni választókerületben az előzőektől eltérően alakult a választás. A január 17-én leadott ajánlási ívek közül a választási bizottság Scholtz Ödön ajánlását elfogadta, de Hackl N. Lajos ajánlását megtagadta. Mivel a hiányosságokat három órán belül nem pótolta, illetve pótlás gyanánt újabb ajánlásokat mutatott be, a választásokon nem indulhatott.

²²5.táblázat: 1920. január 25-26.

Kapuvári választókerület	Névjegyzékbe felvettek száma	Dr. Dömötör Mihály	Tomori Jenő	Összes szavazat	Válasz résztvevő
Agyagos	289	269	19	288	99
Alsópéterfa	246	127	80	207	84
Babót	733	475	185	660	90
Balf	543	350	85	435	80
Eszterháza	344	212	81	293	85
Fertőboz	284	151	112	263	92
Fertőendréd	460	394	36	430	93
Fertőhomok	288	239	33	272	94
Fertőszentmiklós I.	623	441	113	554	88
Fertőszentmiklós II.	642	450	112	562	87
Fertőszéplak	570	511	17	528	92
Fertőszergény	268	245	7	252	94
Garta	673	565	83	648	96
Haracsony	443	17	0	17	3,
Harka	568	33	399	432	76
Hasfalva	106	83	4	87	82
Hegykő	622	384	190	574	92
Hidegség	252	217	17	234	92
Kapuvár I.	893	741	69	810	90
Kapuvár II.	923	585	227	812	88
Kapuvár III.	916	560	248	808	88

Kópháza	798	562	8	570	71
Küllő	270	163	23	186	68
Nagycenk	841	601	178	779	92
Osló	635	502	57	559	88
Pereszteg	543	368	104	472	86
Petőháza	287	201	54	255	88
Sárród	490	358	130	488	99
Sopronkeresztúr I.	644	420	117	537	83
Sopronkeresztúr II.	832	381	257	638	76
Sopronnyék	888	120	29	149	16
Sopronszécsény	136	67	59	126	92
Süttör	666	455	167	622	93
Szárköld	727	573	75	648	89
Veszkény	316	151	141	292	92
Vitnyéd	699	545	104	649	92
Összesen:	19 458	12 516	3 620	16 136	82

„A választási bizottság a választási eljárást 1920. év január 25. napján 8 órakor nyitotta meg. Minthogy a fentiek szerint érvényesen csak egy ajánlatot, ...a választási biztos őt a választásra kitézött napon reggel 8 órakor a nemzetgyűlés megválasztott tagjának jelentette ki”.⁷⁴⁽⁷⁴⁾ Országosan jellemző tendencia volt, az 1920. évi választások idején, hogy a „határok (demarkációs vonalak) által kettészelt régi választókerületekben általában 23 egyhangú választásra került sor”.⁷⁵⁽⁷⁵⁾ Az elkövetkezendő nemzetgyűlésen tehát a nagymartoni kerületet Scholtz Ödön, a keresztény gazdasági és szociális párt jelöltje képviseli.

A lövői választásokról a napilapok nem tudtak adatokat közölni, és nem maradt fenn a rendes választási jegyzőkönyv sem. Az eredményről annyit tudunk, hogy Haller István megnyerte a választások első fordulóját,⁷⁶⁽⁷⁶⁾ tehát pótválasztásra nem volt szükség. Haller azonban többes mandátummal rendelkezett, még további két kerületben indult és nyert a választásokon, Budapest I. és a ceglédi kerületben. Ezek közül a ceglédi mandátumot tartotta meg, így a lövőiről is lemondott.⁷⁷⁽⁷⁷⁾

Ennek következtében 1920. március 25-én időközi nemzetgyűlési választást tartottak a lövői kerületben.

Ekkor a mandátumért négy jelölt indult: Fertsák Jenő a KNEP, Mándoky Sándor a Keresztény Kisgazda- és Földmíves Párt, Ötvös Lajos az Országos Kisgazda- és Földmíves Párt és Keller László a KNEP képviselőjeként. A szavazatok 52,3%-át Fertsák Jenő nyerte el, így ezután ő képviselte a kerületet a nemzetgyűlésben.⁷⁸⁽⁷⁸⁾ A Sopron vármegyei választásokról összességében elmondható, hogy minden választókerületben, még Sopron városában is⁷⁹⁽⁷⁹⁾ kereszténypárti jelöltek kerültek ki győztesen a választási harcokból. Minek köszönhető ez a győzelem?

A keresztény nemzeti Magyarország Szent István államát idézi vissza, akkor, amikor Nagymagyarország már nincs többé, és az ország további területeket fog veszteni. A kereszténypárti jelöltek győzelme a választási hadjáraton is múlt, hiszen a KNEP-nek az egyház támogatását is sikerült megszereznie azzal, hogy a jelöltek neveit Csernoch János hercegprímáshoz terjesztette fel. Csernoch a névsort jóváhagyta, majd december végén az ország katolikus papságát a KNEP támogatására buzdította, akik ezt a hívek felé továbbították.⁸⁰⁽⁸⁰⁾ Ismert tény, hogy a vidéki lakosság életére a katolikus egyház a papok révén óriási befolyással bír. Ehhez járul még az a tényező is, hogy ezen a választáson a nők is élhettek választójogukkal, a női szavazók többsége pedig vallásos. Ezen a választáson nagy számban papok, lelkészek is vállalták a mandátumokért vívott küzdelmet, akik nemcsak a programjukkal, hanem a reverenda erejével is szereztek voksokat.⁸¹⁽⁸¹⁾ Sopron vármegye lakosságának 87,4%-a katolikus, 10, 2%-a pedig evangélikus,⁸²⁽⁸²⁾ a keresztény pártok támogatottságának pedig Sopron környékén már hagyományai vannak. Az 1905-ös és 1910-es parlamenti választásokon is a Katolikus Néppárt jelöltjei képviselték a vármegye lakosságát a törvényhozásban. 1910-ben ez az arány némiképp visszaesett, de még így is jelentősnek mondható.⁸³⁽⁸³⁾

A Kisalföldről tehát nem tudtak a kisgazdák képviselőt delegálni az összeülő új nemzetgyűlésbe. Ez magyarázható a kisgazdapárt káder- és kapcsolati tőke hiányával, ²⁴illetve, hogy a párt színeiben induló képviselők nem „kisgazdák”, csupán gazdák, birtokosok voltak, ahogy Cziráky vagy Bauer. Az ismert adatok alapján a kapott szavazatokról készült összesített táblázatban azonban a kisgazdák szinte alig maradtak el a KNEP mögött, csupán 533 szavazattal. A Keresztény Szociális és Gazdasági Párt és a kisgazdák között a különbség pedig 37 szavazat. /6.táblázat/ Ezek a szavazatok azonban az egyéni választókerületi rendszerben elvesztek, míg a listás szavazás esetén további mandátumot jelenthettek volna a kisgazdapártnak. Így azonban a keresztény párti képviselők diadalmaskodtak Sopron vármegyében.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében / 5. Befejezés

5. Befejezés

Az 1920-as választás világosan mutatja, hogy végérvényesen lezárultak a dualizmus kori politikai viszonyok, és a választás körülményeiben már a 20. század jellemzői fedezhetők fel. Ez már a választási propaganda eszközeiben is megfigyelhető. A választók megnyerésének és mozgósításának fő formája a népgyűlések megtartása volt, ahol a jelölt és a választók közvetlen kapcsolatba kerültek egymással. A fővárosban és a többi városban mozgó reklámok, hirdetések, újságok, plakátok lepték el az utcákat, a falusi közönség elérésének szinte kizárólagos módja azonban a népgyűléseken való személyes fellépés volt. A nyomtatott reklám helyét Sopron környékén a város napilapjai vették át, bár szerepük 1920-ban még csak a tényközlésre szorítkozott. A későbbiekben viszont már a megye választási harcaiban koordináló feladatot látott el mind a Soproni Hírlap, mind pedig a Sopronvármegye. Az 1920-as választások hangulatában a

régi elit elutasítása kapott hangot, a dualizmus kori képviselők helyett az ország közvéleménye újakat kívánt. Országos tendenciaként megfigyelhető meg egy új elit réteg kialakításának igénye. Az első választásokon is Sopron vármegyében ez az új elit próbált meg mandátumhoz jutni, Mivel ez a réteg nagyon vékony volt, így országos hírnevű politikusok tudták a megye néhány mandátumát megszerezni.

Ez egyrészt annak is köszönhető, hogy politikai pályafutásukat a dualizmus idején már megkezdtek, a politikai életben jártasságot szereztek, és az elmúlt rendszerben az ellenzék soraiba tartoztak, ezért a közvélemény az ország legmegfelelőbb vezetőinek tekintette őket. A régi elit elutasítása miatt a KNEP a választások után az egyik legerősebb pártként vett részt a törvényhozásban. A KNEP mellett jelentős erőt képviselt a kiskgazdapárt is. A választási eredményeket tekintve az ország lakossága nagyjából két részre bomlott, a kiskgazdák és a KNEP közel azonos számú mandátumot szereztek. A Sopron vármegyei eredmények ezt megcáfolni látszanak, mivel minden kerületben kereszténypárti jelölt győzött. Ennek ellenére a 6. táblázatban látható, hogy a Sopron vármegyei lakosság is erősen differenciálódott. A kiskgazdapárt bázisa a megyében nem elhanyagolható, annak ellenére, hogy ez a mandátumokban nem jutott kifejezésre.

Ebben a megyében nem indultak kiskgazda színekben országos hírnevű politikusok, és a megye kiskgazda elit rétege is szegényesnek mondható. A kiskgazdapárt tehát nem tudott Sopron vármegyében „versenyképes” jelöltekkel állítani a keresztény pártok ellen. 1920. február 16-án megtörtént az ideiglenes jelleggel két évre megválasztott nemzetgyűlés ünnepélyes megnyitása. „Ez a nemzetgyűlés több volt, mint egyszerű, múltó értékű jelenség a nemzet életében, mert a forradalmak után ide, ebbe az intézménybe koncentrált a nemzet minden életenergiája...

256. táblázat: Az 1920. évi választások összesített eredménye

	Csorna	Csepreg	Kismarton	Kapuvár	Lövő	Nagymarton
KNEP	10 037	–	–	12 516	nincs adat	nincs adat
Kiskgazdapárt	6 383	3 359	8 658	3 620	nincs adat	nincs adat
Ker. Szoc. Gazd. Párt	–	6 466+ 6 152 = 12 618	9 365	–	nincs adat	nincs adat

Az 1920./I. tc. megalkotásával és a kormányzói szék betöltésével ez a nemzetgyűlés rakta le azokat a vágányokat, amelyen az akkori Magyarország megindult, és nagy céljai felé továbbhaladt”.⁸⁴⁽⁸⁴⁾ A parlament összetételében a keresztény pártok és a kiskgazdák együttesen 94,5%-os arányt tettek ki, a keresztény pártok 77, a kiskgazdák 78 mandátumot szereztek. A maradék 9 mandátumon a pártonkívüliek és a Nemzeti Demokrata Párt képviselői osztoztak. Az 1920-1922.évi nemzetgyűlésben tehát erőegyensúly alakult ki, a parlament vitatkozó gyűléssé vált, ez a jelentőségét csökkentette. Ehhez járult még az is, hogy a képviselőház nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A nemzetgyűlés két éves működése után az ország politikai pártviszonyai kevésbé voltak rendezettek, mint 1919-20 fordulóján. 1922 februárjában a KNEP már szétesett, az Egységes Párt viszont még csak kialakulóban volt. A nemzetgyűlés két ülészaka (1920. febr. 16., 1921. febr. 10. és 1921. febr. 11.–1922. febr. 16.) alatt összesen 315 ülést tartottak. A

miniszterek 136 törvényjavaslatot nyújtottak be, ebből 112-t fogadtak el és hirdettek ki. A nemzetgyűlés által hozott törvényeket két csoportba lehet osztani. Egyes törvényeket az antant kényszerítő hatalma következtében, (Trianon, a Habsburg-ház trónfosztása, katonai intézkedések), más törvényeket a nemzet „valódi vagy vélt életszükségeiből fakadóan” hoztak.⁸⁵⁽⁸⁵⁾ A nemzetgyűlés egyik elengedhetetlen feladata a választójogi törvény megalkotása lett volna. Bethlen István miniszterelnök azonban nem találta megfelelőnek a Friedrich-féle választójogi rendeletet, ami nem kedvezett volna az új kormánypártnak,⁸⁶⁽⁸⁶⁾ ezért a törvénykezési munkálatokat addig halogatta, amíg a parlament mandátuma le nem járt. A választójog módosítása így ismét rendeletként látott napvilágot.

A nemzetgyűlés mandátuma 1922. február 16-án lejárt, a választásokat azonban csak 1922. május 28–június 1. között tartották meg. A választójog tekintetében az erős ellenzéki tiltakozás ellenére a kormány jelentős szigorításokat tett, ezáltal jelentős támadási pontot szolgáltatott az ellenzéki képviselők számára a már március elején meginduló újabb választási hadjárat idején.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Gergely Jenő: Adatok a keresztény-agrárszocialista mozgalom Sopron megyei történetéhez az 1920-as évek első felében

26Gergely Jenő: Adatok a keresztény-agrárszocialista mozgalom Sopron megyei történetéhez az 1920-as évek első felében

Keresztényszocializmus alatt Magyarországon a szociális katolicizmus etikai elvein alapuló, olyan társadalmi és gazdasági reformtörekvések összességét értjük, amelyeknek célja a társadalmi igazságosság megteremtése. A polgári társadalom egyenlőtlenségeit és a kapitalista gazdaság kizsákmányoló jellegét szociálpolitikai reformokkal akarták megszüntetni, hibáit „kijavítani”. A polgári világot elfogadó, és az annak felszámolására törekvő szocializmust elutasító új stratégiát XIII. Leó pápa (1878–1903) 1891. május 15-én kibocsátott *Rerum novarum* kezdetű szociális enciklikájában foglalta össze. A szentszéki útmutatás alapján bontakozott ki előbb Nyugat, majd Közép-Európában a keresztényszocialista mozgalom, amelynek három „szintje” van: a társadalmi jellegű egyesületek, a szindikalista jellegű keresztény szakszervezetek és a politikai érdekérvényesítés instrumentumai; a keresztény pártok.¹⁽⁸⁷⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Gergely Jenő: Adatok a keresztény-agrárszocialista mozgalom Sopron megyei történetéhez az 1920-as évek első felében / Előzmények

Előzmények

A magyarországi keresztényszocialista mozgalom 1903-ban indult félévszázados útjára a Győri és Győrvidéki Keresztény–Szociális Egyesület megalakulásával. A szervezkedés élére Giesswein Sándor győri kanonok állt. A mozgalom elsősorban a gazdaságilag fejlettebb Nyugat–Dunántúlon hódított tért: néhány hónap alatt Győr után Szombathelyen, Pápán, majd 1905-ben Sopronban is megalakult a keresztényszocialista egyesület²⁽⁸⁸⁾ A Keresztényszocialista Egyesületek Országos Szövetsége 1904-ben alakult meg ugyancsak Giesswein Sándor elnöklétével Budapesten, és alapszabályait a belügyminiszter 1905-ben láttamozta³⁽⁸⁹⁾ Az egyesületekbe társadalmi állásra való tekintet nélkül bárki beléphetett, aki a keresztényszocialista célokkal egyetértett, azokat tanulmányozni óhajtott és terjesztésükben is résztvevett. Sopron megyében 1906 folyamán a csepregi járás területén, Lövé és Csepreg községekben alakult

keresztényszocialista egyesület, tagjaik kiszagdzák és földmunkások, míg vezetőik a helyi értelmiségből kerültek ki: a katolikus pap vagy a tanító állt az egyesületek élére. A kismartoni járásban Kismartonhegy községben 1906 második felében már nem is egyesület, hanem szakmai szervezet: keresztényszocialista építőmunkás-csoport alakult. Ekkor ugyanis már országosan is megkezdődött a keresztény szakszervezetek kiépítése; a heterogén egyesületekben lévő tagok szakmák szerinti összefogása. 1907-ben Lakompak, Mihályi és Rábakecöl voltak a megyei mozgalom újabb állomásai.⁴⁽⁹⁰⁾ A keresztényszocialista mozgalom ²⁷élvezte az 1895-ben alakult Katolikus Néppárt támogatását, az egyes főpapok és a helyi klérus szimpátiája vagy ellenszenve azonban egyaránt tapasztalható volt. Jelentős előrelépés a keresztényszocializmus történetében, hogy az 1905-ös országgyűlési választásokon Giesswein Sándort – igaz, hogy a Katolikus Néppárt jelöltjeként – de képviselővé választották Magyaróvárról. A parlamentben ő lett az első keresztényszocialista képviselő (megelőzve ezzel a szociáldemokrácia megjelenését a törvényhozásban). Felszólalásaiban, így pl. az ún. cselédtörvény vitájában kiállt a mezőgazdasági munkások és gazdasági cselédek érdekeinek védelméért⁵⁽⁹¹⁾.

1907-ben alakult meg Budapesten az Országos Keresztény Szocialista Párt, szakítva a konzervatív néppárttal. Az új alakulás célja a keresztényszocialista program politikai érvényesítése volt az országgyűlésben, illetve az önkormányzatokban. A pártprogram jelentős teret szentelt az agrárkérdésnek; sürgette a kiszagdzák érdekében álló adó- és hitelrendszer létrehozását, a földnélküliek vagy csekély birtokkal rendelkezők földhöz juttatását. Az agrárproletároknak – a földnélküli földmunkásoknak, cselédeknek, napszámosoknak – pedig méltányos munkabért, szociális érdekvédelmet és egészségbiztosítást követelt⁶⁽⁹²⁾ A közjogi kérdések körül mozgó magyar politikai közegben egy ilyen világnézeti párt nehezen tudott meggyökeresedni. Az egyesületi bázisra építve, ugyancsak a Nyugat–Dunántúlon tettek kísérletet pártszervezetek alakítására, Sopron megyében Újkéren, Csepregen, Keresztény és Bük községekben tartottak népgyűléseket⁷⁽⁹³⁾.

Sopron megye már az első világháborút megelőző években a még gyerekcipőben járó keresztényszocialista mozgalom egyik központja volt. Az öt titkárság (Győr, Pápa, Pécs, Sopron, Kassa) egyike itt működött. Figyelmet érdemel, hogy az öt regionális központ közül négy a Dunántúlon, három kimondottan a Nyugat–Dunántúlon található. Magában Sopron városában 1912-ben a helyi keresztényszocialista egyesületnek 60 tagja volt⁸⁽⁹⁴⁾ A vidéki, falusi keresztényszocialista szervezkedések elsődlegesen a földmunkásság megnyerésére törekedett, így kezdettől egyfajta keresztény agrárszocialista jelleget öltött. A Keresztényszocialista Földmunkások és Földművesek Országos Szövetségének alapszabályait 1908-ban hagyta jóvá a belügyminiszter⁹⁽⁹⁵⁾. (A szakegyesület nevében is a földmunkás megelőzi a tágabb, birtokos parasztságot is jelentő földműves fogalmat.) 1914 nyarán a Keresztényszocialista Egyesületek Országos Szövetségének 98 helyi egyesülete volt. A Szövetség keretében hét országos szakszervezet működött, 45 helyi csoporttal. Mindezek összlétszámát kb. 10-12 000 főre tehetjük, ami mintegy tizedét képezte a szociáldemokrata szervezett munkásmozgalomnak¹⁰⁽⁹⁶⁾.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Gergely Jenő: Adatok a keresztény–agrárszocialista mozgalom Sopron megyei történetéhez az 1920-as évek első felében / A keresztényszocialista mozgalom konjunkturális fellendülése 1919–1921 között

A keresztényszocialista mozgalom konjunkturális fellendülése 1919–1921 között

Az 1919. augusztusa után egymást követő ellenforradalmi kormányok – egészen 1921 végéig, a Bethlen–Peyer paktumig – arra törekedtek, hogy a keresztény nemzeti ellenforradalom jegyében a

„bűnösnek” minősített szocialista munkásmozgalmat is keresztény ²⁸nemzeti alapra vigyék. Ennek elsődleges eszköze lett volna a keresztényszocialista mozgalom, amelybe át kellett volna terelni az addig „internacionalista” szervezeteket is. Ehhez pedig mind a hatóságok, mind az újkeletű politikai pártok, mind pedig az egyházak, elsősorban a katolikus egyház hatékony támogatásban részesítette a keresztényszocialistákat¹¹⁽⁹⁷⁾. A keresztény kurzus hónapjaiban kétségtelenül konjunkturális helyzetbe kerültek a keresztényszocialisták, hiszen politikai képviselőik – a különféle neveken szereplő keresztény pártok vezetői – a kormányzati hatalom részesei lettek, a kisgazdák koalíciós alapon kormányoztak. Bár ekkor sem került sor a szocialista szakszervezetek betiltására (elsődlegesen a nemzetközi szempontokra tekintettel), de a meglévő szervezetek felbomlasztására, kettészakítására sor került.

A keresztényszocialisták elsődleges társadalmi bázisát a városi közalkalmazotti, közüzemi munkásság, konzervatív katolikus értelmiségiek és kispolgárok képezték. A vidék a kisgazdapártoké volt, eltekintve a tradicionálisan katolikus néppárti befolyás alatt álló régióktól, amilyen a Nyugat-Dunántúl is volt. Ám míg Győr, Vas és Zala megyékben 80-90%-os katolikus többség volt, Mosonban és Sopronban számolna kellett a lutheránus kisebbséggel is. Ez a distinkció meg is jelent a keresztény párt itteni propagandájában.

1919. őszén Sopron megyében egyedül a keresztényszocialista pártnak voltak komoly pozíciói. A megye kormánybiztosa 1919. október végén azt jelentette, hogy „a vármegye területén mindenhol folyamatban van a keresztény nemzeti pártok szövetségéhez tartozó pártok szervezkedése, különösen a keresztény szociális gazdasági párt szervezkedése folyik teljes erővel és olyan sikerrel, hogy ezzel ellenkező irányú politikai mozgalom felszínre jutása már most ki van zárva”¹²⁽⁹⁸⁾

Az 1920-as nemzetgyűlési választásokon Sopron megyében a keresztényszocialista jelöltek győztek. Sopronban gróf Klebansberg Kunó a KNEP jelöltjeként lett képviselő, bár neki semmi köze sem volt a keresztényszocializmushoz. Csepregen Rupprecht Olivér, Csornán Griger Miklós, Kapuváron Dömötör Mihály, Kismartonban Sábel János, Lövön ellenjelölt nélkül Haller István és Nagymartonban Scholtz Ödön lett nemzetgyűlési képviselő. A keresztény pártiak a megyében a kisgazdapárti jelölteket győzték le. Közülük Haller, Griger és Dömötör a keresztényszocialista mozgalom ismert vezetői voltak. Sábel és Scholtz a keresztényszocialista párt Bleyer Jakab által irányított német nemzetiségi szárnyához tartoztak.¹³⁽⁹⁹⁾

1919. őszén, 1920. első felében a keresztény szakszervezetek taglétszáma gyorsan növekedett. 1919. októberében mintegy 40 országos szakszervezetben (tehát lényegében minden szakmában) kerekén 60 000 tagot számláltak.¹⁴⁽¹⁰⁰⁾ 1920. júniusában a Keresztényszocialista Szakszervezetek Országos Szövetségéhez 39 szakszervezeti központ tartozott, amelyeknek összesen 432 helyi csoportjában 190 464 tagja volt. Ezen belül a ²⁹földmunkás szakszervezet kerekén 6 000 főt tett ki.¹⁵⁽¹⁰¹⁾ Megjegyezzük azonban, hogy a majd 200 ezres taglétszám csak formálisan létezett, a tagok jelentős része „kettős tag” volt (megtartotta korábbi, szocialista szakszervezeti tagságát is), vagy csak papíron létezett. Leszámítva a nyilvánvaló túlzásokat és propaganda-célú torzításokat, ki kb. 100 000-re tesszük a keresztény szakszervezetek taglétszámát. (Ugyanekkor a szociáldemokrata szervezetek taglétszáma mintegy 150 000 volt.)¹⁶⁽¹⁰²⁾

Maga a keresztény agrárszocialista szakszervezetek 1919. októberében Keresztényszocialista Földmunkások és Kisgazdák Szövetsége néven alakult újjá, és elnöke egy Kocsán Károly nevű volt néptanító lett. Az újjászervezésnél érthetően a már 1918. előtt meglévő befolyási övezetekre támaszkodtak.¹⁷⁽¹⁰³⁾ Az 1919. őszén kormányzati hatalomhoz jutó keresztényszocialisták az agrárkérdést illetően magukévá tették a földreform követelését: a földnélküli agrárlakosság földhöz juttatását. Ezt az álláspontjukat a nemzetgyűlésben is képviselték az ún. Nagyatádi-féle földreform-törvényjavaslat

vitájában.¹⁸⁽¹⁰⁴⁾ De az igazságosabb földbirtokmegoszlás mellett nagy súlyt helyeztek a földmunkások és gazdasági cselédek kimondott „munkásköveteléseinek” hangsúlyozására is. Az első keresztény agrárszocialista programot 1920. április végén hozták nyilvánosságra. A program az otthonteremtés lehetőségeinek biztosítását, a földhözjuttatás kérdésének örökbérlet formájában történő megoldását, a mezőgazdasági munkabérek és munkaszerződések méltányos rendezését, a munkaalkalmak teremtését és a munkaközvetítést, a hatékony érdekképviselést, a betegség-, balesetbiztosítást és a nyugdíj garantálását, a fogyasztási adók mérséklését követelte. (Ezeket a programokat azonban kiegészítették kimondottan politikaiakkal is: a területi revízióval, a nemzeti hadsereg támogatásával, a nemzeti király követelésével és az antikapitalista antiszemitizmusból következően a „zsidó faj” kiküszöbölésével, amire a zsidóság kitelepítését javasolták.¹⁹⁽¹⁰⁵⁾ A keresztény agrárszocialista programban és mozgalomban együtt volt jelen a keresztény valláserkölcsei alapozású törekvés a szociális igazságosság elérésére, és a magyarországi objektív társadalmi körülményekből adódó antiszemita antikapitalizmus, mint a falusi szegénység számára „kézzel fogható” megjelenítése a tőkés kizsákmányolás elleni harcnak.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Gergely Jenő: Adatok a keresztény–agrárszocialista mozgalom Sopron megyei történetéhez az 1920-as évek első felében / A mozgalom radikalizálódása 1921–1922-ben

A mozgalom radikalizálódása 1921–1922-ben

Míg országos viszonylatban 1921 második felétől a keresztényszocialista mozgalom visszaszorulóban volt (és csak az állami és közüzemi alkalmazottak között tudott konszolidálódni, ahol a paktum értelmében a szociáldemokraták nem szervezkedhettek), addig a falusi, agrár keresztényszocialista mozgalom ettől kezdve lendült fel és radikalizálódott. (Tegyük hozzá, hogy a paktumban a szociáldemokraták lemondtak a falusi szegénység közötti szervezkedésről is.) A Nyugat–Dunántúlon a pápai titkárság 1921. 30. novemberéig 40 Veszprém és Sopron megyei községet szervezett be.²⁰⁽¹⁰⁶⁾ November végén Kapuvárott megyei keresztény földmunkás kongresszust tartottak. Ezen 20–22 Sopron megyei falu képviseltette magát. Az elhangzott beszédeknek elsősorban nagybirtok-ellenes éle volt, ami jelzi, hogy a központ szándékaival ellentétben a helyi szervezetek nem elsősorban a „zsidó” kapitalizmusban, hanem a nagybirtokban látták az ellenséget.²¹⁽¹⁰⁷⁾

A bethlemi konszolidáció kezdetén a keresztény földmunkás mozgalom gyors fejlődésnek indult. 1921. június és december között helyi csoportjaiknak a száma megduplázódott. A Dunántúlon Sopron megye csornai járása és Veszprém megye pápai járása összesen 30 csoporttal rendelkezett. A helyi szervezetek, főleg az 1921/22-es téli hónapokban rendszeresen gyűléseket tartottak. A Sopron megyei szervezkedés és a Pápa környéki mozgalom a cselédek, napszámosok és idénymunkások között folyt.

A Keresztényszocialista Földmunkások és Földművesek Országos Szövetsége (1922 elején már ismét így nevezték magukat) 1922 első felében önálló programmal lépett tagsága elé, amikor már a keresztény párt frakciókra hullott szét, és közülük a Haller István vezette keresztényszocialista csoport Bethlem kormányával szemben ellenzéni álláspontra helyezkedett.²²⁽¹⁰⁸⁾ Ez az új program már kimondottan keresztény agrárszocialista követeléseket fogalmazott meg, és abban háttérbe szorultak a birtokos parasztság számára releváns pontok. A szindikalista jellegnek megfelelően mellőzték a politikai követeléseket is. Középpontba került a hatékony érdekvédelem, a minimális munkabér állami szabályozása, a központi munkaközvetítés megszervezése, a szövetkezeti eszme.²³⁽¹⁰⁹⁾ Megállapíthatjuk, hogy a keresztény kurzus elmúltával, a keresztény agrárszocialista mozgalom mintegy „fáziskéséssel”

radikalizálódott a bethleni konszolidáció nagybirtokrendszert stabilizáló politikájának nyilvánvalóvá válásakor.

1922-es második nemzetgyűlési választásokon a keresztényszocialista csoport önállóan indult (bár magát a pártot, az Országos Keresztényszocialista Pártot csak 1923 májusában alakították meg újra). A keresztényszocialista párt (lehetséges 245-ből) hét mandátumot szerzett. Egyet Budapesten az itteni keresztényszocialista munkásszervezetek jóvoltából, és hatot vidéken: Csik József katolikus lelkész Kapuvárott, Griger Miklós plébános Csornán, és a pártvezér testvére, Haller József Csepregen. A felét tehát Sopron megyében. Haller István Ceglédén és Vasváron, Szabó István a Győr megyei Öttevényen szerzett mandátumot. (A képviselők kettő kivételével tehát a Nyugat–Dunántúlon nyertek.)²⁴⁽¹¹⁰⁾ A nemzetgyűlésben a párt ellenzéki magatartást tanúsított. ³¹Griger Miklós és Csik József felszólalásaikban, radikális hangnemben bírálták a konzervatív–félféudális Bethlen-rendszert, rámutatva annak antiszociális mivoltára.

1922 folyamán a keresztény földmunkás mozgalom olyan régiókban is fellendült, ahol korábban nem voltak gyökerei. Így Bács–Bodrog, Abaúj–Tolna, Zemplén megyékben (a Hegyalján), a katolikus Heves megyében került sor a keresztényszocialisták által vezetett bérharcokra. Hasonló fejleményeknek lehetünk tanúi Fejér, Győr és Moson megyékben is. A helyi hatóságok belügyminisztériumban küldött jelentéseikben egyenlőség jelet tettek a kommunista (értsd agrárszocialista) izgatók és a keresztényszocialisták közé. Mivel a kormányzat elsődleges célja a magyar faluban a csend és a béke biztosítása volt, ezen jelekre hivatkozva már ekkor fontolóra vették a szervezkedés betiltását és a mozgalom felszámolását.²⁵⁽¹¹¹⁾ Bizonyos fokig más volt a helyzet Sopron megyében, ahol a mozgalom már jelentős hagyományokkal bírt, és az 1922-es választásokon kellő politikai képviselőhöz is jutottak. A választások idején a földmunkásmozgalom aktivizálódott és politikai felhangot kapott. A megyében induló agrár keresztényszocialista jelöltek választási kampányuk középpontjába ismét a földreformot és a mezőgazdasági munkások érdekvédelmi követeléseit állították. Szereplésüknek az is súlyt adott, hogy közülük többen katolikus papok voltak, így a helyi klérus nyíltan legalábbis nem léphetett fel velük szemben a kormánypárti jelöltek érdekében. A választások után Baranyi Aladár központi titkár 1922. július folyamán szervező körutat tett a csepregi járásban. Az elégedetlenség a büki cukorgyár uradalmi cselédjeinek sztrájkba lépésével érte el tetőpontját. A sztrájk kirobbanásának voltak politikai és gazdasági okai egyaránt. A választási harc során a keresztényszocialista jelöltek a munkások helyzetének „azonnali” megjavítását ígérték győzelmük esetére. Ez így nyilván nem volt reális elképzelés, és a változás elmaradása csak olaj volt a tűzre. A fontosabb a cselédek gazdasági–szociális követeléseinek érvényesítése. A cselédek 1922. június végén követeléseik következő felemelését kérték:²⁶⁽¹¹²⁾

Régi illetmény	Kért illetmény
20q gabona (8q búza, 8q rozs, 4q árpa)	26q gabona
700 korona készpénz (évi)	1000 korona
1000 öl művelt föld	1200-1400 öl
1,5 liter tej (napi)	2 liter tej
6-8 méter fa	10 méter

2 anyakoca legeltetése	ugyanaz
kedvezményes áru cukor	40 kg cukor
karácsonyi ajándék (1921:500 K.)	ugyanaz
	+ 24 kg só
	+ 24 liter petróleum
	+ cselédalakások lepadlózása
	+ cselédházak kerítésének kijavítása

A mindennapi megélhetéshez szükséges, de radikálisnak és túlzónak nem mondható követelés elől a munkáltató elzárkózott. A keresztényszocialista szakszervezetek vezetésével [32](#)augusztus 10-én a büki gazdaság majorjának cselédei, 20 fő kivételével, szám szerint 125-en sztrájkba léptek. Szolidáris volt velük és sztrájkba kezdett 34 aratómunkás is. A sztrájk hírére kivezényelt 25 fős csendőralakulat tartotta fenn a gazdaságokban a rendet. A szolgabíró Baranyi Aladárt a helyi csoport teljes vezetőségével együtt őrizetbe vette. Az eljárás során Baranyit kitiltották a járás területéről, a csoport elnökét 30 napos elzárásra ítélték. További 41 büki cselédet 5-5 napi elzárással és 400-400 korona pénzbüntetéssel sújtották. 1922. augusztus 11-én a sztrájk eredmény nélkül megszűnt, és a letartóztatottak kivételével a cselédek és az aratók felvették a munkát.[27\(113\)](#)

A büki cukorgyár uradalmi cselédjeinek sztrájkja nem maradt hatástalan a megye többi területére sem. 1922. október elején a petőházi cukorgyár peresztegi uradalmának cselédjei léptek sztrájkba, de a főszolgabíró erélyes eszközökkel ezt még csírájában elfojtotta.[28\(114\)](#) Figyelmet érdemel, hogy ezekre a bérharcokra nem a klasszikus értelemben vett nagybirtokokon, hanem tőkés vállalatok (jelen esetben cukorgyárak) uradalmaiban került sor, ahol az üzem számára szükséges cukorrépa termelés folyt elsősorban. Feltehető, hogy itt a keresztényszocialisták antikapitalista mentalitása is szerepet játszott a hely „megválasztásában”.

A hatósági terror 1922 végére Sopron megyében megbénította a keresztényszocialista földmunkásmozgalmat. A csepregi járásban a főszolgabíró nem engedélyezte a tervbe vett gyűléseket Csepre, Káptalanvis, Nemesvis, Gyalóka, Damonya–Cher-nelháza, Zsira, Bö és Felsőség községekben. Nem vette tudomásul az ugyanebben a járásban szabályszerűen és jogszerűen megalakult hat helyi csoport alakítását sem. A kapuvári főszolgabíró nem engedélyezte az 1922. szeptember 10-re tervezett gyűléseket Kapuvár és Garta községekben. Pereszteg, Sopronkövesd, Fertőszentmiklós és Nagylózs községekben azokat a keresztényszocialista földmunkásokat, akik az év elején megállapított (illetve kötött) szerződésekben kialkudott bérek felemelését követelték, a hatóságok szerződösszegés címén 15-30 napi elzárásra ítélték.[29\(115\)](#)

1922. március 5-én jelent meg a mozgalom központi szaklapja, a Földnépe, amelynek szerkesztője Kocsán Károly volt, munkatársa pedig Csik József képviselő lett. A lap radikális hangvétellel indult, és a hatóságok több ízben lefoglalták és elkobozták a számokat.[30\(116\)](#)

A szakszervezeti központ 1922 nyarán országos felmérést végzett az arató- és cséplőmunka nélkül maradt tagjai körében, akik jogosultak voltak arra, hogy rákerüljenek a hatósági lisztellátandók listájára. Augusztus elején a szakszervezet vezetősége 23 vidéki csoport kérvényét gyűjtötte össze, az ellátandók létszámának feltüntetésével. Az összes ellátásra szorulóak száma 6 509 volt. Ezen belül a Sopron megyei adatok a következők:[31\(117\)](#)

33Csoport	Járás	Ellátandó
Barbacs	csornai	389
Farád	csornai	277
Bük	csepregi	250
Csepreg	csepregi	361
Fertőszéplak	kapuvári	422
Ebergőc	kapuvári	167
Garta	kapuvári	381
Sarród	kapuvári	132
Nagylózs	soproni	189

A kimutatás szerint a megyében legalább kilenc helyi csoport működött. Az is legondolkodtató körülmény, hogy az ország gazdaságilag egyik legfejlettebb megyéjében 1922 nyarán ennyi agrárproletár nem jutott arató és cséplőmunkához, ami egy-egy család számára a kenyér (a szó szoros értelmében vett kenyér) biztosítását jelenthette volna. A szakszervezet deputációzása nem járt eredménnyel, hiszen szeptemberben újabb ilyen irányú kérvényt nyújtottak be a közéleti minisztériumba.[32\(118\)](#)

A keresztény agrárszocialista mozgalom tetőpontján, 1922 második felében saját kimutatásuk szerint 31 511 tagjuk volt (a helyi csoportok számát nem közölték)[33\(119\)](#). A falu társadalmi nyugalomát és politikai denaturálását minden eszközzel biztosítani akaró hatalom számára ez már fenyegető erőnek minősült.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Gergely Jenő: Adatok a keresztény-agrárszocialista mozgalom Sopron megyei történetéhez az 1920-as évek első felében / A mozgalom felszámolása 1923 folyamán

A mozgalom felszámolása 1923 folyamán

Míg Nagyatádi Szabó István földművelésügyi miniszter a keresztényszocialista sztrájkokat és mozgalmakat szociális kérdésnek minősítette, Rakovszky Iván belügyminiszter – nyilván Bethlen miniszterelnökkel egyetértésben – a mozgalomban veszélyes politikai jelenséget látott, amit adminisztratív úton fel kell

számolni.³⁴⁽¹²⁰⁾

A főispánokat a miniszter a fennálló rendeletek teljes szigorának alkalmazására hívta fel a keresztényszocialistákkal szemben is. "Rá kell mutatnom Nagyméltóságod előtt arra – olvasható a belügyminiszter Nagyatádihoz intézett levelében –, hogy a népszerűséget hajhászó nagyszájú agitátorok veszedelmes munkája nem a munkásnép igazi jólétének elősegítése érdekében történik, hanem saját politikai érvényesülése és céljuk elérése végett, nem törődve azzal, hogy lelketlen izgatásuk a szépen indult gazdasági munka menetét gátolja ..., s a féltve őrzött államrendet is veszélyezteti."³⁵⁽¹²¹⁾ Az uradalmi cselédek sztrájkja néhány kilogramm cukorért, sóért és pár liter petróleumért már az államrendet veszélyeztette...

A kormány, pontosabban a belügyminiszter szándékai szerint a helyi hatóságok, elsősorban a főszolgabírók 1923 folyamán gyakorlatilag betiltottak mindenféle keresztényszocialista szervezkedést. A Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztályának összesítő jelentéséből kitűnik, hogy 1923 folyamán „a falvakban a keresztényszocialistáknak mintegy 40 csoportja oszlott fel a kormánynak a szervezkedésre vonatkozólag ³⁴kiadott rendeletével.”³⁶⁽¹²²⁾ A rendelet kimondta, hogy „nem tartom megengedhetőnek a gazdasági cselédeknek a szakszervezetekbe való tömörítését annál fogva, mert a gazdasági cseléd noha gazdasági munkát teljesít is, nem munkaviszonyban, hanem szolgálati viszonyban áll munkaadójával szemben, az a szolgálat pedig a szerződés időtartama alatt személyesen és folyamatosan teljesítendő.”³⁷⁽¹²³⁾

A keresztényszocialista mozgalom központi irányítói tanultak az 1922. évi tapasztalatokból: megértették, hogy hol húzódik az a határ, amit nekik sem szabad átlépniük a keresztény–nemzeti Magyarországon. Ezt követően nem is történt érdemi kísérlet részükről arra, hogy a falvakban akár gazdasági, akár politikai jelleggel szervezkedjenek.³⁸⁽¹²⁴⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között)

Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között)

A saint-germaini és trianoni békeszerződés, az önrendelkezés jogát kizárva, 1919. szeptember 10-én Ausztriának ítélte Nyugat–Magyarország túlnyomórészt német nemzetiségiek lakta sávját. A kérdéses terület azonban nem került idegen megszállás alá. A magyar kormányok igyekeztek ütközként felhasználni Ausztriával szemben a baloldali és nagynémet veszély emlegetését céljuk elérése, azaz a terület megtartása érdekében. A Horthy-rendszer megerősödésével és konszolidációjával egyidőben Ausztria a gazdasági összeomlás állapotába került. A magyar kormány mindvégig hangsúlyozta, hogy a kérdéses országrész minden vonatkozásban együtt kezelendő a megmaradt csonka országgal. A terület megtartását a revíziós politika a sarkalatos pontjának tekintette, amire építve akarta visszaszerezni az elvesztett országrészeket. Ebbe a munkába kapcsolódott be a Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája és a Nyugat–Magyarországi Liga 1919–1922 között. A nyugat–magyarországi kérdés történetét napjainkra már mind katonai, mind politikatörténeti, mind diplomáciatörténeti szempontból alaposan feltárták, leírták és az eredményeket publikálták.¹⁽¹²⁵⁾

A tanulmányban a problémakörnek egy eddig kevésbé vizsgált oldalát mutatom be, nevezetesen egy

jobboldali társadalmi szervezet tevékenységét és kapcsolatrendszerét a térségben az adott időszakban.

A Soproni Levéltár gyűjteményébe még 1947-ben került be Thirring Gusztáv hagyatéka, özvegye jóvoltából. Ebben megtalálható a Nyugat–Magyarországi Ligára vonatkozó [35](#)iratanyag, melynek rendezésére 1989-ben került sor. A témát tudomásom szerint levéltári adatok alapján még senki nem kutatta, még ha utalásokat természetesen találunk is a két szervezetre egyes publikációkban.[2\(126\)](#) Az iratanyag gerincét 1920–1922 között kelt helyzetjelentések, különféle beszédek, levelek és táviratok alkotják. Belőlük képet alkothatunk egy társadalmi szervezet politikai tevékenységéről, melynek célja az elszakításra ítélt nyugat–magyarországi területek mindenáron való megtartása volt.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A Nyugat–Magyarországi Liga megalakulása

A Nyugat–Magyarországi Liga megalakulása

A Nyugat–Magyarországi Liga rangra, pártállásra, nyelvre és vallásra való tekintet nélkül tömörítette azokat, akik a nyugati részekben születtek, és a terület sorsát a szívükön viselték. A szervezet fővárosi tagnyilvántartása 1919 novemberére több száz főt számlált. Tagjai azon dolgoztak, hogy az említett országrész kulturális és gazdasági fellendülését előmozdítsák. Alapvető célként bele akartak szólni a terület államjogi hovatartozásába is. Az itt élő népek egyetértését szorgalmazták. A szövetség összejöveteleit az országos kaszinó souterraine termében tartották.

A hivatalos megalakulásra 1919. december 7-én került sor Budapesten a Kereskedelmi és Iparkamara dísztermében.[3\(127\)](#) A kormányt Bleyer Jakab, a nemzeti kisebbségek tárca nélküli minisztere, és Zsombor Géza államminiszter képviselte. A nemzeti hadsereg részéről Lehár Antal ezredes volt jelen. A megnyitó beszédet Thirring Gusztáv tartotta. Többek között kifejtette; azért alakultak meg, hogy érvekkel, tényekkel győzzék meg a nagyhatalmakat arról, hogy Nyugat–Magyarországot nem lehet és nem szabad az anyaországtól elszakítani. Ezzel az antant megcsúfolná a wilsoni elveket – hangoztatta a szónok. Korábban a terület nem képezett sem közigazgatási, sem politikai egységet, és soha nem akart Ausztriához tartozni. A tagok azért szerveződtek Ligába, hogy a népakarat szabadon megnyilvánulhasson, s az itt élők maguk intézhessék jövőjüket és sorsukat.

Bella Lajos indítványára a Liga elnökének Thirring Gusztávot, ügyvezető elnöknek Petrik Aladárt, főtitkárnak Keresztes Gyulát, titkárnak Klenka Jánost, pénztárosnak Rusz Gábort, ellenőrnek Moezer Jenőt, ügyésznek Proszvimmer Bélát választották meg. Megállapodtak abban is, hogy a három érintett megye, Moson, Sopron és Vas, egyaránt képviselve legyen az elnökségben.[4\(128\)](#) Sopron polgármestere, Thurner Mihály táviratban üdvözölte a Liga megalakulását. Utolsó mondata így hangzott: „a magyar hazáért folyó munkában részünket ki fogjuk venni, Magyarországért dobog a soproniak szíve akkor is, ha német vér kering is benne.” Még ezen a napon csatlakozásukat jelentették be a Ligához Kismarton (Eisenstadt), Ruszt (Rust) és Sopron város egyesületei.[5\(129\)](#)

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A Nyugat–Magyarországi Liga tevékenysége

36 A Nyugat–Magyarországi Liga tevékenysége

A Nyugat–Magyarországi Liga még november folyamán memorandumot juttatott el Sir George Clerkhoz. A beadvány leglényegesebb megállapításai a következők voltak: A Liga tagjai német ajkúak, de hívei Magyarországnak. Az elcsatolásra ítélt terület lakossága többségében német anyanyelvű, de mind nyelvén, mind szokásaiban eltér az osztrákoktól. A nemzetiségi megoszlást tekintve 392 ezer lakosából 80 ezer a magyar, 48 ezer a horvát és 12 ezer a vend. A lakosság 65%-a német. Határozottan magyar jellegűek a terület városai. A német nemzetiségű lakosság 40%-a tud magyarul, és minden szabadságküzdelemben együtt harcolt a magyarsággal. Az elcsatolás gazdasági katasztrófa lenne. Magyarország sorsáról akarata ellenére ne döntsének. Nyugat–Magyarország soha nem akart Ausztriához tartozni. A memorandum végezetül arra kérte Clerket, vesse latba befolyását a párizsi legfőbb tanácsnál, hogy a terület Magyarország része maradjon.⁶⁽¹³⁰⁾

Megkezdődött a szervezés. Sopron, Moson és Vas vármegyében 1–1 főmegbízott és járási megbízottak láttak munkához. A három érintett vármegyéből megkezdődött az információk rendszeres közlése. A megállapítható adatközlők a következők voltak: Sopronból és Sopron vármegyéből Zábrák Dénes, Zábrák Pál, Klenka János, Szenkovits László, Bella Lajos; Szombathelyről Pröhle Vilmos és Liphay Béla; Mosonmagyaróvárról Niemetz József, Hamvas József, Sáfrán István és egy Lomositz vezetéknévű személy; Pinkafőről Traeger Ernő. Egyes személyek csak monogrammal szerepelnek.

Időrendben haladva egy 1920. január 23-i Pröhle-jelentésből megtudható, hogy Sopron lakossága január 21-én fekete zászlók alatt tüntetett. Vigna ezredes végignézte a demonstrációt a vármegyeház erkélyéről. Másnap küldöttség járt az ezredesnél, amely előtt ő kijelentette, hogy véleménye szerint „Sopron városa teljesen magyar.” Pröhle február 1-jén tovább írt jelentéséből megtudjuk, hogy Szombathelyen is megalakult a Nyugat–Magyarországi Liga helyi osztálya. Jelentését azzal a figyelmeztetéssel zárta, hogy a városból a hivatalok ne költözzenek el, mert a közönség azt hiszi, hogy Pest el van készülve a végek feladására.⁷⁽¹³¹⁾

Új adaléknak számít, hogy a liga előkészületet tett népszavazás lebonyolítására is 1920. február 1-je és 4-e között. Ez Károlyi Sándor február 5-én keltezett leveléből egyértelműen kiolvasható,⁸⁽¹³²⁾ és erről tett jelentést Zábrák Dénes is Zsemberynek. Felkérte a főispánt a TEVÉL-lel való együttműködésre. A népgyűlések szervezéséhez és lebonyolításához mintát is mellékel.⁹⁽¹³³⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A vármegyék hangulata 1920 elején az informátorok jelentéseinek tükrében

A vármegyék hangulata 1920 elején az informátorok jelentéseinek tükrében

A mosoni kiküldött januári és februári összesített jelentése az elszakításra ítélt községek hangulatáról adott számot. Felsorolta az elszakadási törekvések forrásait. Első ³⁷helyen a soproni Deutsches Haus befolyását említi. Másodsorban a gazdasági okokra hívta fel a figyelmet: a különféle iparcikkek, a só és a petróleum hiányára. Kíváncsnak tartotta, hogy a magyar kormány a behozatal elé ne gördítsen akadályt. A községekhez körlevelet intézett; népgyűlésekre, illetve nyilatkozatra szólítva fel a lakosságot hovatartozásukat illetően.¹⁰⁽¹³⁴⁾ Moson vármegyében csak a Fertőzug községei voltak magyarellenesei. Ezt

a jelentés azzal indokolja, hogy ezek a települések el vannak zárva a külvilágtól. Megoldást két dolog kínálna. Az egyik: a papokat és a tanítókat meg kell nyerni a magyar ügynek. A másik: meg kell szervezni a hírlapok és a nyomtatványok terjesztését német és horvát nyelven.¹¹⁽¹³⁵⁾

1920. február 19-én Cziráky kerületi kormánybiztos leverő képet festett a néphangulatról a Sopron vármegyei összesített adatok alapján. Egész községek és községcsoportok voltak az elcsatolás mellett. Megnyugtató adatokat csak a kismartoni járásból jelenthetett. A nagymartoni és a soproni járás községei többségükben az elszakadásra voksolnának. Külön hangsúlyozta a jelentés, hogy a nagymartoni járás esetében az Ausztriában dolgozó munkásság befolyása erős a hangulatra. A népszervezés terén agilis munkára szólított fel. Meghagyta, hogy e tekintetben a főispán „a Nyugat–Magyarországi Ligát támogatásra és tevékenységre is felkérje.”¹²⁽¹³⁶⁾

Zsembery főispán a szolgabírákat kötelezte, hogy hetente adjanak hangulatjelentést a járásokból. A rendeletet a nemzeti kisebbségi minisztérium adta ki.¹³⁽¹³⁷⁾ A belpolitikai helyzetre a nemzetgyűlési választások nyomták rá bélyegüket. Erre 1920. január 25–26-án került sor. A nyugat–magyarországi nemzetgyűlési képviselők névsorát, akik egy emberként az elcsatolás ellen emelték fel szavukat, a Sopronvármegye közölte.¹⁴⁽¹³⁸⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A Liga propaganda-tevékenysége, tömegmozdulások a békeszerződés ellen

A Liga propaganda-tevékenysége, tömegmozdulások a békeszerződés ellen

Egy februári soproni jelentés a következőket írta:: Fertsák Jenő kormánybiztos alkalmatlan az együttműködésre, így a liga ne építsen személyére. Bleyer nemzetiségügyi miniszter 50 ezer koronát küldött a szervezés céljaira. Fertsák kijelentette, nem veszi át az összeget, és nem vezet semmiféle akciót. Megtudjuk továbbá, hogy a Sopron környéki falvakban már folyik az agitáció. Vasból Kapi Béla püspök megbízhatósági listáját felküldte a fővárosba. Az elmaradt népszavazás szerint Vas megyében biztos magyar sikert hozott volna. Zárógondolata az volt, hogy a közigazgatósági hatóságok támogassák és ne gátolják az ügyet.¹⁵⁽¹³⁹⁾ Liphay Béla főhadnagy, a szombathelyi parancsnokság kötelékéből, összefoglaló jelentésében öt Vas megyei járás állásfoglalását ismertette. További agitációs munkájához plakátokat kért: 1000 darab „*Nie nie Niemals*” feliratút és 4 000 darab „Magyarország nem volt, hanem lesz” szórólapot. Jelentésében a megbízhatatlan egyének nevét is felsorolta. Ezeket szerinte hallgatásra ³⁸kell bírni, vagy törekedni kell arra, hogy a liga szolgálatába álljanak.¹⁶⁽¹⁴⁰⁾ A Nyugat–Magyarország integritásáért kifejtett társadalmi agitáció több síkon haladt. A szervezésben ott található a kormányt képviselő nemzeti kisebbségek minisztériuma és a belügyminisztérium, a társadalmi szervezetek, a szombathelyi parancsnokság, a közigazgatási szervek.

Bleyer felszólítására a nemzetgyűlési képviselők véleményüket tíz pontba foglalták:

1. A határrendőrség intézkedései keserűséget szülnek. Ez rontja a német anyanyelvűek hangulatát.
2. Az anyanyelv használatára kellő engedményeket kell adni.
3. A határátlépésnél enyhe eljárásokat kell követni.
4. Ki- és behozatali engedélyekhez ne kelljen a fővárosba felutazni.
5. A gazdák borkivitelét és bortermelését elősegíteni.

6. A rekvirálások ügyében enyhén eljárni.
7. Az evakuálás és a leszerelés elkerülendő.
8. Propaganda. A nép gondolkodását nem ismerő agitátorok működése teljesen értéktelen. „Sovinizta frázisokkal” több kárt lehet okozni, mint hasznot.
A propaganda-tevékenység túlhajszolásától tartózkodni kell. A falvakban helyi emberek irányítsák az agitációt. A legjobb propaganda a népgazdasági. A liszt, a só, a petróleum és a cukor. A kereskedelmi kívánságokat teljesíteni kell.
9. A terület sajtóját egységes irányítás alá kell venni.
10. A kormány csak olyanoknak adjon hitelt, akik a helyszínen működnek.
A nép között élve egyedül ők hivatottak a kormányt tájékoztatni, és a teendőkre javaslatot tenni. Ilyen javaslatok az arra illetékesek részéről már meg is történtek.¹⁷⁽¹⁴¹⁾

1920. február 21-én Niemetz József foglalta el állomáshelyét Mosonban. Már első jelentésében a mosoni német nyelvű lapnak (*Der Heideboden*) kormánytámogatást kért. Hamvashoz hasonlóan körlevelekben ő is nyilatkozatra kérte fel az érintett községeket. Megállapította továbbá, hogy a magyar kormány Bécsbe küldött átirata elkeseredést szült a megyében.¹⁸⁽¹⁴²⁾ A belügyminiszter bizalmas rendeletének tárgya a nyugat-magyarországi lakosság hangulatának kedvezőbbé tétele volt. A rendelet leszögezte, hogy a helyzet kritikus. Szükségesek az olyan intézkedések, melyek az országrész megtartásáért folyó politikai és diplomáciai akciókkal egybekapcsolódnak. A legnagyobb elővigyázatosság kell az ügyben. A rendelet zárószavai így hangzottak: „okos és céltudatos hatósági intézkedésekkel talán még meg lehet menteni hazánk ezen utolsó részét.”¹⁹⁽¹⁴³⁾ Sopronban 1920. március 15-én impozáns keretek között zajlott le a nemzeti ünnep. Onnan is érkeztek küldöttségek, ahonnan nem is vártak. A Fertőzugból, Lajtaújfalu gyáraiból 120 munkás jött el, a kismartoni járásból hétszázán érkeztek. A tömeg levett kalappal és felemelt kézzel esküdött az elszakítás ellen. A jelentést tevő ³⁹feljegyezte egy antantiszt véleményét is. „...miért sietnek a magyarok az osztrákokkal való tárgyalással? Miért nem a törököktől vesznek példát? Ők soha nem mondják azt, hogy nem, mindenbe beleegyeznek, de semmit sem csinálnak.” ²⁰⁽¹⁴⁴⁾

Egy áprilisi jelentés elárulta, hogy a híradás Budapestre Gálócsy Ápádhoz, a TEVÉL propaganda-osztályának vezetőjéhez fut be Sopronból. Az osztrák izgatás egyre jobban felerősödik, olvashatjuk. Iratanyagaik jó része Grazból származik. A propaganda ellensúlyozására az osztrák állapotokról 2 000 db. népszerűsítő plakát készül. Bizonyos személyi változásokra is sor került. Fertsák Jenő helyett az új kormánybiztos Zsembery Géza lett. Vigna helyére pedig Pignatellit nevezték ki Sopronban. A Sopron vármegyei falvakról megbízhatósági térkép a TEVÉL megbízottja részéről nem készült. (Ezt a munkát a megye járásaiban főispáni utasításra a szolgabírák végezték el). Az informátor szerint az újságok közül a Soproni Hírlap feltétlen híve a Ligának, de a Christliches Tagblatt teljesen megbízhatatlan. A Vierburgenland nagynémet tendenciájú cikkekre Házi Jenő főlevéltáros válaszolt. Értesülései szerint Lomositz megbízott április 15-étől megkezdte agitációs útját Nezsider, Védeny és Gálos községekben.²¹⁽¹⁴⁵⁾

Április 17-én Zábrák arról tudósított, hogy Zsembery minden tőle telhetőt megtesz, de közeledik a békefeltételek átadása. Javasolta, hozzák közelebb a katonaságot; a megyét, ha kell, felbolygatják, csak az ország ne hagyja cserben Nyugat-Magyarországot. Minisztertanácsi határozatot sürget, hogy katonasággal védjék meg a területet. A békeszerződés átadásakor az egész területen magyar zászlók lengenek majd, és „Nem Nem Soha” feliratú plakátokat fognak kifüggeszteni.²²⁽¹⁴⁶⁾ Április 18-án Niemetz azt jelentette, hogy Moson vármegye nem akar autonómiát, de a német nyelv egyenjogúságát kívánják.²³⁽¹⁴⁷⁾ 1920. április 12-én Thirring levelet kapott a TEVÉL elnökségétől. A levél lényege a következőkben foglalható össze: A

nyugat–magyarországi kérdés mindennél fontosabb, és a többi nemzetiségre nézve is irányadó lehet. Újságokkal és röpiratokkal kell dolgozni, hangsúlyozva a legaktuálisabb témákat. Ezek a következők: A területi és nyelvi autonómia, az 1868/44. tc. népszerűsítő magyarázata, az „éhező vörös Ausztria” képének megrajzolása, a bécsi kormány tehetetlenségének hangsúlyozása, a hazai németiség és a magyarság azonos érdekeinek megvilágítása, különös tekintettel a gazdasági viszonyokra.²⁴⁽¹⁴⁸⁾

Sopronban Pignatelli őrnagy helyére Ivaldi ezredest nevezték ki. Az antant-tisztek véleménye az volt, hogy cél nélküli az itt-tartózkodásuk. Villani Frigyes kérdésére, „akkor miért vannak itt?”, azt válaszolták, azért, hogy előkészítsék és rendben lefolytassák Nyugat–Magyarország átadását. Budapesten közben osztrák keresztényszocialista képviselők tárgyaltak a terület sorsáról.²⁵⁽¹⁴⁹⁾

Vas vármegye a nyomtatott propaganda-anyagok hiányára hívta fel a figyelmet. Javaslatot tettek egy önálló kiadványra és képeslapok terjesztésére. Megállapították, ⁴⁰alapítatlan az a hír, hogy a megye katolikus papjai hazafiatlan magatartást tanúsítanak.²⁶⁽¹⁵⁰⁾ Május 5-én Sopron főispánját a szombathelyi katonai parancsnokság leiratában arról értesítette, hogy a területen működő társadalmi szervezetek munkáját figyelemmel kell kísérni és azokkal az összeköttetést fenn kell tartani.²⁷⁽¹⁵¹⁾ A Liga megkeresésére magánszemélyek is bekapcsolódtak a munkába, köztük Druisner György szombathelyi tanfelügyelő felajánlotta szolgálatait Thirring Gusztávnak.²⁸⁽¹⁵²⁾ Traeger Ernő a Pinka völgyének hangulatáról tudósított rendszeresen.²⁹⁽¹⁵³⁾

Egy május 3-i jelentés hosszan foglalkozott az erdészeti és bányászati hallgatók ügyével. A több száz fiú 90%-a a megszállt területekről érkezett Sopronba. Állandóan hozzák és viszik a híreket; valóságos kis hadsereget alkotnak. A TEVÉL kiadványait is ők terjesztik városszerte. Sopronban senki nem törődik az autonómiával. Békesség kell, szabad forgalom, becsületes kereskedelem. Érdekesen zárul a beszámoló: „Thurner Mihály azt hiszi, hogy minden szál az ő kezében fut össze – hagyni kell ebben a hitében”. Az informátor levelében felküldte a fővárosba „Történelmi jogunk Nyugatmagyarországhoz” című röpiratát is. Befejezésül megjegyezte, hogy Vigna szeretne visszatérni, de őt két osztrák kitérte a helyéből.³⁰⁽¹⁵⁴⁾ Május 7-én Thirring is felszólalt a TEVÉL tiltakozó nagygyűlésén.³¹⁽¹⁵⁵⁾ Még ezen a napon S.L. informátor megjegyezte, hogy „a békeszerződés lesújtó ránk nézve”.³²⁽¹⁵⁶⁾

1920. május 30-án került sor a Nyugat–Magyarországi Liga tiltakozó közgyűlésére. Thirring beszédében ismertette félévi munkásságukat. Többek között kiemelte: Nyugat–Magyarország népe most már tudja, hogy a fővárosban hatalmas szervezetek dolgoznak érte. A Liga 1919. december 7-én alakult, de gyakorlatilag már korábban működésbe lépett. Az elszakításra ítélt terület helyzetét memorandumban feltárták, és azt november 8-án átnyújtották Sir Loraine Percynek. A soproni küldöttség felkereste Sir George Clerk-ot is. Ő kijelentette: „remélem, lehetséges lesz Nyugat–Magyarország ügyét újabb megfontolás alá venni.” Még 1920 február elején a liga népszavazást kívánt a területen elrendelni. A magyar kormány Ausztriához küldött jegyzéke ezt megghiúsította. Az antant és Ausztria ezután elzárkózott a népszavazás elől. Vas vármegyében megalakult a liga vidéki osztálya. A Területvédő Liga osztályai pedig Moson és Sopron vármegyékben szerveződtek. A liga a TEVÉL valamennyi megmozdulásán részt vett. Így 1919. december 28-án, 1920. május 7-én, 26-án és 30-án. Az utolsó dátum ideje a jelentés napja. Sopron közterein ezrek tiltakoztak az elszakítás ellen. Thirring fővárosi elnöki megnyitóját Domanovszky Sándor történelmi visszatekintése követte. Majd Petrik Aladár határozati javaslatot terjesztett elő. Ezután Sopron és a vármegye magyarsága nevében Pröhle Károly, a vasiak és a horvátok nevében Druisner György beszélt. Mikola Sándor az elszakításra ítélt muraközi vendek képviselőjében emelkedett ⁴¹szólásra. A sort a Felvidéki Liga képviselője, Lontagh Tamás zárta.³³⁽¹⁵⁷⁾ A május 30-i tüntetésnél a jelentés írója külön kiemelte a főiskolások szerepét, akik „bámulatos lelkesedéssel biztosították a lebonyolítást”. Vezetőjüknek,

Székely Elemérnek, a Liga külön köszönetet mondott. Az informátor olyan osztrák levelet ismertet a továbbiakban, amelyik az átcsatolás ellen emelt szót. Ez a levél nyomtatásban is megjelent Sopronban. Nem kis gúnnal tette hozzá: „Renneréket megüti a guta, ha ezt közzétesszük”. Megtudjuk továbbá, hogy az antant misszió osztrák tagjai a franciával közösen hivatalos kiszállásokat és nyomozásokat folytatnak magyar hatósági kíséret nélkül a megyében. „Számunkra az egyetlen tág és szabad pálya az agitáció maradt” – szögezi le. Röttig soproni nyomdatulajdonos egy nagynémet előfizetési felhívást adott át Villani Frigyesnek, lényege az volt, hogy az Ausztriához csatolás csak ideiglenes, a terület nemsokára a németekhez kerül. Ezt Villani báró átadta a francia misszió tagjainak, hogy küldjék el Párizsba a „gyengébbek kedvéért”.³⁴⁽¹⁵⁸⁾

A tudósítás előtt két nappal Párizsban a magyar kormány kiküldöttei aláírták a trianoni békét. A békeszerződés aláírása ellen számos egyesület tiltakozott. A Nyugat–Magyarországi Liga röplapja is beszédes kordokumentum a témához.³⁵⁽¹⁵⁹⁾ Druisner György levélben kért propagandaanyagot agitációs munkája folytatásához.³⁶⁽¹⁶⁰⁾

Június folyamán a soproni háziezred két zászlóalja bevonult a városba. A harmadikat is várta a lakosság. A katonákat a polgármester köszöntötte. Úgy tűnt, hogy az emberek biztonságérzete visszatért. A május 30-i tüntetésről mozgófilm is készült, amit többször levetítettek. A soproni lapokat cenzúrázó Barcza Rotter Béla azonnali elmozdítását követelték. Ekkor már hetek óta folytatódott a Sopron vármegye hasábjain egy cikksorozat, „amit el akarnak venni tőlünk” címmel.³⁷⁽¹⁶¹⁾ Előadássorozatok szervezésére és megtartására is sor került a gazdapolgárok megnyerése érdekében. A női misszió és a leányegyesületek népgyűlését magyar ruhában Nagycenken rendezték. A Frauen Bund összejövetelein a gazdapolgárok feleségeit, leányait igyekezett meggyőzni a Liga. A Nyugat–Magyarországi Liga az 1920 június 18-i 10623/16/1920. rendelet értelmében teljes portómentességet élvezett leveleire és küldeményeire. A borítékokon fel kellett tüntetni, hogy „nemzetvédelmi ügyben”.³⁸⁽¹⁶²⁾

Ebben az időben elkészült egy gyorsjelentés a külföld és a külföldi lapok tárgyában. Lényege, hogy a külföld teljesen tájékozatlan a magyar viszonyokat illetően, ezért a magyar kormánynak lapot kell vásárolnia külföldön, így tudná hatékonyan ellensúlyozni az utódállamok propagandáját. Magyarország főleg Svájc és Anglia szimpátiáját élvezi. Írókat és újságírókat kell az országba behozni, hogy tájékozódhassanak. A gyorsjelentés kiemeli Pagot svájci újságírót, aki cikkeivel „mellettünk áll a *Journal de Genève* hasábjain”. Németországban a Bund is közölte Pröhle cikkeit. Végül ezt olvashatjuk:⁴²„Nagyon fontos, hogy a propaganda iratok jól és helyesen legyenek megírva franciául. A pongyola fogalmazás nevetségessé teheti ügyünket”.³⁹⁽¹⁶³⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / Az autonómista és nagynémet törekvések jelentkezése

Az autonómista és nagynémet törekvések jelentkezése

Egy Magyaróvárról keltezett jelentésből megtudjuk, hogy Huber János és báró Berg Miksa kormánybiztos a városban, illetve Oroszvárott és Rajkán is beszéltek a hallgatósághoz. Huber többször kijelentette, hogy nincs megalégedve a jelenlegi kormányzattal.⁴⁰⁽¹⁶⁴⁾ Itt jegyezzük meg, hogy Huber képviselő is a Bleyer féle irányzathoz tartozott, az ún. autonómistákhoz. Sok gondot okozott a Magyarországgal szembeni nemzetközi bojkott is. Városi közméltóságok és a katonai nyomozók parancsnoka végigjárták az érintett

járásokat. Megállapították, hogy a magyar ellenintézkedés, a határzár, mint magyar ellenintézkedés, tökéletesen működik. Az osztrákok a hadseregüket végig megerősítették a történelmi határ mentén.⁴¹⁽¹⁶⁵⁾

Budapesten közben a kormány a nemzetiségi minisztériumot feloszlatta. Érdekes adalék, hogy Bruck, Hainburg és Berg községek ugyanakkor magyar zászlókkal voltak fellobogózva. Falragaszok hirdették: „*Hoch Ungarn!*”, azaz „Éljen Magyarország!”. Ezek a falvak sem akarnak a „vörös Ausztriához tartozni” – jegyezte meg a szubjektív hangvételű jelentés írója. Véleménye szerint a nemzeti kisebbségi miniszter csak nyugat-magyarországi lehet. Javaslatot tett arra, hogy Thirring Gusztáv vállalja el a posztot. Erre azonban nem került sor...⁴²⁽¹⁶⁶⁾

Július 1-jén az antant felszólította a magyar kormányt, hogy kezdjék meg az érintett terület kiürítését. Ezen a napon Szarvkö (Hornstein) településen nagynémet zászlók jelentek meg. Az országos belpolitika eseménye volt, hogy Nagyatádi Szabó István és Horthy kormányzó között találkozóra került sor Gödöllőn. Ezen Nagyatádi kijelentette, hogy nyugalmat és békességet akar, és szó sem lehet katonai puccsról. Schober osztrák kancellár is engedékeny hangnemben nyilatkozott: „Nem érdekünk, hogy a magyarokkal összevezzünk.” Villani telefonbeszélgetést folytatott Ullein Reviczkyvel. A beszélgetés tartalmának lényege a következő volt: „Még nincs minden elveszve”. A pesti lapok minden kommentár nélkül átvették a bécsi tudósításokat. A helyzet komolyságát azonban jelezte, hogy a vármegyei közgyűlés zárt ülésen foglalkozott az átadás kérdésével. A belső állapotok jellemzésére pedig álljon itt a jelentéstévő kifakadása: „a kormány hallgat, a pártok marakodnak, az osztrák lapok diadalt ordítanak... hej mi lesz belőlünk?”⁴³⁽¹⁶⁷⁾

1920. július 13-án átszervezésre kerültek az irredenta egyesületek. Egy szigorúan bizalmas jelentés tudtul adta, hogy egységes vezetés kell, de nem szükséges összeolvasztani az egyesületeket. Az előterjesztő báró Perényi Zsigmond volt. Központi választmány alakult, mint tanácskozási testület 2–2 taggal és a TEVÉL 3 tagjával. Ebből választották ki az ún. kormányzótanácsot. A választmány elnökét a kormányzó, Horthy Miklós, nevezte ki. Az illetőnek kerülnie kellett a feltűnést, és álcázásképpen más hatáskört is be kellett töltenie. Hangsúlyozták, az államfőre a nemzeti mozgalomból kifolyólag semmiféle felelősség nem hárulhat. Az üléseket magánlakásokban kell lefolytatni. Az új elnevezés a TESZ lett, azaz Társadalmi Egyesületek Szövetsége. A Nyugat–Magyarországi Liga feladata a tervezet szerint: Katonai szervezés és önkéntesek toborzása a megszállt területen.

A kormányzótanács hét főosztályból állt. Elnöki, külügyi, katonai, belügyi, közigazgatási, kulturális és közgazdasági főosztályból. Az elnöki főosztályhoz tartozott a sajtó, a fenntartott ügyek és a nemzetiségi politika. A külügyi főosztályhoz: a külföldi országok, a propaganda és a sajtó. A katonai főosztályhoz: katonai szervezés a megszállt területen, az önkéntes csapatok szervezése belföldön, a katonai nevelés. A belügyi főosztály feladata: a rendőri ügyek, kémkedés, megfigyelés, belföldi propaganda, a munkásmozgalom szemmel tartása. A közgazdasági, kulturális és közigazgatási főosztályhoz nem tartozott alosztály.⁴⁴⁽¹⁶⁸⁾ A kortársak, így a nem beavatott informátorok is meg voltak győződve, hogy a kormány nem segít a terület megtartásában. Látni fogjuk a későbbiekben, hogy a Liga elnökének, Thirringnek is ez volt a véleménye.

Egy bécsi helyzetjelentés továbbíttói a cseh és a román missziót tartották megfigyelés alatt. Az osztrák fővárosban rémhírek keringtek a magyar haderő létszámáról. Megtudható még, hogy Ausztria-szerte megerősödött a Keresztény Szocialista Párt. Az informátor figyelmeztet, hogy ne alkalmazzanak olyan tiszteket, akiknek akcentusán érződik, hogy magyarok.⁴⁵⁽¹⁶⁹⁾

A történelmi határ mentén a Lapincs folyótól keletre katonai zónát állított fel még a Huszár kormány. Itt a lakosság csak igazolvánnyal közlekedhetett, s ez a parasztokat akadályozta munkájukban. Ezzel sikerült az

országtól való elszakadás híveinek táborát erősíteni. Kétféle megoldás kínálkozott. A védvonal legyen a határon, valamint mindenki kapjon megfelelő igazolványt, még a gazdák állatai is. A határ legyen átjárható, ne legyen hermetikus elzártság. A magyar határőrség igyekezett megakadályozni a csempészetet, de a sok erőszakos intézkedés csak olaj volt a tűzre. A falvak túlnyomó többsége ugyanis éppen a csempészetből próbált megélni. [46\(170\)](#)

A soproni járás községeiben, Fertőmeggyesen (Mörbisch) Sábel képviselő beszélt a német ajkú lakossághoz: „Német születésű vagyok. Csak a legújabbban tanultam meg magyarul, de a szívem már magyarra lett. Mert látom, hogy a világ leggyönyörűbb országa Magyarország.” A nap mottója pedig így szólt: „Westungarn = Festungarn”. [47\(171\)](#)

A bizakodó hangulat ellenére voltak nyugtalanító jelek is. Sopront 1920 nyarán az átadás biztos tudatában előzönlöttek az osztrák bankok. A Casino mellett a Wiener Bankverein kezdte el működését, majd hamarosan a Creditanstalt Wien is épületet bérelt a városban. [48\(172\)](#) A Széchenyi palotában a Deutsches Haus működött Blaschek Vilmos főszolgabíró vezetésével. Erről jelentést tettek Gálcsynak intézkedés végett. [49\(173\)](#)

[44](#)Szeptember 25-én kétnapos ünnepség vette kezdetét. A Soproni Férfidalkör meghívására az ország minden részéből dalárdák érkeztek és zászlóikkal impozánsan felvonultak a Széchenyi térre. Hindy Zoltán hazafias beszéde alatt „tombolt a közönség és ölelgették a szónokot”. Az ünnepségről filmfelvétel is készült. Megnőtt a TEVÉL-be belépők száma. A helyi gazdapolgárok is felvonultak 120 fővel. Ruhájuk egyszerű fekete volt, de azon széles nemzetiszínű szalagot viseltek. Schecker István evangélikus lelkész vezette őket. Ez a tudósítás még megjegyzi, hogy Zsombor Gézának és Bleyer Jakabnak lapvásárlási szándéka volt a városban, valamint hogy ők ketten „biztosan szemben állnak a Ligával”. [50\(174\)](#)

Október elején Jandrisovits Péter, pásztorházai (Stinatz) horvát plébános is eljuttatta a horvátok követelését a ligához. [51\(175\)](#) Még ebben a hónapban látott napvilágot egy dokumentum a „Tájékoztató a Nyugat–Magyarországon végzendő nemzetvédelmi munkáról” címmel. A jelentés szerint a német kormányzóság, a Gaurath és a Deutsches Haus folyamatos aknamunkát folytat Magyarország ellen. Kétféle hazaellenes áramlat működik tehát. Az egyik az érintett területet Ausztriához akarja csatolni, a másik a német kormányzóságot erőltetné. Ezen utóbbit tartották a veszélyesebbnek. Céljuk a „Németországhoz hódoltatás” – áll az iratban, amelyből az Anschlusstól való félelem és az autonómiától való idegenkedés olvasható ki. [52\(176\)](#)

A liga szervezetei ekkor már behálózták a három érintett megyét. Főmegbízottak, járási megbízottak és informátorok figyelték a néphangulatot. Röpcédulákat, röplapokat terjesztettek és tüntetéseket szerveztek. „Esetleges népszavazás esetén a többség Magyarország mellett nyilatkozna.” Valószínű, hogy ez az állítás az összegyűjtött és a falvak pillanatnyi hangulatát tükröző véleményekre épült. [53\(177\)](#)

A TEVÉL és a Liga havi kiadása az 1920. év folyamán jelentős volt. Utazásra és ellátásra 10 000 koronát, propagandára pedig 12 000 koronát fordítottak. A két szervezet költségvetését folyamatosan lefaragták. [54\(178\)](#)

A Liga egyik helyi csoportjának informátora Lajtaújfaluról (Neufeld an der Leitha) küldte el beszámolóját. Ebben többek között az állt, hogy az élelmiszerszállítás akadozik, a békeszerződés ratifikálása pedig felizgatta a kedélyeket. Lajtaújfalu álláspontja eltökélt: „ratifikálás ide vagy oda, nem adjuk oda ezt a területet”. Sopronban ugyanez volt a vélemény. Így „az olasz ezredes, Ivaldi, és egy angol missziós tag nagy szemeket meresztett, majd ezt mondták: akkor hát rendben van, ma nem adják oda

Westungarnt”.⁵⁵⁽¹⁷⁹⁾ A lakosság jó része meg volt győződve arról, hogy nem lesznek elcsatolva, még ha a horvátok egy kulturális egyesület szervezésébe kezdtek is „az elnémetesítéssel szemben”. Az itt élők hangoztatták, ha a területet egyszerűen átadják Ausztriának, ezzel csak általános gyengeségüket árulják el. Sopron megye helyeselte Pest megye határozatát arról, hogy a nemzetiségi minisztériumot szüntessék meg.⁵⁶⁽¹⁸⁰⁾

45Egy október végi jelentés szerint a Pinka völgyének lakossága nem gondolt elszakadásra, bár erre az elhatározásra buzdítják egyesek. Azt is megtudjuk, hogy Druisner az autonómia mellett kardoskodik. Huszár Károly, volt miniszterelnök személyesen járt Pinkafőn (Pinkafeld) Druisner elmozdítása érdekében, azonban nem járt eredménnyel.⁵⁷⁽¹⁸¹⁾

Grazban nagynémet szellemű plakátok jelentek meg a város utcáin. Az egyik plakát azt ábrázolta, hogy végig az új határ mentén fekete–piros–sárga határoszlopokat ásnak szorgos kezek. Ebben az esetben is lehetett a nagynémet veszélyre hivatkozni.⁵⁸⁽¹⁸²⁾

A TEVÉL zászlóavató ünnepségére Budapesten került sor 1920. november 14-én. Az eseményre hivatalos volt a Nyugat–Magyarországi Liga is.⁵⁹⁽¹⁸³⁾ Előtte egy nappal a kormány az ekkor már hosszú ideje szüneteltetett kormánybiztosi intézményt ismételten felállította. Sigray a megbízatást csak úgy vállalta, ha Gratz külügyminiszter őt minden kérdésben informálja, és ha szabad kezet kap valamennyi egyesület működésének ellenőrzésében. Ezt a kikötését mind Teleki, mind Horthy jóváhagyta.⁶⁰⁽¹⁸⁴⁾

A Nyugat–Magyarországi Liga választmányi ülésére november 23-án került sor. Ebben olvasható, hogy az összes elszakított részek ligái november 4-én és 7-én tüntettek. Öt nyugat–magyarországi képviselő a három vármegyéből tervbe vette egy német autonóm terület kialakítását. Az ún. Bleyer-féle autonómista irányzattal szemben határozatban foglaltak állást. Hangsúlyozták, tévedés lenne azt hinni, hogy az osztrákok lemondanának a békeszerződésben nekik ítélt területről. Thirring szerint, „az országrész hangulatát rontják a magyar kormány határozatlan ígéretei és kitérő válaszai”. A nép elkeseredett. Ez növelheti a közömbösséget.⁶¹⁽¹⁸⁵⁾

Egy németújvári (Güssing) jelentés alapján: Thomas Franz járási képviselő a képviselők manifesztumáról tárgyalt, amely szerint az érintett vármegyék alakuljanak egy kerületté Sigray kormányzósága alatt.⁶²⁽¹⁸⁶⁾ Egy Vas vármegyei jelentésből megtudjuk, hogy egyre erősebb az osztrák propaganda. Az informátor szerint a népet 6–6 hétre be kell hívni katonai szolgálatra. A vállalkozásnak nyugat–magyarországi színezetet kell adni. „D’Annunzio szerepét Sigraynak kell eljátszania”, ha arra sor kerül. A személyi kérdések azonnal megoldandók, mert a késlekedés végzetes lehet. Lehár lett a körletparancsnok Szombathelyen. Ő irányította volna a fegyveres akciót. A jelentés kihangsúlyozza: „a kormánykörök tévednek. Autonómia megadásával nem lehet a terület átadását megakadályozni.”⁶³⁽¹⁸⁷⁾

1920 decemberében Thirring sorra értesítette az érintett vármegye-székhelyek polgármestereit és közméltóságait, miszerint a TEVÉL őt bízta meg nyugat–magyarországi propaganda-osztályának irányításával.⁶⁴⁽¹⁸⁸⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A sorsdöntő 1921-es esztendő

46A sorsdöntő 1921-es esztendő

A Sopronvármegye 1921. január 1-jén ismert személyeket kérdezett meg arról, hogy mi fűzi őket legszorosabban Nyugat–Magyarországhoz. Klebelsberg Kunó, Sopron nemzetgyűlési képviselője így válaszolt: „a német nyelvű, de magyar szívű választóim”. Kapi Béla evangélikus püspöknek Sopron jelentette a három legnagyobbat: a családi tűzhelyet, a templomot és az iskolát. Thurner Mihály polgármester szavai: „...a bölcsőmhöz és szüleim koporsójához fűződő emlékeim, küzdelmek sorozatából álló életem minden mozzanata ideköt”.⁶⁵⁽¹⁸⁹⁾

Január 7-én megérkezett a Nagykövek Tanácsának jegyzőkönyve a terület átadásáról a kijelölt antant bizottságnak, de nem Ausztriának! A soproni jelenéstévő kifakadt. A lapok híradásai elérték, hogy mindenki fél nyilatkozni, az emberek nem akarnak az antant ellen küzdeni. Külön is hangsúlyozza: Budapesten a Szabadság téren a Nyugat szobrát semmi esetre ne leplezzék le. Ez az aktus lemondás Nyugat–Magyarországról. A szobor leleplezésén hivatalos soproni küldöttség nem is vett részt.⁶⁶⁽¹⁹⁰⁾ A TEVÉL és a Nyugat–Magyarországi Liga tüntetéssel felelt az átadási jegyzőkönyvre. Határozati javaslatuk egyhangúlag kimondta, hogy „Nyugat–Magyarország területe nem élettelen és jogtalan tárgy”, továbbá leszögezték, „a területet semmiféle nagyhatalomnak nem adják oda”.⁶⁷⁽¹⁹¹⁾ A TEVÉL közgyűlésén Krisztics Sándor főtitkár összefoglalta addigi munkájuk eredményét. A beszámolóból megtudható, hogy a szervezetnek 18 000 tagja volt, vidéki köreik száma 34, külföldön pedig 78 megbízottjuk tevékenykedett.⁶⁸⁽¹⁹²⁾

Az osztrák propaganda ügyesen dolgozott. Januárban adatokat gyűjtöttek hadifogságba került és eltűnt magyar állampolgárokról. A szentgotthárdi parancsnokság a kérdőíveket lefoglalta, nehogy azok politikai célra felhasználhatók legyenek.⁶⁹⁽¹⁹³⁾ A Nyugat–Magyarország területén működő szervezetek a legszorosabb érintkezésben legyenek a főkormánybiztossággal, „teljes összhangban dolgozva vezethet propagandánk hatásosabb eredményre” – szögezte le a szombathelyi jelentés.⁷⁰⁽¹⁹⁴⁾ Sigrayhoz kellett továbbítani a lefoglalt osztrák röpcédulákat, röpiratokat és újságokat.⁷¹⁽¹⁹⁵⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A vármegyék hangulata 1921 elején

A vármegyék hangulata 1921 elején

Február és március folyamán sorra beérkeztek a Moson és Vas vármegyei megbízottak jelentései az elcsatolásra került falvak hangulatáról. A jelentések többnyire igyekeztek a tárgyilagosság síkján maradni. Feltűntették azokat az okokat is, ami miatt bizonyos települések Ausztriához kívántak tartozni. A mosoni összesített jelentésből megtudható, „az általános helyzet a megyében nagyon jó. Ma senki sem kívánczik Ausztriába, még a németiség sem! A vidéken egy népszavazás igen kedvező eredményt mutatna.”⁷²⁽¹⁹⁶⁾

⁴⁷Vas vármegyéből az első jelentés 14 falu álláspontját ismertette február 12-én.⁷³⁽¹⁹⁷⁾ Egy még januári, a lajtakáti liga-csoport által összeállított gyorsjelentés arra világított rá, hogy a legtöbb sérelem a falvakat a vámkezelés, a csempészés akadályozása terén érte. A gazdasági helyzet állása sokat nyom a latban. A magyar korona vásárlóértéke többszöröse volt az osztráknak.

A horvát falvak kitartottak Magyarország mellett. A népgyűléseket többször szakította félbe a „zsivio”, azaz éljen felkiáltás.⁷⁴⁽¹⁹⁸⁾ Két újabb vasi jelentés pedig huszonhárom település hovatartozását rögzítette még februárban.⁷⁵⁽¹⁹⁹⁾ Az 1921. március 1-jén kelt 12-es számú és a 3-án kelt 13-as számú jelentés 32 falu állásfoglalását tárta fel.⁷⁶⁽²⁰⁰⁾

Sopronban 1921. március 15-én húszezres tüntetésre került sor. A tömeghez Sábel János és Laki Vilmos beszélt. Laki kijelentette: „Nyugat–Magyarországot, ha kell, fegyverrel is megvédjük.. „Thurner polgármester szavai: „Deutsch sein, heisst treu sein.”⁷⁷⁽²⁰¹⁾

Egy március 21-i jelentés írója újabb kilenc falu álláspontját ismerteti. Ezenkívül felhívja a figyelmet, hogy körzetében 23 horvát község közül csak háromban van horvát plébános.⁷⁸⁽²⁰²⁾ A már korábban említett települések esetében világosan látszott, a horvát nemzetiségű lakosság inkább Magyarországhoz húz.

A Sopronvármegye április 2-i száma arról ad hírt, hogy a német falvak egymás után jelentik be hűségüket Magyarországhoz. Lajtaújfalu, Lajtaszentmiklós, Savanyúkút, Pecsényéd, Szarvkő, Vimpác, Szárazvám, Felsőzsfalva, Höflány. „Derék jó német anyanyelvű magyarjaink” – áll a tudósítás végén.⁷⁹⁽²⁰³⁾ A német falvak többsége azonban az elszakadás mellett volt Sopron vármegyében.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A Liga kapcsolata a kormánnyal

A Liga kapcsolata a kormánnyal

A Nyugat–Magyarországi Liga és a társadalmi szervezetek laza kapcsolatban álltak a mindenkor magyar kormánykörökkel. Gratz Gusztáv külügyminiszterrel (aki a nemzeti kisebbségek terca nélküli miniszterének tisztségét is betöltötte) folytatott tárgyalásáról Thirring beszámolt Sigraynak,⁸⁰⁽²⁰⁴⁾ amelyre a következő választ kapta:

„Tisztelt Barátom!

Úgy veszem észre, hogy azok az aggodalmak, melyeket utolsó leveledben Gratzcal folytatott beszélgetés után velem közöltél, nem alaptalanok. Nagyon kérek tehát az összes ligák és egyesületek útján kormánynál és kormányzónál a legerélyesebben odahatni, hogy Nyugat–Magyarország ügyében gerinces és önérzetes eljárást folytassanak, nehogy esetleg egy hirtelen kiürítéssel vagy átadással „kész helyzetet teremtsenek” – mely után még a Bleyer féle autonómia is csak bajosan menthetné meg számunkra a különben soha át nem adandó területet.

Részemről nem tehetek mást, mint lemondásomhoz ragaszkodjak:

- 481. mert a múltban beígért erélyes támogatást kormány és kormányzó részéről ma már több mint kétségesnek tartom,*
- 2. mivel defenzista politikával magamat soha azonosítani nem fogom és*
- 3. mivel azt hiszem, hogy Nyugat–Magyarország ügyének mint a kormány esetleg túlengedékeny politikájának kérlelhetetlen támadója többet használhatok, mint kormánybiztosi ma már efemer hatalmam megtartásával.*

*Kérek ne hivatkozzál jelen levelemre, de mozdítsatok meg minden követ, hogy a kormánynál energiát és erőt szuggéralhassatok...”*⁸¹⁽²⁰⁵⁾

A levelet megelőző napokban zajlott az első királypuccs. Gratz, Sigray és maga Teleki is legitimista volt. A Teleki-kormány megbukott, de Sigray a helyén maradhatott. Az új belügyminiszter, Ráday Gedeon, pedig nagyon ügyesen burkolta szerepét. Senki nem tudta egy szűk körtől eltekintve (közéjük tartozott Sigray!), hogy mi a kormány álláspontja a kérdésben. Sokak előtt tűnt úgy, hogy csupán a társadalom készül megmozdulásra.⁸²⁽²⁰⁶⁾ A kormánybiztos nagyon jól titkolta szerepét Thirring előtt. Sigray levelének

hatására a társadalmi szervezetek a kormányzó elé járultak, és nagyobb kormánytámogatást kértek Horthytól. Az előterjesztést Thirring fogalmazta meg.

„Az elszakított részek bizalma megrendülne a kormányban, ha ezt a területet fegyveres ellenállás nélkül adnánk át Ausztriának, mondta többek között. „A teljes elutasítás álláspontjára helyezkedjék a kormány az osztrák területi követelésekkel szemben.”⁸³⁽²⁰⁷⁾

Thirring április 18-án kelt levelének rövid tartalma: Bleyer, Huber, Thomas, Sholtz, Nutsch nemzetgyűlési képviselők bejárják az országrészt. Azt állítják, Gratz tud lépéseikről. Sigray a képviselők eljárását nem helyesli. Gratz két hete azt nyilatkozta, hogy az autonómia elkerülhetetlen lesz. A mozgalom mögött altdeutschok állhatnak. Az ügyre fel kell hívni Bethlen István miniszterelnök, Bánffy Miklós külügyminiszter és Ráday Gedeon belügyminiszter figyelmét. Levele végén szorgalmazza, hogy Bethlen tegyen megnyugtató nyilatkozatot a Nemzetgyűlés másnapai ülésén.⁸⁴⁽²⁰⁸⁾

Április 20-án egy miniszterelnöki bizalmas ülésen Nyugat–Magyarország sorsáról tárgyaltak. A megbeszélésről nem kaptak információt sem Thirring, sem a TEVÉL vezetői. A legszigorúbb titoktartás mellett a tanácskozás egyik lehetséges alternatívája a fegyveres felkelés volt.⁸⁵⁽²⁰⁹⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / Harc a német ajkú községek megnyeréséért

Harc a német ajkú községek megnyeréséért

Május elején a határmenti német községekben ünnepekre került sor. Németgyíróton (Gerisdorf) zászlószentelés, Hosszúszege (Langeck im Burgenland) falugyűlés volt. Mindkét helységben Thurner Mihály szónokolt. Thurner – mint a Liga munkatársa – személyes fellépésével is hatni akart a németiségre. Sorban leplezték le 49 hős emlékműveket. Koszorúzásokra került sor mintegy fél tucat községben.⁸⁶⁽²¹⁰⁾ A Sopronvármegye május 7-i tudósításából: „Akik azt hiszik, hogy Nyugat–Magyarország Ausztriához csatolása tény, azok nagyon is csalódnak.” A magyar kormány pedig továbbra is alakoskodni kényszerült. Az említett lap így folytatja tudósítását: „A magyar kormány kész a trianoni békét lojálisan végrehajtani. Sigray szerint azonban különbség van lojalitás és szervilitás között... Mindent el fognak követni, hogy ezt a területet ne csatolják át egy olyan országhoz, melynek valutája rohamosan a nullához közeledik.”⁸⁷⁽²¹¹⁾ Egy bizalmas főispáni utasítás elrendelte a polgárőrség felállítását a soproni járásokban. A rendeletet a kommunizmus esetleg újbóli lábrakapásával és az Ausztriából betörő „csöcselék” megfékezésével magyarázták. A kismartoni járás 16 faluja 482 embert állított ki. A megye tehát minden eshetőségre felkészült.⁸⁸⁽²¹²⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / Vágyak és realitások Nyugat–Magyarország sorsát illetően

Vágyak és realitások Nyugat–Magyarország sorsát illetően

1921. június 2-án került sor a TEVÉL és a Nyugat–Magyarországi Liga közös nagygyűlésére Budapesten. Thirring beszédében a magyar kormány engedékenységét bírálta. Utalt a május 25-én kelt magyar

javaslatra, mely azt indítványozta, hogy Ausztria mondjon le azokról a területekről, amelyek gazdasági szempontból megterhelők számára. Ebben kimondatlanul, de benne rejlett a terület esetleges megosztása a két ország között.

Thirring után Okolicsányi László beszélt. Utalt arra, hogy az ún. nyugat–magyarországi kérdés titokzatos és rejtélyes. Az antant szemszögéből Ausztria ugyanúgy bűnös, mint Magyarország. Az antant Eris almájaként dobta a két ország közé a szóban forgó területi kérdést. A két volt szövetséges így nem értheti meg egymást, egymásra nem találhat, össze nem barátkozhat. Ezzel akarnak tartós gyűlöletet kelteni, és mindkét országot tehetetlenné tenni szomszédjaikkal szemben. Magyar szemszögből 13 pontban foglalta össze a „Westungarn problémát”:

1. Nyugat–Magyarországon nem volt elszakadási törekvés.
2. Nem kellett a németeket a „magyar járom alól felszabadítani”.
3. Ausztria görcsösen ragaszkodik a területi ajándékhoz.
4. Osztrák politikusok kijelentették, nincs szükségük Nyugat–Magyarországra.
5. Az agitáció a közvéleményt Ausztriában mesterségesen felkorbácsolta. (Hazaáruló, aki Magyarországgal szemben engedékeny.)
6. Magyarország hajlandó gazdasági előnyökhöz juttatni Ausztriát, ha az lemond az érintett területről. (Ezt Ausztria visszautasította, de beleszóltak a csehek és a szerbek, akiket pedig a területtől nem illet meg semmi).
7. Ausztria álláspontjának gyengülésekor azonnal felemlítették a jugoszláv–cseh korridor tervét.
8. A terület nem Ausztriának adandó át közvetlenül, hanem az antantnak.
9. A korridor terve rendkívüli veszély, mert Magyarország teljesen el lesz vágva a Nyugattól.
- 50 10. 1921. május 24-ig a magyar kormány részéről nem volt szó a terület feladásáról.
11. Nincs ellenséges megszállás az érintett területen. „Mi pedig azt sem tudjuk megtartani, ami a kezünkben van.”
12. A Millerand-bizottság még mindig nem kezdte el működését.
13. A nyugat–magyarországi kérdés nem Moson, Sopron, Vas vármegyék lakosságának kérdése, ez az a tengely, amin áll vagy bukik Magyarország jövője.

Okolicsányi után Thurner emelkedett szólásra. Elmondta, a területet állítólag nemzetiségi és gazdasági okokból kell odaadni. Ezt éppen azok hazudják, akiknek az igazságot kellene szolgálniuk. Az érintett területen 250 000 német él, „de lelke, szíve magyar”. Együtt él velük 80 000 magyar, 45 000 horvát és 14 000 vend. Ez a négy nép megértette egymást és meg fogja érteni a jövőben is. A Rábaköz nélkül a német iparosoknak és kereskedőknek nincs boldogulása.

Az ülés végén határozati javaslat született, melynek lényege a következő volt: Nyugat–Magyarországot a kormány sem részben, sem egészben ne adja fel. Ultimátumok és fenyegetések ellenére sem bocsátkozik tárgyalásokba. Bízik a kormány a társadalom erejében és Nyugat–Magyarország népének kitartásában. A liga nemzetiségi kérdésben az 1868/44. tc. alapján áll.⁸⁹⁽²¹³⁾

A TEVÉL június 5-én 40 helyen tartott tiltakozó nagygyűlést. Ez volt a „Nyugat–Magyarországért való megmozdulás napja”.⁹⁰⁽²¹⁴⁾

A liga tengerentúli kapcsolatára utalt, hogy az Amerikai Magyar Vend Szövetség levélben biztosította

Thirring Gusztávot, hogy mindenben támogatják a ligát.⁹¹⁽²¹⁵⁾ Közben az antant misszió gépkocsin bejárta az elcsatolásra ítélt vidéket. Türelemre intették a vasi falvak lakóit. „Úgysem tart sokáig ez az állapot” – hangoztatták a tisztek, ezzel utaltak a hamarosan bekövetkező átcsatolásra. Ez a kijelentés nem mindenkit nyugtatott meg. Pinkafőn az egész falu tüntetett Magyarország mellett.⁹²⁽²¹⁶⁾

Az autonómisták is hallattak magukról. Egységes célú párt létrehozásán fáradoztak, hogy az átcsatoláskor a terület ne maradjon irányítás nélkül. Közben Sigray Iváncról Budapestre utazott fel tárgyalni a kormánnyal. A Liga megpróbálta az okát kideríteni, sikertelenül.⁹³⁽²¹⁷⁾ 1921. július 5-én egy BM rendelet feloszlatta a ligákat de csak a látszat kedvéért, mert azok a kormány beleegyezésével és tudtával tovább működtek.⁹⁴⁽²¹⁸⁾

A nyár folyamán felgyorsultak az események. Megnőtt a bizonytalanság, megkezdődött a találgatás. Szombathelyi jelentés július 15-éről: Az osztrákok a határon megerősítették a katonaságot. A fővárosi lapok – ellentétben a bécsiakkal – nem foglalkoznak a kérdéssel. Legalább gyengítsék az osztrák nyilatkozatok hitelességét! A vitás terület hangulata járásokként napról napra változik. Nő a csüggedők száma, saját megélhetésük érdekli az embereket. Az antant a vend vidéken a Murát javasolja határnak, **51** de a jugoszlávok a Rábáig maguknak követelik a területet.⁹⁵⁽²¹⁹⁾ 1921. július 26-án életbe lépett a trianoni szerződés. Az 1921/XXXIII. tc. megszületését megelőző napok jelentéseiből árad a kétségbeesés. „Bevonásra került a határrendőrség. Elveszett a terület ránk nézve?” – kérdezi egy riadt jelentés.⁹⁶⁽²²⁰⁾ „A felsőöri járás hangulata ellenünk fordult. A határszéli németiség nem bízik meg bennünk. A kormány mindkét fülét befogta, nem hallja a segélykiáltást? Már csak napok kérdése az átadás.”⁹⁷⁽²²¹⁾

Az augusztusi jelentés új adalékokkal szolgál a kérdés diplomáciai történetéhez. Eszerint Ausztriával a tárgyalások Grazban megszakítás nélkül folytak. A résztvevők: Keresztes ezredes, Neugebauer osztrák összekötő tisz, valamint francia, angol, olasz és japán tisztek. A francia és az angol közömbös, az olasz inkább az osztrákokkal van; a japán támogat bennünket. A tárgyalások július 30-án befejeződtek be. Az újabb tárgyalás időpontját szeptember 1-jére tűzték ki Sopronban; ha az nem vezetne eredményre, októberben Körmend a megállapodások színhelye. Ezután népszavazás lesz az érintett területen. A Burgenland mozgalom fő mozgatója Nikolaus Wachter katolikus lelkész – olvasható a továbbiakban. Az osztrák és a magyar keresztényszocialisták is tárgyalnak. Egyesek (Magyarország területén belül!) egy teljesen független közigazgatású Burgengau vagy Burgenland létrehozásán fáradoztak.⁹⁸⁽²²²⁾

Augusztus 2-án autonómista gyűlésre került sor Sopronban. Az összefüggés nélkül a hangadók szembehelyezkedtek Zsembery főispán, Villani és Rábel László kormányt támogató, autonómia-ellenes álláspontjával. Rábel reflektált az elhangzottakra. Kijelentette: „ötven embernek nincs joga háromezer ember nevében beszélni.” A jelentés szorgalmazza, hogy a Liga azonnal küldje le Sopronba Perényit, Okolicsányit vagy Thirringet. „Olyan emberre van szükség, akinek megvan a kormánnyal a szorosabb kapcsolata. Aki akármikor felhívhatja telefonon Bethlent, Bánffy, Rádayt. Az illető ne legyen függő viszonyban a Ligával” – fejeződik be a tudósítás.⁹⁹⁽²²³⁾

Augusztus 4-én röplap formájában megjelenik a 2-i tanácskozás tartalmi foglalata.¹⁰⁰⁽²²⁴⁾ Augusztus 26-án Sigray 100 000 koronát utal át a TEVÉL nyugat-magyarországi akciójának javára. Leszögezi, hogy további folyósításra nincs lehetősége, de még hozzáteszi: mindenben mint magánember támogatja a Ligát.¹⁰¹⁽²²⁵⁾ Sopron és környékének átadását augusztus 29-ére tűzték ki. Augusztus 28-án a kormány előzetes beleegyezésével és tudtával kirobbant a másfél hónapig tartó nyugat-magyarországi felkelés. A velencei megállapodás értelmében az 1921. december 14–16 között lezajlott népszavazáson Sopron és a környező 8 falu hitet tett Magyarország mellett. 1922. január 1-jén Sopron hivatalosan visszakerült „Szent

István koronája alá.”[102\(226\)](#)

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A Liga utóvédharca Burgenlandban

52A Liga utóvédharca Burgenlandban

A Liga 1922-ben folytatta működését a most már Burgenland néven Ausztriához tartozó legfiatalabb tartományban. Informátorai révén 1922 januárjától szeptemberéig gyűjtötte az adatokat az érintett területről. Ausztriával kapcsolatunk nemhogy javult volna, de még rosszabbodott – állapítják meg egyhangúlag. Egy január végéről keltezett jelentésből megtudható, hogy a községek hangulata még osztrákkellenes. Kabold (Kobersdorf) település véleménye az volt, hogy újabb felkelés esetén, azzal szembehelyezkedne. Lándzsér (Landsee) és Lakompak (Lackenbach) ezzel szemben példaként állította a felkelőket, „rendet tartottak és a lakosság elismerését érdemelték ki.”[103\(227\)](#)

Gálos (Gols) községet leszámítva a Fertő-vidék falvaiban is teljes volt a kiábrándultság. A mosoni községek hangulatát jól jellemezték az efféle kifakadások: „ez a tarthatatlan állapot nem tarthat sokáig.” Az osztrákok gazdasági helyzete katasztrofális. A drágaság 40%-kal nagyobb Mosonban, mint Bécsben. Ausztriában kezdetét vette a választási harc. Az informátor szerint a keresztényszocialisták az esélyesek. Országos titkárunk választási beszédében a következőket ígérte és mondta: „Mi tudjuk, hogy önök Magyarországhoz húznak, ez természetes is. A békeszerződést végre kellett hajtani, mi nem akarunk egy Elzász-Lotharingiát itt keleten. Leszereljük a vörösöket, és Nyugat-Magyarország szabad akaratára bízunk, hogy döntsön jövője felett. Ezért kérjük támogatásukat.”[104\(228\)](#)

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A magyar közigazgatás felszámolása

A magyar közigazgatás felszámolása

Május folyamán kijelölték az osztrák–magyar–szerb–horvát–szlovén hármass határt. Lajtaszentmiklóson megalakult a Burgenlandi Tanítók Szövetsége. A GYSEV nem kapott engedélyt vonalhosszabbításra a Pomogy–Nezsider vonalon. Ruszt még magyar pecsétjét használta, de azt hamarosan bevonták. Borostyánkő (Bernstein) a rosszabb postaforgalom miatt lázongott. Mosonszentandrás (Sankt Andrä bei Frauenkirchen) és Valla (Vallern im Burgenland) nevét megváltoztatták. Reiss Mátyás lékai (Lockenhaus) plébánost elűzték, mert nem volt hajlandó német nyelvű tankönyvekből tanítani. A húsvéti iskolai értesítők még magyar nyelven jöttek ki a nyomdából. A kőpataki (Steinbach) tanítónőnek el kell hagynia munkahelyét, mert magyar szellemben oktatott. Még nagyobb bűne volt, hogy állítólag felkelőkkel tartott összeköttetést. Savanyúúton osztrák rendőrlégénységi tanfolyam indult.[105\(229\)](#)

A Liga megbízottai az ezt követő fél évben figyelemmel kísérték a választások előkészületeit. Teljes névsorokat küldtek fel Budapestre. Külön hangsúlyozták azok nevét, akik 1919-ben szerepet játszottak Magyarországon a Tanácsköztársaság ideje alatt.[106\(230\)](#)

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga

Választások Burgenlandban

Az 1922-es nemzetgyűlési és tartományi választásokon öt párt indult a voksokért Ausztria legfiatalabb tartományának négy választókerületében: a kismartoniban [53](#)(Eisenstadt) 9 képviselőjelölttel, a nagymartoniban (Mattersburg) 8 fővel, a németújváriiban (Güssing) 7 jelölttel és a felsőöriben (Oberwart) 6 fővel. A nemzeti tanácsba az új tartomány 8 képviselőt küldött, azaz minden kerületből 2–2 főt.[107\(231\)](#)

A mosoni elcsatolt részek horvát lakossága a választásokon a keresztényszocialisták színeiben indult. A horvátok még mindig hittek a „felszabadulásban” és az osztrák hivatalnokokat egyszerűen elzavarták.[108\(232\)](#) A június 30-i jelentés szerint a hangulat egyszerűen forradalmivá vált. Az informátor az okokat pontokba foglalta: Sorozatos sztrájkok és gazdasági visszaesés. A szociáldemokraták „terrorja”. Az adóztatás és vagyonváltság. A magyar pénz elfogadásának megtiltása.[109\(233\)](#)

Az 1922. június 18-án lebonyolított választást a szociáldemokraták nyerték meg: a szociáldemokrata pártra 50 067, a keresztényszocialista pártra 40 105, a Földműves szövetségre 22 008, a nagynémet pártra pedig 16 029 szavazat esett. A rendkívül részletes jelentés végén ez a kitétel áll: „Nyugat–Magyarország visszaszerzése csakis a mostani (1922) és hasonló helyzetben lévő Ausztriától, vagy annak bomlásakor történhet meg.”[110\(234\)](#) Június folyamán Savanyúkúton a tisztviselők tüntettek. Olyan újabb rendeletek borzolták fel a kedélyeket, mint például a négy évnyi adóhátralék behajtásáról hozott határozat. Július elején Rohonc tüntetett azért, hogy csatolják vissza Magyarországhoz.[111\(235\)](#)

1922. június 20-án megszületett Burgenland címere. Az informátor szerint a heraldikai színek is a németekhez való tartozás vágyát jelképezik.[112\(236\)](#)

Egy július 9-i mosonmagyaróvári gyorsjelentés arról tudósít, hogy a horvátok még mindig reménykedtek egy belső vagy külső felkelésben. Az osztrákok labilis helyzetére utalt a következő mondat, „...a katonaság és csendőrség senkivel szemben fellépni nem mer”. Egy júliusi jelentésben olvasható: „a megszállt országrészről ma tiszta képet adni teljesen lehetetlen. A lakosság esetleges megszervezése csak kisebb csoportokban lehetséges. Ennek akadálya, az osztrák kémszervezet, a nagynémetek és a szociáldemokrata terror.”[113\(237\)](#)

1922. július 15-én került sor az első tartományi ülésre Kismartonban (Eisenstadt) 3 tagú elnökséggel és 32 képviselővel. A Volkswehr alakulatok helyett tiroliak érkeztek a közrend fenntartására. A nyomasztó katonai megszállást a csendőrség váltotta fel. Egy budapesti jelentésből ugyanezen a naponarról értesülünk, hogy „A helyzet annyira megérett [fegyveres felkelésre], hogy ne mulasszuk el. Zárányban (Zagersdorf) félholtra verték a TEVÉL korábbi exponensét. A helyi plébános el tudott menekülni.”[114\(238\)](#)

Július folyamán Burgenland lakossága petíciókkal ostromolta a bécsi kormányt, hogy orvosolják a bajokat, mert a drágaság 50–75%-kal nagyobb, mint Bécsben.[115\(239\)](#)

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / A Liga tevékenységének elhalása

[54](#)A Liga tevékenységének elhalása

1922. augusztus 12-én Niemetz József a következő javaslatot terjesztette a Nyugat–Magyarországi Liga elé: A Soproni Férfidalkört és a Concordia zeneegyesületet (gazdapolgárok) oklevéllel tüntessék ki. Sopron polgármesterét, Thurner Mihályt, aki eddig még nem kapott írásbeli elismerést, a Magyar Nemzeti Szövetség ajánlására „Sopron kiváló vezérfiának” ismerjék el.

A városból a magyar kultúra végvárát kell megépíteni. „Iskola, sok iskola kell ide, és a szép vidék [...] idegenforgalmát kell erősíteni. Aki vállalatok alapításával akarja Sopron jövőjét, az homokra épít.”¹¹⁶⁽²⁴⁰⁾ A fővárosi és vidéki lapok az elszakított községek nevét ne németül, hanem magyarul írják. Tóth Alajosnak, a Soproni Hírlap felelős szerkesztőjének köszönet, mert sokat áldozott az ügyért.¹¹⁷⁽²⁴¹⁾

A Nyugat–Magyarországi Liga fellelhető iratanyaga között a két utolsó 1922. szeptember 22-én és 23-án Szombathelyről keltezett. Az első beszámolt a Népszövetség határozatáról, amely újabb tíz falu visszacsatolását rendelte el Magyarországhoz. Hangsúlyozta, hogy „a visszacsatolási ünnepségeket a községek és ne a társadalmi szervezetek rendezzék meg!”¹¹⁸⁽²⁴²⁾ A második a visszakérült községek hűségesküjéről tudósít.¹¹⁹⁽²⁴³⁾ Ezzel a Nyugat–Magyarországi Liga, mint a TEVÉL alszervezete – három évi működés után – csendesesen befejezte aktív tevékenységét.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / Összegzés

Összegzés

Tanulmányomban egyetlen társadalmi szervezet működését és tevékenységét igyekeztem bemutatni a tárgyalt időszakban. A Thirring Gusztáv és Petrik Aladár által szervezett Nyugat–Magyarországi Liga, az összes többi ligák közül a legrövidebb életű volt. Fennállását szűk három évre datálhatjuk: 1919. november elejétől 1922. szeptember végéig. Az egyesület legfontosabb céljaul az ún. nyugat–magyarországi elszakított területek megtartását jelölte meg – a rendelkezésére álló eszközökkel. 1920 januárjától szorosan együttműködött a TEVÉL-lel, annak fiókszervezete volt. Ezen utóbbi gyűjtő egyesület meghatározta számára azt az irányvonalat, amelyet mint követendő eljárást alkalmaznia kellett. Kezdetől fogva nagy hangsúlyt fektettek az agitációs és a propagandamunkára. A három érintett megyét igyekeztek megnyerni a magyar ügynek. A munkatársak és informátorok felállításában (főmegbízott, járási megbízottak), valamint a vidéki osztályok és csoportok létrehozásában is a TEVÉL szervezeti szabályzatát követték. A szombathelyi parancsnokság által létrehozott népszervezési akcióban tevékenyen részt vettek. Fennmaradt helyzetjelentéseikbe bepillantva képet alkothatunk a területen élő nemzetiségek, főleg a németek és a horvátok nemzeti érzületéről. Azokról az okokról is értesülhetünk, amelyek alapvetően befolyásolták az érintett községek állásfoglalását hovatartozásukat illetően. Ilyen meghatározó tényezők voltak: a határkordon, a határátlépés lassúsága, a csempészs akadályozása, a rossz utak, az elégtelen postaközlekedés, az ausztriai munkalehetőségek, a gazdasági alapanyagok hiánya, a rekvirálások. Esetleges népszavazás esetén a horvát falvak többsége hitet tett volna ⁵⁵Magyarország mellett. A német falvak óriási többségben az elszakadásra voksoltak volna. Az őrségi magyar falvak a szó szoros értelmében kétségbeesve ellenezték az átcsatolást. A magyar kormány a határtárgyalásokon – ezt térképpel lehet bizonyítani – felhasználta a Nyugat–Magyarországi Liga helyzetjelentéseit.¹²⁰⁽²⁴⁴⁾ A szervezet együttműködött a helyben maradt közigazgatási apparátussal, annak prominens személyiségeivel (kormánybiztosokkal és főispánokkal), a belügyminisztériummal, a nemzetiségügyi minisztériummal (annak fennállásáig), és a szombathelyi körletparancsnoksággal. A szervezet laza kapcsolatban állt a kormánnyal is. Az első királypuccs, a fokozott antant jelenlét és az utódállamok beavatkozási törekvése

nem tette kívánatossá a társadalmi szervezetek nyílt támogatását a kormány részéről. A hazai közvélemény úgy hitte, hogy csak a társadalom készül megmozdulásra. A Nyugat–Magyarországi Liga, a TEVÉL és a TESZ képviselői érthetően becsapva érezték magukat, s ennek hangot is adtak. A Thirring vezette szervezet és más egyesületek múlhatatlan érdeme, hogy szívós kitartással és agitációs munkával elvetették azt a magot, amire a Bethlen-kabinet építhetett. 1921 augusztusában legalább négy szálon indult meg a háttérből titkon támogatott fegyveres megmozdulás, az ún. nyugat–magyarországi felkelés. A Nyugat–Magyarországi Liga fő feladata ebben az önkéntesek toborzása volt. A Liga tagjai később tevékenyen részt vettek a soproni népszavazás előkészítésében is. A legkevésbé ismert tény, hogy a „megszállt területen” 1922 januárjától utóvédharcot folytattak. Feladatuk a hírszerzés és egy újabb felkelés előkészítése volt. A közhiedelemmel ellentétben ugyanis Ausztriával a kapcsolatunk nemhogy javult volna, de rosszabbodott, és csak 1923-ra normalizálódott. Ekkora kialakult a végleges osztrák–magyar határ. Így ez az elszakított terület a magyar revíziós politikában az elkövetkezendő időkben már nem játszott szerepet.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / TÁBLÁZATOK

TÁBLÁZATOK

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / TÁBLÁZATOK / Mosoni helyzetkép, 1920 január– február

Mosoni helyzetkép, 1920 január– február

helység	állásfoglalás	oka
Barátudvar	Ausztriára	a papsága osztrák fennhatóság alatt áll
Féltorony	A keresztény magyar királyságra	Frigyes főherceg birtoka
Gálos	Ausztriára	jegyzőválság van
Köpcsény	Magyarországra	„nem akar osztrák lenni”
Lajtakáta	Magyarországra	„a jegyző lelkes magyar ember, a tanító bár hor-vát, hirdeti, tartsanak ki Magyarország mellett”
Lajtakörtvélyes	Magyarországra	„elkeseredett a hangulat”
Mosonújfalu	Magyarországra	„a legmagyarabb érzelmű falu”
Néveny	ingadozik	„Nezsider hatása alatt áll”
Nezsider	ingadozik	„borkivitele miatt”
Nyulas	Ausztriára	„nem megbízható”

Pándorfalu	Magyarországra	„a Balatonig lejárnak kereskedni”
Sásony	Ausztriára	
Zurány	Magyarországra	„a nagygazdák ingadoznak”

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / TÁBLÁZATOK / 1. táblázat: Az elszakadásra szavazó falvak a Sopron megyei járásokban 1920 februári adatok alapján

561. táblázat: Az elszakadásra szavazó falvak a Sopron megyei járásokban 1920 februári adatok alapján

soproni járásból	felsőpulyai járásból	nagymartoni járásból	Kismartoni járásból
Balf	Lánzsér	Nagymarton	Szárazvám
Harka	Borosd	Petőfalva	Szentmargitbánya
Ágfalva	Répcékároly	Selegd	Vimpác
Somfalva	Felsőrámóc	Fraknó	
Lépesfalva	Locsmánd	Újtelek	
Récény	Répcéfő	Pecsenyéd	
Kabold	Sopronudvad	Borbolya	
Kópháza		Zemenye	
Lakompak		Márcfalva	
Fertőrákos		Tormafalu	
Ruszt			
Fertőmeggyes			

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / TÁBLÁZATOK / 2. táblázat: A felsőöri járás falvainak hangulatképe 1921 február

2. táblázat: A felsőöri járás falvainak hangulatképe 1921 február

helység	állásfoglalás	%-os arány	oka
Alhó	ingadozik	nincs adat	„rossz a posta összeköttetés”
Alsólövő	nincs adat	nincs adat	„a hangulat jó”
Árokszállás	Magyarországra	75%	
Felsőlövő	ingadozik	50%	„a határátlépés lassú”
Felsőőr	Magyarországra	95%	ellenzi az elcsatolást
Grodno	Magyarországra	nincs adat	
Kisharaszto	Magyarországra	70%	
Lödös	Magyarországra	80%	„Erdődy gróf agitáló szerepe”
Máriafalva	Ausztriára	nincs adat	nyíltan nem nyilatkozik
Nagyszentmihály	Magyarországra	75%	nyíltan nem nyilatkozik
Oláhciiklénv	Magyarországra	90%	horvát falu
Őrisziget	Magyarországra	98%	ősi magyar település
Őrszentmárton	Magyarországra	90%	
Pinkamiske	Magyarországra	80%	horvát falu

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / TÁBLÁZATOK / 3. táblázat: Helyzetjelentés 1921 februárjából

3. táblázat: Helyzetjelentés 1921 februárjából

helység	állásfoglalás	%-os arány
Mérem	Magyarországra	80%
Alsószőlőnk	a hangulat nyugodt	nincs adat
Jakabháza	Magyarországra	80%
Szentelek	Magyarországra	50%

Ószalonak	ingadozik	80%
Őrszállás	Magyarországra	50%
Pinkaóvár	egykedvű	nincs adat
Felsőrönök	ingadozik	70%
Rábaőr	Ausztíára	80%
Csajta	Magyarországra	70%
Incéd	Magyarországra	nincs adat
Békató	Magyarországra	75%
Velege	Ausztíára	80%

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / TÁBLÁZATOK / 4. táblázat: Két helyzetjelentés a lakossági vélemény megosztottságáról 1921 március 3. és március 21.

574. táblázat: Két helyzetjelentés a lakossági vélemény megosztottságáról 1921 március 3. és március 21.

helység	állásfoglalás	%-os adat	oka
Rendek	Ausztíára	80%	erős az osztrák agitáció
Újhegy	Ausztíára	97%	a lakosság Ausztriában dolgozik
Patafalva	ingadozik	60%	
Pónic	Ausztíára	nincs adat	
Ujvörösvágás	Magyarországra	95%	a mesteremberek Ausztriában dolgoznak
Németlövő	ingadozik	90%	a falu vasútvonalat kér
Malomgödör	Magyarországra	50%	
Lantosfalva	többség Mo. mellett	nincs adat	
Sámfalva	Magyarországra	68%	

Lapincsujtelek	Ausztriára	55%	
Pinkafő	Magyarországra	95%	
Sóskutfalva	Magyarországra	80%	

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / TÁBLÁZATOK / 5. táblázat

5. táblázat

helység	állásfoglalás	%-os adat	oka
Felsőszénégető	Magyarországra	50%	
Farkasdifalva	Ausztriára	90%	„a szocializmus hívei”
Öribükkösd	Magyarországra	75%	
Mencsér	Magyarországra	100%	népszavazás esetén
Pörgölény	kiszámíthatatlan	nincs adat	a posta megszűnése miatt
Szabar	Ausztriára	50%	sokan Ausztriában dolgoznak
Szénásgóddör	Ausztriára	nincs adat	német tanerőt kér

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919–1922 között) / TÁBLÁZATOK / 6. táblázat:
Hangulatjelentés a magyar érzelmű felsőöri járásból

6. táblázat: Hangulatjelentés a magyar érzelmű felsőöri járásból

helység	állásfoglalás	%-os adat	oka
Hidasrákosd	Magyarországra	90%	
Öribánya	Magyarországra	70%	
Szalonakujtelek	Magyarországra	60%	
Hovárdos	Magyarországra	75%	
Lipótfalva	Ausztriára	80%	

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Tóth Imre: Változások a határon – változások határán? Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1939.

58 Tóth Imre: Változások a határon – változások határán? Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1939.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Tóth Imre: Változások a határon – változások határán? Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1939. / Az 1935-ös választásokról az „utolsó békeévig” Változások az ország bel- és külpolitikai helyzetében

**Az 1935-ös választásokról az „utolsó békeévig”
Változások az ország bel- és külpolitikai helyzetében**

Az 1935. évi országgyűlési képviselőválasztások a „szokásokhoz híven” a kormánypárt sikerét eredményezték. Amint az kiszámítható volt, a Nemzeti Egység Pártja (NEP) fölényes győzelmet aratott. Ami mégis jelentékennyé tette, s egyben a választás tétjét is jelentette az volt, hogy Gömbös Gyula a miniszterelnök–pártvezér a kormánypárt parlamenti frakcióján belüli erőviszonyokat sikeresen rendezte át önmaga ízlése szerint. Saját megbízható híveinek mandátumhoz juttatásával a képviselőcsoporton belül is végrehajtotta a hön áhított „örségváltást”, megszabadulva a Bethlen István korábbi kormányfőhöz kötődő parlamenti elit ballasztjától.¹⁽²⁴⁵⁾ A győzelem ellenére azonban Gömbös egyre sivárabb belpolitikai környezetben találta magát. A választásokat követően a pártvezetés kísérletet tett arra, hogy egyrészt az immár hatékony eszközzé vált parlament segítségével az államszervezetben és az intézményi struktúrában változtatásokat hajtson végre, másrészt, hogy az alkotmányos kereteken túllépve a társadalom egészének működését megszervezze. A változások azonban több ponton is ellenállásba ütköztek. A pártvezetést nem csupán az ellenzék bírálta, hanem támadások érték a párton belül is, elsősorban a helyi vezetők, különösen a megyei elnök–főispánok részéről.²⁽²⁴⁶⁾ A kormányzó, környezete hatására, szintén megelégtelt a reformokat, és a kormányfő óvatos eltávolításán gondolkozott. Ennek bekövetkeztét valószínűleg csak Gömbös egyre komolyabbá váló vesebaja akadályozta meg, mivel Horthy nem kívánt megválni súlyosan beteg miniszterelnökétől.

A Gömbös halálát követően pártvezérré is megválasztott Darányi Kálmán miniszterelnökségével sokáig úgy tűnt, hogy a kormánypolitika visszatér régi alkotmányos szellemiségű irányvonalához. A párt új vezetésében annak minden irányzata helyet kapott, s a konzervatív–liberális elvek újra nagyobb hangsúlyt kaptak az országos politika működtetésében. A személycserékkel is járt belpolitikai stílusváltás külső tényezőkkel kiegészülve azonban nem kis feszültséget okozott a harmincas évek végének Magyarországon. A hatalomból kiszorított erők és a német hatásra aktivizálódó szélsőjobboldal színrelépésével a politikai paletta harsányabb színei egyre jobban uralták a politika képét. A radikális irányzatok sikerét megkönnyítette, hogy a társadalom egyes rétegei nélkülözték a valóságos képviseletet, s ezek támogatását az érvényesülésükben meggátolt, marginalizált politikai csoportok ügyesen meg tudták szerezni. A programjaikban ⁵⁹hemzsegő szociális ígéretek a „kis emberek” támogatását ígérték s az addigi politika által elhanyagolt érdekek felkarolásával kecsegtettek.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Tóth Imre: Változások a határon – változások határán? Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1939. / A politikai élet átrétegződése és a külpolitikai környezet változása a két választás közötti időszakban Sopronban

A politikai élet átrétegződése és a külpolitikai környezet változása a két választás közötti időszakban Sopronban

A gömbösi reformpolitika személycserékhez vezetett a közigazgatásban és a megyei pártvezetésben is. 1935-ben a konzervatív beállítottságú, így Bethlen hívének számító Simon Elemér főispán lemondásával a Nemzeti Egység Pártjának helyi vezetése is új kezekbe került, miáltal a kormánypárt működése hatékonyabb formát öltött. Bár forrásaink alapján csak későbből tudjuk dokumentálni, nincs okunk kételkedni abban, hogy a NEP (1939 márciusától Magyar Élet Pártja – MÉP) irányítása Ostffy Lajos, majd Hőgyész Pál főispánsága alatt aktívabbá vált. A Hőgyész által vezetett megyei pártszervezet aktivistái az elnök utasításai alapján igyekeztek megszervezni a helyi társadalom teljes ellenőrzését.

A hatékonyságot növelte, hogy 1936 után a megyei szervező titkár személyét illetően ismét különvált a párt Sopron és Győr megyei szervezete.³⁽²⁴⁷⁾ A szervezéssel megbízott párttagok mindenkit felkerestek, akit a pártba való belépésre rá lehetett bírni. Ha igyekezettük eredménytelen maradt, jelenteniük kellett felettes vezetőiknek. Kötelesek voltak a hozzájuk tartozó körülbelül 50 választóról rendszeres információkkal szolgálni, mely tartalmazta a nem MÉP-tag választópolgárok pártállását, politikai irányultságát és mindent, amit a rájuk bízott körzetben tapasztaltak. Haladéktalanul jelentették akár az illetékességi körükön kívül eső egyéb politikai mozgalom szervezkedését vagy megjelenését is.⁴⁽²⁴⁸⁾ A soproni szervezet működésével kapcsolatban 1939–40-től szaporodnak meg a dokumentumok, melyek rendszeresen megrendezett pártnapokról, előadásokról számolnak be, vagy éppen a naponta reggel 9-től késő estig nyitva tartó párhelyiség látogatására hívják fel a tagok figyelmét.⁵⁽²⁴⁹⁾ A párt működésének megváltozása feltehetően azonban már korábban megkezdődött, egyrészt a bekövetkezett személyi változásoknak köszönhetően, másrészt a belpolitikai arányeltolódások sürgető hatására.

A megváltozott bel- és külpolitikai feltételek hatványozottan éreztették a hatásukat Sopronban. A határszéli, jelentős németajkú kisebbséggel rendelkező várost különösen érzékenyen érintette Németország és a német nemzetiszocialista eszmék térhódítása. A város helyzete különösen Ausztria német megszállásának idején vált kényessé.

Amint arról a korabeli helyi sajtó is több ízben beszámolt, harmincas évek közepétől mind gyakoribbá váltak a magyarellen es megnyilvánulások, sőt volt rá példa, hogy Sopron magyarságát az ország belsejéből is megkérdőjelezték.⁶⁽²⁵⁰⁾ Németország külpolitikai sikerei 1935-től egyre jobban felerősítették a „Civitas Fidelissima” hovatarozása 60körüli vitákat. E csetepaték színtere ekkor még alapvetően nem a politikai színpad, hanem az utca volt.⁷⁽²⁵¹⁾

A szélsőjobb oldal és Berlin megerősödése az évtized végére azonban a napi politika szintjére emelte a kérdést, mely nemsokára a város, a megye vezetőinek és a kormánynak gyakorlati munkát is adott. Témánk, vagyis a választások szempontjából sorsdöntő volt a nyilaskeresztes köröknek a térség jövőjéről kialakított álláspontja.⁸⁽²⁵²⁾ Ezek között is meghatározóak voltak Szálasi Ferenc nézetei Nyugat–Magyarországot illetően. Szálasi „Új Hungária” című koncepciója föderatív jellegű, nemzetiszocialista Nagy–Magyarország megteremtésére szólított fel. A különféle autonóm területek között felsorolt „Nyugati Gyepű”-höz az országtól elcsatolt burgenlandi részek és a nyugati határszegély

(Sopronnal, Magyaróvárral és Szentgotthárdal) tartozott volna. Szálasi elképzelései szerint Ausztria német megszállása után Burgenland, Hitler nagylelkű adományként a „hungarista birodalom”-hoz került volna. Idehaza azonban erős kételyek merültek fel a Führer adakozókedvét illetően, és sokkal inkább tartottak attól, hogy a pángermán elképzelések jegyében Nyugat–Magyarország német nemzetiségűek által lakott területi is a harmadik birodalom részévé válnak.⁹⁽²⁵³⁾

Hitler külpolitikai programjában valóban szerepelt a németek által lakott valamennyi térségnek a birodalomba illesztése. A program előkészítő fázisaként megkezdődött a német nemzetiszocialista agitáció a kérdéses területeken. A pángermán agitátorképzés központjai a stuttgarti Technische Hochschule és a Deutsche Akademie voltak. A Deutsche Ausland Institut (DAI) itteni tanfolyamain a Mein Kampf-ra és Alfred Rosenberg műveire alapozva tartottak szemináriumokat a fajgondozás (Rassenpflege), fajtudomány (Rassenkunde), néprajz (Volkskunde), és a geopolitika (Geopolitik) témakörében. A geopolitikai előadások főképp a német néptalaj (Volksboden) kérdéseivel foglalkoztak. E néptalaj három alkotóeleme, a német államok masszívuma, a „határnémetség” térségei (Elszász, Malmedy, Memel vidék, Nyugat–Poroszország és Nyugat–Magyarország), valamint az ún. „külsőnémetiség” (ebbe tartozott egész Magyarország).¹⁰⁽²⁵⁴⁾ A német propagandagépezet különös figyelemmel kísérte a határ mentén élő németek helyzetét, és nagy gondot fordított a felvilágosításukra akkor is, amikor hivatalosan még cáfolni igyekeztek az érintett területek későbbi gleichschaltolását.¹¹⁽²⁵⁵⁾

1937 novemberében a német kormány ígéretet tett arra, hogy a küszöbön álló Anschluss Magyarország németlakta területeit nem veszélyezteti.¹²⁽²⁵⁶⁾ A magyar elképzelések inkább az ezzel ellentétes folyamat, tehát a határok magyar részre történő módosításának irányába hatottak. Ez annál is aktuálisabb volt, mivel Ausztria 1919-ben épp a Németországgal való egyesülés eltiltása miatt, mintegy kompenzációként jutott ⁶¹Burgenland birtokába. Bizonyos hazai körökben jogos igényként merülhetett fel, hogy az egyesülés megvalósulása után Magyarország rekompenzációban részesüljön. Ausztria bekebelezése után a kormány holdudvarában működő személyiségek tettek is lépéseket Burgenland megszerzése érdekében. Március 14-én Malcomes Gyula nyugalmazott követségi tanácsos tett puhatolózó lépéseket a német külügyminisztériumban a kérdéssel kapcsolatos esetleges diplomáciai tárgyalások esélyeiről. A próbálkozásoknak Angliában is visszhangja támadt. A külügyminisztérium politikai osztályának irányítója, Ernst Weizsäcker egy hónappal később Erdmannsdorff budapesti német követen keresztül tudatta magyar partnereivel, hogy a Hitler a határ kérdését véglegesnek tekinti. Mecsér András országgyűlési képviselő március 16-án emlékeztette a követet arra, hogy a kancellár, Gömbös egyik németországi látogatása alkalmával kilátásba helyezte a terület visszacsatolását, amennyiben az Anschluss megvalósulna.¹³⁽²⁵⁷⁾ Horthy augusztusi németországi látogatásakor Hitler személyesen is megnyugtatta a kormányzót, hogy „a magyar és a német nép újra szomszédává válva, elérte végleges történelmi határait”.¹⁴⁽²⁵⁸⁾ Ez a kijelentés nyugtatón hatott azokra, akik Nyugat–Magyarország bekebelezésétől tartottak, egyúttal azonban eloszlatta azokat a magyar illúziókat is, melyeket egyesek az elszakított Nyugat–Magyarország visszatérése iránt tápláltak. Az Anschluss után az integrális revíziót követelő magyar fajvédők számos beadvánnyal fordultak Hitlerhez, hogy a területet bocsássa ismét Magyarország rendelkezésére.¹⁵⁽²⁵⁹⁾ Erre irányuló remények a határ német–osztrák oldalán élő magyarság körében is éltek, s ezt a német elhárítás élénk figyelemmel is kísérte. Bár a magyar kisebbség magasán reprezentált volt az NSDAP különböző helyi szervezeteiben¹⁶⁽²⁶⁰⁾, és az Anschluss-t megerősítő népszavazáson is világosan kifejezésre juttatták támogatásukat Hitler iránt, a hatalomátvételt üdvözlő felvonulásokon horogkeresztes zászlók alatt mégis magyar népviseletben vonultak az utcákra.¹⁷⁽²⁶¹⁾ A náci párt iránti szimpátia, sőt a párttagság sem jelentett egyben hitvallást a német néphez való tartozásról, sőt a horogkereszt iránti vonzalmat lehetséges módon a magyarországi fajvédők programja, és a szélsőjobboldal „Nyugati-gyepű elképzelései” is táplálhatták.

Feltételezhetjük, hogy a burgenlandi magyarság komolyan táplálhatta magában az anyaországgal való újraegyesülés illúzióit. Mindezek ismeretében érthetőbbeké válnak az SS Biztonsági Szolgálatának (Sicherheitsdienst der SS) 1938. évi hangulatjelentésében foglaltak, melyek szerint bár a 10 000 magyar Horthy németországi látogatása után kénytelen volt Magyarország felé kacsintgató ábrándjai kilátástalanságát belátni, ennek ellenére továbbra is a birodalom idegen népességének "*legveszélyesebb csoportjai*" közé tartoznak, elsősorban a nagybirtokosok és cselédjeik körében uralkodó hangulat miatt.¹⁸⁽²⁶²⁾ Mindeközben ⁶²a probléma másik aspektusa is élénk figyelmet váltott ki. Hitler Berlinben elhangzott megnyugtató szavai ellenére sokakban élt a félelem, vagy éppen a remény Nyugat–Magyarország német bekebelezését illetően. A hatóságoknak komoly gondot okozott az egyre erősödő a nemzetiszocialista ideológia, illetve a határon túlról gerjesztett pángermán propaganda, melynek eredménye bizonyos hangulati tényezőkön kívül fokozódó munkáskivándorlásban is mérhető volt. 1939 januárja és februárja között Sopron vármegyéből 194 új kiutazási kérelem érkezett a hatóságokhoz, míg a szintén határmenti Zala megyében ez a szám 8, Somogyban és Veszprémben 7 illetve 8, Vasban 27 volt. Az útlevelekérelmek hirtelen megszorodását a szombathelyi hadtestparancsnok jelezte a honvédelmi miniszternek is azzal, hogy szerinte Sopronból és környékéről szervezett kiözönlés zajlik, és a visszatérők idegen eszmékkel feltöltődve érkeznek haza.¹⁹⁽²⁶³⁾ A környék előjárói nem egyszer kérték a főispánt, járjon közbe annak érdekében, hogy a külügyminisztérium fellépjen a német hatóságoknál az ilyen jellegű beavatkozásokkal szemben.²⁰⁽²⁶⁴⁾

Högyész Pál főispán – dátum nélküli, de adatai alapján 1938. március közepe és május közepe között keletkezett – programfeljegyzése szerint mind a belügyminisztériumban Boór Aladár miniszeri osztályfőnöknél, mind a miniszterelnökségen Pataky Tibor államtitkárnál már felvetette a nyilas és pángermán agitáció problémáját. Említést tett azokról a burgenlandi mozgalmakról is, melyeknek célja Sopron megszerzése lett volna, és utasítást kért a német agitátorokkal szembeni elbánással, a határsávból való kitiltásukkal kapcsolatban.²¹⁽²⁶⁵⁾ A fellépéseknek köszönhetően a belügyi tárca javaslatára Bartha Károly honvédelmi miniszter 1938. október 15-től szigorított határszolgálatot rendelt el a térségben, egyrészt az Anschluss utáni zsidóbeözönlés megakadályozására, másrészt a horogkeresztes propaganda meggátolása céljából. Bartha 1939 januárjában leszerelésekre, és távolabbi határszakaszokon (Munkács környéke) történt határincidensekre hivatkozva megszüntette ugyan a fokozott határőrizetet, de ezt a belügyi vezetés nem tartotta sem kívánatosnak, sem időszerűnek.²²⁽²⁶⁶⁾ Csáky István külügyminiszter pedig 1939. január 16-i berlini látogatása alkalmával vetette fel a Sopron–, Moson– és Vasvármegyék területén zajló német propaganda ügyét, mely – csakúgy, mint a hazai német nyelvű sajtó és rádió agitációja – megfogalmazása szerint „nem szolgálta a jó német–magyar baráti viszonyt”.²³⁽²⁶⁷⁾

Januárban ennek az amúgy is óvatos fellépésnek még semmiféle eredménye nem látszott. A hónap végén a Soproni Kereskedelmi és Iparkamara és a Soproni Hírlap szerkesztősége kapott provokatív képeslapokat német területről. Az egyik a soproni városházát ábrázolta német zászlódíszben, hátoldalán a németek visszatérését jövendőző versikével. A másik képeslapnak már a címezése kihívó volt: „Der Handels und Gewerbekammer *derzeit noch* in Oedenburg herzlichst”. Rövid üzenete pedig a „nemes” magyaroknak („edlen” Magyaren) tanácsolta, hogy lassan kezdhettek szedni a ⁶³sátorfájukat a városból.²⁴⁽²⁶⁸⁾ Högyész Pál főispán a határforgalom korlátozását is el tudta képzelni a nagynémet törekvések visszaszorítása érdekében. Az egykori Ausztria és Magyarország közötti kishatárszéli forgalom megkönnyítésére szolgált, és megszüntetett ún. „Alkalmi utilap”-ok visszaállítását sürgető vasi főispáni javaslatot ugyanis, győri kollegájával együtt, minden erejével igyekezett megvívni. Míg azonban Győrben gazdasági szempontból indokoltnak tartották volna az úti okmányok újbóli hatályba helyezését, Sopronban a munkáskivándorlásokra hivatkozva ezeket az érveket is elvetették. A belügyminisztérium végül arra

utasította a rendőrség vidéki főkapitányságait, hogy az úti lapokat csak igazolt és sürgős esetekben adják ki az igényjogosultak részére. [25\(269\)](#) Az intézkedés eredményeképp márciusra csökkent is valamelyest a munkáskiözönlés, és a németesítő mozgalom néhány Sopron környéki faluban elcsendesedett. [26\(270\)](#)

Az aggodalmak azonban ekkor sem szűntek meg. A rendőrség soproni parancsnoksága március közepén – a Wehrmacht prágai bevonulása előtt két nappal – tett jelentést a határ német oldalán Füles, Szentmargitbánya, Ruszt, Fertőmeggyes, Kelénpaták térségében észlelt csapatösszevonásokról és erősödő fegyverszállításokról. A csapatmozgások okait illetően csak feltételezéseik voltak, melyek szerint ezek a burgenlandi községekben jelentkező elégedetlenségek esetleges elfojtásával vagy „szomszédos országokban elkövetkezendő politikai eseményekkel vannak összefüggésben”. [27\(271\)](#) Ez utóbbi találgatás járt közelebb a valósághoz, hiszen a hadmozdulatok feltehetően egy 1938/39 fordulóján, Csehszlovákia ellen született német–osztrák–magyar hadművelleti terv továbbbéléseként indultak meg. Ez annak idején a Pozsony melletti Engerau hídfőjének elreteszelésére készült. [28\(272\)](#)

Az események mindenesetre erősen nyugtalanították az országhatár mindkét oldalának lakosságát, s azzal fenyegettek, hogy a határ menti tartomány hadművelleti területté válik. E mellett alkalmasak voltak arra is, hogy a tájékozatlan hazai lakosság téves következtetéseket vonjon le belőle. Bizalmas jelentések szerint Rákoson a helyi németek Berlinből támogatott, rövidesen bekövetkező puccsáról suttogtak, Sopronban pedig a város májusi német megszállásáról terjengtek a hírek. [29\(273\)](#) A pletykáknak alapot adhatott, hogy a német nemzetiszocialista párt, az NSDAP felsőpulyai helyi szervezetének gyűlésén is elhangzott, miszerint a spanyol háború után a német vezetés első dolga lesz Kőszeg és Sopron lakosságának leszavaztatása, s általuk biztosnak tartott német források erősítették meg a két említett város elcsatolását. [30\(274\)](#)

64A német náci párt egyébként 1939 februárjában felállította határhivatalait (Gau-amt) a birodalom keleti széléin. A „Gau Niederdonau” élére állított Helmut Triska, aki nemsokkal később a berlini Külügyi Hivatal munkatársa lett, ez idő tájt két javaslatot is készített Sopron és környéke, illetve egész Nyugat–Magyarország Németországhoz csatolásáról. [31\(275\)](#) Német és osztrák levéltárak iratanyagainak áttanulmányozása előtt csak feltételezéseink lehetnek arról, hogy a német kormány vajon milyen hosszú távú elképzelésekkel rendelkezett Nyugat–Magyarország státusát illetően. Rövidtávon, és a pillanatnyi szituációnak megfelelően, minden valószínűség szerint azonban többet ért Berlinben a magyar kormány támogató hozzáállása a hitleri külpolitikai program megkezdett realizálásához, mintsem hogy Sopron és a németek lakta határszél ügyét bolygassák. [32\(276\)](#)

A határon túli nyugtalanító jelenségek idején idehaza gőzerővel folyt a Volksbund helyi csoportjának létrehozása is. A Volksbund (Volksbund der Deutschen in Ungarn – VDU) 1938. november 26-án tartotta alakuló gyűlését Budapesten Franz Basch-nak, a nemzetiszocialista Németország felé orientálódó hazai németek „népcsoport-vezetőjének” irányításával, azzal a céllal, hogy háttérbe szorítva, majd ellehetetlenítve a mérsékelt programmal működő Gratz Gusztáv-féle Magyarországi Német Népművelési Egyesület (Volksbildungsverein) működését, kizárólagosan képviselje a magyarországi német kisebbség érdekeit. Az egyesület 1939 áprilisában hozta létre első helyi csoportját a Baranya megyei Cikó községben, de bizalmas jelentések szerint a szervezés 1939 márciusában Sopronban is teljes gőzzel folyt. [33\(277\)](#) A szervezet egyik soproni rezidense, ifj. Tasch Pál, a belügyminisztérium információi szerint még 1932–33 folyamán végzett három hónapos propaganda tanfolyamot Németországban, majd pedig 1938 nyarán ornitológiai konferencia ürügyén tett látogatást Stuttgartban, Münchenben és Scharlottenburgban. Tasch összeköttetést tartott fenn Albert Miksa budapesti pángermán agitátorral, aki német ifjak stuttgarti továbbképzését szervezte. [34\(278\)](#) „Faust” fedőnéven e mellett az NSDAP egyik nyugat–magyarországi informátoraként is

működött.³⁵⁽²⁷⁹⁾

E feljegyzésekből is kiderül, hogy a hatóságok, a kormány és a hagyományos pártok szemében a kívülről jelentkező pángermán, valamint a hazai szélsőjobboldali mozgalmak megerősödése vált az első számú problémává. A hatóságok figyelmét különösen a börtönbüntetését töltő Szálasi egykori pártjából reinkarnálódó Nemzeti Szocialista Magyar Párt Hungarista Mozgalom³⁶⁽²⁸⁰⁾ kötötte le, mely az előbbi két veszélyt egy személyben is ötvözte azáltal, hogy a Volksbund elődjeként működő Volksdeutsche Kameradschaft, a hazai németek nemzetiszocialista alapokon álló, önálló pártjának megszervezéséig a magyar nyilas mozgalmat támogatta.³⁷⁽²⁸¹⁾ A rendőrség és a politikai vezetés minden lehetséges eszközzel igyekezett gátat szabni az Anschluss-t követően fokozott szervezkedésbe kezdő hungaristák térnyerésének. Politikai gyűléseiket rendre megghiúsították, működésüket fokozottan szemmel tartották. A soproni rendőrkapitányság hol mondvacsínált, hol valós indokokkal utasította el sorozatos engedélykérelmeiket, melyekben pártgyűlések, előadások megrendezését követelték. 1938. július 31-re szervezett népgyűlésüket, melynek vezérszónoka maga Hubay Kálmán, a párt irányítója lett volna, azzal hárították el, hogy egy más pártállásúak által esetlegesen megzavart demonstráció, és az abból adódó nyugtalanság Sopron határszéli helyzetére való tekintettel nem volna kívánatos.³⁸⁽²⁸²⁾ Hasonlóan elutasították a július 18-ra és az október 8-ra tervezett hungarista összejövetelt is.³⁹⁽²⁸³⁾ A székesfehérvári II. csendőrkerület soproni szakasziparancsnoksága a főispán megkeresésére kiterjedt vizsgálatot folytatott a nyilasok Sopron-járási szervezkedése ügyében. A nyomozásra az adott ürügyet, hogy a párt agitátora, dr. Balogh Kovács Sándor, a város aljegyzője volt. Köztisztviselői állása teremtett alkalmat a vele szembeni fellépésre. Mivel tevékenysége az Imrédy kormány által kibocsátott 3400/1938. sz. ME. rendelet hatályába ütközött,⁴⁰⁽²⁸⁴⁾ Baloghra fegyelmi eljárás várt, és állásából is felfüggesztették.⁴¹⁽²⁸⁵⁾ Hasonlóan keményen léptek fel a hungaristák másik prominens soproni képviselőjével, Benkő Gézával szemben, akinek a választójogát vonták meg 1938-ban.⁴²⁽²⁸⁶⁾

A szélsőjobboldali befolyás növekedése annyira aggasztotta a hatalom képviselőit, hogy „hagyományos” ellenfeleikre, a szociáldemokratákra jóval kisebb gondot fordítottak. A párt rendőri felügyelet mellett bár, de rendszeresen tartotta meg rendezvényeit, gyűléseit a bányamunkások, építőmunkások és a többi munkavállalói csoport körében. A jelentések tanúsága szerint ezek az összejövetelek különösebb rendzavarás nélkül, problémamentesen zajlottak le. A közbeavatkozásra annál is kevesebb szükség volt, mert a szocialisták a nyilas mozgalom dinamizmusával egyre kevésbé tudták felvenni a versenyt. Jellemző módon a helyi pártvezetés gondjai sem a kormánnyal és a kormánypárttal, hanem a nemzetiszocialisták megjelenésével kapcsolatban sokasodtak meg. Az 1938 februárjában Sopronba látogató Buchinger Manó ugyan szóvá tette a kormánypolitika visszasságait, különös tekintettel a választójogi törvényjavaslat negatívumaira, de Ferenczy János titkárnak inkább a szélsőjobboldali veszéllyel kapcsolatos aggályokra kellett reagálnia. Bírálata érte a pártvezetést amiatt, hogy az ⁶⁶elmúlt, kritikus időszakban túlzott passzivitást tanúsított, míg a nyilasok többet tettek és több eredményt is tudnak felmutatni. A rendőrtanácsosi jelentés szerint Ferenczy megjegyezte, hogy „ők (ti. a szociáldemokraták) a nyilasokról nem vesznek példát, mert láthatják, mit tettek Ausztriában, hova juttatták Ausztriát, melyet Németország maholnap el fog nyelni. Ők, a szociáldemokraták szívvel-lélekkel szeretik hazájukat, azt féltik, és hazafiságukat megmutatták már a népszavazáskor is”.⁴³⁽²⁸⁷⁾ A megerősödő nacionalizmus hatására mindenesetre lassan megingott a talaj a szociáldemokraták lába alatt, és támogatóik száma radikálisan csökkenni kezdett. A párt helyzetét és következő évi választási esélyeit, végül is az 1938. évi választójogi törvény korlátozó intézkedései pecsételték meg. Amint arról szó lesz, az új szabályozás bevezette a választási biztosítékot, melynek összege megfelelő támogatottság híján, a pártkasszából véglegesen a büdzsébe vándorolt. Ez a körülmény nagymértékű önkorlátozásra szorította az SZDP-t a választási

jelöltállítások során.⁴⁴⁽²⁸⁸⁾

A kormánypárt fő ellenlábasának ezúttal nem ők, hanem a szélsőjobboldal éppen aktuális pártformációja érkezett.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Tóth Imre: Változások a határon – változások határán? Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1939. / Az 1939. évi képviselőválasztások A törvényi szabályozás változásai és a választás előkészületei

**Az 1939. évi képviselőválasztások
A törvényi szabályozás változásai és a választás előkészületei**

A két világháború közötti korszak 1938-ban elfogadott második és egyben utolsó választójogi törvényének legnagyobb újdonsága a titkos szavazás ismételt bevezetése minden választókerületben.⁴⁵⁽²⁸⁹⁾ A régóta tartó és egyre szélesebb körű tiltakozás hatására a kormány szakított a közkedvelt fordulattal, miszerint „magyar embertől idegen a titkolózás”, és az addig csupán a fővárosra és hét törvényhatósági jogú városra korlátozódó titkosságot kiterjesztette az egész országra. Az új választási technikával járó kockázat (ti. a szélsőségek várható előretörése) korrekciójára ugyanakkor a választójog radikális szűkítésével reagáltak. A census szigorodása körülbelül egymillió választópolgárt érintett.⁴⁶⁽²⁹⁰⁾ A törvény a „vidéki” – vagyis a korábbi nyílt, egyéni kerületekben is bevezette a lajstromos szavazást, így ezekben az egyéni jelöltek mellett most a megyei listákra is le kellett adni a voksokat. Az itteni „kétszeres szavazás” elsősorban a szélsőségek felé jobban hajló főváros és nagyvárosok választói ellen irányult. További korlátozást jelentett a már említett választási biztosíték bevezetése is. A kaució, melynek összege legalább 2000 pengő volt, komoly szűrőként működött, hiszen könnyen elveszhetett akkor, ha az egyéni jelölt nem tudta megszerezni az érvényes voksok egynegyedét, vagy listán a mandátumhoz szükséges szavazatok felét. Ennek tudható be például, hogy a szociáldemokrata párt, a korábban is titkosan szavazó kerületek mellett, mindössze 3 megyében állított listát, s a 135 egyéni kerületből is csak nyolcban (!) indított jelöltet. Ahol tehát előzetes támogatottságuk nem érte el a megfelelő mértéket, ott tartózkodtak a részvételtől.⁴⁷⁽²⁹¹⁾

⁶⁷Az ajánlások számát az előzőekhez képest jóval alacsonyabban limitálták, de a részt vevő pártoknak eltérő feltételeket szabtak. Ez a törvényszakasz úgy igyekezett a fő veszélyként számon tartott szélsőjobboldal lehetőségeit korlátozni, hogy különválasztotta az országos és nem országos pártokat. Az előbbieknél elegendő volt a szükséges ajánlások felét (egyéni kerületben 500, lajstromosban 1 500 aláírás) összegyűjteni.

A választások új vonása volt a zsidók szavazati jogának korlátozása is. A zsidónak minősülő állampolgárok számára a választási procedúrát jelentősen megnehezítették és meghosszabbították. A második zsidótörvény rendelkezéseivel különösen aktív választójogukat korlátozták. A törvény zsidók képviselővé választását csak abban az esetben engedélyezte, ha szüleik 1867. december 31. után Magyarországon születtek, és azóta is folyamatosan itt éltek. A parlament feloszlásakor megjelent miniszterelnöki rendelet a passzív választójogra is kiterjesztette a korlátozásokat. A választói névjegyzékben szereplő zsidók kötelesek voltak megjelenni a városházán, és ha élni kívántak szavazati jogukkal, saját valamint szüleik születési és házassági anyakönyvi kivonata mellett, a rendőrségi bejelentőhivatalban beszerzett, egyhelyben lakásukat igazoló okmányt kellett bemutatniuk. A megnehezített eljárás és az idő rövidsége miatt Sopronban a 800 jelentkező zsidó közül – a Soproni Hírlap szerint – mindössze nyolcvan kívántak élni jogaikkal.⁴⁸⁽²⁹²⁾

A közelgő választások előkészítésére április 29-én főispáni értekezletet hívtak össze Budapesten, melyen az új szavazási metódust ismertették a megjelentekkel. Felhívták a főispánok figyelmét a választójogi változtatások alapos áttanulmányozására. A törvényszövegről minden funkcionáriust gondosan ki kellett oktatni, hogy az ellenzék a választás menetét ne zavarhassa meg petícióival. A kormánypárt jól előkészült a várható küzdelemre. A MÉP propaganda-anyagai már nyomdában voltak, az utasítás szerint ezeket a választás kiírásakor, a telefonértesítést követően, azonnal szét kellett küldeni, és még aznap kiragasztani.⁴⁹⁽²⁹³⁾ Májusban belügyminiszteri leirat közölte az országos pártok listáját, azokat, amelyek jelöltjeinek az általánosan meghatározottnál kevesebb ajánlás is elegendő a választásokon való induláshoz. Ezek a parlamenti képvisellel rendelkező Eckhard-féle kisgazdák, a Zichy János vezette Egyesült Keresztény Párt, Rassay Károly Polgári Szabadság Pártja, valamint az SZDP és a MÉP voltak.⁵⁰⁽²⁹⁴⁾

Mindeközben zajlottak a választás technikai előkészületei Sopronban is. A szavazás lebonyolításáért felelős központi választmánytól a korábban szokásos eljárásmodok mellett új feladatokat és kiadásokat követelt a szavazás rendjének megváltozása. A hivatalnak gondoskodnia kellett a titkosság technikai feltételeinek megteremtéséről. A 31 darab szavazófülke felállítása összesen több mint 500 pengőbe került.⁵¹⁽²⁹⁵⁾

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Tóth Imre: Változások a határon – változások határán? Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1939. / A kampány és a választások lebonyolítása Sopronban

A kampány és a választások lebonyolítása Sopronban

A soproni sajtó hírei azt támasztják alá, hogy a közelgő választásokon a kerület eddigi képviselője, Pinezich akart fellépni, de már korán hallatták a hangjukat azok, akik ⁶⁸aktív minisztert kívántak állítani. Május elején végül eldőlt, hogy a mandátumot Csáky István külügyminiszternek ajánlják föl. A döntés alább részletezendő külpolitikai indokai mellett, nem tekinthetünk el annak személyes motívumaitól sem. Pinezich a Nemzeti Egység képviselőjeként egyre-másra gerjesztette maga körül a konfliktusokat. A konvent elnökeként összetűzésbe került Papp Kálmán város-plébánossal, s rövidesen lemondott elnöki tisztről. 1937-ben a város felsőházi tagválasztásakor a kormányt támogató Keresztény Gazdasági Párt színeiben újrainduló Pappal szemben a NEP jelöltjét, Pröhle Kálmánt támogatta. Akciója során a főispán ellenállását is kivívta, akinek presztízsét sértette, hogy Pinezich annak a pártnak a nevében járt el, melynek ő (ti. Hőgyészi) a vármegyei elnöke.⁵²⁽²⁹⁶⁾ A város prominens vezetőinek bizalma egyre jobban elfordult tőle, ami kibuktatásában nagy szerepet játszott. Ambícióit a közös városi és megyei listán szándékoztak kielégíteni, így Csáky jelölését „nagylelkű gesztussal” elfogadta⁵³⁽²⁹⁷⁾.

A személyes indítékokon túl, úgy tűnik teljes volt az egyetértés abban, hogy Sopron különleges helyzete, a határ túloldalán bekövetkezett változások miatt, a lehető legbefolyásosabb személyiséget kell megnyernie a városnak. Az 1894-ben született, cs. és k. konzuli akadémiát végzett, majd államtudományi doktorátust szerzett Csáky István 1919 óta volt külügyi szolgálatban. Dolgozott a külügyminisztériumban, a Vatikánban, Bukarestben és addigi pályája magaslatán, ügyvivőként Madridban. Innen visszatérve a kabinetfőnök lett. 1938. december 10-én váltotta fel Kánya Kálmánt az Imrédy kormány külügyi posztján.

Dolgát nem könnyítette meg, hogy Kánya személyében a két világháború közötti Magyarország legtehetségesebb külpolitikusként váltotta fel, aki nem csupán a magyar érdekek erőteljes képviselőjével szerzett magának – Németországban, Hitler szemében egyébként meglehetősen kétes – hírnevet, hanem azzal is felhívta magára a figyelmet, hogy a tradíciókkal szakítva kivívta a külügyi tárca emancipációját a

miniszterelnök dualizmusból örökölt külpolitikai „túlhatalmával” szemben. Az ideges, kapkodó Csáky semmilyen tekintetben nem tudott elődje nyomdokaiba lépni. Egymás után tett ellenszolgáltatás nélküli engedményeket a valószínűleg általa sem túlságosan kedvelt németeknek, akiknek szoros követését Magyarország számára a legbiztosabb útnak tartotta a teljes és sikeres revízió felé.⁵⁴⁽²⁹⁸⁾

A házfeloszlatás utáni napok a szokásos találgatások jegyében teltek. A Sopronvármegye szerint a soproni MÉP jelölések az egyéni körzetben induló Csáky mellett a lista első helyén Pinezichet, majd őt követően Gacs János pápai kamarást, végül Kóczán Istvánt tartalmazzák.⁵⁵⁽²⁹⁹⁾ A későbbiekben Pinezich szép lassan leesorult a kormánylistáról, aminek háttéréről keveset tudunk, de sejthető, hogy emögött személyi ellentétek húzódtak meg. A május 10-diki megyei listán már nem szerepelt. Csáky és Gacs mögött Kóczán és a csornai Gulyás József küzdött a mandátumért. A MÉP-es listavezetők mellett a másik két politikus a gazdákat képviselte. Pinezich vidéken ⁶⁹érthető módon nem hozott volna annyi szavazót, mint Kóczáné, de teljes mellőztetése nehezen magyarázható mással, mint a személyével kapcsolatos problémákkal. Gacs ugyan a Soproni Hírlap szerint közeli jó viszonyban állt Telekivel⁵⁶⁽³⁰⁰⁾, ez azonban nem volt elégséges indok Pinezich félreállításához. Politikai karrierjét feltehetően előmozdította egy levél, amelyről idehaza csak kevesen tudtak. 1939 januárjában a Szent Imre kollégium igazgatójaként juttatta el a miniszterelnökhöz azt a memorandumot, melynek néhány pontját érdemes felidézni: Ezekben Gacs a német agitáció hatásainak visszaszorítása érdekében és a város magyarságának megőrzése miatt szükségesnek látta az állami köztisztviselők nemzethűségi alapon történő teljes átvilágítását, és a megbízhatatlannak bizonyuló hivatalnokok lecserélését. Mindemellett csendes, ám határozott katonai intézkedéseket sürgetett annak érdekében, hogy a város és környéke biztonságát modern harci eszközökkel felszerelt, erős, és nagy létszámú hadsereg őrizze. Az elaborátum e célból Sopron határőrvárossá nyilvánítását javasolta. Figyelemre méltó az az ötlete, mely szerint a jelenleg „német gyűrűbe” fogott város környezetét magyarrá formálják. Ennek eszközt egyrészt tudatos telepítési akcióban látta, melynek során akár csere útján elvett földeket lehetne megbízható magyar telepéseknek átadni. Az így kialakítandó földek egy része vitézi birtokként, másik része magyar földművesek parcelláiként kerülne kiosztásra.

Gacs érdeklődése a társadalompolitika és gazdaság egyéb területeire is kiterjedt. Nézete szerint a magyar lakosság érdekeinek fokozottabb védelme, a magyar egzisztencia átmentése érdekében a kormánynak akár áldozatokatól sem szabad elzárkóznia. Eminens érdekünk e téren a magyar szereplők támogatása a gazdasági versenyben, az adózás és az adóvégrehajtás terén. Ismerve ugyanakkor a német nép anyagiasságát, gondoskodni kell arról, hogy a *tisztességes kereteken belül* megtalálják a gazdasági prosperitást a magyar életben. Nyelvi, kulturális téren igényeik ésszerű teljesítése mellett törekedni kell a magyar kultúrközösségbe való bevonásukra, melynek minimuma, hogy tanulják meg és ismerjék annak az országnak a nyelvét, melynek kenyerét eszik, amelyen élnek.⁵⁷⁽³⁰¹⁾

Gacs indulását valószínűleg elősegítette ez az emlékirat, de legalábbis szerepet játszott az amúgy is megingott tekintélyű Pinezich elmozdításában. A volt képviselő a választásokat követően nyílt levélben fordult egykor választóihoz, megköszönve addigi bizalmukat. Mint írja: „... *nem lett volna szerénységtelenség, ha újból el akartam volna nyerni (a mandátumot), de szolgálatot véltem tenni azzal, hogy Csákyt támogattam. A város és vármegye közös listáján ugyan megtörtént a jelölésem, hogy ez mégsem történt meg (sic!), annak tárgyalását nem tartom idevalónak.*”⁵⁸⁽³⁰²⁾ A konfliktusok vélhetően közte és Högyész között feszültek.⁵⁹⁽³⁰³⁾ Megbuktatásáért cserébe be kellett érnie azzal, ⁷⁰hogy várospolitikusként, mint az Egységes Városi Párt vezérét májusban díszpolgári címmel ajándékozták meg.⁶⁰⁽³⁰⁴⁾

A MÉP jelölések, ha nem is nehézségek nélkül, de május közepére eldőlték. A május 10-én közzétett

megyei lajstromon egy változás történt: az ismeretlenségből, negyedikként Gulyás helyére új szereplő, Tóth Béla került föl. Addigra nyilvánvalóvá vált, hogy a kormánypártnak egy ellenféllel kell csupán szembenéznie Sopronban. A szociáldemokraták, ahogy 1935-ben, ezúttal sem kívántak jelöltet állítani. A választási kaució itt is, csakúgy, mint sok más helyen túlonként kockázatosá tette az egyébként is szétzilált párt indulását. Az 1939-es választásokat a soproni kerületben ismét nélkülük rendezték.

A csökkenő befolyású szociáldemokraták által is üresen hagyott térbe nyomult be a frissebb, sokat ígérő, ráadásul kedvező külpolitikai háttérrel rendelkező Nyilaskeresztes Párt. A nyilasok egyéni jelöltje Vágó Pál⁶¹⁽³⁰⁵⁾, a Budapesti Székesfővárosi Elektromos Művek műszaki főtanácsosa, a szélsőjobb nemzetiségi problémákra „szakosodott” egyik képviselője.⁶²⁽³⁰⁶⁾ Feltűnése a nyilasok részéről épp e miatt nem volt véletlen a németek által lakott Sopronban. Vágó a helyi németiség nemzeti érzelmeire apellálva próbálta felépíteni a kampányát. A választási harc idején már foglalkozott a magyarországi német népcsoport, illetve a többi nemzetiség helyzetét rendező átfogó szabályozás gondolatával. A tervezet előkészítése Dr. Leicht József soproni ügyvéd bevonásával el is kezdődött 1939 tavaszán.⁶³⁽³⁰⁷⁾

Vágó fellépéséről az első híradás a Sopronvármegye hasábjain (az 5. oldalon!), május 9-én látott napvilágot.⁶⁴⁽³⁰⁸⁾ Másnap megtartott, magyar és német nyelvű programbeszéde – melyről a sajtó nem közölt részleteket – éles hangon kritizálta a kormányt.⁶⁵⁽³⁰⁹⁾ A kampány különösen az egzisztenciálisan kiszolgáltatott helyzetű rétegeket célozta meg. A munkásnegyedek lakóinak körében, a Kurucdombon és főleg Brennbergben nagyobb érzékenységre találtak a párt szociális ígéretei. A bányász és munkás választók mellett pedig még a szegényebb kiskapda szavazók voksaira számíhattak. A nyilas jelöltek külpolitikai kérdésekben – amint azt a későbbiekben is látni fogjuk – igyekeztek óvatosan nyilatkozni, de mindenképpen próbálták a német nemzetiszocializmustól való függetlenségüket deklarálni, s önmagukat önálló szervezetként beállítani.⁶⁶⁽³¹⁰⁾ Ezt a függetlenséget mindenesetre erősen megkérdőjelezték a német bankok által illegális úton Magyarországra juttatott „guruló márkák”, melyek segítségével a német nácik a magyar „testvérpárt” választási nehézségeit próbálták enyhíteni.⁶⁷⁽³¹¹⁾

⁷¹A kormánypárt színeiben a választásokon induló Csáky külügyminiszter elődeitől eltérően annyi helyzeti előnnyel rendelkezett, hogy a korábban ellenzéki, de legalábbis a kormánnyal szemben kritikus hangvételű Sopronvármegye ezúttal teljes fegyverzettel támogatta a MÉP-et. Ebben alapvetően motiválta a külügyminiszteri pozíció tekintélye, valamint az, hogy a szélsőjobbaldali agitációnak, hagyományaiból következően, nem kívánt teret adni. A két rossz közül inkább a kevésbé rosszat választotta. Parragi György szerkesztőt óvatosságra intette az is, hogy az előző év márciusában, az Anschluß megelőző napon közölt cikküket az „állam érdekeit veszélyeztető” írásnak minősítették és a lapot figyelmeztetésképpen két hétre betiltották. Az eredetileg hosszabb időre kiszabott kényszerszünet, a lap tulajdonos közbenjárására rövidült csak le 14 napra. Az incidenst követően a Rábaközi nyomda és Lapkiadó Vállalat tulajdonosa utasította Parragit, hogy az újságot nagyobb körültekintéssel és a kormánypolitikával, különösen a külügyi politikával összhangban szerkessze.⁶⁸⁽³¹²⁾

A kiélezett kül- és belpolitikai helyzetnek és a titkosság bevezetésének tulajdonítható, hogy Csáky a kormánypárttól addig soha nem látott módon igyekezett bizonyítani a választók és problémáik iránti érzékenységét és rokonszenvét. Zsúfolt miniszteri programja ellenére először május 14-én, majd nem sokkal később 26-án jelent meg a városban és környékén, ahol mindkét alkalommal több napot töltött el. Ezen alkalmakkor szinte pihenés nélkül tartotta gyűléseit, vett részt találkozókön, megbeszéléseken. Nyolc évvel korábban, akkor szintén élesnek tekintett helyzetben Hermann csupán töredék időt töltött választói körében. Jellemző módon Csáky a szavazás napján és azt követően is Sopronban tartózkodott, lázasan dolgozó munkatársai között. Ittléte alatt megfordult többek között az Iparkamarában, a Postaigazgatóságon, a

Vasárugyárban, az Evangélikus Tanítóképzőben, a Katolikus és Evangélikus Konventben, a GySEV-en, a Selyemipari és Pamutipari vállalatnál. A Városházán köz- és magántisztviselők csoportját fogadta, Brennbegben bányászokkal találkozott, elzárándokolt városi gazdapolgárok házaiba is és felkereste a Kuruc-domb barakklakásaiban élő szegényeket is. Programjai alapján világos, hogy széles társadalmi rétegek rokonszenvét próbálta meg biztosítani.

A társadalom egészének megnyerése az előző választásokon politikai célkitűzésként már szerepelt. A sokkal „belterjesebb” 1931-eshez képest az 1935-ös kampány már nagyobb tömegeket célzott meg. A titkos választójog bevezetésével a labilis helyzetű alsóbb rétegek még inkább felértékelődtek a kormánypárt szemében. Ráadásul ezek a társadalmi csoportok adták a szélsőjobboldal legfőbb bázisát, így hangulatuk nem lehetett közömbös a kormány számára. Ezt jelzi a brennbergi és kurucdombi találkozók mellett a gyárlátogatások nagy száma is, melyek során nem csupán a vállalatvezetők, hanem – látszólag legalábbis – a munkások is szóhoz jutottak.

A soproni látogatások alkalmával elmondott programbeszédék jelszavai mellett konkrét ígéretek is elhangzottak. Csáky megígérte, hogy személyesen interveniál a soproni téglareport érdekében és az ő közbenjárására született ígérlet a Sopron–Tóalmi út megépítésére.⁶⁹⁽³¹³⁾ Az ígéretek és biztosítékok felsorakoztatása mellett, a 72MÉP mellett jelentős összeget költött a választás sikeres lebonyolítására is. A soproni iroda választással kapcsolatos költségvetési előirányzatában szereplő összeg egy nap alatt nőtt 10 940-ról, előbb 12 860, majd 20 400 pengőre.⁷⁰⁽³¹⁴⁾

A választási harc fő motívumait mindenekelőtt a külpolitikai helyzet rajzolta meg. Amint a Soproni Hírlap megjegyezte, a választás Sopronban nem pártpolitikai, hanem nemzeti ügy. Csákyra sokan a város „érintheletlenségének garanciájákként” tekintettek.⁷¹⁽³¹⁵⁾ E garanciát főleg a nyilasokkal szemben látták szükségesnek, akik – mint a Sopronvármegye sommásan megjegyezte – „ha győznek, behozzák a németeket”. A nyilasok lelkiismeretlen aknamunkát folytatnak a haza ellen, így „aki rájuk szavaz, az Hitlerre szavaz” – írja a lap.⁷²⁽³¹⁶⁾ A cikkíró fenti kiszólása rávilágított arra, hogy a kormánypárti programbeszédékbe szőtt frázisok Hitler szavatartóságáról, a magyar határok sértheletlenségéről, mennyire nyugtatták meg a helyi közvéleményt. Félelmet kelthelet a soproniakban, hogy a nagynémet nyomás már mérvadó körökből is érezhető volt. A bécsi magyar főkonzulátus jelentése szerint május folyamán Hugo Jury, a birodalom Niederdonau tartományának Gauleiter-je beutazta az egész elszakított nyugat–magyarországi területet, és a környékbéli polgármesterek előtt propagandisztikus előadásokat tartott.⁷³⁽³¹⁷⁾

Csáky soproni nyilatkozataira élénken figyelt az országos, sőt a külföldi sajtó is. Különböző megnyilvánulásait lengyel és francia lapok mellett a német Völkischer Beobachter, és az olasz Popolo d’ Italia is idézte. Május 14-én elhangzott beszédében áttekintette a magyar külpolitika fontosabb csomópontjait, többször hangsúlyozva Sopron speciális helyzetét, a népszavazás jelentőségét. A magyar – német kapcsolatokra rátérve sietett azok kölcsönösségét kiemelni, bár tudjuk, hogy ennek ekkor már sem gazdasági, sem általános geopolitikai értelemben nem volt realitása. A nemzeti önérzet és önbizalom többszöri hangoztatásával igyekezett erőt demonstrálni helyi, hazai valamint külföldi körökben egyaránt: „Mi megbízunk saját erőnkben, a nemrég tűzkeresztségen átment, újra szervezett honvédségünk megint egyszer magára irányította idegen országok figyelmét. A nemzet akarata és áldozatkészsége lehetővé fogja tenni, hogy egy éven belül Európa eme részében a legerősebb hadsereg a magyar lesz.”

Az igyekezet, amely a Berlin gyámkodása alól kibontakozni kívánó magyar külpolitikát jellemezte, több más megnyilvánulásában is érezhető volt. Általános tetszést aratva hangsúlyozta a hitleri külpolitikai

program következő célpontjához, Lengyelországhoz fűződő baráti kapcsolatunkat. Elsősorban a nyugati határszél aggodalmaira válaszolva kifejtette, hogy a csehszlovákiai események (a szudétanémet területek birtokbavétele, majd az ország feldarabolása és Prága megszállása) történelmi és gazdasági szükségszerűség folyományaként következtek be. Németország itt a Csehországot egykor magában foglaló élettér politikai azonosítását hajtotta végre. A Szent Istváni Birodalom azonban egy évezreden át szintén megvonta a maga befolyásának határát, s ennek tiszteletben tartásáért maga a Führer is kezeskedett, akinek békés szándékai ⁷³magyar határt szentté és sérthetetlenné teszik. Csáky gyakorlatilag megismételte a Külügyi Bizottságban 1939. január 26-án, berlini látogatását követően elhangzott beszámolójának részletét, melyben Hitler kijelentését idézte a magyar–német határt illetően. A nemzetiségi kérdésből eredő problémákat úgy igyekezett megválaszolni, hogy a magyarság kritériumát nem a fajhoz tartozásban, hanem az azonos életmódban, életfelfogásban jelölte meg, áthidalva így a faj és a nemzet közötti különbségeket.⁷⁴⁽³¹⁸⁾ A Kereskedelmi Kamarában elmondott beszédében az idegen ajkú állampolgárok számára ugyanazt a magatartást helyezte kilátásba magyar részről, ahogy a német kormányzat fordul a magyarok felé.⁷⁵⁽³¹⁹⁾ Csáky – a szokásos receptúrák szerint összeállított gazdasági és szociális ígéretei mellett – helyi hallgatóságnak szánt üzenete, alapvetően a város magyarságának megőrzéséről, az általa képviselt külpolitika és Németország közötti kapcsolatban rejlő garanciákról szólt.

Érdemes megemlíteni, hogy Soprontól néhány száz kilométerre, Kecskeméten elhangzott másik kampánybeszédében, óvatosságát mérsékelve a magyar–német kapcsolatokat illetően már arról beszélt, hogy a külföldi eszmeáramlatokat nem elutasítani, hanem tanulmányozni kell, és ha lehetőség van rá, a magyar talajba lehet átültetni.⁷⁶⁽³²⁰⁾

A kampány – elvileg – május 21-ig tartott. A beállt kampánycsendet (akkori elnevezése szerint: „néma hét”) azonban nem jellemezte még látszólagos nyugalom sem. A Magyar Hirdető soproni kirendeltsége ugyan 7 nappal a szavazás előtt eltávolította a választási plakátokat⁷⁷⁽³²¹⁾, és bár elvileg szüneteltek a gyűlések is, a sajtó és a kormánypárt korteshadjárata mitsem csillapodott. A Soproni Hírlap 21-én közölte teljes terjedelmében Gacs Jánosnak a nyilas mozgalom leleplezésére szánt beszédét, melyben az ún. „Zöld könyv” tartalmát hozta nyilvánosságra. Az inkriminált mű a kormány, a tisztikar és a csendőrség becsúszásán túl az egész Szent Istváni szellem elutasítását fogalmazta meg. Aláírói – akik között Gacs szerint Vágó is szerepelt – egyértelműen fogalmazták meg céljaikat: „Mi a hatalmat akarjuk. A hatalom teljes, csorbítatlan birtokosai akarunk lenni és nem részesei vagy benne osztozók.”⁷⁸⁽³²²⁾ E megjegyzés bár tömörebb, radikálisabb és egyértelműbb, mégis párhuzamba állítható a hungarista mozgalom választási programnyilatkozatának egyes elemeivel. Ez utóbbi hivatalos dokumentum amellett, hogy igyekezett minden indokot elhárítani, mely a párt törvényen kívül helyezésére alkalmas lett volna, leszögezte, hogy az „ősi alkotmányosság intézményeinek tiszteletben tartásával, de annak *korszerű továbbfejlesztésével*” képzelet el a magyar jövőt.⁷⁹⁽³²³⁾

Gacs fő érvei azonban a szélsőjobboldali mozgalomnak bizonyos hazai német ill. németországi körökhöz fűződő konspiratív szárai körül bonyolódtak. Ezek szerint Hubay Kálmán utasításait Franz Rothentől kapja, aki 1939 februárjában Magyarországról Németországba szökött, és azóta onnan irányítja a nyilas mozgalmat. Rothen, a hazai náci befolyás alatt álló németiség egyik irányítója, Szálasival szoros kapcsolatot ⁷⁴tartott, és támogatta annak „Új Hungária” koncepcióját is. E tervet, mint említettük, nemhogy a Dunántúl nyugati határszegélyét, hanem az elcsatolt Burgenlandot is Magyarország részeként képzelte el. A „Zöld könyv” körül kiobbant botrány mindenestre nem segítette a nyilasok választási szereplését. A Volksbund által addig támogatott Hubayék pánikszerűen igyekeztek megszabadulni a „német zsold” vádjától. Hazafias felbuzdulással próbáltak modus vivendit keresni német kapcsolataik és nemzeti

programjuk között, amennyire csak lehet elhatárolódva a pángermán törekvésektől. Ennek eredményeképp a volksbundisták, akik a választások előtt igyekeztek lojálisak lenni a nyilasokhoz, s a nyugat–magyarországi német kerületekben le is mondtak a jelöltállítás lehetőségéről, most mélységesen csalódtak a szövetségesükben. A választások hevében a Nyilaskeresztes Párt ráadásul megfélemlített a VDU jelöltjeinek támogatásáról is. Basch, a szervezet vezetője, bizalmas jelentések szerint Berlint is tájékoztatta a nyilasok barátságtalan viselkedéséről, és egyenesen a némettség ellenségének próbálta beállítani Hubay pártját.⁸⁰⁽³²⁴⁾ Vágó szempontjából ezek az események német szavazatok tucatjainak kiesését jelenthették. A „csendes hét” alatt történtek miatt Vágó egyébként, az utolsó héten újból petíciót nyújtott be a választással kapcsolatban. A kormánypártot a választási törvény 72. és 70. § 3. pontjára hivatkozva kampánycsend idején szervezett pártgyűlés és röpcédula-terjesztés okán panaszolta be a választási biztosnál.⁸¹⁽³²⁵⁾ A feljelentéshez mellékelte MÉP meghívó alapján a jogsértés valóban megállapítható lett volna, ám az ügyet semmilyen retorzió nem követte.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Tóth Imre: Változások a határon – változások határán? Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1939. / A választások eredménye

A választások eredménye

A szavazás minden kormánypárti félelem ellenére Csáky meggyőző fölényével zárult. A külügyminiszter 7 231 érvényes szavazatával szemben Vágó 4 336 vokssal maradt alul. A nyilas politikus végül listán jutott be a parlamentbe. A Nyilaskeresztes Párt listás szavazatai ugyanakkor 38 százalékot tettek ki, amelynél magasabb arányt csupán Pest Közép és Észak szavazóköreben (52 és 43%), valamint Szabolcs (40%), Veszprém (40%), Nógrád (41%), Zala (44%) és Győr–Moson (47%) megyékben sikerült produkálniuk.⁸²⁽³²⁶⁾ A szélsőjobboldal szavazóbázisa az 1939. január 1-én életbe lépett új választókerzeti beosztás szerint, a VIII. és a XVI. körben volt található. Az egyikben 40 százalékos relatív, a másikban 59 százalékos abszolút többséget sikerült elérniük. A legnagyobb sikert szállító XVI. számú szavazókerzet a Baross, Flandorffer, Somfalvi utcákat, míg a VIII. körzet a Balfi, Híd, Malom, Ravasz, Rákosi, Téglák és Okai utcákat foglalta magában. A foglalkozás szerinti megoszlás ismeretében nagyjából helytállónak bizonyult az a választásokat megelőző bizalmas jelentés, mely szerint a hungarista párt soproni szavazói elsősorban a zsellérek és a vagyontalan munkások köréből kerültek ki, míg a módosabb kisgazdák nem lelkesedtek különösen a nyilas eszmékért, identitásukat illetően pedig németül beszélő magyaroknak tartották magukat. A MÉP a legmagabiztosabb támogatottságot 67 és 64 százalékkal a XIII. és XIV. szavazókerzeten tudta biztosítani magának.⁸³⁽³²⁷⁾

⁷⁵Bár a kormánypárt – nem csak Sopronban, hanem országosan is – számszerű győzelmet aratott, öröme nem lehetett teljes, sőt a szélsőjobboldal relatív megerősödése éppenséggel az aggodalmát növelte. A nyilasok győzelemként fogták föl választási szereplésüket, és a politikai tendenciák ismeretében egyre optimistábbak tekintettek a jövő elé. Meggyőződésük szerint az ország radikális változások határára érkezett. E változások szele különösen érzékenyen érintette a Harmadik Birodalom határán fekvő, földrajzi helyzete, etnikai összetétele és 1921-es történelmi fordulópontja miatt is speciális helyzetben lévő Sopron városát.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Nagy László: A Páneurópai Piknik és az 1989. szeptember 11-i határnyitás

Nagy László: A Páneurópai Piknik és az 1989. szeptember 11-i határnyitás

A Páneurópai Piknik története az ötlettől a megvalósulásig igen tanulságos. Valójában akkor lehet az összefüggéseket, az eseményeket és következményeik súlyát megérteni, ha felidézzük a kort, az akkori politikai összefüggésrendszert, mely lassan már sokak számára feledésbe merül. Érdemes a vasfüggöny megszűnésének történetét is röviden érinteni.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Nagy László: A Páneurópai Piknik és az 1989. szeptember 11-i határnyitás / Az előzmények

Az előzmények

Az úgynevezett „SZ-100” típusú, 246 km hosszú jelzőberendezést – a „vasfüggőnyt” – az MSZMP PB 1965. május 11-i döntése alapján építették fel 1965 és 1971 között.¹⁽³²⁸⁾ Egy 1949-ben, közvetlenül az osztrák határnál felépített, aknamezőkkel ellátott szögesdrót rendszert váltottak fel ezzel. Székely János, a Határőrség országos parancsnoka, a Belügyminisztériumnak készített jelentésében a rendszer számos problémájára utalt.²⁽³²⁹⁾ A sűrűsödő műszaki-technikai gondok mellett megemlítette azt a groteszk tény, hogy mivel a Szovjetunió beszüntette a telepített rendszer további gyártását, a rozsdamentes drót utánpótlását csak nyugati importtal lehetett volna megoldani, ami jelentős devizamennyiséget igényel. Horváth István belügyminiszter egy interjújában közölte, hogy „...az államhatár bizonyos szakaszain a régi idők kellékei és berendezései még megvannak,” és utalt arra, hogy itt az ideje, a technikai határzárok leépítésére.³⁽³³⁰⁾ Pozsgay Imre államminiszter, az MSZMP PB tagja 1988. október 26-án Győrben azt nyilatkozta, hogy „...az elektromos jelzőberendezés erkölcsileg, technikailag és politikailag előregedett.”⁴⁽³³¹⁾

⁷⁶1988. november 24-én Grósz Károlyt felváltja Németh Miklós a miniszterelnöki székben. Horváth István belügyminiszter 1988–1989 fordulóján a jelzőberendezés leszerelését célzó előterjesztést készített az MSZMP PB számára.⁵⁽³³²⁾ A Politikai Bizottság 1989. február 28-án az előterjesztést elfogadta.⁶⁽³³³⁾ A Határőrség Országos Parancsnoksága 1989. március 9-én „feladattervet” készített a bontáshoz, melynek próbáját egy szigorúan titkos gyakorlat során végezték 1989. április 18-án.⁷⁽³³⁴⁾ A leszerelés hivatalos megkezdését 1989. május 2-án hirdették ki egy nemzetközi sajtótájékoztatón Hegyeshalomban, kétszáz bel- és külföldi újságíró előtt.⁸⁽³³⁵⁾ Ezen a napon örökre kikapcsolták az elektromos jelzőberendezést. Demonstratív okokból Alois Mock és Horn Gyula külügyminiszterek 1989. június 28-án ünnepélyesen átvágták a vasfüggőnyt, melynek bontása már nagy ütemben haladt.⁹⁽³³⁶⁾ A munka befejezésének határideje 1991. január 1. volt. A román hatóságok ugyanakkor a román-magyar határon 1989. június 21-én megkezdtek a szögesdrót kerítés építését, és a határsávban növekedett a román határőrök által lelőtt menekültek száma!

Tíz év távlatából visszatekintve, a vasfüggöny lebontásának története felettébb idillikus politikai légkörre utal, de ez nem volt érezhető a mindennapokban. Az a tény, hogy a legfelsőbb politikai vezetésben néhány felvilágosult, vagy inkább reálisan gondolkodó személy európai módon próbált politizálni és felkészülni a várható átrendeződésre, nem jelenti azt, hogy ezek a politikusok a jövőt tekintve visszavonhatatlanul uralni is tudták az akkori politikai folyamatokat. Az úgynevezett „reformszárny” ugyanis valószínűleg kisebbségben volt az MSZMP-ben. Pusztán a nemzetközi politikai helyzet, Gorbacsov személye, a politikai

ellenzék aktivitása és a társadalom egyre növekvő nyomása akadályozta meg, hogy Nagy Imre, Dubcek vagy Walesa sorsára jussanak.

Ne felejtsük el, hogy a szóbeli megnyilatkozások egyértelműen kedvező változásokat sugalltak, holott 1989-ben szervezetileg még érintetlen állapotban voltak az elmúlt rendszer erőszakszervezetei, köztük a III/III-as ügyosztály és a Munkásőrség, továbbá hatályban voltak a régi törvények is.

Elvileg, az akkor formálódó, törvényen kívüli ellenzék minden tevékenysége büntethető lett volna. Ilyen volt többek között a Páneurópai Piknik szervezése is, amelyet „tiltott határátlépésben való segélynyújtás”-nak is lehetett volna minősíteni! Vagy gondoljunk csak arra, hogy mekkora botrányt okozott Pozsgay Imre kijelentése, miszerint az 1956-os eseményeket népfelkelésnek kell tekinteni. Azt se felejtsük el, hogy a rendszerváltozás „réme” hány ember számára jelentette ekkor a retorziótól való félelmet, illetve hány ember vélte úgy, hogy ezzel elveszti állását, hatalmát, előjogait. Az is igaz viszont, hogy a pattanásig feszült politikai helyzetben, a hihetetlen bizonytalanság és a politikai szelek állandó forgása ellenére is reméltni lehetett, hogy ezúttal tényleg gyökeres és végleges politikai átrendeződésre van lehetőség Kelet-Európában.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Nagy László: A Páneurópai Piknik és az 1989. szeptember 11-i határnyitás / Az ötlet megszületése

77Az ötlet megszületése

Ebben a zavaros, átláthatatlan, „kristályosodás” előtti feszült helyzetben született a Páneurópai Piknik gondolata. Ritka az olyan esemény, ahol az ötlet egy bizonyos személyhez köthető. A Páneurópai Piknik ilyen. Mészáros Ferenc akkor debreceni – ma már soproni – lakos fejében fogant meg a gondolat Debrecenben, 1989. június 20-án, a Habsburg Ottó debreceni előadását követő vacsorán. Az asztalnál Habsburg Károllyal arról beszélgettek, hogy minden kedvező kilátás ellenére még háborítatlanul áll a Berlini Fal, valamint a vasfüggöny a „belnémet” határon és Csehszlovákia nyugati határán is.

Mészáros Ferenc úgy vélte, hogy beszélgetésüket Magyarország ausztriai határán kellene folytatni, ahol a tényleges határvonalon tüzet rakva, szalonnát sütnének egy piknik keretében úgy, hogy a vendégek egy része Ausztriában, a másik része Magyarországon ül – demonstrálva az egyes kelet-európai országok nyugati határain uralkodó állapotok különbözőségét. A gondolaton jól derültek – és más témára tértek át.

Ám 1989. június 30-án a debreceni MDF elnökségi ülésén Mészáros Ferenc mégis felvetette tervét, melyet csak Filep Mária vett komolyan. Mivel Filep Mária úgy vélte, hogy néhány ellenzéki és egy hajdani uralkodócsalád tagjai nem találkozhatnak csak úgy a határon, kibővítette a kört az általa is szervezett „Sorsközösség Tábor” résztvevőivel.¹⁰⁽³³⁷⁾ Szándékai szerint a Páneurópai Piknik a tábor programzáró rendezvénye lett volna. Filep Mária a debreceni MDF következő elnökségi ülésére már tervet mutatott be „*Piknik a vasfüggöny helyén*” címmel. Az időpont augusztus 20., a helyszín Fertőrákos határa lett volna. A rendezvény védnökeinek Pozsgay Imrét és Habsburg Ottót javasolta. Résztvevőknek a Sorsközösség Tábor, az MDF megyei szervezeteit, az MDF Országos Elnökségét, a FIDESZ-t, az SZDSZ-t, a TDDSZ-t és a Magyar Cserkész Szövetséget jelölte meg.

Az ötlet egyedül Mészáros Ferencnek tetszett. A többiek pénz és idő hiányában, továbbá a nagy távolság miatt, kivihetetlennek tartották. Végül a tervet azért jóváhagyták, Filep Mária és Mészáros Ferenc munkába kezdett, bevonva a szervezésbe az Országos Klubtanácsot is.

A szervezés

Az első és legnehezebb feladatnak a két védnökkel való kapcsolatfelvétel bizonyult.¹¹⁽³³⁸⁾ Pozsgay Imre azonnal tetszését nyilvánította ki a tervvel kapcsolatban, és július 10-én már telefonon egyeztettek Habsburg Ottóval is. Másnap, július 11-én hivatalos levél ment Gelsey Erzsébethez, a Habsburg család személyi titkárához, Bécsbe. Időközben a ⁷⁸rendezvény időpontja 1989. augusztus 19-re módosult, hogy ne ütközzön az állami ünnepel, és véglegesen a Páneurópai Piknik nevet kapta.¹²⁽³³⁹⁾

Amint a védnökök beleegyező válaszát megkapták, gőzerővel próbálták felvenni a kapcsolatot valamelyik határ menti MDF-szervezettel. Szabó Bélától és Torma Lajostól, az MDF országos szervezőitől tudtak címeteket szerezni. Először Kőszegre írtak, de nem kaptak választ. Végül Filep Mária 1989. július 15-én elküldte felkérő levelét a soproni MDF részére, Magas László címére. Időközben megszerezte Csóka Pál és Őrs Félix telefonszámát, és létrejött a kapcsolat. A soproni MDF azonnal összehívta a tagságát. Többen szkeptikusan szóltak hozzá a vitához, mivel már július második fele volt, a nyári időszak miatt kevés tag tartózkodott Sopronban, és sokan félték, hogy ilyen körülmények között méltó módon már nem lehet megrendezni a Pikniket.

Mivel abban az időben igen jól működött Sopronban a Soproni Ellenzéki Kerekasztal (MDF, SZDSZ, FIDESZ, FKGP), és íratlan szabály volt, hogy minden rendezvényt közösen szerveznek, automatikusan adódott az ötlet, hogy a másik három partnerszervezettel együtt vágjon bele az MDF a munkába. A pártok azonnal csatlakoztak az ötlethez, és megindult a szervezés. 1989. július 31-én már Sopronban találkoztunk Filep Máriával. Másnap, augusztus 1-én Csóka Pál lakásán volt részletekbe menő megbeszélés, amelyen részt vett Soproni Horváth Lajos újságíró is, aki tudósított az eseményről.¹³⁽³⁴⁰⁾ Ugyanezen a napon a Határőrség segítségével sikerült egy bejárás során kiválasztani a leendő rendezvény helyét.

Lehetséges helyszín volt a brennbergi labdarúgópálya, a harkai plató és több nyílt terület, főleg Nagycenk és Kópháza térségében. Végül a lebontható „vasfüggöny” közelsége döntött Sopronpuszta mellett. Erre a területre Bánóczy Géza és Erdélyi Géza hívta fel a figyelmet. Voltak persze viták és nézeteltérések. Debreceni barátaink csalódtak, mert úgy hitték, hogy a „vasfüggöny” pontosan a határon helyezkedik el, ám ott csak vadfogó drótsövény volt. Az Sz-100-as rendszer 500-2000 méterre volt a határtól.¹⁴⁽³⁴¹⁾ Végül sikerült mindenben megegyezni, a feladatok meghatározása és kiosztása is megtörtént.

A soproni főrendezők Magas László (MDF) és Szentkirályi Zsolt (SZDSZ) lettek. Az MDF-es csapat főleg az engedélyek beszerzésére és a határnyitás megszervezésére koncentrált, míg az SZDSZ-es gárda a propaganda és a nyomdai anyagok elkészítése terén jeleskedett. A FIDESZ az egyetemisták nyári vakációja miatt csak háromfős (Ivanics Ferenc, Vígh Szabolcs, Vecsera Ferenc), de szorgalmas csapatával vett részt. Az FKGP frissen alakult, kicsiny szervezete az igen aktív Komlós Andor vezetésével dolgozott. Először is kellett egy jó szlogen. Kettőt is találtunk! A meghívó „*Bontsd és vidd!*” felhívása Rumpf János ötlete volt. A „*Falurombolás helyett Falrombolást!*” felhívás – ⁷⁹utalva a romániai falurombolásra és a Berlini Falra – Csóka Pál ideája volt, melynek plakátját Kerekes György dekoratőr készítette el.¹⁵⁽³⁴²⁾

A furcsa jogi helyzet miatt nem volt egyszerű elintézni, hogy a Piknik résztvevői vág hassanak a vasfüggöny drótjából. Azt sem tudtuk, hogy kivel kell tárgyalni, hiszen a rendszert elvileg már lebontották, de a

Soproni Állami Gazdaság vadasparkot tervezett Sopronpusztára és az ő kérésükre ezen a szakaszon a határőrök meghagyták a drótkerítést. Horváth Péter, a gazdaság akkori igazgatója nagyvonalúan megengedte a „pár méter” drótkerítés lebontását, amelynek későbbi helyreállítását is megígérték a szervezők. Nagyon segítőkész volt e tekintetben és minden egyéb vonatkozásban is Frankó István ezredes, a soproni Határőrkerület Parancsnoka, akivel az Ellenzéki Kerekasztal már korábban is jó és korrekt kapcsolatot alakított ki. Abban a politikai helyzetben ez ritka volt, és ezért Frankó István sok akkori hatalmasság rosszállását vonta magára.

Ezzel párhuzamosan folyt a munka Debrecenben is. Az országos propagandát a sajtóban Túri Gábor, Porcsin Zsolt és Krecz Tibor végezte. Megszületett a Piknik emblémája: a szögesdrótot átszakító fehér galamb, Varga Ákos grafikus munkája, aki a plakátokat is ingyen szitázta és nyomtatta. A debreceniek vállalták a szalonnasütéshez szükséges kenyér, szalonna, paprika és üdítőital előteremtését, a felhívás 5000 példányban való kinyomtatását, továbbá a piknikes trikók előállítását. Ezeket szponzorok segítségével Ferenczy Lórántné, Hernyák Imre, Engi László és Szabó Lukács teremtették elő. Két buszt tudtak szerezni, amelyekkel a szervezők és résztvevők Sopronba érkeztek. (Az egyiket Filep Mária vállalatának igazgatója adta kölcsön térítésmentesen, a másikat Engi László debreceni vállalkozó bocsátotta rendelkezésükre.)

1989. augusztus 4-én Balogh Sándor segítségével elküldtük Debrecenbe a határnyitás végleges helyszínének térképét.¹⁶⁽³⁴³⁾ Pozsgay Imre még aznap közölte, hogy őt a pikniken titkára, Vass László fogja képviselni. Rövidesen az is kiderült, hogy Habsburg Ottó képviseletében lánya, Walburga von Habsburg utazik Sopronpusztára.

Sopronban közben folyt a helyszín kialakítása, az egyeztetés a Határőrséggel és az érintett hatóságokkal. Augusztus 10-én szemlét tartottak a rendezők, a város és a szakhatóságok (ÉDÁSZ, Vízmű, Határőrség, KÖJÁL, LFMK, VOLÁN, stb.) illetékesei. Erről Stöckert Tamás emlékeztetőt is készített a Városházán. Ezen a szemlén határozták meg a feltételeket, amelyeket a szervezőknek teljesíteniük kellett. Felvetődött a gondolat, hogy az osztrák vendégek részvételének elősegítése érdekében legyen a közelben ideiglenes határnyitás. Ez az eredeti koncepciónak nem volt része. Magas László javasolta, hogy a régi pozsonyi országúton, Margitbánya felé nyissuk ki a határt, ahol 1948 óta nincs határátkelő. Ott egy fából készült kapu volt található, láncsal és lakattal bezárva. A lakatnak már a kulcsa sem volt meg! Az ideiglenes határnyitást mindkét országban kérvényezni kellett az illetékes hatóságoktól. Magyar oldalon ez igen gyorsan ment, köszönhetően Pozsgay Imre hathatós segítségével. Tőle kapta meg Filep Mária az illetékesek neveit és telefonszámain, akik az engedélyt kiadhatták. Végül a Határőrség legmagasabb szintű vezetőivel való egyeztetés alapján megszületett ⁸⁰az engedély. A kiválasztott helyen, a régi pozsonyi országúton 1989. augusztus 19-én 15.00–18.00 óráig ideiglenesen megnyílhatott a magyar határ.

Ausztriában viszont semmilyen kapcsolatunk nem volt, a szervezők azt sem tudták, hogy milyen módon kell a határnyitást kérvényezni. Csóka Pál kapta a feladatot, hogy próbáljon valahol Burgenlandban partnert keresni, aki ebben segítene. Délutánonként járta a környező falvakat és városokat, hogy egy szervezetet, politikust vagy bármilyen hivatalos szervet találjon, aki támogatást hajlandó nyújtani.

Nyolc nappal a már meghirdetett, de valójában meg nem szervezett határnyitás előtt talált rá Szentmargitbánya akkori polgármesterére, Andreas Waha úrra. Egy utcai szolgálatban lévő rendőr igazította útba, Waha úr ugyanis éppen a margitbányai bornapokat nyitotta meg. A polgármester az ötletet hihetetlennek, a tervet a hátralévő nyolc nap miatt szinte kivihetetlennek tartotta, de látva a kész információs anyagokat, az elkészült németnyelvű plakátokat és szórólapokat, fellelkessedett. Kihasználva, hogy a bornapok megnyitóján Burgenland politikai vezetőinek jó része jelen volt, meghívta asztalához

Csóka Pált. A véletlenül ott tartózkodó tisztségviselők elmondták a teendőket és a maguk részéről megígérték a gyors intézkedéseket.

Tanácsaiknak megfelelően Lőrincz Gábor két német nyelvű kérvényt írt a soproni MDF nevében. Egyet a Burgenlandi Biztonsági Igazgatóság címére augusztus 14-én, egyet pedig az illetékes Vámparancsnokság részére, augusztus 17-én. A hátralévő rövid idő miatt Lőrincz Gábor Horváth Zoltánnal együtt személyesen adta át a kérvényeket, a megfelelő osztrák okmánybélyegekkel együtt. A háttérben Waha úr szakadatlanul telefonált a határnyitás ügyében, hiszen a szolgálati út betartása mellett egyik engedélyt sem lehetett volna kiadni. Így is csak telefonon kapott, szóbeli engedély alapján nyitották ki a határt az osztrák vámőrök, mert az írásos parancs 19-én még nem érkezett meg.¹⁷⁽³⁴⁴⁾

Az osztrák és magyar határőrizeti szervek előzetes egyeztetése alapján a határt csak a szervezők által leadott listán szereplő magyar és osztrák személyek léphettek volna át. A hivatalos ügyintézés mellett, Waha úr „fellármázta” az egész Fertő vidéket. Csak a Piknik napján látszott meg ennek az eredménye, hiszen a határ 41 év utáni kinyitása olyan népvándorlásszerű mozgást indított be osztrák oldalról, ami a magyar delegáció átkelését lehetetlenné tette.

A honi propagandagépezet, a kezdetleges lehetőségek és a szervezők kis létszáma ellenére, kiválóan működött. Debrecenben Túri Gábor megszerezte a magyarországi külképviseletek címlistáját, és 25 nagykövetség kapta meg angol nyelvű szöveggel a programot és a szórólapokat, a térképekkel együtt. A Szabad Európa Rádió komoly reklámot adott az eseménynek.¹⁸⁽³⁴⁵⁾ Krecz Tibor közbenjárására a Magyar Nemzet is hírt adott a Piknikről.¹⁹⁽³⁴⁶⁾ Számolatlanul érkeztek a támogató levelek. A vasfüggöny bontásában való részvételét jelezte a Rákóczi Szövetség, a Komárom Megyei Sprint Futókör, a Széchenyi Társaság, a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége, Várdy Huszár Ágnes az egyesült államokbeli Pittsburgh-ból, s még sorolhatnánk. Egymás után jelentkeztek a 81 nyugati TV-társaságok, a SAT1, az ORF, stb. Sopronban az utolsó két-három napban egymásnak adták a kilincset a tévés stábok Magas László lakásán. Mindegyiket ki kellett vinni a határra, mert a 15 órakor uralkodó fényviszonyokra voltak kíváncsiak. Az európai TV-társaságok jelenléte még nem volt meglepő, de amikor egy újjeländi forgatócsoport jelent meg, az már felettébb feltűnő volt. Ugyanúgy, ahogy a mi állami televízióknak tűnő érdektelensége és távolmaradása!

A maroknyi szervezőgárda szinte minden percét a piknik számtalan apró – de mégis sok energiát lekötő – ügyének intézése foglalta el.²⁰⁽³⁴⁷⁾ Különösen ügyeltek a rendezők arra, hogy a hatóságok előírásainak megfeleljenek. Mindenki tudta, hogy politikai okokra hivatkozva ilyen rendezvényt már nem lehet betiltani.

Félő volt azonban, hogy valamilyen hatósági előírás megsértésére hivatkozva, azért még meg lehet tenni.²¹⁽³⁴⁸⁾ Debreceni barátaink több csoportban, augusztus 17-én, 18-án, és 19-én reggel érkeztek meg és segítettek a hátralévő munkákban. Az utolsó napon még folyt a favágás és a rőzsegyűjtés, sátrakat állították fel, színpadot ácsoltak, kiépítették a hangosítást, majd Hámosi Gábor felállította az útjelző táblákat. Az előkészületek ezzel befejeződtek. Ekkor azonban már a városban tartózkodott számos NDK állampolgár, akik nem véletlenül utaztak Sopronba –, a szervezők azonban vajmi keveset tudtak erről!

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Nagy László: A Páneurópai Piknik és az 1989. szeptember 11-i határnyitás / A „nagy nap” eseményei

A „nagy nap” eseményei

A hivatalos program 1989. augusztus 19-én, 14.00 órakor kezdődött, nemzetközi sajtótájékoztatóval, a Lövér Szálló teraszán. Ezen a szervezők részéről Filep Mária, Magas László Mészáros Ferenc, Nagy László, Szentkirályi Zsolt, és, vendégként Szigeti Dezső országgyűlési képviselő vett részt. A tájékoztató magyar, német és angol nyelven folyt. Népes nemzetközi újságíró-gárda figyelte az elhangzottakat. A teljes magyar hírközlés nevében Abinéri Ottó, a „Határőr” újságírója és Soproni Horváth Lajos, a Magyar Hírlap tudósítója jelent meg. Mivel a Pozsgay Imrét képviselő Vass László késve érkezett, továbbá a sok kérdés és a két idegen nyelvre történő fordítás miatt a tájékoztató elhúzódott, a résztvevők a tervezett 15.00 órára nem érkeztek meg a határra. A sajtótájékoztató vége felé járhattunk, amikor 14.57 perckor megtörtént az áttörés.

Az e sorok írója által felvezetett, újságírókat szállító autóbusz 15.30–15.40 körül ért a határra, amelyet mintegy száz méternyire tudtunk csak megközelíteni, mert az Ausztriából érkező várt, és a kukoricásból özönlő nem várt vendégeinktől mozogni sem lehetett! A program szerint, a határra busszal érkező delegáció a határt gyalogosan átlépve Margitbánya főterére ment volna, ahol Andreas Waha polgármester és Csóka Pál készült a delegáció fogadására, a helyi fúvószenekarral. Ezt követően együtt mentünk volna vissza a határra, majd Sopronpusztára, a Piknik helyszínére, ahova a hivatalos programot terveztük. Ez teljesen lehetetlen volt, a határon maga az őskász uralkodott. Ekkora tömeget ott egyszerűen nem lehetett irányítani, de erre felkészülni sem lehetett, hiszen senki nem számolt ekkora érdeklődéssel.

82A zűrzavart növelte az a váratlan esemény, ami mindent felborított, és amire az akkor legközelebből érintett Bella Árpád alezredes, az ideiglenes határátkelő helyszíni parancsnoka így emlékezik: „Amikor megérkeztek az osztrák kollégák, Johann Göttl barátommal megbeszéltem a delegációk átléptetésének általunk tervezett rendjét. Beszélgettünk és vártunk. A 15.00 órára tervezett érkezés előtt néhány perccel a mintegy százméteres távolságra belátható útszakaszon feltűnt egy nagy gyalogoscsapat, akikről közelebb érve kiderült, hogy bizony nem delegáció, hanem vélhetően egy NDK-s csoport. Eléjük mentem a kapu elé, hamar kiderült, hogy Ausztriába kívánnak távozni. A további kérdésekre már nem adtak lehetőséget, a kapuszárnyakat benyomva gyorsvonatként száguldottak át, óriási felfordulást okozva. Azt kell hogy mondjam, az NDK-s állampolgárok megjelenése annyira volt váratlan, mint amennyire nem. Hiszen a nagy problémánk az volt, hogy a 17-i táviratban jelzett tömeg felbukkan-e a rendezvényen, vagy sem. Ha a határozott cáfolat ellenére mégis ideérkeznek, akkor az öt útlevelezéssel a kiadott módszertani útmutató szerint megállítani, feltartóztatni nem tudjuk őket. Ha ez a tömeg kísérletet tesz, hogy átjusson, akadályoztatása esetén elégedetlenségének, érzelmi feszültségének levezetéséhez könnyen folymodhat erőszakos cselekményekhez is. Az erőszak erőszakot szül, az pedig pánikot. És mint tudjuk, a pánik kezelhetetlen. Óhatatlanul összeütközik a fegyvertelen és a fegyveres, és mindig a fegyvertelen »húzza a rövidebbet«. Nem véletlenül írja a szakirodalom, hogy tömegmozgások esetén a rendfenntartás a tolerancia, a megértés és a párbeszéd iskolája kell, hogy legyen. Az idő bennünket igazolt, hogy amit tettünk és amit nem, vélhetően itt és most, ezen a helyen találkozik mindannyiuk egyetértésével. Meg kell jegyezni, nem biztos, hogy ami történt, annak így kellett történnie. Normális körülmények között nem szerencsés, ha egy szabad, demokratikus jogállamban határőr alezredek döntenek, mert akkor nem lenne rend, nem érvényesülne a jog. Természetesen 1989 augusztusában más idők jártak.”²²⁽³⁴⁹⁾

Az NDK-beli menekültek az első hullám után csapatosan, vagy családonként, de egyesével is folyamatosan érkeztek a határátkelőhöz. A felfordulásban a magyar határőrök háttal Magyarországra felé kezelték az osztrák útleveleket – a megegyezéstől eltérően. A menekültek a magyar határőröket hátulról kerülgetve –

néha majdnem fellökve – özönlöttek át a határon. Az osztrák vendégek, sorukra várva, udvariasan folyosót nyitva engedték a menekülteket Margitbánya irányába. Andreas Waha és Csóka Pál értesülve az eseményekről, a határra sietett. A polgármester látva, hogy mi történt, visszasietett a községbe, és minden panziót, vendéglőt felhívott és szállást, ételt, italt és telefonálási lehetőséget kért a menekültek részére, melynek költségeit a helyi önkormányzat vállalta. Telefonált a bécsi NSZK követségre, és velük egyetértésben buszokat rendelt a német állampolgárok elszállítására. A buszok Bécsbe, majd még aznap este Giessenbe szállították őket, mivel már Magyarországról érvényes NSZK útlevéllel (!) érkeztek...

A határon a szervezők úgy döntöttek, hogy – történt, ami történt – a program megy tovább, és a delegációval ők is útkat vették Sopronpuszta felé. Ott több szervező a rádióból értesült a hírről, hiszen az óriási területen szinte elveszett az a mintegy harminc [83](#)ember. Mobiltelefon még nem volt, CB-rádióval nem rendelkezünk, még tábori telefon sem volt. Senki nem fogta fel, hogy itt történelem íródott. A hivatalos program részeként a védnokok nevében beszélt Walburga von Habsburg és Vass László. A Sorsközösség Tábor résztvevői nyolc nyelven felolvasták a szervezők felhívását, beszélt Konrád György („Gondolatok a határ mentén”), valamint Klaus Lange és Vinzenz von und zu Liechtenstein a Páneurópa Unió nevében.

Tökés László levelét Szabó Lukács olvasta fel, amelyet augusztus elején ő csempészett át a határon. A hivatalos program során a rendezők folyamatosan konzultáltak egymással a pódiumon is, a terepen is. A várható következményekről volt szó. Mivel a külföldi vendégek beszédét kellett fordítanom, az emelvényről nem mozdulhattam el, de minden fejleményről tudtam, mert jöttek fel a hírek, és a színpadon folytatott beszélgetéseket mi továbbítottuk a többieknek. Emlékszem, hogy megkérdeztem Konrád György véleményét arról, hogy börtönbe kerülünk-e, nem is a Piknik miatt, hanem úgy általában. Nem járunk-e úgy, mint az '56-osok, vagy a csehek '68-ban, vagy mint Walesiek? Szó szerint emlékszem a mondataira, azt mondta: „*Úgy érzem, hogy ezúttal talán van esélyünk arra, hogy esetleg valódi változások jönnek és lehet, hogy a börtönt megússzuk!*” Egy beszéd alatt, amelyet nem kellett fordítanom, megkérdezte tőlem a „Die Welt” tudósítója Carl-Gustaf Ströhm, hogy mi lesz Magyarországon? Azt válaszoltam, hogy egy-két éven belül kiderül, vagy kormányra kerülünk vagy börtönbe! Ez nagyon tetszett neki, máig emlegeti. [23\(350\)](#) Persze olyan nyugodt nem voltam, ahogy ezt neki mutattam.

Senki nem tudta, mi lesz a határon történetek folytatása. Mindenesetre a Határőrség magas rangú illetékese még aznap délután közölte Magas Lászlóval, hogy: „*Nem erről volt szó, ennek biztos lesz még folytatása!*” – bízattva ezzel mindannyiunkat. Aki viszont tényleg megnyugtatót bennünket, az Vass László volt, aki nem veszítette el lélekjelenlétét. Pedig a rendezvényen, mint Pozsgay Imre államminiszter titkárságának vezetője, miniszterhelyettesi rangban a legmagasabb köztisztviselőként vett részt. Azonnal konzultált a határőrökkel és biztosított arról, hogy minden későbbi megtorlástól megvédenek minket. Megadta Pozsgay Imre titkos számát, saját névjegyét is szétosztotta, sőt röviden beszédében is utalt a határon történetekre.

Ezzel a rendezvény az eredeti program szerint folyt tovább, Vass László részvételével, aki szinte cinkosságot vállalt velünk. A népiünnepély több ezer vendége, fűtyülve a háttérben folyó vitákra – melyekről nem is nagyon vett tudomást – jókedvűen piknikezett. Főzték a gulyást, sütötték a kolbászt, szalonnát, volt sör, fröccs, minden, amit szem-száj megkívánhat, miközben kilométer hosszan bontották a drótot, komolyan véve „Bontsd és vidd” jelszavunkat. Egészen addig, míg le nem szakadt az ég.

A Pikniket, ami valószínűleg hajnalig eltartott volna, az égi karhatalom, a mennydörgés és a sűrű zápor verte szét. Gyorsan kocsiba szálltam és hazaindultam. Akkor vettem észre, hogy a kőhidai fegyházig vezető

úton elhagyott DDR felségjelű Trabantok és Wartburgok tömege parkolt. Ezekért a tulajdonosaik már nem jöttek vissza.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Nagy László: A Páneurópai Piknik és az 1989. szeptember 11-i határnyitás / Utóregések

84 Utóregések

Másnap a Lövér Szállóban ebéden találkoztak a vendégek és a szervezők. Itt fogalmazódott meg először, ifj. Fasang Árpád részéről, hogy „...*augusztus 19-én Sopronpusztán történelmet írtak.*” A következményekkel azonban senki nem volt tisztában. Talán a Határőrség tisztje többet tudott, aki mellé taktikai okokból ültem, hogy kikérdezhessem. Arra a kérdésemre, hogy mi lesz velük, azt válaszolta, hogy „...*majd telexen Budapestről kapunk egy fadugós fegyelmet, amit eldugunk egy fiókban!*” Megtudtam, hogy a fadugós fegyelmi olyan, ami van, de nincs, mint a fadugós gyakorló gránát. Az is van, de az sem robban! A délután késve érkező Adam Michnik is érezte, hogy nagy dolog történt. Sajnálta, hogy nem előző nap jött és addig nem tárgított, amíg erekyeként Rumpf Jánosné piknikes trikóját el nem kunyerálta!

A nyugati sajtó ontotta a híreket, a helyszínen meg sem jelent magyar sajtó másodkézből tudósított. Nevetséges, de a Népszabadság bonni tudósítójára hivatkozva írt a Piknikről. A lap augusztus 21-én, harmadik oldalán, összeállításban számolt be a történetekről. A terjedelem kétharmadát a bonni tudósító töltötte ki: „...*helyszíni nyugatnémet beszámolók szerint a Páneurópai Piknik elnevezésű találkozó alkalmából szombaton Sopron mellett megnyitották a határ egy szakaszát, hogy a rendezvényre érkező osztrák és más vendégeket zavartalanul fogadni tudják. Ezt használta ki több száz, a helyszínen várakozó NDK-állampolgár...*”²⁴⁽³⁵¹⁾

A győri TV-híradó stábjá, mint abban az évben általában minden ellenzéki megmozdulásról, erről is lekészt. Négy óra után estek be, öt perc alatt felvettek pár képet és távoztak. A TV-híradóban csak egy villanásra lehetett a tömeget látni, valamint egy halk mondatot hallani Walburga von Habsburg beszédéből. Nem volt túl informatív a tudósítás.

Voltak azonban ellenkező tapasztalataink is. A sajtó segítségével sikerült felhívni a figyelmet érdekes eseményekre a Piknik után. Pár nappal augusztus 19. után, a nagycenki elágazásnál a határőrök – fegyveres munkásőröket is bevonva – visszafordították a DDR felségjelű autókat. Kópháza térségében aludni nem lehetett éjjel a puskaropogástól. Pozsgay Imre K-telefonszámát ekkor hasznosítottuk.

Az ő segítségével sikerült a Panoráma stábját Kalmár György vezetésével Sopronba csábítani, akik 24 perces, hiteles tudósítást adtak le a televízióban a Sopron környéki állapotokról. Feltehetőleg ennek hatására, a munkásőröket visszahívták. Korrekt híradást olvashattunk a Magyar Hírlapban²⁵⁽³⁵²⁾, a Soproni Hírlapban²⁶⁽³⁵³⁾, az Ötlet '89-ben.²⁷⁽³⁵⁴⁾ De mi folyhatott a háttérben?

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Ezred-forduló / Nagy László: A Páneurópai Piknik és az 1989. szeptember 11-i határnyitás / Mi történt a kulisszák mögött?

Mi történt a kulisszák mögött?

Erre sajnos még nem tudjuk a választ. Pedig ennek tisztázására rendezett konferenciát a „Páneurópai

Piknik '89 Alapítvány", a tizedik évfordulón, a Pannonia Med Hotelben, ⁸⁵1999. augusztus 18-19-én.²⁸⁽³⁵⁵⁾ A konferencia mottójául Thomas Sowell idézetet választottunk: „A teljes igazságot kétféleképpen lehet elmondani. Névtelenül, vagy utólag.” Ennek ellenére nem derült ki egyértelműen, hogy milyen mértékben volt nemzetközi egyeztetés akár keleti, akár nyugati irányban. Ismert volt-e a németek áttörési szándéka a magyar hatóságok előtt? Mi lett volna, ha megbomlik az egyensúly a hatalomban az ortodox kommunista szárny javára? Mi lett volna, ha a Gorbacsov elleni puccs két évvel korábban, 1989 augusztusában következik be? Lehetne a kérdéseket tovább sorolni, mert gyakran ellentmondó válaszokat kapunk az akkori illetékesektől. Hallottuk, hogy Németh Miklós 1989 tavaszán „virágnnyelven” Moszkvában Gorbacsovval megbeszélte a tervezett magyarországi változásokat.

Az is elhangzott, hogy a politikai vezetés tudatosan támogatta Pozsgay Imrét és a Pikniket, amely számukra teszt volt. Kíváncsiak voltak arra, hogy milyen módon reagál Berlin, Prága, Bukarest és Moszkva?²⁹⁽³⁵⁶⁾ De mi lett volna a szervezőkkel, ha a „baráti országok” nem megfelelően reagáltak volna?

Ha teszt volt, miért éppen Bella Árpádnak felejtettek el szólni, pedig egyedül az ő katonáinál volt éles lőszer? Ha lőnek, akkor most „...nem emlékhely, hanem kegyhely lenne a határon” (idézet Bella Árpádtól), nem Magyarország dicsőségére, hanem szégyenére. A legmagasabb rangú soproni parancsnok szerint „...nem ez volt megbeszélve”. Tehát ő nem örült az áttörésnek, nyilván inkább megakadályozta volna. Főnökei is így gondolkozhattak? Valószínűleg, mert karhatalmi század volt készenlétben fegyverhasználat, gumibot és egyéb technikák alkalmazására készen.³⁰⁽³⁵⁷⁾ Viszont ezzel egyidejűleg az országos parancsnok kiadta, hogy egy kilométeres körzetben nem tartózkodhat egyenruhás katona, mivel ez egy civil rendezvény.³¹⁽³⁵⁸⁾ Így nehéz tiltott határátlépést megghiúsítani!

Ha a Piknik teszt volt és nem volt reakció az előbb említett fővárosokból, akkor miért kellett lövöldözni? Miért kellett meghalnia Kurt-Werner Schulz-nak?³²⁽³⁵⁹⁾ Miért kerülhetett sor a „kópházi és a sopronpusztai csatára”, augusztus 23-án? Ki mozgósította a Munkásőrséget? Helyi túlkapás volt ez, vagy a központi hatalmi harc eleme? Vagy csak Honeckert kellett nyugtatgatni? Hiszen figyelt itt mindenki mindent. A Stasi berlini delegációja július végén szemlét tartott a Piknik szóba jöhető helyszíneinek térségében. Igaz, ezt csak tíz év után tudtuk meg. Ha minden a tervezett szerint zajlott a határon augusztus 19-e délutánján, miért indult eljárás Bella Árpád ellen? Ha az eljárás elindult, miért nem fejezték be? Még mindig tart? Mintha a központi akarat nem mindig jutott volna el a címzettekhez. Óvatosságból nem adhatták írásba, vagy útközben elkallódtak az utasítások? Vagy csak arról volt szó, hogy a bizonytalan szituációban a középkáderek is óvatosságból kettős életet éltek? Persze mit lehetett tőlük várni akkor, amikor a szóbeli és így nyomot nem hagyó utasítások ellentétben voltak a korábban kiadott, de még érvényben lévő parancsokkal?

⁸⁶Pedig a magyar kormánynak határozott elképzelései voltak a menekültkérdéssel kapcsolatban, már a Piknik előtt. Alexander Arnot, az NSZK nagykövete 1989. augusztus 4-én találkozót kért Horváth István belügyminisztertől, ahol tájékoztatást kért a magyar fél szándékairól.³³⁽³⁶⁰⁾ Itt a belügyminiszter írásos választ ígért, amelyet Pallagi miniszterhelyettes készített és juttatott el a nagykövetnek még a Piknik előtt.³⁴⁽³⁶¹⁾ Ez konkrét időpontokat tartalmaz a menekültstátusz elbírálási lehetőségéről. A Genfi Menekültügyi Egyezmény értelmében 1989. október elején állították volna fel a befogadó állomásokat. Ehhez szükséges volt még a vonatkozó nemzetközi szerződések felülvizsgálata is. Azt azért a válasz megjegyzi, hogy „...hazánk nem kíván a kelet-európai menekültek kivezető csatornájává lenni.”

Időközben a legfőbb ügyész helyettese 1989. augusztus 8-án átiratában iránymutatást adott a megyei ügyészeknek, hogy a határon elfogott menekülők esetében, ha a „bűncselekményt” nyomós ok miatt

kövezték el, akkor a nyomozást megrovás alkalmazásával meg kell tagadni. A már megkezdett nyomozásokat meg kell szüntetni.³⁵⁽³⁶²⁾ A „nyomás ok” egyébként kiváló kibúvó! Két nappal később a Legfőbb Ügyészség Államellenes Ügyek Osztálya ezzel kapcsolatban szintén átiratot intézett a megyékhez, melyben közlik, hogy az iránymutatásban foglaltakkal a Belügyminisztérium és a Külügyminisztérium is egyetért, valamint azt, hogy a genfi Menekültügyi Egyezmény kihirdetésére előreláthatólag október 1-én kerül sor.³⁶⁽³⁶³⁾ Akkortól lép teljes hatályba a menekültek jogállásáról szóló jogszabály. A ki- és bevándorlásról, valamint az útlevélről szóló törvények a tervek szerint 1990. január 1. napján léptek volna életbe.

Több irányú nyomás nehezedett a kormányra. Kevesen tudják, hogy augusztus utolsó napjaiban Lezsák Sándor – teljes titoktartást kérve – Sopronban járt Magas Lászlónál. Alakulóban volt egy terv a német menekültek tömeges Sopronba szállításáról, és Lezsák alkalmas helyszín keresésében kért segítséget. Nyilvánvalóan erre az akcióra reagált Horváth István belügyminiszter a Magyar Nemzetben szeptember 5-én.³⁷⁽³⁶⁴⁾ Autóbusszal történő szállításhoz a brennbergi futballpályát és a fertőrákosi kőfejtő parkolóját, a vonattal történő szállításhoz a kópházi vasútállomást választották ki. Ezekről a helyektől a határ csupán néhány száz méternyire van. Végül erre az akcióra nem került sor, de nyilván az ilyen tervek is siettettek a kormány döntését, ahogy a Piknik maga is.

Nehéz eldönteni, hogy a Piknik és az 1989. szeptember 11-i kormánydöntés között eltelt idő sok, vagy kevés? Bár utólag mindenki nagyon okos és visszamenőleg rendkívül informált. Ennek ellenére jó lenne tudni, hogy valójában ki mit tudott? Tudott-e egyáltalán valaki valami biztosat? Ki milyen utasításokat kapott és honnan? Kit honnan biztattak és mivel? Gyanítom, hogy a történelmünkben ismert típusú tanácsokat kapta mindenki, János esztergomi érsekkel szólván: „*A királynét meggyilkolni nem kell félnektek jó lesz ha mind belégyeznek én nem ellenzem.*” Bizonyos szint alatt, csak ilyen értelmű információkat lehetett kapni. De hol volt a szint, amely felett mindenről ⁸⁷tudtak? Hány forgatókönyv volt? Nekünk csak egy. A kormánynak valószínűleg több is, mindegyik a rájuk nézve kedvezőnek remélt végkifejletek lehetőségével! Féltő, hogy a válaszokat hosszú évek elteltével kaphatjuk meg, hiszen a még egyáltalán fellelhető dokumentumokat zárolták.

Ezekről a zárolt anyagoktól nem szenzációt várok, nem terhelő bizonyítékokat valakikre nézve. Csupán a tényeket, hogy okuljunk belőle mi is, de főleg az utánunk következő generációk. Nem célja senkinek, hogy a tények birtokában az érdemháborút gerjessze, szembeállítsa az akkori politikusokat a szervezőkkel, katonákkal, vagy egymással. Ez nem lehet cél, hiszen 1989 nyara egy olyan ritka s ezért igen értékes pillanata volt a magyar történelemnek, amikor egy ügyben – legalább tetteiben, ha gondolataiban nem is teljesen –, együttműködött a politikai vezetés, a karhatalom és az ellenzék. Ráadásul nagyrészt mások, a németek érdekében.

A Páneurópai Piknik és a szeptember 11-i kormánydöntés nélkül is átrajzolódott volna Európa térképe. Lehet, hogy később, talán másképp, esetleg véresebben! Örüljünk együtt annak, hogy „gyanútlan felforgatóként” bár, de mi is részesei voltunk az átalakulás egy fontos epizódjának. Jó lenne azonban ismerni a valódi mozgatórugókat, a színpalak mögött történeteket.

Ha majdan az archívumok megnyílnak, az akkori történészek eldönthetik, hogy egy ügyesen felépített „bizánci” megoldásról volt szó, vagy magyaros „kontármunkáról”. Lehet, hogy az igazság a kettő között van?

Közlemény

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Közlemény / A Scarbantia Társaság közleménye

A Scarbantia Társaság közleménye

A Scarbantia Társaságnak az adózó polgárok adójuk 1%-ának odaítélésével 2000. évben 40 499 Ft-ot juttattak. A Társaság ezt az összeget a Scarbantia Szabadegyetem kiadásaira és a Borostyánkő-út CD-Rom készítésére fordította.

Társaságunk megköszöni az adózók támogatását és kéri, hogy a továbbiakban is támogassák adójuk 1%-ával a Scarbantia Társaság céljainak megvalósítását, városunk római kori és középkori műemlékeinek tudományos feldolgozását, széles körben való megismertetését. A Scarbantia Szabadegyetem előadássorozata 2001-ben folytatódik.

Számunk: 18525498–1–08

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely

88 Műhely

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931)

Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931)

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / A Bethleni időszak struktúrája és a választási rendszer jogi szabályozása

A Bethleni időszak struktúrája és a választási rendszer jogi szabályozása

A választások történetének feldolgozása a rendszerváltás után vált kedvelt témájává a kutatóknak, történészeknek. Az 1920-1998 közötti parlamenti választások országos forrásbázisának egy adatbázisban történő közreadására a Politikatörténeti Intézet munkatársai vállalkoztak. Az országos választások elemzését az immár második kiadást megért parlamenti választásokat feldolgozó tanulmánykötet foglalja magában.¹⁽³⁶⁵⁾ A Sopron városi és vármegyei választásokról már több tanulmány is megjelent, de vannak kéziratban levő munkák is.²⁽³⁶⁶⁾ A város és a vármegye választási eseményeinek külön-külön történő elemzését az indokolja, hogy Sopron törvényhatósági jogú város lévén önálló választókerülettel és önálló választási mozgalmakat irányító központi választmánnyal bírt. Így Sopron város választási eseményeit írásomban nem érintem. Bethlen István miniszterelnöksége idején megtartott három Sopron vármegyei választás (1922-1926-1931) összefoglaló szintézise már megjelent tanulmány formájában. E munkában csak néhány, a választási események kereteit meghatározó tényezőre térhettünk ki. Így a választókerületek és a választói létszámok alakulására, a pártok szereplésére, vagyis a választásokhoz kapcsolódó számszerűsíthető adatok feldolgozására szorítkoztunk korábbi munkákban.³⁽³⁶⁷⁾ Ez a szintézis természetesen nem zárja ki az egyes nemzetgyűlési, országgyűlési választások történeti szempontú elemzését, feldolgozva a vármegye választási eseményeit.

Írásomban most nem valamelyik választás bemutatására vállalkozom. Kimondottan csak az Egységes Párt vármegyei pártszerveinek működését vizsgálom a fennmaradt iratok tükrében. A közölt dokumentumok rávilágítanak arra, hogy milyen módon ⁸⁹segítette a helyi pártszervezet a Sopronkörnyéki választókerület választásai során az egységes párti jelöltet.

A Bethlen által 1922 elején megszervezett Egységes Párt összetételét tekintve korántsem volt egységes. A különböző alkotórészekből álló párt az elemek érdekérvényesítő törekvéseinek, valamint a pártvezér Bethlen István akaratának megfelelően hozta meg döntéseit. A két világháború közötti magyarországi viszonyok meghatározó eleme volt az, hogy a parlamentáris rendszer keretei között megkérdőjelezhetetlenné vált, illetve végig az maradt a Bethlen által megszervezett, - később részben változó - kormánypárt uralma.⁴⁽³⁶⁸⁾ Bethlenék a dualista rendszer példájára egy olyan erős kormánypárt létrehozását tartották céljuknak, amely minden lehetséges parlamenti vihar ellenére, képes a politikai stabilitás biztosítására.⁵⁽³⁶⁹⁾ Bethlen eredetileg azt tervezte, hogy az Egységes Pártot a hagyományos klub-pártból modern tömegpárttá szervezi. A visszaérkező jelentésekből azonban - amelyek a szegényparasztág és a helyi földbirtokos elit érdekellentétéről szóltak - be kellett látnia, hogy a magyar viszonyok közepette konzervatív modern tömegpárt nem szervezhető. Ehelyett a dualizmus kori mintának megfelelően meghagyta a pártot főleg képviselőkből álló klub-pártnak, amely a vidéki társadalommal a közigazgatás vezetőin keresztül tartotta a kapcsolatot.⁶⁽³⁷⁰⁾ A korszak kormányon levő és ellenzéki pártjait (a szélsőjobb oldali pártokat kivéve) a parlamenti politizálás túlsúlya jellemezte. A szociáldemokrata párton kívül nem a tagtoborzás, nem a szilárd szervezeti élet, hanem a tömegbefolyásolásnak is a választásokhoz, parlamenti élethez kapcsolódó formái voltak a meghatározóak: képviselői beszámoló gyűlések, választási gyűlések, a sajtó és persze a parlamenti vita nyilvánossága.⁷⁽³⁷¹⁾

A két világháború közötti magyar politikai rendszert korábban fasiszta, autoriter (tekintélyelvű) jelzőkkel illették. A kutatás jelen állása szerint a bethleni korszak kormányzati rendszerét a parlamentáris és autoritativ kormányforma közötti konzervatív átmenetként, tehát autoritativ elemeket tartalmazó korlátozott parlamentarizmusként foghatjuk fel. A Bethlen István által megteremtett struktúra nemcsak miniszterelnöksége idejére korlátozódott, a lerakott államszervezeti alapok a két világháború között végig meghatározták a politikai élet működését. A parlamentarizmussal a dualista időszakból átvett polgári intézményrendszer rokonítható. Az autoritativ állammal pedig ezen intézményi struktúra antidemokratikus működtetése, azaz azok a rendszerbe beépített biztonsági fékek, amelyek egy demokratikus típusú

parlamenti váltógazdaságnak még a lehetőségét is kizárták.⁸⁽³⁷²⁾

Ilyen biztonsági fékként foghatjuk fel a választások törvényi szabályozását is. A Friedrich István nevéhez fűződő 5985/1919. ME. választójogi rendelethez képest a Bethlen időszak 2200/1922. évi ME. rendelete választójogi szűkítést hajtott végre. 1920-ban a választópolgárok aránya 39,4%, míg 1922-ben 29,5% volt. A miniszterelnöki ⁹⁰rendeletet törvénnyé emelő 1925. évi XXVI. tc.⁹⁽³⁷³⁾ sem változtatott a választójogi cenzusokon. Férfiak esetében 24 év feletti életkor, 10 év magyar állampolgárság, 2 évi egy helyben lakás és 4 elemi elvégzése szükségeltetett a választójoghoz, a nők 30 év felett és 6 elemi megléte esetén szavazhattak.¹⁰⁽³⁷⁴⁾ A választópolgárok arányát tekintve hazánk az európai középmezőnyben foglalt helyet. A választás módját illetően viszont egyedülálló volt a magyarországi nyílt szavazási mód. Budapestet és a két képviselőnél többet adó törvényhatósági jogú városokat kivéve a 245 képviselőből 199 képviselő nyílt egyéni választások során került be a parlamentbe a választási törvény életbelépése után. E módon választottak még az 1935. évi választások során is. A választási törvény alkalmas volt a választópolgárok befolyásolására, valamint a törvényi kikapuk segítségével az ellenzéki jelöltek választási esélyeinek csökkentésére is. A választási óvásokkal foglalkozó Közigazgatási Bíróság anyagát Ruszoly József gyűjtötte össze. Sopron vármegye három bethleni választása során egyik választókerületben sem akadt olyan kirívó választási törvénytelenység, amely a választás megsemmisítését vonta volna maga után.¹¹⁽³⁷⁵⁾ A választáson induló jelöltekről a Bethlen által irányított pártelnökség döntött. A választások helyi munkájában nagy szerepet játszottak a közigazgatási hatóságok. A hadjáratot megyei szinten a főispán irányította, illetve a választókerületekben a főszolgabírák, szolgabírák, az egyes falvakban a jegyzők, bírók, esküdtek.¹²⁽³⁷⁶⁾ A közigazgatási hatóságok szerepének hangsúlyozása mellett szólni kell a választások alkalmával aktivizálódó megyei kormánypártokról is. A megyei pártszervezet Sopron vármegye esetében jelentősebb szerepet játszott a választási harc idején, mint a végrehajtó hatalom helyi szervei. A sopronbánfalvai helyi egységes pártszervezet működését a számára küldött utasítások, levelek, beszámolók segítségével rekonstruálhatjuk.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / A Sopronkörnyéki választókerület

A Sopronkörnyéki választókerület

Az Egységes Párt sopronbánfalvai helyi szervezete a választások alatt a Sopronkörnyéki választókerület Egységes párti képviselőjelöltjét segítette. Ez a választókerület a megye legfiatalabb választókerülete volt. A területi elcsatolások miatt a korábbi választókerületi beosztás már nem volt tartható. A csonka vármegyék esetében a 3100/1922. ME. rendelet újra szabályozta választókerületeket, ekkor került sor a Sopronkörnyéki választókerület megszervezésére, melynek a központja Nagycenk lett. A választókerületet a közigazgatásilag Sopronhoz tartozó Brennbergbányával kiegészülve 17 szavazókör alkotta a három választás során.¹³⁽³⁷⁷⁾ Választókerület nemzetiségi, vallási összetétele jelentősen eltért a megye többi választókerületétől. A Sopron vármegyére jellemző ⁹¹magyar anyanyelvű katolikus maghatározottság a Sopronkörnyéki választókerületben nem jelentkezett. A német anyanyelvű, evangélikus lakosság a választókerület lakosságának 50%-t tette ki. Sopronbánfalvára ez fokozottan igaz hiszen itt közel 90%-os német többséggel számolhatunk. Szerencsések vagyunk, hiszen a választókerület legnépesebb szavazóköréből maradtak meg adatok. Az 1920. évi népszámlálás szerint 2 995, az 1930. évi népszámlálás szerint 3 273 lakosa volt Sopronbánfalvának.¹⁴⁽³⁷⁸⁾

A Sopronkörnyéki választókerület nem tartozott a legnépesebbek közé, sőt a lövői után a legkisebb volt.

1922-ben 8 964, 1926-ban 8 948, 1931-ben 10 784 választóval bírt.¹⁵⁽³⁷⁹⁾ A jelölteknek tehát a választási jogszabályok szerint 1922-1926-ban a választók ajánlásainak 10%-át, míg 1931-ben minimum 1000 ajánlást kellett összegyűjteni. Sopronbánfalva a választókerület legnépesebb szavazóköreként 1 073, 1 081, 1 229 választópolgárral rendelkezett. a három választási évben¹⁶⁽³⁸⁰⁾

A három választáson három párt jelöltjei küzdöttek meg egymással. A választókerület mandátumát háromszor is elhódító Östör József 1922-ben és 1926-ban is pártonkívüli, de egységes párti programmal indult, s csak 1927-ben lépett be az Egységes Pártba. 1931-ben már a párt elnökségi tagjaként, e párt színeiben szerezte meg mandátumát.¹⁷⁽³⁸¹⁾ A választókerületben a Szociáldemokrata Párt hagyományosan indított jelöltet, hol több, hol kevesebb sikerrel. 1922-ben és 1926-ban Kittel Ferenc személyében indult szociáldemokrata jelölt. Róla csak annyit tudunk, hogy budapesti cipész volt és 1926-ban már 61 évesen indult a választásokon.¹⁸⁽³⁸²⁾ Kittel 1926-ban a szükséges ajánlást sem tudta megszerezni, így 1931-ben a Szociáldemokrata Párt új jelöltet állított Zuschlag Vilmos személyében.¹⁹⁽³⁸³⁾ 1922-ben a Keresztény Nemzeti Egyesülés pártjának Haller csoportja, Östör ellenjelöltjeként Blaschek Vilmost a soproni járás főszolgabíróját ⁹²indította.²⁰⁽³⁸⁴⁾ A keresztény pártok 1925. évi egyesülésével létrejött Keresztény Gazdasági és Szociális Párt az Egységes Párt kormánytámogató koalíciós partnere lett. A választások során ez a választókerületek megosztását vonta maga után. Sopron vármegyében az Egységes Párt csak a Sopronkörnyéki választókerületben indított hivatalos jelöltet a KGSZP viszont e választókerületben nem indította hivatalos jelöltjét. Ennek ellenére báró Berg Miksa keresztény programmal próbálkozott 1926-ban, 1931-ben már pártonkívüli jelöltként indult.²¹⁽³⁸⁵⁾ 1926-ban a keresztény párt is elhatárolta magát Berg jelölésétől, tiszteletben tartva a választási paktumot.²²⁽³⁸⁶⁾ 1931-ben indult még Kő József tábornok is KGSZP-s programmal a frontharcosok támogatásában, szintén nem hivatalos jelöltként. Ő a Gömbös Gyula által létrehozott Nemzeti Egység Párt tipikus katonaképviselője lesz majd az 1935. évi országgyűlésen.²³⁽³⁸⁷⁾ Östör távolmaradása után Kő tábornoknak sikerül megszerezni a Sopronkörnyéki választókerület mandátumát az 1935. évi választásokon.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / A párt választási tevékenysége

A párt választási tevékenysége

A sopronbánfalvai országgyűlési iratok alapján rekonstruálni lehet a párt választási munkáját. Sajnos csak az 1926. évi és az 1931. évi választásokra találunk utasításokat közleményeket, információkat, bár Östör József egyik bizonyíthatóan 1926-ban keletkező leveléből kiderül, hogy már 1922-ben is támogatta a megyei pártszervezet a jelöltet. Levelében azt írja, hogy „*Már most közlöm azt is, hogy az ajánlási ívekről itt másolatokat fogok készíttetni és a másolatokat úgy, mint a múlt választások alkalmával is a t. Pártvezetőségnek idejében meg fogom küldeni*”.²⁴⁽³⁸⁸⁾

A választások kiírása mindig a parlament feloszlata után történhetett meg. Sem az 1926. évi, sem az 1931. évi országgyűlés nem töltötte ki teljes mandátumát, Horthy kormányzó idő előtt feloszlatta azokat. 1926-ban november 16-én oszlatta fel a parlamentet, és december 8-15. közötti időre írta ki az új választásokat.²⁵⁽³⁸⁹⁾ A válság hatására az 1931. június 6-án oszlatta fel az országgyűlést a kormányzó a választások június 28-július 7. ⁹³közötti megtartásával.²⁶⁽³⁹⁰⁾ Az országgyűlések feloszlata nem érte készületlenül az Egységes Párt helyi szerveit. Valószínűleg a párt informális csatornáin valamint a képviselőkön keresztül értesültek a várható fejleményekről. Egyébként Sopron vármegye lakossága is számított az idő előtti választásokra olyannyira, hogy a vármegye mindkét lapja (Sopronvármegye és a

Soproni Hírlap) már mindkét választás előtt jelezte a választási harc megindulásának várható kezdetét.

A rövid választási időszak miatt minden nap számított. 1926-ban november 19-én tartotta jelölőgyűlését az Egységes párt.²⁷⁽³⁹¹⁾ 1931-ben viszont még a kormányzói felosztás előtt, már június 5-én aktivizálta magát a párt.²⁸⁽³⁹²⁾ A gyűlés helyszíne hagyományosan a soproni Pannónia Hotel volt. Az 1926. évi jelölőgyűlés előtt a választókerület községeihez tartozó párttagoknak Róka József nagycenki plébános,²⁹⁽³⁹³⁾ kormányfőtanácsos küldött meghívót, melyben tudatta, hogy a kerület mandátumát Östör Józsefnek ajánlják fel az elmúlt négy évben vezetett országgyűlési munkájának elismeréseként.³⁰⁽³⁹⁴⁾ A jelölőgyűléseken a vármegye közigazgatási karát legfelsőbb szinten képviseltette. 1926-ban Gévy-Wolff Lajos alispán, 1931-ben Simon Elemér főispán is részt vett gyűlésen a vármegye főjegyzőjének és soproni járás főszolgabírájának társaságában. Ezzel a vármegyei vezetés mintegy legitimálta és támogatásukról biztosította a jelöltet. A gyűlés tömegbázisát a választókerülethez tartozó községek küldöttei adták. Jellemző, hogy a párt helyi vezetésére, olyan személyek vállalkoztak, akik nagy befolyással rendelkeztek szavazóköriükben. Így több plébánost, esperest láthatunk a községek pártvezetői között, de tanítókat, gazdatiszteket is találunk a párt helyi elitjében.³¹⁽³⁹⁵⁾

A jelölőgyűlés magvát képviselői programbeszéd elhangzása adta. A programbeszéd szövegét mindkét helyi lap teljes terjedelemben közölte tudósításában. Jellemző a gyűlés nagyságára, hogy 1931-ben 403-an voltak a résztvevők. Azt láthatjuk, hogy a párt szervezete nem terjedt ki az egész vármegyére. Az országgyűlési választásokhoz kapcsolódóan csak a választókerülethez kötődött a párt helyi szerveinek munkája. Mivel csak a választási eseményekre korlátozódott a párt tevékenysége, felesleges volt a többi választókerületben pártszervezetet létrehozni, hiszen azokban nem indult Egységes Párti hivatalos jelölt. Kivételt ez alól a Csepregi választókerület 1926. évi választása jelentette. Itt is alakult Egységes Párti pártszervezet, de csak a választókerület polgáraiból főként beledi lakosokból. Képviselőjelöltként Barthodeiszky Bélát beledi földbirtokost léptették föl.³²⁽³⁹⁶⁾ Barthodeiszky minden igyekezete ellenére nem tudta elérni, hogy a párt hivatalos jelöltje lehessen, így anyagi támogatást sem kapott, és a közigazgatási hatóságok sem támogatták a választási harcban. A választások első körében ki is esett.

94A Központi választmány 1926-ban december 10-re, 1931-ben június 28-ra tűzte ki a választást.³³⁽³⁹⁷⁾ A választásokat kiíró üléseken választották meg a választókerületek választási bizottságának elnökeit. 1926-ban és 1931-ben is Róka József volt a Sopronkörnyéki választókerület választási bizottságának elnöke, így a párt prominens személyisége közvetlen közről szemlélhette a választási eljárást. A párt vezetését a választás idejére Riedinger Károly³⁴⁽³⁹⁸⁾ vette át Róka József helyetteseként.

A választási küzdelem első etapa a szükséges ajánlások megszerzése volt. A párt helyi szervei több felhajtót, aláírásgyűjtőt is foglalkoztattak e munkában. A községek területe fel volt osztva az aláírásgyűjtők között. Ezen személyek feladata volt a választók tájékoztatása is. Fontos volt, hogy a választó adatai pontosan kerüljenek fel a névjegyzékre, hiszen ezen adatok hiányában nem volt érvényes az ajánlás. Lényeges volt az is hogy egy választó csak egy ajánlási ívre adja le szavazatát, mert ha több helyre adta le, akkor mindegyik ajánlást érvénytelenítették. Az ajánlóknak a párt megbízottja az ajánlás megszerzése után átadta Östör József német nyelvű programfüzetét. E füzetet mindkét választás alkalmával kinyomtatták Östörék.³⁵⁽³⁹⁹⁾ Sopronbánfalva estében 350 példányt küldtek a pártszervezet részére. Minden harmadik választópolgárra jutott szinte egy programfüzet. Ha minden községben megmaradt ez az arány, akkor kb. 3000-3500 programfüzet kinyomtatására volt szükség. Az ajánlások összegyűjtésével az ellenzéki jelöltek esélyeit csökkentette a párt. 1926-ban a szociáldemokrata párti képviselőnek nem is sikerült összegyűjteni a szükséges ajánlást, így a tulajdonképpeni választásokon nem is indulhatott. Az ajánlásokat a választás napját megelőző nyolcadik napon kellett beadni, melyeket azután a Győri Királyi Ítéltábla által kijelölt

választási biztos Éles Endre³⁶⁽⁴⁰⁰⁾ értékelt. A közölt iratokból kitűnik, hogy az Egységes Párt pontosan tudta, hogy ki mennyi ajánlást nyújtott be. Östör mindig elsöprő többségű ajánlást kapott, de mégis szükség volt a kontrollra az ellenzéki jelöltek erejének felmérésére. Az aláírások összegyűjtése mellett folyamatos agitációs körutakat kellett tenni a jelöltnak. A helyi pártszervezetek feladata volt, hogy a választási gyűlés rendben menjen végbe, és a kellő hatást elérje. A képviselőt mindenhol a község vezetői üdvözölték, és támogatásukról biztosították. Az ajánlások elbírálása és a választás napja közötti időben sem tétlenkedhettek a helyi pártszervek. A választói névjegyzék és az ajánlások segítségével elemezni kellett a választópolgárság beállítódását. A legnagyobb hangsúlyt a semlegesekre kellett helyezni, akiknek meggyőzése meghatározta a választás kimenetelét. A választópolgárok befolyásolásában nagy szerepet játszottak a község prominens személyiségei: az egyházi emberek, tisztviselők, tanítók, tisztartók.

95A választás napja volt az igazi megpróbáltatás a helyi pártszervezet számára. Több személy jól összehangolt együttes munkája kellett a sikerhez. A szavazóhelyiségben a párt által delegált két bizalmi személy egy ellenőrző ívet vezetett, melyre feljegyezték, hogy az adott választópolgár kire adta le a szavazatát. Ez a törvényben nem volt tiltva, hiszen a nyílt szavazás alkalmával a választó előszóban adta le voksát a jelöltekre. A bizalmiak delegálására is lehetőséget teremtett a választási törvény. A választópolgárok neveit tartalmazó ellenőrző íveket az összekötők szállították a párthelységbe, ahol kiértékeltek azokat, és a felhajtók segítségével, a még le nem szavazott polgárokat a szavazóhelyiséghez irányították. A felhajtók szerepe volt a legnehezebb, részt kellett venniük a szavazók leszavaztatásában és meggyőzésükben is. Az Egységes Párt szinte minden apróságra figyelt.

Jellemző, hogy az idős, járni nem tudó szavazókat a párt bérelt autója szállította a párthelyiségig, onnét a párt emberei kísérték a választás helyszínére. A szavazás állását szinte percnyi pontossággal követhették az érdekeltek. A községi előjárók a főszolgabírói hivatalokba adták le időről időre jelentéseiket. A párt központja valószínűleg Östör József soproni ügyvédi irodája volt, ide futottak be a választókerület hírei, melyeket a párthelyiség előtti hirdetőn meg is jelentettek a választás közben. A főispáni iratanyagban talált összesítő szerint Östör 1931-ben június 28-án délután kettőkor még bírta szavazók többségét, 4 órára viszont már elvesztette azt.³⁷⁽⁴⁰¹⁾

Mindkét választás Östör József sikerét hozta. 1926-ban 2326 szavazattal többet kapott, mint Berg Miksa,³⁸⁽⁴⁰²⁾ 1931-ben Berg visszalépett a választás második körétől, de csak kevésen múlt, hogy már az első körben nem tudta megszerezni a mandátumot Östör József.³⁹⁽⁴⁰³⁾ Östör a bethleni időszakban megtartott mindhárom választást megnyerte. Nehéz megmondani, hogy ebből a sikerből mekkora rész jutott a pártszervezetnek, mekkora a képviselő személyiségének, és mekkora a képviselői programnak. Az biztos, hogy Östör nagy jelentőséget tulajdonított a helyi pártszervek agitációs, szervező munkájának. Arra, hogy a kormánypártnak mekkora költségeibe került a választás, Simon Elemér főispán Sztranyavszky Sándor belügyi államtitkárhoz írt levele világít rá.

Östör József megválasztása a főispáni beszámoló szerint közel 60 000 pengőbe került.⁴⁰⁽⁴⁰⁴⁾ Az összeg nagysága hihetetlennek hangzik, bár ha meggondoljuk, hogy mekkora költségekkel járhatott a pártprogram kinyomtatása, a községi pártemberek munkadíja az autók bérlete és még ki tudja miféle kifizetések mindjárt valósabbnak tűnik a szám.

A közölt iratanyag értékét növeli, hogy a jelenlegi történeti kutatás, sem országos, sem helyi szinten megfogalmazott választási utasításokat, beszámolókat még nem közölt az Egységes Párttal kapcsolatban. Sajnos a forrásanyag hiányának is köszönhetően keveset tudunk még a bethleni időszak kormánypártjának működéséről. E forrásközlés **96**ravilágít arra, hogy a választások során Sopron vármegyében az Egységes

Párt helyi szervei vívták meg a választási küzdelmet, természetesen a közigazgatási hatóságok megfelelő támogatása mellett. A párt helyi szervei végezték az aláírásgyűjtést, az adminisztrációs és agitációs feladatokat, valamint a választási gyűlések megszervezését is.

Az alább közölt dokumentumok Sopronbánfalva község iratanyagának országgyűlésekkel kapcsolatos irategyütteséből származnak. Az utasításokat, tudósításokat részben Östör József képviselő, részben a megyei központi pártvezetés küldte a községi pártszervezet számára.

A legtöbb dokumentumon látszik hogy több példányban készült, és a község neve valamint a kiegészítő számadatok utólagosan lettek rágépelve vagy ráírva. Ez is bizonyítja, hogy a választókerület valamennyi szavazóköre kapott ilyen utasításokat, de sajnos csak Sopronbánfalváról maradtak fenn ilyen jellegű iratok. Az iratok közül válogatva csak az 1931. évi országgyűlésre vonatkozó dokumentumokat közöljük s azokból is a lényegeseket kiemelve. E helyütt az 1926. évi iratok közlésétől most eltekintettem.

A közölt dokumentumok teljes szövegben, a mai helyesírás szerint, az eredeti kiemelések, aláhúzások meghagyásával szerepelnek, Sipos Péter forráskiadási ajánlásait felhasználva.⁴¹⁽⁴⁰⁵⁾ A dokumentumok legtöbbje keltezetlen, zárójelben adtam meg a valószínűsíthető keltezési időpontokat. A szövegértés érdekében néhány helyen szögletes zárójelben oldottam fel a rövidítéseket.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / Dokumentumok

Dokumentumok

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / Dokumentumok / 1. Dr. Östör József képviselőjelölt utasítása a sopronbánfalvai pártvezetőség részére az aláírásgyűjtés végrehajtásának módjáról. (Sopron, 1931. június 8.)

**1. Dr. Östör József képviselőjelölt utasítása a sopronbánfalvai pártvezetőség részére az aláírásgyűjtés végrehajtásának módjáról.
(Sopron, 1931. június 8.)**

Tisztelt Pártvezetőség!

A képviselőház feloszlása megtörténvén és a központi választmány a mai napon a választások határnapját június 28-ikára kitűzvéen abban a helyzetben vagyok, hogy a legközelebbi teendők tekintetében szükséges utasításokat a t[isztelt] Pártvezetőségnek kiadhatom.

1. Mindenekelőtt mellékelem Sopronbánfalva⁴²⁽⁴⁰⁶⁾ község számára a hitelesített szabályszerű *ajánló íveket* még pedig 10⁴³⁽⁴⁰⁷⁾ példányban. Méltóztassék most már az ajánlóívekkel az aláírások gyűjtését *haladéktalanul* ami tehát annyit jelent, hogy lehetőleg még a mai nap folyamán- megkezdeni és a *legnagyobb eréllyel folytatni*. Hiszen ezért történt már az elmúlt héten az összes községekben a pártszervezeteknek a megalakítása és az aláírásgyűjtőknek a kiszemelése. Az aláírásokat a legnagyobb ügyességgel, odaadással és szorgalommal kell összegyűjteni és főleg azért kell sietni, hogy az összegyűjtésben az ellenjelölteket megakadályozzuk. Ezért fontos az, hogy az aláírások még a mi nap folyamán megkezdessenek.

97A jelölő ívek aláírásánál méltóztassanak figyelemmel eljárni, az összes rovatokat kitölteni, ügyelni arra, hogy a vezetéki és keresztnév, a foglakozás és az életkor, szóval minden egyes rovat pontosan egyezzen a lehetőség szerint a szavazási névjegyzékkel, amelyet[sic!] egyébként megfelelő számú példányban már az Önök rendelkezésére lett bocsátva. Az aláírás történhet ceruzával is, ámde sokkal jobb hogy ha tintával vagy tintaceruzával méltóztatik eszközölni.

Az aláírás megtörténte után figyelmeztesse a gyűjtő az aláírókat, hogy más jelölt ívére aláírást nem tehet és ez büntetettik. Egyébként idevonatkozólag amint hallom hivatalos plakátok is lesznek majd kiragasztva.

2. Mellékelem egyúttal az Önök községe számára 350⁴⁴⁽⁴⁰⁸⁾ példányban programbeszédemet. Rendkívüli súlyt kell helyezni arra, hogy ez a programbeszéd kikézbessítessék és a választóközönség megismerje. Ennek pedig a legraktikusabb módja az, hogy a gyűjtők abban a pillanatban amint valaki a gyűjtőívet aláírta az illetőnek át is nyújtják a programbeszéd egy példányát.⁴⁵⁽⁴⁰⁹⁾ Ott ahol a férj és feleség írják alá vagy egy család - elég a programbeszédet egy példányban átadni.

A megmaradt példányokat méltóztassék az ú.n. semlegesek közt kiosztani, vagy a gyűjtő legjobb belátása szerint ilyen semlegeseknek is adhat már át programbeszédet, felhíva őt, hogy azt olvassa el, mert ez szintén egyik hatásos eszköze annak, hogy semleges vagy kételkedő szavazót megnyerjünk és előbb-utóbb akár az aláírását adja, akár szavazatával bennünket támogasson.

3. Mivel a választás már június 28-án lesz, és így a szavazó ívek átadása a választási biztosnak hamarosan meg fog történni, már ezért is a jelölőívek aláírását erősen kell szorgalmazni. A jelölőívek hozzám való visszaküldésének pontos határidejét később fogom Önökkel közölni.

4. Végül mellékelek a t[isztelt] Pártvezetőség számára 350⁴⁶⁽⁴¹⁰⁾ drb. falragaszt, amelyet kérek a községben mielőbb kiragasztani, lehetőleg azonnal. Mert a tömeges falragaszoknak a megjelenése önmagában is jó hatást szül. A példányokból néhányat visszatárhathatnak, arra az esetre, ha talán egyiket-másikat letépnék. A falragaszokat lehetőség szerint olyan párthíveknek kell adni, akik azokat kiragasztják, azonkívül vendéglőkbe, amelyek a mi pártunkon vannak.

Hazafias üdvözléssel:

dr. Östör József⁴⁷⁽⁴¹¹⁾

Eredeti géppel írt magyar nyelvű tisztázata.

SL. V.48. Sopronbánfalva község iratai. 163.cs. Országgyűlési iratok. Östör József levelei 1931.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / Dokumentumok / 2. Dr. Östör József képviselőjelölt tudósítása a sopronbánfalvai párvezetőség részére a kerületi választmány személyi döntéseiről, valamint a jelölthöz beküldendő aláírások beérkezésének határidejéről. Sopron, 1931. június 8.

982. Dr. Östör József képviselőjelölt tudósítása a sopronbánfalvai párvezetőség részére a kerületi választmány személyi döntéseiről, valamint a jelölthöz beküldendő aláírások beérkezésének határidejéről.

Sopron, 1931. június 8.

Igen tisztelt Pártvezetőség!

Van szerencsém nagybecsű tudomásukra hozni, hogy a kerületi választmány⁴⁸⁽⁴¹²⁾ a mai napon a

Sopronkörnyéki kerület választási elnökévé Róka József kormányfőtanácsos urat választotta meg, választási helyettes úrnak pedig pártunk kipróbált hívét, Zábrák Viktor lócsi⁴⁹⁽⁴¹³⁾ tisztartó urat. Róka József⁵⁰⁽⁴¹⁴⁾ választási elnök úr ennek folytán mint a múlt választáson is, a párt elnökségéről a választások tartamára lemondott, és a pártvezetést hozzájárulással Riedinger Károly⁵¹⁽⁴¹⁵⁾ nagycenki tisztartó úr volt szíves átvenni. Kérem ezt tudomásul venni.

Az ajánlási ívek a mai napon kimentek, remélem, hogy az ajánlások összegyűjtése ügyesen és a legnagyobb sikerrel fog történni. Tekintettel a rövid választási küzdelemre kérem, hogy méltóztassék az ajánlási íveket hozzám *legkésőbb f. hó 16-ig bezárólag beküldeni*. Előbb is lehet beküldeni hozzám az aláírt ajánló íveket, de f. hó 16-án annak kezeim közt kell lenni. Legfeljebb azt tehetik meg, hogy egy-két üresebb ívet még kint fognak egy-két napig utólagos aláírások végett.

Méltóztassék vigyázni, hogy az ívek hozzám megbízható emberrel küldessenek be.

Hazafias üdvözléssel

kész hívük:

dr. Östör József⁵²⁽⁴¹⁶⁾

Eredeti géppel írt magyar nyelvű tisztázata.

SL. V.48. Sopronbánfalva község iratai. 163.cs. Országgyűlési iratok. Östör József levelei 1931.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / Dokumentumok / 3. Dr. Östör József képviselőjelölt levele a sopronbánfalvai pártvezetőség részére az 1931. június 14-én megtartandó községi nagygyűléssel kapcsolatban. (Sopron, 1931. június 14. előtt)

3. Dr. Östör József képviselőjelölt levele a sopronbánfalvai pártvezetőség részére az 1931. június 14-én megtartandó községi nagygyűléssel kapcsolatban.

(Sopron, 1931. június 14. előtt)

Tisztelt Pártvezetőség!

Van szerencsém nb.⁵³⁽⁴¹⁷⁾ tudomásukra hozni, hogy a politikai hatóság által engedélyezett programbeszédemet az Önök községében *vagyis Sopronbánfalván vasárnap június 14-én d.u. 3 órakor*⁵⁴⁽⁴¹⁸⁾ fogom megtartani. Remélem, hogy ez az óra minden tekintetben megfelelő lesz, és kérem oda törekedni, hogy a gyűlésen *minél többen vegyenek részt*, ⁹⁹különösen híveink közül ne hibázzon senki sem, és hogy az lelkes hangulatban folyjon le. Szíveskedjenek arról is gondoskodni, hogy úgy a szokásos üdvözlés, mint a programbeszéd után a választóközönség részéről megnyilvánulandó bizalom alkalmas és megfelelő felszólaló részéről kifejezésre juttassék.

Egyben mellékelem a szokásos rendfenntartási nyilatkozatot, amelyet kérek négy választóval aláíratni és a gyűlés megtartása előtt a főszolgabíró úrnak átadni.

Őszinte tisztelettel

kész hívük:

dr. Östör József⁵⁵⁽⁴¹⁹⁾

1 drb. melléklet

Eredeti géppel írt magyar nyelvű tisztázata.

SL. V.48. Sopronbánfalva község iratai. 163.cs. Országgyűlési iratok. Östör József levelei 1931.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / Dokumentumok / 4. A Központi Pártvezetőség tudósítása a sopronbánfalvai pártvezetőség részére a választási biztoshoz benyújtott aláírások számáról.

4. A Központi Pártvezetőség tudósítása a sopronbánfalvai pártvezetőség részére a választási biztoshoz benyújtott aláírások számáról.

(Sopron, 1931. június 20.)

T[isztelt] Pártvezetőség

*Sopronbánfalva*⁵⁶⁽⁴²⁰⁾

Van szerencsénk nb.⁵⁷⁽⁴²¹⁾ tudomásukra hozni, hogy a kerületben ma megtörtént az ajánlások benyújtása, amelyeket Nagycenken Éles Endre⁵⁸⁽⁴²²⁾ dr. járásbírói elnök, választási biztos vett át. E szerint benyújtottak:

Östör József⁵⁹⁽⁴²³⁾ úrra 4 424 aláírást

Berg Miksára⁶⁰⁽⁴²⁴⁾ 1 365

Kő úrra⁶¹⁽⁴²⁵⁾ 1 117

Zuschlagra⁶²⁽⁴²⁶⁾ 1 290

Méltóztatnak látni, hogy nekünk magunknak több ajánlónk van, mint a három ellenjelöltnek együttvéve. Látni ezen kívül, hogy a három ellenjelölt mindegyike minden erőfeszítés dacára is éppen csak annyi aláírást tudott összehozni, hogy az ezret valamivel meghaladják. Ámde ez sem elégséges! Mert hiszen mindegyiküknek legalább ezer érvényes aláírásuknak kell lenni. Az aláírások felülvizsgálása pedig most folyik és az eredmény kedd délben lesz Éles választási biztos részéről kihirdetve. Ha valamelyik ellenjelöltnek ezen alul lesz érvényes aláírása, ami igen valószínű, ebben az esetben 36 órai határidőt kap a hiányzó érvényes aláírások pótlására, ami szerda éjjélkor jár le. ¹⁰⁰Ismerve a helyzetet azt gondoljuk, hogy Kő úr nem fog bejutni, az igazolt jelöltek közé. Kérdéses az is, hogy Berg be fog-e jutni, sőt Zuschlag is ?!

Itt hozom nb.⁶³⁽⁴²⁷⁾ tudomásukra, hogy amennyiben a Nagycenki Cukorgyártól répaelőleget kíván valaki, úgy ezt megkaphatja, szíveskedjenek az illetők közvetlenül Nagycenkre fordulni az illetékes cukorgyári tisztviselőhöz.

Hazafias üdvözléssel

Központi pártvezetőség.

Eredeti géppel írt magyar nyelvű tisztázat.

SL. V.48. Sopronbánfalva község iratai. 163.cs .Országgyűlési iratok. Östör József levelei 1931.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / Dokumentumok / 5. dr. Östör József képviselőjelölt Központi Pártvezetőségének utasítása a sopronbánfalvai pártszervezet részére az országgyűlési választások során követendő eljárásról. (Sopron, 1931. június 20. után)

5. dr. Östör József képviselőjelölt Központi Pártvezetőségének utasítása a sopronbánfalvai pártszervezet részére az országgyűlési választások során követendő eljárásról. (Sopron, 1931. június 20. után)

Bizalmas!

Ez az utasítás az egész pártszervezet előtt felolvasandó.

Igen tisztelt Pártvezetőség

*Sopronbámfalva*⁶⁴⁽⁴²⁸⁾

Utasítás

A szavazásnál követendő eljárásról.

Hogy pártunk a már meglévő szavazati többségét a szavazóhelyiségekben is párthíveink szavazata révén érvényre tudjuk juttatni, a következő körlevél a tisztelt párvezetőséghez eljuttatandó, amely valamennyi szükséges és tudnivaló információt győzelmünk érdekében tartalmaz.

I. A választói névjegyzékek azonnali feldolgozása

Fontos a választói névjegyzékek azonnali átvizsgálása és feldolgozása, fontos, hogy a választás menetének tárgyalása előtt a pártvezetés késedelem nélkül összeüljön, a kintlévő választói névjegyzékeket átvizsgálja és osztályozza.

Azon választókat, akik az íveket⁶⁵⁽⁴²⁹⁾ aláírták, és azokat akikre bizonyossággal számíthatunk, a listán + jellel kell megjelölni. Azok neve mellé, akik biztosan ellenünk szavaznak, – jelet kell írni, míg a semlegeseket 0 jellel kell ellátni. Amennyiben már más jelöléseket alkalmaztak, maradjanak meg annál a lényeg, hogy ezeknek a megjegyzéseknek a legnagyobb figyelmet szenteljék és azon személyeket is a semlegesek között tüntessék fel, akik a legkisebb kétségekkel is rendelkeznek. Semmiképpen se szerepeljenek a semleges személyek között ellenségeink. Ezt a besorolást azonnal el¹⁰¹ kell kezdeni, a helyi pártvezetést össze kell hívni és szükség szerint ki kell egészíteni. Miután a választói névjegyzékeket alaposan megvizsgálták sürgősen arra kell törekedni, hogy a pártsemlegesekkel illetve a helyi kétkedőkkel a a kapcsolatot felvegyük és őket meggyőzzük, mivel a számuk jelentős és meggyőzésük nagy fontossággal bír.

II. A párthelyiség megválasztása

Jelöltünk, dr. Östör József, a pártvezetőséghez nemrég körlevelet intézett, amiből kiderül, hogy a pártiroda lehetőleg egy a szavazóhelyiséghez közeli házban legyen. Feltételezve, hogy ennek érdekében a szükséges tennivalókat már megtették, 3 db. plakátot küldök, amelyeket legkésőbb a választások reggelén ki kell függeszteni. 3 példányt arra az esetre ha megsemmisítenék, félreteszek pótlásra. A szükséges írásbeli munkák ellátására megkeresem, hogy párthíveink közül a szükséges erőket vegye fel, mely munkáért ezek természetesen a megfelelő honoráriumot megkapnák.

Már kiküldtük Önöknek a plakátokat azzal a céllal, hogy ezekkel a választások reggelén a községet gazdagon kiplakátolják. Az adott napon ezeket már nem szabad eltávolítani, mint ahogy ez esténként megtörtént, hiszen a csendőrség is megakadályozná ezt.

III. Pártunk összetartása

Mivel a választások már június 28-án lesznek, kevés idő áll a rendelkezésünkre, melyet a legjobban ki kell használnunk. Éppen a körülmények - a rövid választási küzdelem - jogosít fel minket arra a kérésre, hogy a rövid időt fáradhatatlanul használjuk ki. Fontos a párt összetartása, az esténkénti összejövetel a párthelyiségben, az ellenpárt minden lépésének pontos figyelése stb. Amennyiben jelöltünk személyes megjelenésére szükség lenne, akkor telefonon vagy más úton-módon őt értesíteni kell, s megjelenésére a megadott időpontban számítani lehet.

Nagy fontossággal bír, hogy párthíveink a szavazás napján saját otthonukban tartózkodjanak, és adott időben a választási bizottság előtt megjelenjenek. Ezt minden esetben biztosítani kell, hiszen a párt sikerének a titka ebben rejlik.

Magától értetődő, hogy a párthelyiség bérletével, a plakátok felragasztásával, stb.-vel kapcsolatos költségek meg lesznek térítve és ezeket a pártelnök tudomására kell hozni.

IV. A szavazás kezdete!

Fontos, hogy rögtön a szavazás kezdetekor, amely reggel nyolc órakor kezdődik, minden községben megfelelő számú választó, híveink közül csoportosan rendelkezésre álljon, hogy azonnal le tudjon szavazni. Ezt az utasítást mindenképpen követni kell! Ahol uradalmi birtok van, melynek cselédsége a mi oldalunkon áll, ajánlott, hogy először ők szavazzanak, mivel nagy tömeget képviselnek és a szavazás után folytathatják munkájukat. Ezért a pártunkhoz tartozó uradalmi jószágigazgatókkal rögtön fel kell venni a kapcsolatot.

Nagy jelentőségű, hogy rögtön nagyobb tömeg adja le szavazatát ránk, hogy a hangulatot a mi oldalunkra befolyásolja, ezáltal sok kétkedőt tudunk számunkra megnyerni, valamint ez a vezetőség munkáját is nagyban megkönnyíti. Minél nagyobb 102tömeg adja le már reggel ránk a szavazatát, annál nagyobb figyelmet tudunk később azokra szánni, akik még nem szavaztak.

Mivel június 28-a vasárnapra esik, a községi plébánosoknál el kell érni, hogy az istentiszteletet már 7 órakor megtartsák, mivel különben nem lehet elérni, hogy nagyobb számú szavazót lehessen a szavazóhelyiség előtt összeverbuválni.

V. Hogyan történik a szavazás

A szavazási kényszer

Ezzel kapcsolatban a törvény részletes rendelkezésekkel bír, melyekből egy-egy példányt a választási bizottságok elnökei olvasásra kaptak. Miután a bizottságok elnökei pártunk soraiból kerültek ki, ez a törvény pártunk rendelkezésére áll. Természetesen egy könyvről van szó, melynek átolvasása lehetetlen és felesleges is. A szavazással kapcsolatos rendelkezéseket a 67-74.§ tartalmazza. [66\(430\)](#) Ezen törvénykezési rendelkezések szerint a szavazásról rovatos nyomtatványokat kell vezetni, és a szavazásra jogosult személyazonosságát a községi bíró vagy helyettese és a községi eljáróság egy delegáltja állapítja meg. A pártok is jelölthetnek *ügynevezett személyazonosságot igazoló* tanút, de ez felesleges, mivel a községi jelenlevő hivatalos személyek a szavazókat különben is személyesen ismerik.

A pártokat a bizottságokban [67\(431\)](#) az ügynevezett *bizalmiak* képviselik, akiket azon választók választottak be a bizottságokba, akik jelöltünk dr. Östör József ajánlóíveit június 20-án Nagycenken a választási biztosnak átadták. Ebből a célból az átadók minden bizottság részére egy ügynevezett kinevezési nyilatkozatot állítottak ki, melyet mellékelten kéziratban csatolunk. A nyilatkozatba azon bizalmiak nevét jegyezték be, akik a leginkább számításba jöhetnek, majd ezen dekrétumot június 28-án 8 órakor a választások kezdete előtt a választási bizottság elnökének át kell adni. Felhívjuk a pártvezetés figyelmét arra, hogy ezt a *dekrétumot jól őrizték meg*, mert amennyiben elveszne, nem lehet pótolni. Ezt a kinevezési dekrétumot a 67.§ 3.d.c. bekezdése alapján a szavazatszedő küldöttség elnökének hitelesíteni kell, ez a bizalmiakat a szavazóhelyiségben való tartózkodásra és az ottani szabad mozgásra jogosítja fel.

Amennyiben az ellenpárt ilyen kinevezési dekrétumot nem tud felmutatni, sem szóban sem írásban nem nevezhet meg másokat, hiszen ezt a jogot a törvény kizárólag az ajánlóívek átadójának ismeri el.

Bizalmi embereknek olyan személyeket kell megjelölni, akikre a párthelyiségen kívüli munkánál kevésbé

van szükség. Amennyiben a bizalmi ennek a feltételnek nem felel meg, akkor még a kinevezési dekrétumban más személyre lecserélhető.

A szavazókat csoportokban kell a szavazáshoz odavezetni, mint ahogy ezt a 74. § d.c. is előírja. Hogy melyik párttal kezdődik a szavazás, azt a bizottság elnöke sorshúzás útján dönti el.

Ahol a pártunk túlnyomó többségben van, ott 40-50 fős nagyobb csoportban kell szavaztatni, ahol kisebbségben vagyunk, ott kisebb 10-20 fős csoportokban. Ez nagyon fontos!

103A szavazás érvényesnek tekintendő, amennyiben kétségek nélkül megállapítható, hogy az illető kire akar szavazni és ha a szavazásra jogosult személyazonossága a névjegyzékben felvett személlyel minden kétséget kizáróan megegyezik. A szavazási igazolólap hiánya nem akadályozza a szavazati jog gyakorlásának, amennyiben az illető személyazonosságának kiléte megállapítható.

Azokról, akiknek a szavazatát a bizottság elnöke nem fogadja el, egy jegyzéket kell felvenni. A szavazást meg lehet vétetni, de ebben az esetben nem a bizottság, hanem a választmány saját felelősségére dönt.

A választás nem titkos, hanem nyilvános, de az új törvény annyiban különbözik a korábbi eljárástól, hogy minden szavazásra jogosult számára a választási bizottság előtti megjelenést kötelezővé teszi, még akkor is ha a szavazásra jogosult nem akar szavazni. Bár furcsának tűnik, de ez tény. Aki nem jelenik meg, s amennyiben távollétét 8 napon belül a központi választmánynak írásban nem indokolja meg, az 1-10 pengőig terjedő pénzbüntetéssel számolhat. Véleményem szerint nem sok minden várható a pénzbüntetés kilátásba helyezésétől, hiszen bármely magyarázatot, kibúvót lehetővé tesz a törvény, amellyel azonban a gyakorlatban aligha fognak élni.

Ez a paragrafus lehetővé teszi, hogy a kényelmesebb híveket könnyebben lehessen a bizottság elé kényszeríteni, és ott szavazásra rábírní. Erre mi is állandóan hivatkozhatunk, ezzel szemben azonban pártellenségeink párthívei előtt a büntetés jelentőségét le kell becsülnünk. Nézetem szerint ez a paragrafus alkalmas arra, hogy a szavazásra jogosultakat nagyobb tömegben ösztönözze szavazásra, mint a legutóbbi választáson. Ezért indokoltnak is tűnik, hogy minden szavazatra jogosultat minősítsünk, mindenkit meg lehet győzni, és pártunk valamennyi tagjának a választási bizottság előtt meg kell jelenni.

Minden nagyon fontos, mert bár az ellenségünk kicsi, de mindig tevékeny. Erős választási küzdelemre kell felkészülnünk, amely során az ügyességtől és gyorsaságtól sok minden függ, hogy minél több szavazatot minél előbb megszerezzünk, és minél több kétkedőt tudjunk az urna elé állítani.

Már közöltük a pártvezetéssel, hogy a bizalmiak választják az ún. összekötőket.

VI. Az összekötő személyek feladata - valamint az ellenőrző ívekről.

Az összekötők gondoskodnak az állandó összeköttetésről a szavazóhelyiség és a párthelyiség között, valamint a párthíveinket elkísérik a szavazásra, továbbá a bizalmi által vezetett névjegyzéket a leszavazott állampolgárokról - mihamarabb az ellenőrző ív betelt - haladéktalanul átadják a pártirodának, ahol azokat haladéktalanul feldolgozzák és a leszavazott személyeket a névjegyzéken megjelölik. Ebből a célból megfelelő mennyiségű ellenőrző ívet eljuttatnak. Ezeket az íveket a bizalmiak a szavazóhelyiségben a szavazók regisztrálása után rögtön kitöltik. Ezen kell megjegyezni, hogy ki kire, melyik jelöltre szavazott. Az elnök minden szavazás után ismerteti, hogy ki kire szavazott és a szavazatot adó milyen folyószámot kapott. Amennyiben ezt nem teszi meg, akkor fel kell rá kérni, mert a közzététel kötelessége. Az adatokat az ellenőrző ívre fel kell jegyezni, majd az ellenőrző ívet a közvetítő személyek [68\(432\)](#) rögtön eljuttatják a

párthelyiségbe. ¹⁰⁴Nem szabad bevárni, amíg egy ellenőrző ív teljesen betelik, hanem mihelyt az egyik vagy másik jelölt rovatai teljesen ki vannak töltve, akkor azt azonnal le kell adni. Különösen fontos, hogy *az ellenőrző ívek ne menjenek veszendőbe*, mert egyetlen egynek is az elvesztése valótlan adatokat hozhat. Ezért kell az ellenőrző íveket is folyószámmal ellátni.

A választók névjegyzéke a *pártvezetésnél maradt* a küldöttjelölési listával együtt. Ezeket a választói névjegyzékeket elő kell venni, mert csak úgy lehet az ellenőrző íveket érkezési sorrendjük szerint feldolgozni és a választói névjegyzékek alapján megállapítani, hogy ki szavazott, kire szavazott, ki nem szavazott még és mit lehet tenni a még le nem adott szavazatok érdekében.

VII. Miért fontos az ellenőrző ív?

Azon egyszerű okból adódóan, mert irányadó arra nézve, hogy hányan szavaztak a jelöltünkre, de elsősorban azért, mert ezeket a párthelyiségben rögtön fel kell dolgozni. Az ellenőrző ívek alapján a pártirodában azon személyek nevét, akik a mi javunkra szavaztak, kék ceruzával át kell húzni a listákon, ezzel szemben piros ceruzát kell alkalmazni azoknál, akik az ellenpárt jelöltjére adták le szavazataikat. Ennek alapján azonnal megállapítható, hogy ki szavazott és ki nem. Ez nagy jelentőséggel bír. A délutáni órákban a legfontosabb feladat azoknak a *választóknak a felhajtása*, akik még nem szavaztak, és akikre még számíthatunk.

VIII. Miért fontosak a felhajtók?

A felhajtók azon személyek, akiket a vezetőség arra alkalmaz, hogy a meg nem jelent választókat megtalálja, és magával hozza. Ezek a személyek a szavazóhelyiségbe nem léphetnek be, amire nincs is szükség, hiszen a nevezettek és a pártiroda között az úgynevezett összekötők fogják a kapcsolatot tartani, akiket a bizalmiak jogosultak kinevezni.

Hogy a felhajtók hatékonyan tudjanak ténykedni, a választást megelőző napon a községeket utcánként kerületekbe kell osztani és a felhajtók között felosztani.

A felhajtók előfeltétele, hogy ügyes, körültekintő és a feladatra alkalmas személyek legyenek, akik nem ritkán befolyásolhatják a szavazás kimenetelét. Alapjában ők a siker gyökerei. Ezért fontos, hogy a pártvezetés a személyek megbízatásánál a legnagyobb körültekintéssel járjon el, s csak gyors, ügyes, megbízható embereket vonjon be ebbe a munkába. A győztes jelölt a felhajtóknak is hálával tartozik.

Fontos az is, hogy - mint ahogy már említettük - a felhajtók a pártvezetéssel egyetértésben a községet utcánként egymás között felosszák pl. 10-15 házanként lehetne 1 felhajtó.

Lehetnének ugyanazok a felhajtók, akik az aláírásokat gyűjtötték, hiszen ezek a választókat már ismerik. Ezekhez még lehetne további kisegítő felhajtókat felfogadni.

IX. A választások elnapolása, elhalasztása, zárolása!

Ezekkel kapcsolatban a törvény a következőkről rendelkezik.

A szavazás nyolc órakor kezdődik, s csak abban az esetben szabad elnapolni, ha annak elháríthatatlan akadálya van. Az a szabály, hogy a szavazást 8 órakor kell megkezdeni, ¹⁰⁵figyelmen kívül hagyva, hogy van-e választó vagy nincs. Amennyiben legyőzhetetlen akadály létezik pl. nem lehet a házba⁶⁹⁽⁴³³⁾ bejutni, vagy lángokban állna, ill. ehhez hasonló, akkor az elnök a választások megnyitását elnapolhatja, de nem több mint 12 órát. Ilyen fennakadás azonban alig várható. A szavazást minden megszakítás nélkül kell lebonyolítani, kivételt csak a már említett esetek jelentenek.

A szavazást csak akkor lehet befejezni, ha a szavazóknak legalább 6 óra állt rendelkezésükre és a zárórát (1-2 óráig tartandó) előre kitűzték. Normális körülmények között, ahol a szavazás 8 órakor kezdődik, a 6 órás szavazásra rendelkezésre álló idő du. 2-ig tart, melynek lejárta után az elnök a zárórát 3 vagy 4 órára elrendelheti. Tehát du. 3 óra előtt a zárás nem történhetik meg, de akkor is csak abban az esetben, ha az elnök du. 2-kor kihirdeti, hogy 3-ig az utólag jelentkezőket, mint szavazókat a záróra alatt is elismeri. Ezen a 7 órás időtartamon kívül az elnök szabadon rendelkezik és csak a pártvezetés ügyességén múlik, hogy a 7 órás minimumon túl az elnök engedélyezi-e vagy sem a választási bizottságnak a szavazás fenntartását.

X. Hogyan léphet vissza a jelölt?

Ennél a pontnál a legnagyobb elővigyázatosságra van szükség, mert egy-egy jelölt visszalépésénél már a legnagyobb bonyodalmak is megtörténtek, ami a választások érvénytelenítését is maga után vonta. A jelölt visszaléphet, de ezt a szándékát csak egyedül a választási bizottság elnökével közölheti. Ha tehát a jelölt visszalépését a választmányi bizottnának⁷⁰⁽⁴³⁴⁾ jelenti be, ez érvénytelen. A szavazatszedő küldöttség elnöke azonban ezért a választást nem rekesztheti be, hanem várnia kell, amíg a választás vezetője - a mi körzetünkben Róka József kormányfőtanácsos - erről a visszalépésről az egyes küldöttségeket értesíti.

XI. Hogyan tartjuk a kapcsolatot a választások napján a jelöltünkkel és a pártunkkal?

Erre a telefon szolgál, ami azonnali kapcsolatot jelent a jelöltünkkel és a pártvezetéssel. Márpedig *Sopronba*, dr. Östör József jelölt irodájába kell telefonálni (Tel. Nr. 259), ahol a választás napján éjjel-nappali ügyelet lesz. Innen a híreket rögtön továbbítják a jelöltnek, aki természetesen a választások napján a körzetében lesz és a községeket szükségszerűen felkeresi. A jelölt tartózkodását tehát az irodával mindig tudatják.

Ezen kívül valamennyi pártvezetésnek az egyes községeken legalább 1 autó áll rendelkezésére, mely a telefonvonal zavara esetén használható. Ez a kocsit a beteg és öreg választókat is szállíthatja a lakásukból a pártirodába, de nem a szavazóhelyiségig, mivel ez tilos, hanem a párthelyiségbe, ahonnan át lehet őket kísérni.

A pártvezetés fel van mentve a szavazás eredményéről való tudósítás alól, mert a telefonos hírszolgálat az egyes küldöttségek választási eredményeit a körjegyzőségeken keresztül a szolgabíróknak telefonon jelenti. Gondoskodunk róla, hogy a központból a pártunkhoz időnként a nap folyamán a szavazati arányokról pontos ¹⁰⁶eredmények érkezzenek, melyeket, mivel előreláthatólag előnyösek lesznek, a párthelyiség előtt nagy betűvel ki kell írni. Ezáltal is befolyásolni lehet az ellenpártot.

Vigyáznunk kell a különböző fogásokra, melyekkel az ellenpárt szavazóinkat eltérítheti, s arra, hogy álhírekkel, hazugságokkal, hamis nyomtatványokkal stb. ne tévessze meg választóinkat. *Mindez nagyon fontos.*

Előre nem lehet mindent megmondani, hogy hogyan kell csinálni, de ezt a tisztelt pártvezetés is tudja.

A szükséges autókról a pártvezetés gondoskodik és az adott községeken leállítja, melyek fölött majd diszponálhatnak.

Mindezt a tisztelt pártvezetés figyelmébe ajánljuk, s egyben kérjük, hogy mindezekhez tartsák magukat és hajtsák végre, mert mindebben rejlik a győzelem titka.

Ha felvilágosításra van szükségük, kérjük forduljanak Sopronban a Jelölt Úrhoz. (Tel. Nr. 259.)

Hazafiúi üdvözzettel:

Dr. Östör József
Központi Pártvezetősége

Megküldve:

1. 8 ajánló ív.
2. Kinevezési nyilatkozat a bizalmiak részére.
3. Három plakát a párthelyiség részére.
4. Színes ceruza

Amennyiben még plakátra lenne szüksége, azt telefonon jelezze.

Eredeti géppel írt német nyelvű tisztázat.

SL. V.48. Sopronbánfalva község iratai. 163. cs. Országgyűlési iratok. Östör József levelei 1931. [71\(435\)](#).

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Műhely / Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931) / Dokumentumok / 6. dr. Östör József képviselő köszönő levele a sopronbánfalvai pártvezetőség részére a választási harc folyamán végzett áldozatos munkáért. Sopron, 1931. július 9.

6. dr. Östör József képviselő köszönő levele a sopronbánfalvai pártvezetőség részére a választási harc folyamán végzett áldozatos munkáért.

Sopron, 1931. július 9.

Igen tisztelt Pártvezetőség!

A választások lezajlása és a képviselői megbízólevélnek hétfőn történt átadása után szükségét érzem annak, hogy az átadás alkalmával részemről nyilvánított szóbeli köszönetet ezúton is megismételjem, kérve az i[gen] t[isztelt] Pártvezetőséget, hogy méltóztassék pártunk vezetőit összehívni és nekik meleg köszönetemet tolmácsolni.

Nagyon jól tudom, hogy a t[isztelt] Pártvezetőség milyen nagy munkát végzett, ezt minden tekintetben méltányolom. Igyekezni fogok magam részéről az új képviselői időszakban is az Önök munkáját tölem telhetőleg viszonzni. Szabadjon e pontnál mindjárt arra kérni a t[isztelt] Pártvezetőséget, hogy a hozzám fordulóknak méltóztassanak [107](#)figyelmükbe ajánlani, miszerint hétfői napon keressenek fel engemet és ha nincs országgyűlés akkor pénteki nap délelőttjén, mert csak e napokon vagyok abban a helyzetben, hogy választóim részére itthon tartózkodhassam és minden más munkát félretéve elsősorban nekik álljak rendelkezésre. Ezt azonban be kell tartani, mert különben munkámban a legnagyobb mértékben akadályozva leszek.

Arra is kérem a t[isztelt] Pártvezetőséget, hogy méltóztassék községünknek mellékelt listáját áttekinteni, hogy az ebben felsorolt egyének mindnyájan olyanok-e, akik a legnagyobb bizalomra méltóak és akiknek az adott esetben értesítést küldhetek.

Remélem egyébként, hogy a nyár folyamán tudok még majd a községben látogatást tenni és ebben a hiszemben, köszönetemet megismételve maradok

hazafias üdvözléssel

mindnyájuknak őszinte hívük:

dr. Östör József [72\(436\)](#)

1m.

Eredeti géppel írt magyar nyelvű tisztázat.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MUNKATÁRSAINK

MUNKATÁRSAINK

Gergely Jenő egyetemi tanár, ELTE BTK Történettudományi Intézet, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4-6.

Horváth Adél 9451 Röjtökmuzsaj, Röjtöki u. 27.

Katona Attila főiskolai tanár, Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, 9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4.

Kubinszky Mihály ny. egyetemi tanár, 9400 Sopron, Kökényes köz 3.

Nagy László mérnök, 9400 Sopron, Felsőlöver u. 68.

Polgár Tamás levéltáros-könyvtáros, Soproni Levéltár, 9400 Sopron, Pf. 82.

ifj. Sarkady Sándor könyvtáros, Széchenyi István Városi Könyvtár, 9400 Sopron, Pócsi u. 25.

Szende Katalin történész, Central European University, 1051 Budapest, Nádor u. 9.

Tóth Imre történész, Soproni Múzeum; egyetemi tanársegéd, NyME, 9400 Sopron, Pf. 68.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Sopron kulturális élete

108 Sopron kulturális élete

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Sopron kulturális élete / Katona Attila: Az „Isten veled, 20. század” című kiállítás megnyitóbeszéde (2000. december 14.)

Katona Attila: Az „Isten veled, 20. század” című kiállítás megnyitóbeszéde (2000. december 14.)

Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Soproniak!

Ha gyerekek lennénk, akkor bizonyára azt számolnánk: hányat kell még aludni ahhoz, hogy eljöjjön az ezredforduló, a XXI. század, s vele a harmadik évezred. Pár hét és kezdetét veszi az emberiség írott történetének hatodik évezrede. Mi tagadás, ez már szépen hangzik! Még akkor is, ha tudjuk, ez csak a

második tudatosan megélt ezredforduló. Az első nekünk, magyaroknak, különösen kedves, mert az államteremtés gyötrellemmel teli, heroikus mozzanatát jelentette. A két évezredforduló nemcsak gondolatilag, hanem fizikailag is összekapcsolódik.

Mi felnőttek persze, kevésbé a rejtélyes jövővárásban éljük ki fantáziánkat, jóval inkább a „múlt viselt dolgainak” szemlélésén. Sok erőt és energiát fordítunk a letűnt évtizedek történéseinek rekonstruálására, és a mai napig tartó hatásának elemzésére.

Egy évszázaddal ezelőtt a napi sajtónak hálás feladatot adott a századforduló. A jövő scénáriók populáris megfogalmazásakor csak szőrmentén foglalkoztak a letűnt XIX. század történelmével. Elsősorban a nagy pillanatok, hősök felidézésére tellett. Száz évvel később az utódok már másképp gondolkodnak. Megváltoztunk; erősebb és tudatosabb a viszonyunk a múlthoz, népszerűbbek a múlttal foglalkozó tudományok mint bármikor korábban. Sokan ezt egyfajta talajvesztéssel, az egyéni és a csoportos identitáskeresés reneszánszával magyarázzák. Az utolsó két évtized elegendő volt arra, hogy mindaz, amit hittünk és tudtunk a múltból, szétmúljon. Valaha azt gondoltunk: az írott, tárgyi és szóbeli források kritikus egymás mellé rakásával megkapjuk a múltat, népek, népünk történetét. Ma már másképp látjuk a történelem, a múlt és az emlékezet kapcsolatát. *„Az emlékezet és történelem – hirdeti Pierre Nora francia történész – távolról sem szinonimák, s rá kell ébrednünk, hogy szembeállítja őket minden. Az emlékezet maga az élet, melyet élő csoportok hordoznak, s ekképp folyamatosan fejlődésben áll, kiteve az emlékezés és a felejtés dialektikájának, nem törődve szükségszerű deformációjával, védtelen minden használat és manipuláció ellen, hajlamos hosszú rejtőzködéssre és hirtelen új életre kelésre. A történelem mindig problematikus és tökéletlen rekonstrukciója annak, ami már nincs. Az emlékezet mindig időszzerű jelenség, megélt kötődés az örök jelenhez; a történelem a múlt megjelenítése. Mivel érzékeny és mágikus, az emlékezet csak azokhoz a részletekhez alkalmazkodik, melyek megerősítik. Elmosódó egymásba tóduló, teljes vagy bizonytalan, különös vagy szimbolikus, minden átmásolásra érzékeny emlékekből táplálkozik. A történelem, mivel intellektuális és világi tevékenység, elemző és kritikus diskurzust kíván. ... Az emlékezet a konkrétan gyökerezik, a térben, a gesztusban, a képben és a tárgyban. ... 109 Az emlékezet abszolútum, míg a történelem csak a viszonylagost ismeri.”* A most megnyíló ideiglenes kiállításon az emlékezés és a történelem kettőssége vonul végig. A nézők egyszerre láthatják a velük és bennük élő jelent és a letűnt, újraalkotott múltat. Sopron XX. századi történelme nem egyszerűen egy csepp a magyar tenger keserű-sós vizéből. Nemcsak azért, mert kevés település büszkélkedhet azzal, hogy politikai magatartását, példamutatását törvénnyel honorálta a nemzetgyűlés (1922: XXIX. tc.). Igaz, a „zab” elmaradt, a kormány szűkmarkú lett, amikor a helytállást anyagi támogatással kellett volna megköszönni. 1921. december 23-án eljenezve konstataulta a minisztertanács a népszavazás győzelmét; felbuzdulásában hűségérmet kívánt alapítani, emlékmű felállítására tett ígéretet, a *civitas fidelissima* cím felvételét szorgalmazta. Költségvetési alfejezetet azonban nem nyitott, 1922-ben a kabinet tucatnyi alkalommal foglalkozott a település ügyes-bajos dolgaival, ... aztán, ahogy lenni szokott, más fontos dolga akadt. Dehát erre mondják; nem ezért, hanem ennek ellenére szavaztak a város polgárai Magyarország mellett.

Az ideiglenes kiállítás két rendező elvre épít: a történetiségre és a funkcionalitásra. Sokaknak talán furcsa lesz, hogy háttérbe szorult a város történetének politikai érdekek, és értékek szerinti felelevenítése. Másoknak az itt felsorakoztatott példatár hiányosnak, vagy fordítva, soknak tűnik, ez a rendezők értékrendjét, szándékát mutatja. Perdöntőbbnek tartották a ma is vállalható, hagyományként feltámasztható, netán folytatható örökségek prezentálását. Az idegenforgalom diadalútját, a XX. században is talpon maradó évszázados borkultúra rekvizitumainak megjelenítését, valamint az első világháború után tudatosan megcélzott iskolavárossá fejlesztés bemutatását.

A kiállítás visszafogottan, tartózkodóan szólt a századot végigkísérő elnyomó hatalom intézményesüléséről. A szélsőségek korának szörnyűségei mindenki által ismertek, a radikális politikai mozgalmak és a homogenitásra törekvő nacionalizmusok megtorló gépezetei örökre átalakították a város népességét. Nemcsak azért kell erről újra és újra szólnunk, mert csak így gyűrhető le az előítéletes gondolkodásmód, hanem azért, mert ez az egyetlen esély arra, hogy a tűzzel játszókat megértsék: a szavaknak nagyobb a súlya, mint azt sokan hiszik. A zsidóság deportálása, a németiség elűzése, a *Vertreibung* a várost is szegényebbé és szürkébbé tette. A század a *homo politicusok* korának indult, és az apolitikusság térhódításával zárult. A rendezők természetesen gondoltak arra, hogy az emlékeztetés, méltóságteljes pillanatokat is visszaidézhessek a látogatók. Egyben a kiállítást megtekintve a tárlat látogatói elmerenghetnek a költői kérdésen: ti. haladt-e előbbre a világ? Nem ugyanazok a dilemmák gyötrik-e a mai politikai döntéshozókat, mint a századelőn, vagy a két háború között? Mennyi arculatváltáson ment át a település egy évszázad alatt: garnizonváros, iparváros, üdülőváros, iskolaváros, kereskedelmi empórium és így tovább.

A helyiek közül sokan majd emlékezni jönnek, nagyszülők tárgyait, használati eszközeit keresik. Fényképeken ismerős helyszínek és szereplők után kutatnak, – ez így természetes. Csak reménykedni tudok abban: mind emlékezetünknek, mind történelmi ismeretünknek hasznára válik a kiállítás. A trianoni sokkból magára találó város, a kereskedelmi- és iparkamara megalakulásának 75. évfordulója alkalmából, 1925 augusztusában példás ünnepséget rendezett, amelyre május 25-i levelében a következőképpen invitálta a „magas vendégeket” az akkori főispán, (dr.) Simon Elemér: 110 „Sopron város közönsége szívből fakadó, „Isten hozott” – tal fogadja ősi falai között vendégeit, akikre nézve a látogatás kedves és mélyre ható benyomások forrása lesz.” Így legyen ez most is.

Megköszönve szíves figyelmüket, a kiállítást ezennel megnyitom!

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Sopron kulturális élete / Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület beszámolója a 2000. évről

Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület beszámolója a 2000. évről

Egyesületünk a 2000. évben emléktáblát állított a 100 éve megnyitott soproni közúti villamos vasút korabeli végállomásának a helyén, a mai pályaudvar bejárata mentén az épület falán. A táblát Szabadosné Egyed Emma szobrászművész készítette, s azt április 29-én Lovas Gyula történész avató beszédét követően lepleztük le. A tábla költségeinek fedezéséhez a GySEV is hozzájárult. Miután június 24-én nagy érdeklődés mellett megnyitottuk a Schármár Károly (1877–1946) jeles soproni építész emlékkiállítását, másnap a Frankenburg úti egykori Schármár házon felavattuk az apa Schármár János építész és fia Károly soproni működésére emlékeztető dekoratív fali-domborművet is, melyet Soltra Tamás szobrászművész készített. Az emlékbeszédet Csikszentmihályi Péter egyetemi tanár mondta, a szobrot a Kanadában élő és ebből az alkalomból Sopronba látogató Schármár rokon, Tassonyiné Szebeny Judit leplezte le. A domborművet Sopron város a millenniumi keretből támogatta.

A tulajdonunkban levő Károlymagaslati kilátó látogatói immár kezükbe vehetik a Korok–Tájak–Múzeumok kedvelt füzet sorozatnak a kilátótoronyra és környékére, valamint a torony első emeletén berendezett kiállításokra vonatkozó tájékoztató számát, melynek kiadását Egyesületünk és a Soproni Erdőkért Környezetkultúra Alapítvány támogatta. Ugyancsak az erdő-alapítvány végezte el kérésünkre a bükkösárki egykori magasfigyelő karbantartó mázolását, mert azt a jövő évben mint nehéz

esztendőkre emlékeztető monumentumot szeretnénk bemutatni, még ha a létrás szerkezeti megoldás miatt a kilátóként való hasznosítás nem is engedélyezhető. A mecénás Erdőgazdaság és az alapítvány rendbe fogják hozni a kilátóhoz vezető sétautat. Ugyancsak részt vettünk a Deákkút rekonstrukciójában, melyhez egy padot adományoztunk.

A Batsányi utcai vasúti átjáró mellett álló régi vasúti őrház bontásra volt ítélve, a közvélemény a megtartását pártfogolta. Ezért Egyesületünk Horváth Károly tagtársunk segítségével kezdeményezte az épületet hasznosítását és remélhető ennek megmentése. Az épület tetőzete már fel lett újítva.

A 2000. évben a Hírközlési Felügyelet Kossuth Lajos utcai székházát tüntettük ki bronz emléktáblánkkal. Az épületet Viszlai József tervezte – részben a meglevő Stauffer villát alakította át, részben új épülettel és kerttel egészítette ki azt. A kivitelezést a Zalamegyei Építő Rt. végezte.

Anyagilag kisebb összegekkel támogattuk Fejér Zoltán festőművész kiállítását, Grabner József kiállítási katalógusának kiadását, a március 25-én megnyílt 2000 éves kereszténység témájú képeslap-kiállítás megrendezését és a szokásos éves diapozitívparádét 111(november 23.). Támogattuk a rossz állapotban levő Orsolya-csillagvizsgáló helyreállítását és a Domonkos templom homlokzat-felújítását.

A tavaly rendezett Schiller János kiállítás anyagát 2000. április 17-i megnyitással Budapesten az OMvH is bemutatta a témáról az Építéstudományi Egyesület országos konferenciája alkalmából Grals Bernadett szerkesztésében szép füzet is jelent meg.

A Soproni Szemle megjelenése anyagi nehézségek ellenére is még biztosítható volt, de a növekvő hiányokat nem kompenzálhatja a lap árának 2001. januártól bevezetett emelése. Ezt a többletköltséget az előfizetéssel kombinált egyesületi tagdíjat fizetőkre nem hárítottuk át, remélve, hogy ezzel is elősegítjük a Szemle illetménylappá alakulását. A lap anyagi hátterének biztosításához tovább kell keresnünk a megoldást.

A Szent Mihály templom kivilágításának kérdésében is előre léptünk, a munkálatok elvégzéséhez szükséges előleget befizettük.

Megköszönjük ismeretlen jótévedőknek adójuk 1%-ának befizetését, amivel 79 003 Ft bevételhez jutottunk. Összes bevételünk, a közgyűlésen ismertetett részletezés szerint 1 635 710 Ft volt, a nyitó egyenleg 2 099 801 Ft-tal együtt ez fedezte 3 281 964 Ft összegű kiadásainkat. Az év végi záró egyenlegünk így 453 547 Ft maradt. Egyesületi életünket az előző közgyűlésen megfelelő státushoz juttatott – tanácskozási illetve szavazati joggal rendelkező – mecénás tagjaink fokozódó mértékben alakították. Reméljük, hogy ezzel az intézkedéssel, mellyel nagynevű elődeink alapításkorbeli módszeréhez kívánunk közelíteni, gyümölcsözően fog hatni a jövőben is tevékenységünkre. Az 1999. évi közgyűlésen módosított alapszabály értelmében mecénás és pártoló tagjaink névjegyzékét közzétesszük.

Egyesületünk 2000. évi közgyűlése dísztaggá választotta dr. Metzl János alelnököt. A környezetvédelmi és erdészeti kérdések összefogása érdekében a közgyűlés e teendők ellátásával dr. Bartha Dénes egyetemi tanárt, mint új alelnököt bízta meg.

Egyesületünk elnöksége köszönetét fejezi ki minden támogatóknak, tagunknak, az alapítványaink kuratóriumi tagjainak és a szakbizottságoknak, a Soproni Szemle szerkesztőségének és szerkesztőbizottságának. Reméljük, hogy az új évbe, évszázadba és évezredbe lépve Egyesületünk életében szeretett városunk további felvirágoztatására eredményes időszak következik.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Sopron kulturális élete / Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület beszámolója a 2000. évről / A Soproni Városszépítő Egyesületet támogató mecénások

A Soproni Városszépítő Egyesületet támogató mecénások

Brau–Union Hungária Sörgyárak RT., Sopron; IMS Connector Kft., Sopron; Mestervonal Tervező, Fejlesztő, Beruházó Kft., Sopron; Németh Lajos Villamossági Rt., Sopron; Stettin Magas és Mélyépítő Kft., Sopron; Tanulmányi Állami Erdőgazdaság.

2001. LV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Sopron kulturális élete / Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület beszámolója a 2000. évről / A Soproni Városszépítő Egyesületet magasabb összegekkel támogató pártoló tagjaink

A Soproni Városszépítő Egyesületet magasabb összegekkel támogató pártoló tagjaink

Dömötöri László, Goger Szalay Ákos, Fekete Szilárd, Hirschler László, Hirschler Rezső, Káspár Hermína, Káspár Teréz, Kubinszky János, dr. Simonné Csik Éva, Tassonyiné Szebeny Judit, Tulokné dr. Vizi Anna, Vajda Géza, Vendel Miklós, Walter Dezső, dr. Walter Katalin, Winkler István.

Valamennyiüknek köszönjük a támogatást!

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Hubai László: Politikai pártok támogatottsága a parlamenti képviselőválasztásokon Magyarországon 1920–1947. Kézirat 1998, 15.o.

2 (Megjegyzés - Popup)

Hubai: i.m. 15. o.

3 (Megjegyzés - Popup)

Gergely Jenő: Titkos választás és ellenforradalom – 1920 In: Parlamenti képviselőválasztások 1920–1990 Politikatörténeti Alapítvány 1994, 47. o.

4 (Megjegyzés - Popup)

Gergely: i.m. 43.o.

5 (Megjegyzés - Popup)

L.Nagy Zsuzsa: Magyarország története 1918–1945 Debrecen 1995, 84-85. o.

6 (Megjegyzés - Popup)

Gergely: i.m. 43.o.

7 (Megjegyzés - Popup)

Gergely: i.m. 46. o.

8 (Megjegyzés - Popup)

Gergely: i.m. 46. o.

9 (Megjegyzés - Popup)

Gergely: i.m. 47. o.

10 (Megjegyzés - Popup)

Gergely: 48-49. o.

11 (Megjegyzés - Popup)

U.o.:49. o.

12 (Megjegyzés - Popup)

Ez az 1918. november 13-i fegyverszünet és az 1919. június 13-i Clemenceau-jegyzékben közölt északi és keleti határok közötti területet jelentette, a választási tilalom az osztrák békeszerződés ellenére nem

vonatkozott Nyugat–Magyarországra.

13 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap Keresztény Politikai Napilap. Főszerk: Tóth Lajos VII. 1920.jan.20. 3. o. (továbbiakban SH)

14 (Megjegyzés - Popup)

Az 1920. évi népszámlálás. Kiadja: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal Budapest 1929. 21. o.

15 (Megjegyzés - Popup)

Gergely: i.m.63. o.

16 (Megjegyzés - Popup)

Hubai: i.m.18. o.

17 (Megjegyzés - Popup)

SH.: 1919. december 6. 2. o.

18 (Megjegyzés - Popup)

SH.: 1919. december 11. 3. o.

19 (Megjegyzés - Popup)

SH.: 1919. december 17. 3. o.

20 (Megjegyzés - Popup)

SH.: 1919.december 17. 3. o.

21 (Megjegyzés - Popup)

Scholtz Ödön: A Ferenc József–rend lovagja, 1869-ben született a Borsod megyei Szentjakabon. A középiskolát Rozsnyón végezte, majd teológiát tanult Sopronban, Halléban és Berlinben. 1891-ben káplánná nevezték ki Ágfalván, de 1893-tól már rendes lelkészként működött. 1913-ban esperessé nevezték ki. Jelentős egyházirodalmi munkásságot fejtett ki, evangélikus naptárt és hetilapot adott ki. 1894 óta Sopron vármegye köztörvényhatósági bizottságának tagja. 1916-ban kapta meg a Ferenc József kitüntetést. 1920-22 között a Nagymartoni választókerületet képviselte a nemzetgyűlésben. (Halász H Imre: Soproni és Sopron vármegyei fejek Sopron, 1930. 278. o.) Scholtz Ödön képviselői mandátumát azonban megfellebbezték, összeférhetetlenségre hivatkozva, de ezt a vizsgálati eredmény nem igazolta, így mandátumát megtarthatta. (Ruszoly József: A választási bíráskodás Magyarországon a két nemzetgyűlés idején /1920-1926/ Szeged, 1968. 15. o.)

22 (Megjegyzés - Popup)

Simon Elemér: 1875-ben született Sopronban. Apja Simon Ödön, Sopron vármegye és Sopron szabad

királyi város főispánja. Elemi és középiskoláit Sopronban végezte el, majd Budapesten és a berlini tudományegyetemen jogot hallgatott és jogtudományi és államtudományi oklevelet szerzett. 1897-ben Sopron vármegye tiszteletbeli szolgabírájává választották. 1901-ben ügyvédi diplomát szerzett, ezután vármegyei tiszti ügyésszé választották. 1910-ben csatlakozott gr. Zichy János csoportjával együtt a nemzeti munkapárthoz, és az 1910. évi választásokon a nagymartoni kerületben munkapárti programmal országgyűlési képviselőnek választották. Mandátumát a monarchia összeomlásáig megtartotta. Mandátuma idején a Véderőbizottság előadója, valamint gr. Tisza István miniszterelnök parlamenti testőrségének tagja volt. A világháborúban a Vöröskereszt tábori főmegbízottjaként, később honvédhuszár hadnagyként frontszolgálatot teljesített. A forradalmak alatt rejtőzködött. 1920. januárjától a Magyar Vöröskereszt központi megbízott főgondnokaként a hazai Vöröskereszt újjászervezését vezette. 1922-ben harctéri érdemeiért vitézzé avatták. 1922. szeptemberétől Sopron főispánjaként tevékenykedett. A helyi társadalmi élet aktív résztvevőjeként több egyesületnek elnöke volt. (Halász : i.m. 12-15. o.)

23 (Megjegyzés - Popup)

SH.: 1919.december 19. 2. o.

24 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Pinezich István: ügyvéd, a felsőház tagja, III. osztályú vaskoronarend tulajdonosa. 1879-ben született Sopronkertesen. Középiskoláit Sopronban, az egyetemet Budapesten és Kolozsváron végezte. 1908-ban ügyvédi oklevelet szerzett és Sopronban nyitott irodát. A világháborúban mindvégig frontszolgálatban állt, több kitüntetést kapott. A nyugat-magyarországi felkelés idején Sopron megszállása estére csapatot szervezett. A város törvényhatósági bizottságának 1910-es évek óta tagja. A közéletben a keresztény szellemű nemzeti irányt követte, a városi politikában a lendületes városfejlődés híve volt. A Katolikus Konvent és a Dunántúli Turista Egyesület elnöki tisztét egyaránt betöltötte, de tagja volt több társadalmi egyesületnek is. (Halász: i.m. 25. o.)

25 (Megjegyzés - Popup)

SH.: 1919.december 24. 3. o.

26 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye Politikai Napilap Rábaközi Közlöny XII. 1919.december 16. 3. o. (továbbiakban: Svm.)

27 (Megjegyzés - Popup)

Griger Miklós: római katolikus pap, szociálpolitikus, legitimista pártvezető. 1880-ban született Körmöcbányán. Középiskolái elvégzése után Besztercebányán a népnevelő és hittudományi főiskola hallgatója volt, majd a budapesti tudományegyetemen teológiai doktorátust szerzett. A keresztény publicisztikának és az egyházi irodalomnak híres munkatársa volt, sok cikke és értekezése jelent meg az Egyházi közlönyben, az Alkotmány, Igaz Szó és más keresztényszocialista lapokban. 1910-ben néppárti programmal fellépett Lukács László, akkori miniszterelnök ellen, s mivel ezt a lépését püspöke nem helyezte, áthelyeztette magát és Sós-kúton (Fejér megye) lett plébános. A Károlyi–forradalom alatt az elsők egyike volt, aki szót emelt a forradalom ellen. Mindkét nemzetgyűlésen a csornai választókerületet képviselte keresztény szocialista programmal. A frank hamisítási ügy kapcsán első volt, aki élesen megtámadta Pallavicini György örgrófot. 1926-ban belépett a keresztény gazdasági és szociális pártba, és

ennek a programjával került be 1926-ban az országgyűlésre.(T. Boros László: Magyar Politikai Lexikon – Magyar Politikusok 1914–1929 Bp. 1929. 142. o.) A második királypuccs után a legitimista elveket kezdte vallani, 1933-ban megalapította a Legitimista Nemzeti Néppártot. 1935-ig folyamatosan képviselő volt, ekkor azonban kibukott, és csak 1937-ben sikerült újra mandátumot szereznie. 1938-ban szívroham következtében halt meg. (Kardos József: Legitimista gondolkodók az 1930-as évek derekán In: Vissza a történelemhez Napvilág Könyvkiadó 1996. 178-179. o.)

28 (Megjegyzés - Popup)

Svm.: 1919. december 24. 3. o.

29 (Megjegyzés - Popup)

Czirák József: a felsőház tagja. 1883-ban született a Fejér megyei Sárosdon. Apja közös külügyminiszteri osztályfőnök, cs. és kir. főudvarnagy volt. Középiskolái után jogot tanult Bécsben és Budapesten, ahol 1905-ben doktorrá is avatták. 1907-óta Sopron vármegye törvényhatósági bizottságának választott, majd virilis jogon volt tagja. 1910-ben pártonkívüli képviselőként Csornán lépett fel. 1911-től részt vett a felsőház munkájában is. A világháborúban az egykori 9. Nádasdy-huszárezred kötelékében harcolt a szerb, orosz, és román harctéren és vitéz magatartásáért több ízben kitüntették. 1917-ben Sopron vármegye és a város főispánjává nevezték ki. 1920-ban ismét indult a képviselő választáson a csornai kerületben, de kisebbségben maradt Griger Miklóssal szemben. 1920-ban így Nyugat-Magyarország kormánybiztosaként és Vas vármegye főispánjaként működött (1920.febr.13-án nevezték ki). 1921. októberéig volt hivatalban, ekkor legitimista magatartása miatt felmentették. A Sopron vármegyei Gazdasági Egyesületnek hosszabb időn át elnöke volt. Számos társadalmi, gazdasági és jótékony egyesület vezető tagja volt. 1922-ben a Szombathelyi kerület képviselővé választották, pártonkívüli keresztény legitimista programmal. Mandátumának lejárta után egy időre visszavonult a politikai élettől és dénesfai birtokán gazdálkodott. Emellett vagyonkezelője volt a királyi család magyarországi ingatlanainak. cs. és kir. kamarás, aranyaskantyús vitéz. (T. Boros i.m.82-83. o.)

30 (Megjegyzés - Popup)

SH 1920.jan. 3. 2. o.

31 (Megjegyzés - Popup)

SH. 1919.dec.24. 3. o.

32 (Megjegyzés - Popup)

Svm. 1919.dec.11. 2. o.

33 (Megjegyzés - Popup)

SH. 1919.dec.21. 1. o.

34 (Megjegyzés - Popup)

Dömötör Mihály: 1875-ben született a Pozsony megyei Binócon. A gimnáziumot Nagyszombaton végezte el, majd Budapesten jogot tanult és ügyvédi vizsgát tett. Ezután ügyvédi irodát nyitott a fővárosban. Az

1905. évi választásokon a bazini kerületben néppárti programmal képviselővé választották. Nagy munkásságot fejtett ki közgazdasági téren is, főként a szövetkezetek fellendítése körül. 1918 végén kormánybiztos volt, 1919-ben pedig a szegedi kormány népjóléti minisztere lett, és a kultuszminisztérium ügyeinek vezetésével is őt bízták meg. A Simonyi Semadam kormányban belügyminiszter volt. Az első nemzetgyűlésre a kapuvári kerület küldte be, kereszténypárti programmal. (T. Boros : i.m. 94. o.) Az 1922. évi választásokon vereséget szenvedett, ezért visszavonult a politikai élettől és haláláig (1962) ügyvédként dolgozott. (Magyar Politikai Lexikon, 1967. 396. o.)

35 (Megjegyzés - Popup)

Sopronkeresztúr, Küllő, Hasfalva, Haracsony, Sopronnyék, Alsópéterfa, Harka, Balf, Fertőboz

36 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.3.4. o.

37 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.9. 4. o.

38 (Megjegyzés - Popup)

Tomory Jenő: 1872-ben született Hódmezővásárhelyen. Középiskoláit Szegeden végezte s azután hírlapírói pályára lépett. Először a „Debreceni Ellenőr”-nél, majd Kecskeméten a „Függetlenség” c. napilap szerkesztőségében dolgozott. A város közéletében is éveken keresztül játszott vezető szerepet. Jelentős irodalmi munkásságot fejtett ki, több könyve megjelent. A Petőfi Társaság tagja volt. Ausztráliát kivéve az egész világot beutazta. Az első nemzetgyűlésen a csengeri kerületet képviselte kisgazdapárti programmal. /Tehát egyszerre két kerületben indult, de csak Csengerben választották meg./ (T. Boros :i.m.444. o.)

39 (Megjegyzés - Popup)

SH. 1920. jan.13. 2. o.

40 (Megjegyzés - Popup)

SH. 1920. jan.25. 2. o.

41 (Megjegyzés - Popup)

A csornai választókerület lakosságának 11%-a evangélikus vallású. Némely községekben azonban az evangélikusok vannak többségben. Ilyenek például: Rábaszentandrás 67,6%, Potyond:68%, Vadosfa:84,7% és Zsebeháza: 71%. További négy községben pedig ez az arány megközelíti az 50%-ot (Magyarkeresztúr, Sobor, Jobaháza, Farád) (Az 1910. évi népszámlálás Kiadja: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 40-41. o.)

42 (Megjegyzés - Popup)

SH. 1920. jan. 4. 3. o.

43 (Megjegyzés - Popup)

SH. 1920. jan. 10. 2. o.

44 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.6. 3. o.

45 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.14. 2. o.

46 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.25. 2. o.

47 (Megjegyzés - Popup)

Rupprecht Olivér, a felsőház tagja. 1858-ban született a Sopron vármegyei Nagygeresden, régi Sopron megyei birtokos családból. Sopronban és Budapesten végezte középiskolai tanulmányait, azután a Keszthelyi Gazdasági Akadémián szerzett oklevelet. Tanulmányainak befejezése után sajtoskáli földbirtokán gazdálkodott. Tagja volt Sopron vármegye törvényhatósági közgyűlésének és közigazgatási bizottságának. 1907-8 között elnöke volt a vármegyei Gazdasági Egyesületnek. A gazdatársadalmi mozgalmak egyik vezető alakja volt a vármegyében. Sokat tett a modern földművelési módszerek meghonosítása és a szövetkezeti mozgalom érdekében. Többek között már 1887-ben megszervezte a Sajtoskál-vidéki Hitelszövetkezetet, amelynek elnöki tisztét is betöltötte. Az 1920-ban megtartott nemzetgyűlési választások alkalmával a csepregi kerület képviselővé választotta kereszténypárti programmal. Később pedig Sopron vármegye képviselője volt a felsőházban. (T. Boros : i.m. 367-368. o.)

48 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Horváth János: felsőházi póttag. 1853-ban született Csepregen. Középiskolái elvégzése után Budapesten és Bécsben hallgatott jogot, majd 1881-ben letette az ügyvédi vizsgát és Budapesten ügyvédi irodát nyitott. A jogi szakirodalom terén már korán kezdett munkálkodni és számos cikke jelent meg a különböző lapokban. 1884-ben az új ipartörvény életbe lépté után rá bízta az Ipartestületek alapítását. 1895-től 1914-ig iparhatósági biztos volt. Ekkor az Országos Központi Hitelszövetkezet igazgatója lett. Ebben az évben kapta meg érdemeiért a magyar nemességet. Az „Iparügyek” című szaklapnak hosszú időn át szerkesztője volt, később a Magyarországi Szövetkezetek Szövetségének igazgatója lett. 1945-ben halt meg. (T. Boros :i.m. 177. o.)

49 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan 4. 3. o.

50 (Megjegyzés - Popup)

Sh.1920.jan.6. 4. o.

51 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.17. 2. o.

52 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.25. 2. o.

53 (Megjegyzés - Popup)

Haller István: volt vallás és közoktatási miniszter, országgyűlési képviselő. 1880-ban született a Szatmár megyei Mezőpetrin. Középiskolái után Szatmáron a teológiát végezte el, két éven át bölcsezetet, majd pedig jogot hallgatott a budapesti egyetemen. 1905-től lapszerkesztő volt. 1908–1918. között a Katolikus Népszövetség főtávkári tisztét töltötte be, és a Népszövetség című hetilap szerkesztője volt. A forradalom alatt átvette a néppárti klub és a pártiroda igazgatását, a pártot Keresztény Szociális Néppárt címen újrászervezte. 1919. húsvétján börtönbe került. Kiszabadulása után érintkezésbe lépett az ellenforradalmi alakulatokkal. A kommunizmus bukása után megszervezte Budapesten a Keresztény Szocialista Pártot és szakszervezeteket. Friedrich István második kormányában propagandaminiszter volt, de működését a román cenzúra akadályozta. Huszár Károly kabinetjében a kultusztárcát vállalta. Az ő nevéhez köthető a numerus claususról szóló törvényjavaslat. Mint pártember nagy munkát fejtett ki az első nemzetgyűlési választások idején. Teleki Pál kilépése után elnöke lett a Keresztény Nemzeti Egyesülésnek. A választójogi törvényjavaslat tárgyalásakor szembekerült a kormánnyal, ami miatt a KNEP két részre szakadt. A kisebbik rész Haller vezetésével ellenzékbe ment, és a második nemzetgyűlésen egyesült az Andrássy vezetése alatt álló csoporttal. Az így módon szövetkezett keresztény ellenzék elnöke lett. Tagja volt az első nemzetgyűlésnek, ahol a ceglédi kerületet képviselte, az Egyesült Keresztény Nemzeti Földműves – és Kisgazdapárt programjával. A második nemzetgyűlési választásokon a Keresztény Nemzeti Egyesülés programjával választották meg Cegléden, Vasváron, és Budapest II. kerületében. 1924. végén hosszabb utat tett Amerikában, ahol a magyarság helyzetét tanulmányozta. 1926-tól a Budapest környéki kerületet képviselte a parlamentben. (T. Boros :i.m. 149. o.) A második országgyűlési választáson nem jutott mandátumhoz, ezért közgazdasági téren kezdett el munkálkodni. Többek között az Apostol Nyomda vezetését vette át, ami viszont másfél év után csődbe jutott. 1964-ben halt meg Budapesten. (M.Pol.Lex:i.m.664. o.)

54 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.8.3. o.

55 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan. 25.2. o.

56 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Ötvös Lajos, országgyűlési képviselő. 1882-ben született Győrön, a középiskola után Győrött a teológiát végezte el, majd a Budapesti Egyetemen középiskolai tanári és bölcseztan oklevelet szerzett. 1906-09 között lelkipásztorkodott, majd az egyházmegyei kormányzatban teljesített szolgálatot. 1916-ban megromlott egészségi állapota miatt ideiglenesen nyugdíjba vonult, mely idő alatt elméletileg és gyakorlatilag agrárkérdésekkel foglalkozott. 1925-óta mihályi plébános. 1926-tól első ízben volt tagja a parlamentnek, Lövön lépett fel a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt programjával. (T. Boros : i.m. 316. o.)

57 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920. jan.17. 2-3. o.

58 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920. jan.13. 3. o.

59 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920. jan.17. 2. o.

60 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920. jan.18.4. o.

61 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920. jan.17. 2. o.

62 (Megjegyzés - Popup)

Kismartoni választókerület Választási Jegyzőkönyv 1920. január 25. Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára: Sopron vármegye Törvényhatósági Bizottság Központi Választmányának iratai 1872–1944 (továbbiakban SL) IV.404. / 65.d.

63 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.18. 4. o.

64 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.27. 2. o.

65 (Megjegyzés - Popup)

Bauer Ferenc: „a csempészek jelöltje” (Barasitsné Fekete Katalin : Választások Sopronban 1920-ban és 1922-ben Kézirat, Sopron 25. o.)

66 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920. jan.25. 2. o.

67 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920. jan.16. 2. o.

68 (Megjegyzés - Popup)

SH.1920.jan.27. 2. o.

69 (Megjegyzés - Popup)

Hubai: i.m. 20. o.

70 (Megjegyzés - Popup)

SL.IV.404./69.d.Csornai választási kerület Választási Jegyzőkönyv. 1920.január 25.

71 (Megjegyzés - Popup)

Ez azonban nem mutatható ki a lakosság nemzetiségi összetételéből. Szentmargitbánya lakosságának 92,8%-a, Fertőszéleskúton 66%-a német anyanyelvű. Kishöflányban ez az arány 84,8%-os. Érdekesség, hogy a választókerület több községében is a horvát nemzetiségűek vannak többségben. Például: Büdöskút, Cinfalva, Darázsfalva, Oszlop, Vulkapordány. A választásokon való részvétel ezekben a községekben meghaladja a 80%-ot. (1910.évi népszámlálás. 42-43. o.)

72 (Megjegyzés - Popup)

Az alacsony részvételi arány itt sem magyarázható a küszöbön álló területelcsatolással. Alsópéterfa, Hasfalva, és Sopronkeresztúr községek is az elcsatolandó területen fekszenek, a részvétel itt mégis 80% körül alakult. A nemzetiségi arányokat tekintve Sopronnyék lakosságának 95%-a, Haracsony lakosságának 96,5%-a német. Az 1910. évi népszámlálási adatokat nézve a kapuvári választókerületbe tartozó Balf és Harka lakosságának 83 illetve 97%-a is német.

73 (Megjegyzés - Popup)

SL. IV.404./68.d. Kapuvár választókerület Választási Jegyzk. 1920. január 25.

74 (Megjegyzés - Popup)

SL. IV.404./66.d. Nagymartoni választókerület Választási Jegyzk. 1920. január 25.

75 (Megjegyzés - Popup)

Hubai: i.m. 20. o.

76 (Megjegyzés - Popup)

Svm.1920 .jan.29. 3. o.

77 (Megjegyzés - Popup)

Hubai: i.m. 23. o.

78 (Megjegyzés - Popup)

SL. IV. 404./67.d. Lövői választókerület időközi Választási Jegyzk. 1920.március 25.

79 (Megjegyzés - Popup)

Sopronban is erős küzdelem alakult ki a mandátumért. Klebelsberg Kunó mellett Töpler Kálmán és Zsombor Géza is jelöltette magát, de a győztes Klebelsberg lett. (SH.1920. jan. 29. 3. o.)

80 (Megjegyzés - Popup)

Gergely: i.m. 67. o.

81 (Megjegyzés - Popup)

U.o. :67. o.

82 (Megjegyzés - Popup)

Az 1910. évi népszámlálás. 42-43. o.

83 (Megjegyzés - Popup)

Magyar történelem tíz kötetben: Magyarország története 1890-1918. Budapest 1978. 559. és 789. o.

84 (Megjegyzés - Popup)

Balla Antal: A magyar országgyűlések története 1864-1927 Budapest 1927. 466. o.

85 (Megjegyzés - Popup)

U.o.:467. o.

86 (Megjegyzés - Popup)

1922. február elején Bethlen belépett a kisgazdapártb ,mert a KNEP a királypuccsokban kompromitálódott és nem felelt meg Bethlen elképzeléseinek. Létrehozta a Keresztény-Keresztyén Kisgazda-, Földműves- és Polgári Pártot /Egységes Párt/.

87 (Megjegyzés - Popup)

Gergely Jenő: A kereszténydemokrácia előtörténete és fogalma. In: A kereszténydemokrácia Nyugat–Európában. Bp. 1980. Kossuth K., 9-94.p.

88 (Megjegyzés - Popup)

Demokrácia – kereszténység – humanizmus. Giesswein Sándor, a modern kereszténydemokrácia előfutára. Bp. 1994. Barankovics István Alapítvány.

89 (Megjegyzés - Popup)

Keresztényszocialista egyesületek alapszabályai és tagkönyve. Bp. 1905. A mozgalom történetére Gergely Jenő: A keresztényszocializmus Magyarországon 1903–1923. Bp. 1977. Akadémiai K.

90 (Megjegyzés - Popup)

Magyar Országos Levéltár (MOL). Filmtár. C 530/10. Budapesti Rendőrfőkapitányság elnöki reservált iratai 305/1907.sz.; Sopron Megyei Állami Levéltár (SÁL). Egyesületi alapszabály gyűjtemény. IV.423/12. A/2. 3cs. M/7. 4.cs. R/42.

91 (Megjegyzés - Popup)

Az 1906. évi május hó 19-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai. Képviselőházi Napló, IX. k.156.ü., 154-159.p.

92 (Megjegyzés - Popup)

Az Országos Keresztény–Szocialista Párt programja és szervezeti szabályai. Szabadka, 1980. Közli Gergely, 303-310-p.

93 (Megjegyzés - Popup)

Budapest Székesfőváros Levéltára. VI-a. Budapesti Rendőrkapitányság elnöki rezervált iratai, 305/1907.sz.

94 (Megjegyzés - Popup)

Győregyházmegyei Püspöki Levéltár. Canonica visitatio 1912. 161-166. kötetek.

95 (Megjegyzés - Popup)

Közli Gergely, 311-313.p.

96 (Megjegyzés - Popup)

Csapodi Csaba: Társadalmi kérdések és katolicizmus Magyarországon. Bp. 1941., 41.p.

97 (Megjegyzés - Popup)

Kormányzati szinten a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjáról van szó. A keresztényszocialista mozgalom nálunk nem volt interkonfesszionális jellegű, hanem kimondottan katolikus mentalitású, így a katolikus egyház szociális kérdések iránt fogékony vezetőinek támogatását élvezhette.

98 (Megjegyzés - Popup)

Fejér Megyei Állami Levéltár. Dunántúli Központi Kormánybiztos iratai. 6/1919. bizalmas. 1.dossz., 1919. október 29-i jel.

99 (Megjegyzés - Popup)

Az 1920. január végi választások idején Sopron megye később Ausztriához tartozó részén is sor került választásra

100 (Megjegyzés - Popup)

Új Nemzedék, 1919. szeptember 28.; Népszava, 1919. október 2.

101 (Megjegyzés - Popup)

A szakszervezeti szabadság Magyarországos. 1920. augusztus–szeptember. Nemzetközi Munkaügyi Hivatal, Bp. 1922., 15-16.p.; Verstraelen, Jules: Die internationale christliche Arbeiterbewegung.

In.:Scholl, Hermann hrsg.: Katholische Arbeiterbewegung in Westeuropa 1789–1939. Bonn, 1966. Eichholz Verlag, 153.p.

102 (Megjegyzés - Popup)

Mondhatni ahány forrás, annyiféle adattal találkozunk. A mozgalmak ismeretében vállalkoztunk a becslésre.

103 (Megjegyzés - Popup)

Nemzeti Újság, 1919. október 28.; A Nép, 1919. november 9.

104 (Megjegyzés - Popup)

Az 1920. február hó 16-ára hirdetett Nemzetgyűlés nyomtatványai. Nemzetgyűlési Napló, 1920/I. köt. 17. ülés, 1920. március 24. Griger Miklós felszólalása, és az ezt követő ülések.

105 (Megjegyzés - Popup)

A Nép, 1920. április 18. Mit akar a földmunkás nép? Rövid keresztény agrárszocialista program. Közli Gergely, 330-332.p.

106 (Megjegyzés - Popup)

Dunántúli Nép, 1921. november 9., 1921. november 22.

107 (Megjegyzés - Popup)

MOL K-184. Földművelésügyi Minisztérium általános iratai (FM ált.ir.), 1921/137 529.sz.; A Nép, 1921. november 27.; Dunántúli Nép, 1921. november 29.; Nemzeti Újság, 1921. november 29.

108 (Megjegyzés - Popup)

A KNEP 1922. márciusában három pártra szakadt szét: 1. Keresztény Földműves és Polgári Párt (ifj.gr.Andrássy Gyula és Friedrich István vezette ellenzéki legitimista párt); 2. Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (megtartva az eredeti elnevezést, Haller István által vezetett ellenzéki keresztényszocialista párt); 3. Keresztény Nemzeti Egység Pártja (Huszár Károly, Ernst Sándor, Vass József által irányított kormánytámogató keresztény párt).

109 (Megjegyzés - Popup)

A Keresztényszocialista Földmunkások és Földművesek Országos Szövetségének programja. Bp. 1922. Röplap. Hadtörténeti Intézet Levéltára (HIL). Honvédelmi Miniszter elnöki iratai. Katonapolitikai Osztály (HM eln. Kat.pol.Oszt.) 50 005/74–1922/1024.cs., 418-419.fol. Közli Gergely, 337-339.p.

110 (Megjegyzés - Popup)

Baján Gyula szerk.: Parlamenti almanach az 1922–1927. évi nemzetgyűlésre. Bp. 1922.

111 (Megjegyzés - Popup)

Részletesen lásd Gergely, 229-251.p.

112 (Megjegyzés - Popup)

MOL K-184. FM ált.ir. 1922-62/a-69 121.; HIL HM eln. Kat.pol.Oszt. 50 005/62-1922/1024.cs.; Uo., 51 653/1922-1035.cs.

113 (Megjegyzés - Popup)

MOL K-184. FM ált. ir. 1922-62/a-69 121.; MOL K-26. Miniszterelnökség általános iratai (ME ált.ir.) 1922-XXXVII-7678.; HIL HM eln. Kat.pol.Oszt. 51 653/1922-1025.cs.

114 (Megjegyzés - Popup)

SÁL Alispán évi jelentései. T8/3879.sz., 116.fol.

115 (Megjegyzés - Popup)

Az 1922. évi július hó 16-ára hirdetett Nemzetgyűlés nyomtatványai. Nemzetgyűlési Napló, 1922/V.köt., 58.ü. 1922. november 22., 151.p.; Uo., 1922/VII.köt. 76. u. 1922. december 20., 226.p.

116 (Megjegyzés - Popup)

Dunántúli Nép, 1922. március 9.; Szakszervezeti Élet, 1922. április 20.

117 (Megjegyzés - Popup)

MOL K-184. FM ált.ir. 1922-62/69 204., 6.fol.; Uo., ME ált.ir. 1922-XXXVII-6985.sz.

118 (Megjegyzés - Popup)

MOL K-184. FM ált.ir. 1922-62/69 426., 1-4.fol

119 (Megjegyzés - Popup)

Budapest Székesfőváros Levéltára. IV-1428/a. Politikai gyűjtemény. XI-5099/1922. 15.sz. melléklet.

120 (Megjegyzés - Popup)

MOL K-26. ME ált. ir. 1922-XXXVII-4554., 6-7.fol.

121 (Megjegyzés - Popup)

MOL K-184. FM ált.ir. 1922-62/67 645.; Uo. BM 61 630/1922-IV.sz.

122 (Megjegyzés - Popup)

HIL HM eln. Kat.pol.Oszt. 50 005/36-1923., 1109.cs.

123 (Megjegyzés - Popup)

OL K-26. ME ált.ir. 1923-XXIII-5194.sz.

124 (Megjegyzés - Popup)

A későbbiekéről lásd Gergely Jenő: A keresztényszocializmus Magyarországos 1924–1944. Bp. 1993. Typovent K.

125 (Megjegyzés - Popup)

A gazdag irodalomból csak néhány alapvető forrásmunkát említünk: Missuray–Krúg Lajos: A Nyugatmagyarországi felkelés. 2. kiad., Sopron, 1935.; Fogarassy László: A nyugat–magyarországi kérdés diplomáciai története. SSz. 36 (1982), 1-19., 97-115., 193-211 pp.; Soós Katalin: Burgenland az európai politikában 1918–1922. Bp., 1971.; Zsiga Tibor: Horthy ellen a királyért. Bp., 1989.; Pölöskei Ferenc: Horthy hatalmi rendszere 1919–1922. Bp., 1978.

126 (Megjegyzés - Popup)

Zsiga Tibor: Horthy ellen... 90. p., Soós: Burgenland... 50-51.p. Horváth Zoltán: Civitas Fidelissima. In: Sarkady Sándor (szerk.): Sopron és környéke. Bp., 1992, 16.p., Traeger Ernő: A soproni népszavazás. A szomorúság, bizakodás és hűség napjaiból. In: Thirring Gusztáv (szerk.): Sopron, Civitas Fidelissima. Sopron, 1925, 78.p.

127 (Megjegyzés - Popup)

Alakulásra felszólító meghívó 1919 novemberéből. A Nyugat–Magyarországi Liga iratai. Győr–Moson–Sopron megye Soproni Levéltára X/3. (A továbbiakban SL X/3.)

128 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Az Oedenburger Zeitung tudósítójának távirata, 1919. december 8.

129 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. A távirat 11. lapja

130 (Megjegyzés - Popup)

SL XIII./37.2. A Thirring család iratai

131 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Pröhle Vilmos jelentése, Szombathely 1920. január 23.

132 (Megjegyzés - Popup)

SL XIII./37./2.d. 1920. február 5. A népszavazás megszervezését Volnhofer Ferenc és Károlyi Sándor vállalta. Február 2-án érintkezésbe léptek Jármay Andor alezredessel, a szombathelyi MOVE elnökével. Katonai gépkocsin bejárták Kőszeg, Körmend és Szentgotthárd környékét. 4-én Liphay Béla kapcsolódott be a munkába. A szavazóívek nem érkeztek meg a megbeszélt időpontra. Még aznap este egy kormánytávirat leállította az akciót. Károlyi szerint a népszavazás eszméje nagy örömet váltott ki, bizonyos kerületekben azonban titkos szavazást javasol, mert nyíltan nem mernek nyilatkozni az emberek.

133 (Megjegyzés - Popup)

SL Főispáni iratok, 268/920

134 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, 1920. január-február

135 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Magyaróvár 1920. február.

136 (Megjegyzés - Popup)

SL Főispáni iratok, 532/K. Szombathely, 1920. február 19.

137 (Megjegyzés - Popup)

SL Főispáni iratok, 10/biz.1920 K

138 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye, 1920. február 15. A közös nyilatkozat aláírói: Bleyer Jakab (Szentgotthárd), Huber János (Nezsider), Nutsch Mátyás (Zurány), Scholtz Ödön (Nagymarton), Thomas Ferenc (Németújvár), Ambrózi István (Felsőőr), Haller István (Lövő), Klebelsberg Kunó (Sopron), Sabel János (Kismarton), Lingauer Albin (Kőszeg), Dömötör Mihály (Kapuvár)

139 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. február 14.

140 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Lipthay Béla helyzetjelentése, Szombathely, 1920. február.

141 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. 536/1920, vö. Pölöskei: Horthy... 163-164. p.

142 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Niemetz József 1. sz. helyzetjelentése, Mosonmagyaróvár, 1920. február 21.

143 (Megjegyzés - Popup)

SL Főispáni iratok, 572/1920

144 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Gépirat. Sopron, 1920. március 15.

145 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Zábrák Dénes gépirata Gálócsy Árpádnak. Sopron, 1920. április 11–12.

146 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Zábrák Dénes gépirata. Sopron, 1920. április 17. (Kapták a Fővezérség, Thirring Gusztáv, Petrik Aladár és Siménfalvi Tihamér ezredes).

147 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Niemetz József 13. sz. helyzetjelentése, Mosonmagyaróvár, 1920. április 18.

148 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Ajtay József, a TEVÉL ügyvezető alelnökének levele Thirring Gusztávhoz. Budapest, 1920. április 12.

149 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Zábrák Dénes gépirata. Sopron, 1920. április 19.

150 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. 17. sz. helyzetjelentés. Szombathely, 1920. április 21.

151 (Megjegyzés - Popup)

SL Főispáni iratok, 752/1920 Szombathely 1920. május 5.

152 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Szombathely, 1920. május 16. Druisner a német néptanács megszervezője volt. Az elszakadás ellen széleskörű propagandát fejtett ki. Később az ún. Bleyer-féle autonómista irányzat híveként tevékenykedett.

153 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. három levél. 1920. január 3., február 29. és március 12.

154 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. május 3.

155 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. kézirat, Budapest, 1920. május 7.

156 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. május 7.

157 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Thirring Gusztáv elnöki megnyitója. Jegyzőkönyvi kivonat. Budapest, 1920. május 30.

158 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. június 6. A május 30-i tüntetés beszédeit és az osztrák levelet kiadták propaganda brosrában: „Eine Riesen-Kundgebung Westungarn gegen den Anschluss”. Tóth nyomda, Sopron, 1920.

159 (Megjegyzés - Popup)

Röpirat, „Gondoljatok meg...” címmel, a szerző gyűjteményében.

160 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. kézirat, Szombathely, 1920. június 4.

161 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. június 19., valamint Thurner Mihály iratai XIV/28/2. A polgármester beszédét június 5-én mondta el.

162 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. TEVÉL értesítés, Budapest, 1920 június 24.

163 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. június 29.

164 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Mosonmagyaróvár, 1920. július 1.

165 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. június 26. A megye négy járását Thurner, Zsembery, Mocsári ezredes és Sárkány főhadnagy járta be. Június 25-én amerikai misszió tartózkodott Sopronban. A kőhidai fegyházat látogatták meg.

166 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Mosonmagyaróvár, 1920. július 1.

167 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. július 1. v.ö. Pölöskei: i.m. 164.

168 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Budapest, 1920. július 13. Az előterjesztő báró Perényi Zsigmond volt.

169 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Bécs, 1920. július 11–12.

170 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Szombathely, 1920. július 13., és Pölöskei i.m. 164.

171 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. július 14.

172 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. július 18.

173 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. szeptember 18.

174 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. szeptember 28.

175 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. kézirat, 1920. október 2.

176 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. kéz- és gépirat, 1920 októbere

177 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, 1920 októbere

178 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Budapest, 1920. október 8.

179 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Lajtaújfalu, 1920. október 12.

180 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, 1920. október 21.

181 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Szombathely, 1920. október 22.

182 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1920. október 21.

183 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. meghívó, Budapest, 1920. november 2.

184 (Megjegyzés - Popup)

Sigray Antal gróf beszéde a nyugatmagyarországi ellentállásról. Bp., 1922. 2. A dokumentumot dr Horváth Zoltán bocsátotta rendelkezésemre, amit ezúton is köszönök. vö. Soós i.m. 52.

185 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. A Nyugat–Magyarországi Liga választmányi ülésének jegyzőkönyvi kivonata. Budapest, 1920. november 23.

186 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. helyzetjelentés, Németújvár, 1920. november 28.

187 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. 42. sz. helyzetjelentés, Szombathely, 1920. december 2. Az említett D'Annunzio (1863–1938) olasz író, költő és politikus. 1919. szeptember 12-én szabadcsapataival elfoglalta Fiumét.

188 (Megjegyzés - Popup)

SL Thurner Mihály iratai XIV/28.8

189 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye, 1921. január 1.

190 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Sopron, 1921. január 8.

191 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. A tiltakozó gyűlés határozati javaslata. Budapest, 1921. január 12.

192 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Főtitkári beszámoló. Budapest, 1921. január 23. A beszámolóból megtudható, hogy a Nyugat–Magyarországi Liga számára hatféle nyomtatványt, 9 német röpiratot, a West Ungarische Briefe 12 számát és a nyugat–magyarországi német naptárt adták ki.

193 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Szentgotthárd, 1921. január 5.

194 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. helyzetjelentés, Szombathely, 1921. január 25.

195 (Megjegyzés - Popup)

SL Alispáni iratok, 3074/1921. Távirat,. Szombathely, 1921. február 8.

196 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Mosonmagyaróvár, 1921 február

197 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. 6. sz. helyzetjelentés, Szombathely 1921. február 12.

198 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Lajtakáta, 1921. január 16.

199 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. 10. sz. és 11. sz. helyzetjelentés. 1921. február

200 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. 12. sz. helyzetjelentés. 1921 március 1.; 13. sz. helyzetjelentés, március 3.

201 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap, 1921. március 16. 1.p.

202 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, 1921. március 21.

203 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye, 1921. április 2., 2.p.

204 (Megjegyzés - Popup)

SL XIII/37./2d.8 Budapest, 1921. április 5.

205 (Megjegyzés - Popup)

SL XIII/37./2d.8 1921 április 10.

206 (Megjegyzés - Popup)

Bánffy Miklós: Huszonöt év (1945). Bp., 1993, 70.

207 (Megjegyzés - Popup)

SL XIII/37./2 Thirring Gusztáv előterjesztése, 1921. április

208 (Megjegyzés - Popup)

SL XIII/37./2 Thirring kézirat, 1921. április 18., v.ö. Soós i.m. 137.

209 (Megjegyzés - Popup)

Fogarassy László: Védelmi előkészületek Ausztriával szemben gróf Bethlen István kormányának hivatalba lépése után. SSz. 48 (1994) 307. A tanácskozás résztvevői: Bethlen, Bánffy, Ráday, Belitska, Gratz, Kánya, Khuen-Héderváry, Villani, Röder, Sigray és Zsembery.

210 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye, 1921. május 3., 1.p.

211 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye, 1921. május 7., 2.p.

212 (Megjegyzés - Popup)

SL Szolgabírói iratok, 3 biz./1921. május 9.

213 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. A Nyugat–Magyarországi Liga és a TEVÉL nagygyűlésének jegyzőkönyvi kivonata. Budapest, 1921. június 2.

214 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye, 1921. június 6., 2.p.

215 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. Horváth Lőrinc lelkész levele Thirring Gusztávhoz 1921. június 30.

216 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Pinkafő, 1921. június 21.

217 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1921. június 23.

218 (Megjegyzés - Popup)

Magyarország történeti kronológiája. Szerk. Benda Kálmán. III. k. Bp., 1982. 880.p.

219 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. 24. sz. helyzetjelentés, Szombathely, 1921. július 15.

220 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Szombathely, 1921. július 22.

221 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. helyzetjelentés, Nagyszentmihály, 1921. július 20.

222 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. helyzetjelentés, Szombathely, 1921. augusztus 2.

223 (Megjegyzés - Popup)

SL X/3. gépirat, Sopron, 1921. augusztus 4.

224 (Megjegyzés - Popup)

100 Nyomtatott rölap, a szerző gyűjteményében. „Nyugatmagyarország népéhez” Kovács József László baráti szívességéből.

225 (Megjegyzés - Popup)

101 SL XIII/37./2d.8

226 (Megjegyzés - Popup)

102 A soproni népszavazásnak gazdag az irodalma. Néhány fontosabb ezek közül: Fogarassy László: A soproni népszavazás. SSz. 25 (1971) 335-347.; Ormos Mária: Civitas Fidelissima., Győr, 1990.; Bánffy Miklós: Huszonöt év (1945) Bp., 1993. 65-109.; Villani Frigyes: Jelentés a soproni népszavazásról és a magyar–osztrák határ megállapításáról. Sopron, 1923.

227 (Megjegyzés - Popup)

103 SL X/3. gépirat, 1922. január 31.

228 (Megjegyzés - Popup)

104 SL X/3. gépirat, Mosonmagyaróvár, 1922. január 12.

229 (Megjegyzés - Popup)

105 SL X/3. gépirat, 1922. június 11.

230 (Megjegyzés - Popup)

106 SL X/3. névsorlajstromok keltezés nélkül.

231 (Megjegyzés - Popup)

107 SL X/3. gépirat, Sopron, 1922. június 7.

232 (Megjegyzés - Popup)

108 SL X/3. gépirat, Mosonmagyaróvár, 1922. június 14.

233 (Megjegyzés - Popup)

109 SL X/3. gépirat, Szombathely, 1922. június 30.

234 (Megjegyzés - Popup)

110 SL X/3. gépirat, 1922. július 3.

235 (Megjegyzés - Popup)

111 SL X/3. gépirat, 1922. július 5.

236 (Megjegyzés - Popup)

112 SL X/3. gépirat, Budapest, 1922. július 8.

237 (Megjegyzés - Popup)

113 SL X/3. gépirat, Mosonmagyaróvár, 1922. július 9.

238 (Megjegyzés - Popup)

114 SL X/3. gépirat, Sopron, 1922. július 17.

239 (Megjegyzés - Popup)

115 SL X/3. gépirat, 1922. július 21.

240 (Megjegyzés - Popup)

116 SL X/3. gépirat, Sopron, 1922. augusztus 12.

241 (Megjegyzés - Popup)

117 SL X/3. gépirat, Sopron, 1922. szeptember 4.

242 (Megjegyzés - Popup)

118 SL X/3. gépirat, Szombathely, 1922. szeptember 20.

243 (Megjegyzés - Popup)

119 SL X/3. gépirat, Szombathely, 1922. szeptember 23.

244 (Megjegyzés - Popup)

120 Elisabeth Deinhofer, Traude Horvath: Grenzfall Burgenland 1921–1991. Eisenstadt, 1991, 32. p.

245 (Megjegyzés - Popup)

Az 1935 – ös választások soproni vonatkozásairól lásd: Tóth Imre: Stílusváltás – elsőprő győzelemmel (?) Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1935. SSz. 54. (2000.) 249.

246 (Megjegyzés - Popup)

Vonyó József: Gömbös Pártja. A Nemzeti Egység Pártja Országos Központjának dokumentumai (1932-1939), Dialóg-Campus kiadó, Budapest-Pécs, 1998. 26-27.

247 (Megjegyzés - Popup)

Pernes Gyula – Dr. Gecsényi Lajos (szerk.): Válogatott dokumentumok a Győr–Sopron megyei munkásmozgalom történetéből 1929–1945. Győr, 1982. 422.

248 (Megjegyzés - Popup)

Tóth Imre: Adatok a Magyar Élet Pártja soproni szervezetének működéséhez. SSz. 54. (2000.) 73-76.

249 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Múzeum Helytörténeti dokumentumai. Aprónyomtatványok. J.n.

250 (Megjegyzés - Popup)

Thurner Mihály polgármester belügyminiszteri vizsgálatot kért, mert Esztergomban azt terjesztették, hogy Sopron nyilas város, ahol a polgármester kitűztette a horogkeresztes zászlót a városházára. Soproni Levéltár (SL) Sopron Város Levéltára (SVLT) Polgármesteri Bizalmas Iratok 1939. 33/1939.

251 (Megjegyzés - Popup)

Pernes– Gecsényi : Válogatott dokumentumok... 417.

252 (Megjegyzés - Popup)

Mint látni fogjuk, a kormányzó párt legkeményebb ellenfelei 1939-ben a nyilaskeresztes irányzat pártjai voltak.

253 (Megjegyzés - Popup)

Tilkovszky Loránt: Nemzetiségi politika Magyarországon a 20. században. Csokonai kiadó, Debrecen, 1998. 105-106.

254 (Megjegyzés - Popup)

Magyar Országos Levéltár (MOL) Miniszterelnökségi levéltár (ME) K 28. Nemzetiségi és kisebbségi osztály iratai 116. cs. 217. t. I. 1939–C–16416

255 (Megjegyzés - Popup)

1938 szeptemberében azután a szudétánémet vidékek bekebelezésével megkezdődött a határnémetség bekapcsolása a birodalom testébe, ami amellett, hogy a magyar–német diplomáciai kapcsolatokban is törést eredményezett, feltehetően nem használt a nyugati határszéli magyar lakosság jó közérzetének sem.

256 (Megjegyzés - Popup)

Tilkovszky: 1998. 72.

257 (Megjegyzés - Popup)

Kerekes Lajos: Anschluss 1938. Ausztria és a nemzetközi diplomácia 1933–1938. Akadémiai kiadó, Bp. 1963. 384–385.

258 (Megjegyzés - Popup)

Horthy Miklós: Emlékirataim. Európa–Historia 1990. 215.

259 (Megjegyzés - Popup)

Pritz Pál: Magyar diplomácia a két világháború között. Tanulmányok. Magyar Történelmi Társulat, Bp. 1995. 180.

260 (Megjegyzés - Popup)

Olyannyira, hogy 1938 novemberében Tobias Portschy, az NSDAP burgenlandi körzetvezetője nem is tudott eleget tenni annak a berlini parancsnak, hogy a magyarokat kizárják a helyi pártszervezetekből. Hermann Hagspiel: Die Ostmark. Österreich im Großdeutschen Reich 1938 bis 1945. (Wilhelm Braumüller Universität–Verlagsbuchhandlung Ges.m.b.H.) Wien, 1995. 218.

261 (Megjegyzés - Popup)

Hagspiel: 1995. 218.

262 (Megjegyzés - Popup)

Klaus–Dieter Mulley: Zur „Eindeutschung” des Burgenlandes. Juden, Kroaten und Magyaren zwischen Dissimilierung und Germanisierung 1938–45. In: Stefan Karner (szerk.): Das Burgenland im Jahr 1945. Beiträge zur Landesausstellung 1985. Eisenstadt, 1985. 142.

263 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME 117.cs. 217. t. 7493/1939. VII. res.

264 (Megjegyzés - Popup)

SL. IV. B. 1401. Sopron Megye Levéltára (SMLT) Sopron Vármegye Főispánjának Iratai 1872–1944. 153.d. 584/938.

265 (Megjegyzés - Popup)

SL. SMLT. XIV.67. Hőgyészi Pál főispán iratai. 1938–1944. 13/1.

266 (Megjegyzés - Popup)

MOL K 149. Belügyminisztériumi Levéltár (BM) Rezervált iratok 1939. 2 t. 23. dob. 5713 és 5746 / VII. res.

267 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 27. Minisztertanácsi és kormányzótanácsi jegyzőkönyvek. 1939. január 10. és 14.

268 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 28. 98. cs. 198. t. 1939–C–15355

269 (Megjegyzés - Popup)

MOL K 149. BM. Rezervált iratok 1939. 2 t. 23. dob. 6102 / VII. res., 6461 / VII. res.

270 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 28 117. cs. 217. t. II. 8283/1939 VII. res.

271 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 28 117. cs. 217. t. II. 7822/1939 VII. res.

272 (Megjegyzés - Popup)

Hellmut Andics: Das Burgenland im Kräftespiel seiner Nachbarn nach 1918. in: Stefan Karner (szerk.): Das Burgenland im Jahr 1945. Beiträge zur Landesausstellung 1985. Eisenstadt, 1985. 33.

273 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 28 117. cs. 217. t. II. 8283/1939 VII. res.

274 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 28 1939 – C – 16023. A burgenlandi nácik információit mindenesetre kételyekkel kell fogadnunk, tekintve, hogy Hitler még a szinte teljesen németajkú Ausztriában sem kockáztatta meg a népszavazás lebonyolítását 1938 márciusában, hanem az ország megszállásával zárta rövidre a csatlakozás kérdését, s csak ezt követően, saját „rendezésében” kérdezte meg az osztrákokat. Igaz, akkor elsőprő győzelmet könyvelhetett el. A burgenlandi területen összesen 63 (!) ellenszavazatot kapott az Anschluss, vagy ahogy ők hívták, az újraegyesítés (Wiedervereinigung) ügye.

275 (Megjegyzés - Popup)

Tilkovszky Lóránt: Ez volt a Volksbund. A német népcsoportpolitika és Magyarország 1938–1945. Kossuth, Bp. 1978. 50.

276 (Megjegyzés - Popup)

Ezt látszik igazolni, hogy az Anschluss-t megerősítő április 10-i népszavazás eredményét üdvözlő bánfalvi felvonulókat az SS Neckenmarkt-i (Sopronnyék) vezetői fordították vissza, azzal, hogy mellőzzék a direkt propagandát, mert az a német – magyar jó viszony rovására megy. MOL ME 1939 – S – 15639

277 (Megjegyzés - Popup)

A hazai Volksbund vezetői annyira bíztak soproni bázis-szervezésükben, hogy a nyár folyamán a Reichsjugendführung stuttgarti gyűlésén, a hazai pángermán mozgalom kiemelkedő eseményeként harangozták be az VDU Sopronba szervezett nyugat–magyarországi nagy seregszemléjét, mely a tervek szerint egyben a burgenlandi és szlovák határnémetség nagyszabású találkozója lett volna. MOL ME K 28 117. cs. 217. II. t. 1939–C–17823

278 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 28 98. cs. 198. t. II.

279 (Megjegyzés - Popup)

Rajta kívül hasonló tevékenységet folytatott a Volksbund soproni körzetvezetője, Bruckner („Anz”), egy Graeser nevű orvos („Adler”), bizonyos László („Holz”), aki a Volksbund gazdasági referense volt Sopronban, és a szervezet sopronbánfalvi csoportjának vezetője, Berger („Wiener”) is. Tilkovszky Lóránt: Ungarn und die deutsche Volksgruppenpolitik 1938–1945. Bp. 1981. 56.

280 (Megjegyzés - Popup)

Az iratokból kiderül, hogy a közvélemény egyenlőségjelet tett a Hubay vezette Hungarista mozgalom és Szálasi volt pártja közé. Lásd a csepregi főszolgabíró jelentését a párt ottani szervezkedéséről. SL. IV. B./401. 153. d. Főispáni iratok 462/1938

281 (Megjegyzés - Popup)

Tilkovszky: 1978. 23.

282 (Megjegyzés - Popup)

Más alkalommal ugyanakkor arra hivatkoztak, hogy a Szent Jobb miatt Győrbe vezényelt személyzet hiánya miatt a rend fenntartására megfelelő karhatalom nem áll rendelkezésre. SL IV. B. 1401. SMLT. Főispáni ir. 546/1938. ill.442/1938.

283 (Megjegyzés - Popup)

SL IV. B. 1401. SMLT. Főispáni ir. 442 és 703/1938.

284 (Megjegyzés - Popup)

A rendelet megtiltotta a köztisztviselőknek és a közszerződési alkalmazottaknak, hogy a törvényes rend követelményeivel szembenálló szervezetek tagjai legyenek.

285 (Megjegyzés - Popup)

SL: IV. B. 1401. SMLT. Főispáni ir. 462/1938.

286 (Megjegyzés - Popup)

SL: IV. 1403. d. SVLT. Sopron Város Tanácsának Iratai. II. 13/938.

287 (Megjegyzés - Popup)

SL: IV. B. 1401. SMLT Főispáni ir. 161/1938.

288 (Megjegyzés - Popup)

Hubai László: A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon 1922–1947. Múltunk 1997. 2. 131–132.

289 (Megjegyzés - Popup)

A titkosságot most tartalmazta először törvény (1938: XIX.), de az 5985/1919. sz. miniszterelnöki rendelet 1922-ig még lehetővé tette a titkos szavazást.

290 (Megjegyzés - Popup)

Hubai László: Választók és választói jog Magyarországon (1920–1947) Társadalmi Szemle 1998. 7. 108.

291 (Megjegyzés - Popup)

Hubai: 1998. 116.

292 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap (SH) 1939. május 12.

293 (Megjegyzés - Popup)

Emlékeztető az 1939. április 29-i főispáni értekezletről. SL. XIV.67. Hőgyészi Pál főispán iratai. 3/1.

294 (Megjegyzés - Popup)

SL IV. B. 1401 SMLT. Főispáni ir. 8138/1939.

295 (Megjegyzés - Popup)

SL IV. B. 1401 SMLT. Főispáni ir. 10662/1939.

296 (Megjegyzés - Popup)

Hőgyészi visszaemlékezése 1944-ből, az 1937.évi felsőházi tagválasztás körülményeiről. SL. XIV.67.
Hőgyészi Pál főispán iratai. 1938–1944

297 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye (SVM) 1939. május 2.

298 (Megjegyzés - Popup)

Ormos Mária: Magyarország a két világháború korában. Csokonai, Debrecen, 1998. 198.

299 (Megjegyzés - Popup)

SVM 1939. május 6

300 (Megjegyzés - Popup)

SH 1939. május 10.

301 (Megjegyzés - Popup)

MOL K 28 ME 3. cs. 8. t. 1939–L–15715

302 (Megjegyzés - Popup)

SVM 1939. június 1.

303 (Megjegyzés - Popup)

Pinezich az év folyamán egyre érzékelhetőbb módon kiesett a főispán kezében lévő Soproni Hírlap kegyeiből. Az őt ért támadások a törvényhatósági bizottságban is folytatódtak, úgyhogy Pinezich levélben fordult a városi testület tagjaihoz azok ellenében, „akik a Törvényhatósági Bizottság független és öntudatos munkája helyébe a hatósági apparátusnak engedelmeskedő pártot akarnak életre hívni” – SL reponenda anyagából

304 (Megjegyzés - Popup)

SH 1939. május 16.

305 (Megjegyzés - Popup)

Vágó 1889-ben született, evangélikus vallású volt és műszaki doktorátussal rendelkezett. Forrás: SL: IV.1403.d. SVLT. Tanácsi ir. II. 13/938. 9492/939

306 (Megjegyzés - Popup)

Vágó kb. egy évvel a választások után, 1940 júniusában, Hubay Kálmánnal együtt terjesztette a parlament elé nemzeti törvényjavaslatát, amely a Németország által támogatott hazai népcsoport autonómiák tervét tartalmazta. Tilkovszky: 1978. 107.

307 (Megjegyzés - Popup)

Tilkovszky: 1981. 78.

308 (Megjegyzés - Popup)

SVM 1939. május 9.

309 (Megjegyzés - Popup)

SVM 1939. május 11.

310 (Megjegyzés - Popup)

Pintér István: A kényszerpályára szavazott ország – 1939. Földes György–Hubai László (szerk.):
Parlamenti képviselőválasztások 1920–1990. Tanulmányok. Politikatörténeti Alapítvány, Bp. 1994. 193.

311 (Megjegyzés - Popup)

uo. 197.

312 (Megjegyzés - Popup)

SL IV. B. 1401 SMLT. Főispáni ir. 1938.

313 (Megjegyzés - Popup)

SVM 1939. május 27., és SH 1939. május 21.

314 (Megjegyzés - Popup)

SL reponenda anyagából

315 (Megjegyzés - Popup)

SH 1939. május 20.

316 (Megjegyzés - Popup)

SVM 1939. május 23.

317 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 28 98. cs. 198. t. II. 1939 – L – 17316

318 (Megjegyzés - Popup)

SH 1939. május 16.

319 (Megjegyzés - Popup)

MOL K63 Külügyminisztériumi Levéltár (KÜM) Csáky István külpolitikai megnyilvánulásai. 472. cs.
1939 – 68. t.

320 (Megjegyzés - Popup)

Pintér I.: im. 199.

321 (Megjegyzés - Popup)

SL IV.1403.d. SVLT. Tanácsi ir. II.13/1938.09813/39.

322 (Megjegyzés - Popup)

SH 1939. május 21.

323 (Megjegyzés - Popup)

SL IV.1403.d. SVLT. Tanácsi ir. II.13/1938. 94932/39.

324 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 28 117. cs. 217. t. II. 1939–c–17821

325 (Megjegyzés - Popup)

SL reponenda

326 (Megjegyzés - Popup)

Pintér I.: im. 207.

327 (Megjegyzés - Popup)

MOL ME K 28 117.cs. 217. II. 8283/39 VII. res.

328 (Megjegyzés - Popup)

Andreas S. Schmidt-Schweizer: Die Öffnung der ungarischen Westgrenze für die DDR-Bürger im Sommer 1989. Südosteuropa Mitteilungen 37., 1997/1., 34. p.

329 (Megjegyzés - Popup)

„Jelentés a nyugati határszakaszon kiépített elektromos jelzőrendszer műszaki-technikai állapotáról, alkalmazásának tapasztalatairól.” 1987. október 5. Határőrség Országos Parancsnoksága, Ikt. sz. 0022/43/1987., 3. p.

330 (Megjegyzés - Popup)

Népszabadság, 1988. augusztus 6., 5. p

331 (Megjegyzés - Popup)

Határőr, 1988. november 4., 5. p.; *Pozsgay Imre*: Politikus-pálya a pártállamban és a rendszerváltásban. Budapest, 1993., 84-85. p.

332 (Megjegyzés - Popup)

„Előterjesztés az MSZMP Politikai Bizottságához a határőrizet hosszú távú feladataira, 1989 február.”

Magyar Országos Levéltár, [a továbbiakban: OL] 288.f.5/1054, 99-116. p.

333 (Megjegyzés - Popup)

„Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1989. február 28-án megtartott üléséről.” OL, 288.f.5/1054, 5-6. p.

334 (Megjegyzés - Popup)

„Feladatterv az EJR, határsáv, nyomsáv felszámolására, új határőrizeti rendszer kidolgozására.” 1989. március 9. 076/4/1989 ; továbbá: Népszabadság, 1994. április 26. 13. p.

335 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Zsiga Tibor: A „vasfüggöny” és kora. Budapest, 1999., 76. p.

336 (Megjegyzés - Popup)

„Magyar Dokumentáció” (Kiadja a MTI) Budapest, XXI. évf., 1989. június, 315. p..

337 (Megjegyzés - Popup)

Ennek a Martonvásáron működő tábornak kelet-európai fiatalok voltak a résztvevői Észtországtól Jugoszláviáig, akik az országaik előtt álló sorskérdésekkel foglalkoztak, olyan előadók segítségével, mint Szócs Géza, Molnár Gusztáv, Lubovil Feldek, Benek Silhon, Krzysztof Sliwinski és mások.

338 (Megjegyzés - Popup)

Nem volt egyszerű a telefonálás, mivel Filep Mária munkahelyén távolsági hívást nem lehetett kezdeményezni. Leleményesen „lopták” viszont a városi vonalakat oly módon, hogy az egyik munkatárs édesanyját hívták fel, akitől visszahívást kértek. A bejövő városi vonalat csenték el és így beszéltek a Habsburg irodával, majd a későbbiekben Pozsgay Imre titkárságával. A „Habsburg-kapcsolatot” Szabó Lukács hozta létre, aki Habsburg Ottó június 20-i látogatását is megszervezte. Pozsgay Imre titkárának, Sánta Áronnak a nevét és telefonszámát Filep Mária egy dunántúli település tanácselnökétől, Orbán Ottótól tudta meg.

339 (Megjegyzés - Popup)

Ezen az MDF országos központjában vita alakult ki. Gergely András és Kiss Gy. Csaba az elnevezést nem javasolták, mivel létezik egy „*Páneurópa Unio*” szervezet is és ebből szerintük még jogi problémák is adódhattak volna. Ennek elkerülése végett lett a név *Páneurópai Piknik* az eredetileg tervezett Páneurópa Piknik helyett, ami így sem aratott osztatlan sikert, de senkinek nem volt jobb ötlete. Az elnevezés nem is lett szerencsés, mivel később tényleg támadtak ebből bonyodalmak.

340 (Megjegyzés - Popup)

„Páneurópai Piknik Sopron mellett.” Magyar Hírlap, 1989. augusztus 2.

341 (Megjegyzés - Popup)

Debreceni barátainknak el kellett fogadniuk, hogy a szalonnasütő tüzek nem a határon lesznek. Azon is vita volt, hogy a rendezvényt csak az eredeti résztvevőkkel kívánták megrendezni. Soproni nyomásra (Kőműves

Géza ötlete alapján), országos rendezvényre került sor. A soproniaknak szintén nem tetszett a „páneurópai” elnevezés, de már a sajtóban jól bevezetett néven nem lehetett változtatni.

342 (Megjegyzés - Popup)

Sajnos, a Piknik utáni nagy eső során az eredeti mű a helyszínen megsemmisült.

343 (Megjegyzés - Popup)

A Selectron kft-től – a soproni szervezők számára egyetlen hozzáférhető telefaxról.

344 (Megjegyzés - Popup)

Nem is beszélve arról, hogy a soproni MDF postafiókcímére feladott engedélyek „elvesztek”... Ezeket a Piknik tízéves évfordulójára rendezett konferencián Frey és Schandl uraktól másolatban kapták meg a rendezők, napra pontosan tíz év késéssel!

345 (Megjegyzés - Popup)

Filep Mária régi ismerősei, Szekeres László és Szöcs Géza, Magyarországról tudósító riporterek révén.

346 (Megjegyzés - Popup)

„Páneurópai Piknik a »vasfüggöny« helyén.” Magyar Nemzet, 1989. augusztus 9.

347 (Megjegyzés - Popup)

Rumpf János és családtagjai például szabadságot vettek ki, mert vállalt feladataikkal nem végeztek volna időben!

348 (Megjegyzés - Popup)

Ilyen buktató volt a KÖJÁL előírás. 1500 főnyi várható vendégsereget jelentettünk be – becslések szerint ennek tízszerese jelent meg –, és erre a tömegre méretezett illemhelyet kellett felállítani. Erre az utolsó pillanatban került sor, Rumpf János és Gazdag Imre közbenjárásával, a VOLÁN Tröszt segítségével.

349 (Megjegyzés - Popup)

Kurucz Gyula (szerk.): Az első határnyitás. Budapest, 2000., 57-58. p.

350 (Megjegyzés - Popup)

Kurucz i.m., 144. p.

351 (Megjegyzés - Popup)

Kurucz i.m., 182. p.

352 (Megjegyzés - Popup)

„NDK-polgárok áttörése a páneurópai pikniken.” Magyar Hírlap, 1989. augusztus 21.

353 (Megjegyzés - Popup)

„Valljanak a képek.”; „Véletlen szemtanú.”; „A szabadság ára.” Soproni Hírlap, 1989. augusztus 25

354 (Megjegyzés - Popup)

„Határtalan vesszőfutás.” Ötlet '89, 1989. augusztus 31.

355 (Megjegyzés - Popup)

„Az első határnyitás”. Szerkesztette: Kurucz Gyula, Kortárs Kiadó, Budapest, 2000. ; Uő.: „Das Tor zur deutschen Einheit” – Grenzdurchbruch Sopron 19. August 1989. Editon q, Berlin, 2000.

356 (Megjegyzés - Popup)

Kurucz i.m., 68-74. p.

357 (Megjegyzés - Popup)

BM Határőrség 11. Kerület Parancsnokának 034/1989. sz. Intézkedési terve a „Páneurópai Piknik” rendezvény határőrizeti és biztosítási feladataira., Sopron, 1989. augusztus 16.; Páneurópai Piknik '89 Alapítvány Archívuma, Sopron. [a továbbiakban:PPAA]

358 (Megjegyzés - Popup)

Kurucz i.m., 167. p.

359 (Megjegyzés - Popup)

„Halál a magyar-osztrák határon.”, Magyar Hírlap, 1989. augusztus 23.

360 (Megjegyzés - Popup)

Belügyminiszteri feljegyzés, 1989. augusztus 4., I-a-849/89; PPAA

361 (Megjegyzés - Popup)

A Belügyminisztérium Közleménye, 1989. augusztus 10.; PPAA

362 (Megjegyzés - Popup)

A legfőbb ügyész helyettesének átirata, 1989. augusztus 8., Ig. 338/1989.; PPAA

363 (Megjegyzés - Popup)

Legfőbb Ügyészség Államelleni Ügyek Osztálya átirata, 1989. augusztus 10., Ig. 338/1989; PPAA

364 (Megjegyzés - Popup)

„Nem engedhetünk titkos akciókat.” Magyar Nemzet, 1989. szeptember 5.

365 (Megjegyzés - Popup)

Magyarország 20. századi választási atlasza 1920-1998. összeáll. Hubai László (A könyv és CD várható megjelenése 2001. április) Parlamenti választások Magyarországon 1920-1998. szerk. Földes György, Hubai László Bp., 1999.

366 (Megjegyzés - Popup)

Barasitsné Fekete Katalin: Választások Sopronban 1920-ban és 1922-ben. S.l, S.d. [Kézirat]

Tóth Imre: Útban az elitváltás felé. Az utolsó bethleni választás Sopronban (1931-1935) In: SSz. 53. (1999) 145-160., Tóth Imre: Stílusváltás - elsőprő győzelemmel? Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban 1935. In: SSz. 54. (2000) 249-261., Tóth Imre: Országgyűlési képviselőválasztások Sopronban (1931-1935) Pécs, 1999. [Kézirat] Horváth Adél Gabriella: Sopron vármegyei nemzetgyűlési választások 1920-1922. Szombathely, 1999. [Kézirat] Horváth Adélnek e helyen köszönöm meg, hogy munkáját használhattam. Tanulmányát lásd e számunkban. Polgár Tamás: Sopron vármegye 1931. évi országgyűlési választásai. Pécs, 1999. [Kézirat]

367 (Megjegyzés - Popup)

Polgár Tamás: Parlamenti képviselőválasztások Sopron megyében Bethlen István miniszterelnöksége idején (1922-1926-1931) In: Fejezetek Győr, Moson és Sopron vármegyék közigazgatásának történetéből. szerk. Horváth József, Győr, 2000. 133-151.

368 (Megjegyzés - Popup)

Vonyó József: A kormánypárt és választások. In: Századok 128. (1994) 1165.

369 (Megjegyzés - Popup)

Hubai László: A választók és választási jog Magyarországon (1920-1947) In: Társadalmi Szemle 53. (1998) 107.

370 (Megjegyzés - Popup)

Romsics Ignác: Bethlen István. Politikai életrajz. Bp., 1999. 215.

371 (Megjegyzés - Popup)

Boros Zsuzsanna-Szabó Dániel: Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944) Bp., 1999. 176-177.

372 (Megjegyzés - Popup)

Romsics Ignác: A Bethleni konszolidáció állam- és kormányzati rendszere. In: Egy letűnt korszakról. szerk. Sánta Ilona, Bp., 1987. 51-52.

373 (Megjegyzés - Popup)

Az 1925. évi törvények gyűjteménye. M. Kir. Belügyminisztérium, Bp., 1926. 348-464.

374 (Megjegyzés - Popup)

A választások jogi szabályozására lásd: N. Szegvári Katalin: A választójog szabályozása az 1920-as évek

első felében. In: Múltunk 42. (1997) 157-176. Ruszoly József: A törvényhozás intézményi alapjai az ellenforradalmi korszakban 1919-1944/45. In: A magyarországi polgári államrendszerek. szerk. Pölöskei Ferenc, Ránki György, Bp., 1981.

375 (Megjegyzés - Popup)

Ruszoly József: A választási bíraskodás Magyarországon 1848/1948. Bp., 1980.

376 (Megjegyzés - Popup)

Sipos Péter: A magyar ellenforradalmi rendszer kormánypártjairól. In: A faszizmus ideológiájáról. szerk. Harsányi Iván, Bakonyiné Ficzura Judit, Bp., 1983. 214-233.

377 (Megjegyzés - Popup)

Polgár Tamás: Parlamenti képviselőválasztások Sopron megyében... 139. A szavazókörök Ágfalva, Balf, Brennbérgbánya, Fertőboz, Fertőrákos, Fertőhomok, Harka, Hegykő, Hidegség, Kópháza, Nagycenk, Nagylózs, Pereszteg, Pinnye, Sopronbánfalva, Sopronkövesd, Sopronszécsény voltak.

378 (Megjegyzés - Popup)

Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 83. Népszámlálás 1930. I. Bp., 1932. 20-21.

379 (Megjegyzés - Popup)

Polgár Tamás: Parlamenti képviselőválasztások Sopron megyében... 142.

380 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Adél Gabriella: i.m. 12. melléklet, SL. IV.B.404. Svm. Központi választmányának iratai. 77.d. A Sopronkörnyéki vál. ker. választási jegyzőkönyve 1931. Polgár Tamás: Sopron vármegye 1931. évi országgyűlési választásai... 81.

381 (Megjegyzés - Popup)

Östör József 1875-ben született a Sopron megyei Gyülevizen. Római katolikus, nős, ügyvéd, kormányfőtanácsos, soproni lakos. Sopron vármegye tb. tisztii főügyésze. Középiskoláit a soproni bencés gimnáziumban végezte, majd Budapesten és a berlini egyetemen folytatta tanulmányait, 1900-ban Budapesten ügyvédi diplomát szerzett. Ez után kinevezték tisztii ügyésszé, később árvaszéki ügyésznek nem sokkal később főügyész lett. Szerkesztője volt a Soproni Naplónak. A második nemzetgyűlésen pártonkívvüli programmal képviselte a Sopronkörnyéki választókerületet. 1926-ban újból megválasztották. Az adócsökkentési javaslatok tárgyalása után 1927-ben belépett az Egységes Pártba. A pénzügyi bizottságban, mint a kultuszárca előadója tevékenykedett, tagja volt az összeférhetetlenségi bizottságnak is. Sürgette a gabonajegy törvény igazságos kiigazítását, a tanítók járandóságainak méltányos rendezését. Alelnöke volt a soproni ügyvédi kamarának. Sokat foglalkozott nyugat-magyarországi kérdésekkel és Sopron helyzetével. Örökös tagja volt Sopron vármegye törvényhatósági bizottságának. Az 1935. évi választásokon már nem indult visszavonult a politikai élettől. 1949. április 10-én halt meg Zsirán.

Források: Nemzetgyűlési almanach 1922-1927, Magyar Országgyűlési almanach 1927-1932, Országgyűlési almanach 1927-1932, Országgyűlési almanach 1931-1936 szerk. Lengyel László,

Országgyűlési almanach 1931-1936 szerk. Haeffler István, Magyar politikai lexikon, Soproni és Sopron megyei fejek Sopron, 1930. Aranykönyv 2000. szerk. Sarkady Sándor, ifj. Sarkady Sándor, Sopron, 1999. 112.

382 (Megjegyzés - Popup)

SL. IV. B. 404. Svm. Központi választmányának iratai. 77.d. A Sopronkörnyéki vál. ker. ajánlási ívek 1931.

383 (Megjegyzés - Popup)

Zentai Vilmos, eredeti nevén Zuschlag Vilmos, Rezsőháza 1899. szeptember 11-Budapest ?

Négy polgárit végzett, szakképzettsége kertész. 1929-től a Fővárosi Vízműveknél dolgozott mint tisztviselő. 1918-ban lépett be a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba. 1933-tól az Országos Községpolitikai Bizottság tagja. 1945-1948 között a Honvédelmi Minisztérium államtitkára. 1950-ben letartóztatta az ÁVH. Koholt vádak alapján életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Börtönéből 1956-ban szabadult. 1962-ben rehabilitálták.

Életrajzát lásd: Ideiglenes Nemzetgyűlési almanach (1944. december 21-1945. november 29.) Főszerk. Vida István Bp., 1994. 507.

384 (Megjegyzés - Popup)

Életrajzát lásd: Sopron és Sopronmegyei fejek Sopron. 1930. 53.

385 (Megjegyzés - Popup)

Berg Miksa 1895-ben született Kapuváron. Evangélikus vallású földbirtokos. A malomalapító kapuvári Berg Gusztáv unokája. Középiskoláit Sopronban és Budapesten végezte. 1918-ban a Pozsonyi Erzsébet Tudományegyetemen államtudományi oklevelet szerzett. Sopron vármegye közigazgatási gyakornoka, majd aljegyzője lett. 1920-ban Moson vármegye kormánybiztosa. Az 1920-as nemzetgyűlési választásokon jelentős szerepet játszott a keresztény képviselők támogatásában. 1922-ben Zichy János keresztény ellenzéki politikus propagandafőnöke. 1926-ban keresztény párti, 1931-ben pártonkívüli jelöltként indult a választásokon. 1927-ben a családi birtok eladása után Abonyba költözött. 1935-ben Független Kisgazdapárti programmal kerül be az országgyűlésbe. További életéről többet nem tudunk. Meghalt 1960. május 17. Grazban.

Források: Országgyűlési almanach 1935. 220., Horváth Adél Gabriella: i.m. Gudenus János: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. I.köt. Bp., 1990. 156-158.

386 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1926. november 23. 265. sz. 1-2.

387 (Megjegyzés - Popup)

Vitéz Kő József 1874-ben született Vépen. Római katolikus nyugalmazott tábornok. A világháború idején különböző harctereken 41 hónapot töltött el. Elnöke volt az Országos Frontharcos Szövetség sopronvármegyei és soproni főcsoportjának. 1934-ben Sopron város törvényhatósági bizottságába is

beválasztották. 1935-1939 között a Sopronkörnyéki választókerület képviselője.

Életrajzát lásd: Országgyűlési almanach 1935-1940. 303.

388 (Megjegyzés - Popup)

SL. V.48. Sopronbánfalva község iratai. 163. cs. Országgyűlési iratok. Östör József levelei 1926. Keltezetlen levél Östör József aláírásával a községi Pártvezetőség számára küldött utasítás.

389 (Megjegyzés - Popup)

SL. IV.B.404. Svm. Központi választmányának iratai. 1.a .d. Központi választmány jegyzőkönyvei. 1926. november 18-i ülés. Az 1926. évi országos választásokra lásd: Kende Péter: Egy túlnyert választás. In: Parlamenti választások Magyarországon. 105-127.

390 (Megjegyzés - Popup)

Borsányi György: Válság és választás - 1931. In: Parlamenti választások Magyarországon. 128-144.

391 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1926. november 20. 263. sz. 2-4.

392 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1931. június 6. 125.. sz. 1-4.

393 (Megjegyzés - Popup)

Róka József 1856-ban született Bodonhelyen. Középiskoláit Sopronban és Győrött végezte, utóbbi helyen érettségizett 1876-ban. Teológiai tanulmányait a győri papnevelő intézetben végezte el, 1880-ban pappá szentelték. Kisbéren, Széplakon, Bogyoszlón, Csepregen volt káplán. 1926-ig Hidegségen plébános. 1926-tól nagycenki plébános. A kormányzó kormánytanácsossá, XI. Pius titkos kamarássá nevezte ki. Az Egységes Párt helyi szervezetének elnöke. (Sopron és sopronmegyei fejek 361.)

394 (Megjegyzés - Popup)

SL. V.48. Sopronbánfalva község iratai. 163. cs. Országgyűlési iratok. Östör József levelei 1926. Nagycenk, 1926. november 16.

395 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1926. november 20. 263. sz. 2. Sopronvármegye 1931. június 6. 125.. sz. 4.

396 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1926. november 24. 266. sz. 4.

397 (Megjegyzés - Popup)

SL. IV.B.404. Svm. Központi választmányának iratai. 1.a.d. Központi választmány jegyzőkönyvei 1926. november 18-i ülés. SL. IV.B.404. Svm. Központi választmányának iratai. 1.a.d. Központi választmány

jegyzőkönyvei 1931. június 8.

398 (Megjegyzés - Popup)

Riedinger Károly Nagycenken született 1870-ben. Középiskoláit Sopronban végezte, gazdasági mérnöki oklevelét Bécsben szerezte meg. 1894-ben a büki cukorgyárnál mint műszaki tisztviselő kapott alkalmazást. 1931-ben a nagycenki cukorgyár részvénytársaság cégjegyző igazgatója. A vármegye törvényhatósági bizottságának 30 évig volt tagja. ld.: Sopron és Sopronmegyei fejek 266.

399 (Megjegyzés - Popup)

Programmrede des Reichstagsabgeordneten Dr. Josef Östör anlässlich der am 5. Juni 1931, in Sopron abgehaltenen Kandidationsversammlung. Sopron, Röttig-Romwalter ny., 1931. 15.

400 (Megjegyzés - Popup)

Éles Endre a Győri királyi ítélőtábla Soproni járásbíróságának elnöke volt 1942-ig. Mindkét választás során ő látta el választási biztos feladatát a Sopronkörnyéki választókerületben.

401 (Megjegyzés - Popup)

SL. Svm. Főispánjának iratai. IV.B.401. 328/1931.

402 (Megjegyzés - Popup)

A szavazás végeredménye: Berg: 2620, Östör: 4926 szavazat SL. IV.B.404. Svm. Központi választmányának iratai. 77.d. A Sopronkörnyéki vál. jkv. 1926. dec. 11.

403 (Megjegyzés - Popup)

Östör: 4282, Zuschlag: 1609, Kő:1444, Berg: 1631 szavazat Polgár Tamás: Svm. Központi választmányának iratai. 77.d. A Sopronkörnyéki vál. ker. választási jegyzőkönyve 1931. Polgár Tamás: Sopron vármegye 1931. évi országgyűlési választásai... 81.

404 (Megjegyzés - Popup)

Az iratot közli: Horváth Zoltán In: Válogatott dokumentumok a Győr-Sopron megyei munkásmozgalom történetéből 1929-1945. szerk. Pernes Gyula, Geccsényi Lajos, Győr, 1982. 402-403.

405 (Megjegyzés - Popup)

Sipos Péter: A XX. századi forráskiadás problémái és ajánlás a forráskiadási szabályzatra. In: Fons. 7. (2000) 1. sz. 171-185.

406 (Megjegyzés - Popup)

A község neve a kipontozott helyre kézzel beírva.

407 (Megjegyzés - Popup)

A szám a kipontozott helyre kézzel beírva.

408 (Megjegyzés - Popup)

A szám a kipontozott helyre kézzel beírva.

409 (Megjegyzés - Popup)

A programbeszédet magyarul közli Sopronvármegye 1931. június 6. 125. sz. 1-4. Németül önálló formában is megjelent lásd a 35. sz. jegyzetet.

410 (Megjegyzés - Popup)

A szám a kipontozott helyre kézzel beírva.

411 (Megjegyzés - Popup)

Saját kezű aláírás.

412 (Megjegyzés - Popup)

Valójában a Központi választmány 1931. évi június 8-i ülésén választatott meg Róka József a választókerület választási bizottságának elnökévé. A választói törvény nem tér ki hogy a választókerületnek önálló jelölő választmánya lenne.

413 (Megjegyzés - Popup)

Zábrák Viktor 1926-ban és 1931-ben is a báró Solymossy uradalom nagylózsai tisztartója volt.

414 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a 27. sz. jegyzetet.

415 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a 34. sz. jegyzetet.

416 (Megjegyzés - Popup)

Saját kezű aláírás.

417 (Megjegyzés - Popup)

nagybecsű

418 (Megjegyzés - Popup)

A gyűlés helye és ideje utólagosan került a szövegbe.

419 (Megjegyzés - Popup)

Saját kezű aláírás.

420 (Megjegyzés - Popup)

Írógéppel kipontozott helyre géppel, valószínűleg utólag került rá az iratra a község neve.

421 (Megjegyzés - Popup)

nagybecsű

422 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a 36. sz. jegyzetet.

423 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a 17. sz. jegyzetet.

424 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a 21. sz. jegyzetet.

425 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a 23. sz. jegyzetet.

426 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a 19. sz. jegyzetet.

427 (Megjegyzés - Popup)

nagybecsű

428 (Megjegyzés - Popup)

A község neve a kipontozott helyre kézzel beírva.

429 (Megjegyzés - Popup)

Értsd: ajánlóíveket.

430 (Megjegyzés - Popup)

Magyar Törvénytár 1925. évi XXVI tc. paragrafusai.

431 (Megjegyzés - Popup)

Értsd: szavazatszedő küldöttségekben.

432 (Megjegyzés - Popup)

Vagyis az összekötők.

433 (Megjegyzés - Popup)

Értsd: A szavazóhelyiségbe.

434 (Megjegyzés - Popup)

Értsd: Központi választmány

435 (Megjegyzés - Popup)

Az irat fordítása Dominkovitsné Szakács Anita munkája, ezúton mondok köszönetet segítségéért. A fordítás szakszavainak magyar megfelelőjének esetleges helytelensége, a szöveg esetleges stilizátlansága a közreadót terheli.

436 (Megjegyzés - Popup)

Saját kezű aláírás.